

מסכת ביכורים

חלק א'

ציונים והערות ערוכים לפי סדר המשניות - ביכורים

חלק ב'

חידושי סוגיות בשמעתא דביכורים.

ציונים והערות לפי סדר המשניות

4	..... מסכתא ביכורים פרק א
47	..... מסכתא ביכורים פרק ב
95	..... מסכתא ביכורים פרק ג

חידושי סוגיות

132	..... סימן א' בגדרי "קרבן" ובדיני "תרומה" בביכורים.
137	..... סימן ב' ביכורים: קדשי מקדש או קדשי הגבול.
144	..... סימן ג' בגדר חיובא דהבאת ביכורים.
148	..... סימן ד' דין מבריק ודין סומך אילן למיצר.
148	..... פרק א דינא דמבריק ודינא דסומך אילן למיצר ובמה שיש לתמוה בכל הנ"ל.
153	..... פרק ב' יסוד הגרי"ז בגדר יניקה דמבריק ויניקה דט"ז אמה, ובגדר דין אדמתך במבריק ובט"ז אמה בסומך למיצר.
156	..... פרק ג יסוד האחרונים בגדר הדין מצוה הבאה בעבירה בגזל יניקה – וישוּב כל הסוגי'.
161	..... סימן ה' בשיטות הראשונים בדין "לקיחה וכל ההבאה באחד".
164	..... סימן ו' ביסוד דינא ד"לקיחה והבאה כאחד".
166	..... סימן ז חילוקי דינים בסוגים שונים של איסורים שתלויים בהכרעת ממון, 'ביכורים' קנין כספו ועוד [פ"א מ"ו].
175	..... סימן ח ביסוד דין קריאה ובדין אינו חוזר וקורא.
177	..... סימן ט' בהנ"ל, ובדין הבאה מכל הז' מינים.
181	..... סימן י' בזמן חלות הלאוין, זרות חוץ לחומה וקודם הנחה.
186	..... סימן י"א בגדר הלאו דקודם הנחה.
192	..... סימן י"ב בגדר זכיית הכהן בביכורים, משלחן גבוה במחומר.
200	..... סימן י"ג בדין כלאים בכוי.
204	..... סימן י"ד בדין שירה בביכורים.

עיונים

זהירות

מסכת

ביכורים

מסכתא ביכורים פרק א

משנה א < רע"ב משנה א > < משנה ב > < רע"ב משנה ב > < ציונים והערות משנה א וב >
ענף א' בדין מברך ובדין סומך למיצר. < > בדין ביכורים בה' ברכה' לשלו או לשל חבירו – וכן בנוטע סמוך למיצר חבירו. < > בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח. < > בדין מברך שלא ברשות וברשות, ובפלוגתא ר"י ורבנן במברך דרך רש"י, במה שיש לתמוה בזה. < > דברי הגרי"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. < > בדברי הגרי"ז בביאור דין מברך – דרך מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. < > ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך – דליכא זכות לחבירו בפירות ידידה. < >
ענף ב' בגדר דין חוכר אריס ושוכר, ובמה שונים מקנין הגוף לפירות. < > בדין אריס וחוכר בביכורים. < > בגדר הדין חוכר ומקבל ואריס – דמצד אחד דומים לשכירות ומאידך חשיבי כשותפים בקרקע. < > הוכחה שאין לאריס קנין בקרקע לפירות. < > כמה תמיהות בדיני שכירות אריסות וקנין הגוף לפירות. < > דרכו של האבי עזרי בישוב כל התמיהות. < > תוספת דברים. < >
משנה ג < רע"ב משנה ג > < ציונים והערות משנה ג > < זמן הבאת ביכורים – בשבועות או אחרי שבועות. > < > הבאת ביכורים קודם עצרת. < > ביאור בלשון הפסוק – "וביום הבכורים". < > הבאת ביכורים קודם עצרת – ובדברי הגרי"ז בסוגי' במנחות. < > בטעמא דלא קיבלו מהם. < > קריאה כשמביא קודם עצרת. < >
משנה ד < רע"ב משנה ד > < ציונים והערות משנה ד > < מחלוקת תנאים אי גר מביא וקורא. > < > בהא דגר יכול לומר – "אשר נתת לי" < > סתירה בין גר בידיו מעש"ש לגר בביכורים. < > חילוק בין ירושת הארץ לחלוקת הארץ. < > חילוק בין ביכורים לידיו מעשרות. < > דברי הגר"ח בחילוק בין אשה לגר בידיו מעשרות וקריאת ביכורים. < > בדין מי שאין לו חלק בארץ ישראל בידיו מעש"ש. < >
משנה ה < רע"ב משנה ה > < ציונים והערות משנה ה ומשנה ו >
ענף א' חידוש בדין "מביא ואינו קורא" בנשים וגרים. < > מתמה על החינוך דממעט נשים ממצות הבאת ביכורים, ותמה על הר"ן דממעט גרים ממצוה זו. < > מוכיח מהמכילתא דאף דקס"ד דקריאה והבאה דחדא נינהו, אבל למסקנה למדנו מקרא דתתני נינהו, ומק' מהכא על הרמב"ם דבעי קריאה בשעת הבאה עצמה. < > מבאר דברי המכילתא, דאף דנתמעטו מצד פרשת הבאה דקריאה אבל מצד פרשת הבאה דקרבת לא נתמעטו, ומיישב בזה את דברי החינוך ור"ן בנשים וגרים. < > מבאר בזה על פי הגרי"ז שביכורים היינו מציאות של תרומה. < > במה שיש להעיר בכל הנ"ל. < >
ענף ב' בדין שליח, ובדין "לקיחה והבאה כאחד". < > מביא מחלוק' ראשונים בדין שליחות בהבאת ביכורים, ומתמה איך מתקיימת עיקר מצות הבאה. < > מביא דין לקיחה והבאה כאחד, ומתמה למה לא נתמעט הכא עיקר מצות הבאה. < > מבאר, דבדין הבאה מצד הבאת קרבתו לא שייך כל כך נידון של שליחות, וגם לא שייך בו ההלכה של לקיחה והבאה כאחד, דאין בהבאה זו דין מעשה, וכל דינה הוא רק "שיהא מובא" כשאר הקרבתות. < > מתבאר למה ממעטין לקיחה והבאה כאחד רק מדין קריאה, ולא מעיקר דין הבאתו. < >
ענף ג' דיחוי בביכורים. < > דין דיחוי בביכורים. < > אופנים שונים של דיחוי בביכורים. < > ישוב הירושלמי בסתירת המשניות באין מביאין ביכורים משקין אלא מן הזיתים ומן הענבים. < > ביאורו של האור שמח בחילוק אם כוונתו בבצירה היתה לדרכן או לא. < >
משנה ו < רע"ב משנה ו > < ציונים והערות משנה ו > < במה שיש להעיר מהסוגי' בב"ב שהדין במשנה דבמוכר ג' אילנות קנה הלוקח קרקע, ובמוכר אילן א' לא קנה, ובמוכר ב' אילנות איכא ספק אי קנה קרקע או לא, ולכן הדין הוא שהוא מביא ביכורים מספק לחומרא, דאיכא עכ"פ ספק אי קרינן ביה "אדמתך" < > חידוש ברמב"ן דחייב מדרבנן. < > בשיטת ר"מ – ובדברי הר"ש בקנין פירות לגבי ביכורים. < > "יבש המעיין ונקצץ האילן". < > פלוגתא הראשונים דלא קורא בייבש במעיין – ונפ"מ בדיני הבאה. < > בדין "מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא" – דלא מיקרי זמן גרמא. < >
משנה ז < רע"ב משנה ז > < ציונים והערות משנה ז > < מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמים. > < > ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דבהבאה עצמה איכא מעשה הגדה. < > תוספת דברים. < > ביכורים חובת גברא או חובת פירות. < >
משנה ח < רע"ב משנה ח > < משנה ט > < רע"ב משנה ט > < ציונים והערות משנה ח' ומשנה ט' > < > בגדר של הביכורים השניים שמביא מצד האחירות במקום הראשונים – אי איכא בהם קדושה או דהוי חוב ממון בעלמא. < > דרכו של התורת זרעים על פי הגרי"ז שבכל ביכורים איכא מציאות של תרומה ממה שהוא ראשית, והכא אינו כן. < > "חייב באחריותו עד שיביא להר הבית". < > בטעמא שאינו מגיד וחוזר ומגיד. < > דרכו של הגר"א בזה – והנפ"מ בין ב' הדרכים. < > מביא קוש' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א'. < > מביא תירוצו של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א – דחלוק ב' מינים בקריאה והבאה. < > שיטת ר"ת מאורליינש בדין חילוקי מינים בהבאת ביכורים. < >
משנה י < רע"ב משנה י > < ציונים והערות משנה י > < דברי התשב"ץ בדין עבר הירדן בביכורים. > < > פלוגתא הראשונים אי ת"ק מחייב מה"ת. < >
משנה יא < רע"ב משנה יא > < ציונים והערות משנה יא > < בדין שני אילנות לת"ק. > < > דין חוכר ואריס. < >

משנה א

[א] יש מביאין בכורים וקורין מביאין ולא קורין ויש שאינן מביאין אלו שאינן מביאין הנוטע לתוך שלו והבריק לתוך של יחיד או של רבים וכן המבריק מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו הנוטע לתוך שלו והבריק לתוך שלו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע ה"ז אינו מביא רבי יהודה אומר כזה מביא :

רע"ב משנה א

יש מביאין בכורים וקורין - מקרא בכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה :
והבריק לתוך של יחיד - שחפר גומא והטמין יחור של אילן בתוכה וכסהו בעפר, והוציא ראש היחור לתוך שדה חבירו או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים, והוציא ראש היחור בתוך שלו אינו מביא כדמפרש בסמוך לפי שאין כל הגידולים מאדמתו :
ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע - כגון שיש לו שתי גנות משני צדי הדרכים, אינו מביא, שאין כל הגידולים מאדמתו :
כזה מביא - כיון שיש לו רשות לעשות כן, שמותר לעשות חלל תחת רשות הרבים כשאינו מזיק לרבים כלום, אדמתך קרינן ביה. ומכל מקום סבר רבי יהודה שאע"פ שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה :

משנה ב

[ב] מאיזה טעם אינו מביא משום שנאמר [שמות כג] ראשית בכורי אדמתך עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך האריסין והחכורות והסקריקון והגזלן אין מביאין מאותו הטעם משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך :

רע"ב משנה ב

האריסין - מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע :
חכירות - מקבל את השדה בדבר קצוב כך וכך כורים לשנה בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט :
סקריקון - הורג נפשות ונותן לו קרקע כדי שלא יהרגנו. ולשון סקריקון שא קרקע והניחני. ואף על גב דהיב ליה לפי שעה לא מחיל ליה דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא :

ציונים והערות משנה א וב

ענף א'

בדין מבריק ובדין סומך למיצר.

בדין ביכורים ב'הברכה' לשלו או לשל חבירו – וכן בנוטע סמוך למיצר חבירו.

הנוטע בתוך שלו והבריק לתוך של יחיד או של רבים אינו מביא ומבואר במשנה שזה משום דבעינן כל הגידולין מאדמתך, וכאן אינו כן משום שגודל גם משדה חבירו, והיניקה לאו ידידה הוא – ועיין היטב בתוס' בב"ב [פ"א] וברמב"ן [שם] דילפינן ליה מיתורא דאדמתך – ומשמע מדבריהם דמלבד עיקר הדין דבעינן אדמתך ובנוטע בקרקע חבירו חסר בכל המחייב, אכן הכא איתרבי עוד מגזה"כ דבעינן נמי כל הגידולין מאדמתך.

בדומה לדין זה מצאנו בב"ב [כ"ו:] "אמר עולא דאילן הסמוך למיצר בתוך ט"ז אמה – גזלן הוא – ואין מביאין ממנו ביכורים, ופירש רש"י [ד"ה ואין] שאין מביאין ממנו ביכורים "משום דבעינן אשר תביא מארצך" – ולכא' גם הכא חסר ביניקה ידידה, ובתוס' רי"ד בב"ב [שם] מדמה הנך דינים אהדדי, דין מבריק לתוך חבירו ודין סמוך למיצר – ועיין בהערה ¹ שהבאנו לשונו, [אלא שיש להעיר דלמה רש"י לא הביא דרשה דהכא, וצ"ע].

אולם עיין להלן שם בסוגי' בב"ב [כ"ז:] דמבואר דר' יוחנן חולק על עולא וס"ל דאילן הסמוך למיצר מביא וקורא – ובטעמא דמילתא אמר – "שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ" – ומבואר דהיה כאן תנאי שיוכל לסמוך ולשעבד קרקע חבירו לנטיעתו ולכן לא חסר באדמתך – וכנראה דבזה פליגי אי היה תקנה זו, אכן צ"ל דבמבריק לא היה תנאי ולכן דוקא בסומך למיצר חולקים ולא במבריק.

אולם מבואר עוד במשנה שיש דין שלישי – והיינו דין גזלן, והרבה יש לדון בזה ועיין בחידושי סוגיות [סימן א'] בזה.

בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח.

בעיקר דין אילן הסמוך למיצר דקאמר עולא דהוי 'גזלן' ולכן ליכא בזה חיוב הבאת ביכורים, מצאנו ב' דרכים בראשונים בזה, דרכו של הר"ח ודרכו של רש"י ותוס' – וכדיבואר:

---

¹ וז"ל התוס' רי"ד: "אמר עולא אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו ביכורים פי' כיון דיונק משדה חבירו ואין שדה חבירו משועבד לאותה היניקה גזלן הוי והגזלן אינו מביא ביכורים כלל ואף על פי שמקום האילן שלו, כיון שניקתו הוא בגזלה פטור מלהביא דהו"ל כנוטע בתוך שלו והבריק ראש הגפן בתוך של חבירו ותנן בריש מסכת ביכורים הנוטע בתוך שלו והבריק בתוך של יחיד או בתוך של רבים וממנו מותר של רבים בתוך שלו כ' עד ה"ז אינו מביא מאיזה טעם אינו מביא משום שנא' ראשית ביכורי אדמתך עד שיהו כל הגידולין מאדמתך הארוסין והחכירון והסקריקון והגזלן אינו מביא מאותו הטעם שנא' ראשית ביכורי אדמתך".

דהנה, התוס' [שם] הביאו מפ' הר"ח שהטעם שאינו מביא הוא משום דאין מביאין גזל על גבי המזבח שנאמר אני ה' שונא גזל בעולה וכתוב והבאתם גזול – והיינו מדין מצוה הבאה בעבירה, ולפי"ז כתב הר"ח שאנו חולקים על עולא שהרי ההלכה היא כרבי יוסי דאמר זה נוטע בתוך שלו ולא חשיב גזלן בנטיעה זו – דמותר לסמוך אילן למיצר, וע"כ דלהלכה שפיר מצי מביא ביכורים. אולם יש דרך שניה שהרי התוס' הביאו מרבי יצחק שתמה ע"ד של הר"ח – ולהלן יבואר קושיתו – ולמד ע"ד רש"י דאע"ג דמותר לסמוך אין מביאין ממנו בכורים דבעינן "אשר תביא מארצך". הרי לנו שיש מחלוקת יסודית בין הר"ח ורש"י, דלפי הר"ח מבואר דביסוד הדברים איכא חיוב הבאת ביכורים אלא שיש חסרון צדדי של מצוה הבאה בעבירה שלכן נפסלים, והיינו שיש סיבה להתחייב בחובת הבאת ביכורים ויש סיבה שהפירות צריכים להיות בהם קדושה – אלא שמחמת הדין מצוה הבאה בעבירה לא חל החיוב והקדושה, אולם לפי רש"י ותוס' מעיקרא ליכא סיבה לחייבו ושתהיה קדושה בפירות, דלא חשיב כגידולין שלו וחסר בעיקר סיבת החיוב. ועיין להלן בחידושי סוגיות [סימן א'] שתמהנו טובא בעיקר סוגי' זו.

בדין ממבריק שלא ברשות וברשות, ובפלוגת ר"י ורבנן בממבריק דרך רשה"ר, במה שיש לתמוה בזה.

בדין של המשנה בממבריק איירי בהברכה שלא ברשות, דמפורש בירושלמי דהיכא דאיכא נתינת רשות בממבריק שפיר מהני לחייבו להביא ביכורים ונחלקו אי מהני רשות לשעה או דבעי רשות לעולם, וע"כ דהכא איירי בלי נתינת רשות, והוי גזלן, וממילא דכפשוטו גם הכא נחלקו הר"ח ורש"י, וא"כ לפי הר"ח גם הכא מצד מצוה הבאה בעבירה אתינן עלה, שהרי לפי הר"ח מבואר דדין מיצר תלוי אי הוי גזלן ואיכא עבירה או לא.

וקשה דלמה לי קרא וגזה"כ דאדמתך – הא תיפוק ליה מצד מצוה הבאה בעבירה – דהא בהמבריק שלא ברשות הוי גזילה – וצ"ע.

ועוד קשה – הרי מבואר במשנה כרש"י ותוס' דחסר בבעלות ובדין אדמתך וארצך ולא חסר מצד העבירה של גזילה, וא"כ קשה א"כ דלמה מהני 'רשות' – הא סו"ס חסר בבעלותו ואין כאן ארצך ואדמתך, והרי אפילו קנין פירות לא סגי לן לבעלות של אדמתך ומה יהני נתינת רשות, וצ"ע – וכעין זה קשה במשנה גופא – דהרי נחלקו ר"י ורבנן בממבריק דרך רשה"ר אי מביא ביכורים, ומבואר בירושלמי דנחלקו נמי אי מותר לעשות חלל תחת רשה"ר או לא, וקשה, דמה מהני מה שמותר לעשות חלל תחת רשה"ר הא סו"ס לאו אדמתך הוא דאין לו קנין הגוף ברשה"ר, וצ"ע – ועיין בכל זה בחידושי סוגיות [סימן א'].

דברי הגרי"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'.

הבאנו את פלוגתת עולא ור"י בסומך אילן למיצר אי מצי מביא או לא, ועיין בדברי הגרי"ז [תרומות פ"א הכ"ד ד"ה וי"ל עוד] שהביא את דברי השטמ"ק בב"ב [שם] שלא נחלקו עולא ור"י אי היה תנאי דיהושע בהנחלת הארץ, אלא דנחלקו אי מהני הך תנאי של יהושע כדי שיוכל להביא ושיתחייב בחיוב ביכורים מדין אדמתך ומדין ארצך – וביאר ששורש פלוגתתם כך.

שיש לחקור בהא דאיכא יניקה לט"ז אמה ובדינא דאדמתך בעינן שכל הגידולין ויניקה יהא שלך – שכפשוטו יש לומר שזה עצם הגזה"כ שאם בעינן יניקה ואדמה ידידה – א"כ פשוט דבעינן שכולו יהיה שלך – ואין נפ"מ בין מקום האילן עצמו לכל הט"ז אמה של היניקה שכל היניקה הוא דין אחד של אדמתך ויניקה ידידה, אולם יש לומר דאינו כן, אלא דעיקר היניקה היינו במקום שהאילן עומד, וכל היניקה עד ט"ז אמה אינה בכלל עיקר הדין אדמתך, אלא דין נוסף של יניקה לגבי דין אדמתך, והגדר של הדין נוסף הוא שאם על היניקה הזו יחשב כגזולן – דזה כבר מגרע בדין 'אדמתך' – אבל היניקה הזו אינה כלולה בכלל עיקר הדין אדמתך.

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל [חידושי סימן כ' ס"ק ג'] ביאר בחקירה זו עוד – דשורש הספק הוא האם השרשים הם גוף האילן עצמו וממילא דבמקום שהאילן עומד ומקום השרשים – חדא נינהו – שהרי הם בכלל גוף האילן – ופשוט א"כ שאין לחלק בדין אדמתך בין המקום שעומד האילן לכל הט"ז אמה של יניקה, או דילמא דשרשים אינם בכלל גוף האילן, אלא דשרשים הם כעין הענף של ההברכה בכל מבריק – שבכה"ג גוף האילן עומד במק"א ויוצא ענף אחד למקום אחר ומוסיף יניקה משם ופשוט שאינה בכלל עיקר האילן, ולפי הגדרה זו עיקר האילן לא מוגדר על פי השרשים, וממילא שיש מקום לומר דחלוק הדין אדמתך בין עיקר מקום עמידת האילן ששם בעינן אדמתך ממש משא"כ במקום השרשים סגי לן שלא יחשב כגזולן, דאי חשיב כגזולן מגרע בזה בדין אדמתך.

בדברי הגרי"ז בביאור דין מבריק – דרק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'.

הגרי"ז הביא שהמקור לעיקר סברא זו מצאנו כאן בירושלמי בדין מבריק, והביא ב' ראיות לזה: א] במבריק ברשות אפילו לשעה למדנו בירושלמי דהוי בכלל אדמתך, ותמוה – הא 'רשות' אינו 'קנין' ויתירא מזו – הרי 'רשות לשעה' לא הוי 'קנין הגוף' ולא סגי לן לביכורים.

ב] ר' יוחנן מבאר את הדין במשנה של מבריק דאינו מביא משום שיש כאן גזילה – ותמוה דלמה לי טעמא דגזילה הא תיפוק ליה דלא הוי בכלל אדמתך דלאו יניקה ידידה הוא.

ומב' הנך ראיות מוכרח יסוד הנ"ל, דעיקר היניקה היינו במקום האילן, וכל היניקה מכח המבריק אינה עיקר היניקה, אלא דין נוסף של יניקה, ולו יצויר ועל היניקה הזו של המבריק יחשב כגזולן – דזה כבר מגרע בדין 'אדמתך' – והן הן דברי ר' יוחנן דכולהו מצד גזילה אתינן עלה, ורק מחמת

זה חסר בדין אדמתך, ונפ"מ לדינא – דלו יצויר ויהיה לו רשות להבריק – דשוב הוי ליה בכלל אדמתך אף דלא קני שום זכות בהך יניקה דמבריק.

ועל פי זה ביאר את עיקר פלוגתת עולא ור' יוחנן – דאין פלוגתתם בתקנת יהושע אלא דפליגי בעיקר הגדר של הט"ז אמה – דעולא ס"ל דכל הט"ז אמה הוי בכלל עיקר היניקה של האילן – ואינו דין נוסף דע"י הגזילה מגרע בדין אדמתך – ור' יוחנן ס"ל שזה דין צדדי, וס"ל שהט"ז אמה הוי כעין מבריק – והיינו שעיקר היניקה היא היניקה של האילן ולא של המבריק.

ומעתה יש לומר שיש נפ"מ לגבי תקנת יהושע – שזה היה פשוט לדעת הגרי"ז שלא מהני תקנת יהושע להשוותו "לאדמתך" – ורק מהני לסלק הגזילה – וכנראה דסברתו בזה כמו שהקשינו לעיל – דפשוט שאין לו קנין הגוף באדמה של חברו ולא נעשה שותף בזה, והרי הבעלות שנצרכת לביכורים היינו קנין הגוף – וע"כ דרך מהני לסלק הגזילה.

ומעתה פשוט דתלוי בגדר הדין ט"ז אמה דאי יניקה זו הוי כעיקר היניקה של האילן – א"כ בלי שיזכה בקנין ממש באדמה לא יהני להיות אדמתך, ומהאי טעמא ס"ל לעולא דלא מהני תקנת יהושע לזה, אבל בזה גופא פליגי רבי יוחנן ומדמה ליניקה דמבריק, הלכך שפיר מהני בזה תקנת יהושע – וזה כל פלוגתתם – וע"ע בחידושי סוגיות [סימן א'] מה הרחבנו עוד להביא הרבה הוכחות לדברי הגרי"ז.

ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך – דליכא זכות לחבירו בפירות ידיה.

יעיין באהא"ז [נזקי ממון פ"ה ה"ג ד"ה והנה צריך וד"ה אכן אם נימא] שחקר דמה גדר הגזילה שיש בסומך למיצר – שיש לדון האם יש זכות בגוף הפירות לבעל המיצר ואיכא גזילה ממש בפירות מחמת יניקה זו, או דילמא דבודאי בכה"ג שהאילן נמצא בקרקע של בעליו, הפירות שייכים לבעל האילן ואין זכות לבעל המיצר בגוף הפירות ואף שהוא יונק משדה חברו, וכל מה שחידש עולא דהוי גזלן – ע"כ דזה רק גזל ממון, והיינו שהוא חייב דמים לבעל השדה הסמוכה, אך אין לבעל השדה זכות בפירות, ואע"פ שהאילן יונק מקרקעו – ועיי"ש שנקט כדרך השניה.

וכדרך זו נקט נמי הגר"ח שמולביץ זצ"ל – והוסיף דמסתבר שבעל האילן רשאי להשתמש בפירות אלו לכל מילי דבעינן בהו 'לכם', משום שגוף הפירות שלו לגמרי ואינו אלא גזילת ממון – וכבר דן בעיקר חקירה זו בשערי יושר [שער ג סוף פכ"ה], ועיין באהא"ז – וכן הגר"ח שמולביץ זצ"ל – שפירשו דבאמת גם הר"ח מודה דליכא דין מצוה הבאה בעבירה בפירות, דמסתברא דגוף הפירות אינם גזולים, וממילא דלא חשיב שנעשתה בהם עבירה.²

² והגר"ח שמולביץ זצ"ל נקט דאף הפירות עצמם לא גזולים אבל סו"ס איכא חובת דמים מחמת היניקה, ובאילת השחר הקשה עוד דפשוט דליכא אפילו חיוב לתשלומין ואין כאן יותר מחיוב הרחקה של האילן – וא"כ למה מיקרי מצוה הבאה בעבירה.

וביארם בשיטת הר"ח דבאמת ס"ל כרש"י דפסול משום שאין כל הגידולין מארצך ומגזה"כ, ואי לאו הך דינא היה צ"ל דגם בביכורים ליכא פסולא דמצוה הבאה בעבירה, וכמשנ"ת דכשהחפץ עצמו אינו גזול לא שייך פסול זה.

והא דנתחדש שהפירות פסולים לביכורים משום מצוה הבאה בעבירה הוא משום דבעינן שיהיו הפירות יונקים מארצו, ורק ע"ז הם כשרים לביכורים, ונתחדש בזה דדין ביכורים חל גם ע"י היניקה מהקרקע, ומה"ט שייך לפסול את הביכורים כשהיניקה מקרקע שאינו שלו משום מצוה הבאה בעבירה – וע"ע בחידושי סוגיות [סימן א'] מה שנתבאר בזה עוד.

ענף ב' בגדר דין חוכר אריס ושוכר, ובמה שונים מקנין הגוף לפירות.

בדין אריס וחוכר בביכורים.

שנינו במשנה – "האריסין והחכורות והסקריקון והגזולן אין מביאין מאותו הטעם משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך", ולהלן סוף פירקין שנינו שר"י חולק, ועיין היטב בירושלמי שם שיש כמה סוגים של חוכר, ונחלקו שם באיזה אופן פליגי ר"י ות"ק – וראיתי לבאר עיקר הגדרים של חוכר ואריס.

בגדר הדין חוכר ומקבל ואריס - דמצד אחד דומים לשכירות ומאידיך חשיבי כשותפים בקרקע.

דהנה - בעיקר הגדר של חכירות וקבלן, מבואר בכמה דוכתי דדומה לשכירות, דעיין ברמב"ם [שכירות פרק ח' הלכה א']: "אחד השוכר מחבירו שדה לזרעה או כרם לאכול פירותיו בדמים או ששכר ממנו בפירות קצובים כגון ששכר ממנו שדה זו בעשרים כור בשנה וכרם זה בעשרים כדי יין בכל שנה שניהן דין אחד יש להן, והשוכר בפירות הוא הנקרא חוכר", עכ"ל, ועיי"ש במ"מ שכתב "אחד השוכר מחבירו שדה וכו', זה מפורש בברייתא [פ"ו] דמסכת דמאי מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות והחוכר בפירות", עכ"ל, וע"ע ברמב"ם [מעשר פרק ו' הלכה י"ג] "אי זהו חוכר ואי זהו מקבל, חוכר שחוכר הקרקע בדבר קצוב מן הזרע בכך וכך סאה בין עשתה הרבה בין עשתה מעט, מקבל הוא שיקבל אותה בחלק ממה שתעשה חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהן, שוכר הוא ששוכר הקרקע במעות", ועיין בכס"מ [שם] שציין לירושלמי [ריש פ"ו דמאי] "החוכר בפירות השוכר במעות המקבל למחצה לשליש ולרביע".

ואעפ"כ מצאנו בראשונים שיש לחוכר ומקבל 'שייכות' לעיקר הקרקע, דיעויין בתוס' גיטין [ע"ד] שמשמע שיש לו חלק בקרקע דמחלק בין שכיר יום לאריס כשירד גשם, וז"ל: "בפרק האומנין אמרי' שכר את הפועלים ואתא מטרא הפסד דפועלים וי"ל דשאני התם שאינו אלא שכיר יום שלא שכרו בעל הבית אלא לדלות וכיון שלא הוצרך אינו שכירו, אבל הכא שהוא 'אריס' ועושה כל

מלאכות שבשדה ויש לו 'חלק בקרקע' כמו בעל השדה, ומיד כשהתנה עמו לדלות ארבעה זכה בשליש שדה ואפי' אתא מטרא, ולא איצטריך כמו שאר אריסים דמשמע דנטלי רבעא ואפילו לא יצטרכו לדלות וכו', עכ"ל – הרי "שיש לו חלק בקרקע כמו בעל השדה", ועוד ש"מיד זכה בשליש שדה".

יתירא מזה כתב הרי"ף [שם – ל"ה: בדפי הרי"ף] שהוא כשותף, וז"ל: "ומסתברא לן דשאני אריס מפועל דאריס כשותף דאמי דאי איתניסא ההיא ארעא לא הוה שקיל מידי הילכך כיון עליה דדלי ארבעה קנה ליה תילתא וכיון דלא איצטריך לא פקעא מנתא דיליה".

וכל זה מתאים למה שמבואר ברא"ש [דמאי פ"ו משנה א'] דגם חלק הבעה"ב חשיב כלפי האריס כ"תבואת זרעך" ומבואר דלא חשיב כ'לקוח' מבעה"ב לפוטרו מתרו"מ.

וע"ע ברמב"ם [שכירות פרק ט' סוף הלכה ו'] דמבואר נמי דאריס כשותף, אלא דכנראה דנחלקו בזה רש"י והרשב"א בב"ק קי"ג: [דמבואר שם דשותף משלם מס למלך ואסיר פטור, וברש"י מבואר דזה משום ש אין לו חלק בקרקע וברשב"א מבואר דזה דין צדדי דכך ניהא למלך ודינא דמלכותא דינא].

הוכחה שאין לאריס קנין בקרקע לפירות.

והנה זה ברור דזכות אריס וחוכר אינו אלים כמו קנין פירות, ודבר זה ביאר החזו"א [שביעית סי' כ"א אות ד'], וראיתו ממה דנחלקו ר"י ור"ל בגיטין [מ"ז] במוכר שדה לפירות דסבר ר"י דמביא וקורא ואילו לענין חוכר ואריס תנן בריש מכילתין שאינן מביאין, אלא בע"כ דמכירה לפירות אלים יותר מאריס, וע"ע בקוה"ע [סימן נ"ג] שגם עמד בזה דחלוקין נינהו לגבי ביכורים.

ועיין נמי בתוס' בב"ב [כ"ז. ד"ה לא] דמחלקינן בין מוכר אילן אחד שאינו מביא ביכורים לקנין פירות שיש עכ"פ דין הבאה, והחילוק הוא שאין לו למוכר אילן אחד את כל ההשתמשות בשדה אלא רק לענין דבר אחד, אבל מי שיש לו קנין פירות הרי יש לו כל הזכויות בהשדה אלא שאינם שלו אלא לזמן, וע"ד זה איכא למימר נמי באריס שאין לו את כל ההשתמשות.

כמה תמיהות בדיני שכירות אריסות וקנין הגוף לפירות.

נתבאר כאן דקבלנות וחכירות דומים לשכירות, ויש לעיין בזה שהרי מבואר בראשונים דשכירות היא כגוף לפירות ואפילו כקנין הגוף לזמן, עיין בהערה³ שהבאנו את הלשונות של הרמב"ם בזה.

³ שיש כמה מקומות שמבואר כן ברמב"ם:

ז"ל הרמב"ם [מכירה פרק כ"ג הלכה א'], "מקנה אדם הגוף לפירותיו בין במכר בין במתנה בין במתנת שכיב מרע, ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם שהרי הגוף מצוי ומקנה לפירות, הא למה זה דומה לשוכר בית או שדה לחבירו שלא הקנה לו הגוף אלא הנאת הגוף".

אלא דכבר הוכחנו שאינו כקנין פירות ממש, וכדהבאנו ממה שתמהו האחרונים מביכורים שאין חיוב ביכורים על אריס ושוכר לת"ק ריש מכילתין - אף דבכל קנין הגוף לפירות נחלקו ר"י ור"ל אי קנין פירות כקנין הגוף לגבי ביכורים - וכל זה צ"ב.

עוד תמהו האחרונים - הגר"ח [תרומות פ"א ה"י] והחזו"א [שביעית סימן כ"א ס"ק ד'] מהמבואר בדמאי [פרק ו' משנה ב'] עפ"י הסוג' בב"מ [ק"א] - דעכו"ם שאין לו בעלות בקרקע ממש אלא שיש לו קנין הגוף לפירות, וזה מהני להפקיע את הקדושה של הפירות מדין יש קנין לעכו"ם [שהרי למ"ד שיש קנין להפקיע א"י אין לו קין בגוף ממש אלא קנין גוף לפירות], ומבואר דזה מהני אף בחוכר ישראל שיש לו זכות בקרקע לפירות מדין שוכר - וצ"ע, דמה נשאר אצל העכו"ם.

ונביא כאן את דרכו של בעל האבי עזרי בכל הנ"ל - כמו שהם מובאים ביגיעת ערב פסחים [שיעור ה'], ובקצרה באבי עזרי תניינא [פ"ו שכירות ה"ה] - ועפ"י דבריו יתיישבו כל הנך קושיות.

מצאנו בסוג' בעבודה זרה [ט"ז] דדנו האם שכירות קני' או לא, ולמסקנה נקטו דלא קני', ויש בזה ד' נפ"מ: [1] אי לא קניא אסור להשכיר בהמתו לגוי כיון דעביד מלאכה בשבת, [2] עוד נפ"מ במשכיר בית לגוי האם עובר הישראל על לא תביא תועבה אל בתיך, [3] כהן שכר בהמה מישראל דרק אי שכירות קניא מאכילה תרומה, [4] בסוג' בפסחים [ו']. מבואר דאיכא נפ"מ לגבי זה האם חשיב כחמץ ברשותו של עכו"ם היכא דהשכיר לעכו"ם מקומו של החמץ, ודווקא אי שכירות קני' אמרינן כן.

ולהלן שם, [הלכה ח'], "ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחבירו, שהקונה שדה לפירותיה יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה, והשוכר אינן כן כמו שיתבאר בענין שכירות, ואין השוכר רשאי להשכיר אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה".

ובלשון הרמב"ם [שכירות פרק ז' הלכה א'], "כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקח וממכר כך מתנה בשכירות, שהשכירות מכירה לזמן קצוב היא וכל שממכרו בנכסיו ממכר שוכר שכירותו שכירות, וכל שאין לו למכור כך אין לו לשכור אלא א"כ יש לו פירות בלבד באותה הקרקע הרי זה שוכר ואינו מוכר".

הרי לנו דלשונות הרמב"ם ברורים דשכירות לא חשיבי כשעבוד בעלמא להוציא שימושים אלא שיש קנין לזמן וקנין בחפץ לשימושים, ומה"ט פוסק הרמב"ם דגם במת השוכר השכירות ממשיכה אצל הבנים כמו במקח, והוא מפרש שזה באמת קנין הגוף לזמן.

דעיינן בזה ברמב"ם [שאלה ופקדון פרק א' הלכה ה'] וז"ל, "השואל כלי מחבירו או בהמה וכו', שאלו לזמן קצוב כיון שמשך וזכה אין הבעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף ימי השאלה, ואפילו מת השואל הרי היורשין משתמשין בשאלה עד סוף הזמן, ודין הוא, הלוקח קונה הגוף קנין עולם בדמים שנתן ומקבל מתנה קנה הגוף קנין עולם ולא נתן כלום והשוכר קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן והשואל קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב ולא נתן כלום, כשם שהנותן כמוכר שאינו יכול לחזור בו לעולם כך המשאיל כמשכיר שאינו יכול לחזור בתוך הזמן".

יש לעיין דמה שייך עיקר קנין דשכירות הרי שימושים הוא דבר שלא בא לעולם או דבר שא"ב ממש וכמבואר בהדי' בב"ב [קמ"ז:] דשכ"מ אינו אומר ידור בו פלוני כיון דלא מהני בזה בברי. עוד יש לעיין דמצאנו הרבה לשונות של הרמב"ם [מובא בהערה לעיל] דמפורש ששכירות הוא גוף לפירות, וא"כ מה הצדדים האם שכירות קניא או לא.

עוד יש לעיין דלגבי קנין חצר אמרינן דקונה לשוכר ולא למשכיר, ונחלקו בזה הרמב"ם וראב"ד, ועיין בזה בקצוה"ח [סימן שי"ג], וזה גם אי קניא וגם אי לא קניא, וא"כ קשה דלמה לא פשוט לן דלענין חמץ זה מיקרי רשותו של העכו"ם.

עוד יש לעיין דהמוכר שדהו לפירות נחלקו ר"י ור"ל האם קנין פירות כקנין הגוף והוא מביא וקורא או לא, דתלוי אי מצי אמר האדמה אשר נתת לי, ואחרי שהרמב"ם מדמה קנין שכירות לדקל לפירות א"כ למה ליכא פלוגתא בדין ביכורים בשוכר, ומפורש במשנה ריש ביכורים דליכא הבאה, וכבר הבאנו מהקוה"ע [סימן נ"ג] וחזו"א [שביעית סימן כ"ד ס"ק א'] שהעירו בזה, ועוד קשה דלמה לא הוכיחו מהך משנה בביכורים דשכירות לא קני'.

עוד יש לעיין דמפורש בתוס' בריש אלמנה לכוהן גדול [יבמות ס"ו] דגם למ"ד קנין פירות כקנין הגוף, אבל לא חשיב קנין כספו, ולכן עבדי מלוג של אשת כהן לא יאכלו תרומה, והיי"ט דבעינן בעלות בגוף, ולעומת זאת לגבי שכירות מצינו איפכא דלמדנו בע"ז דלפי הצד דשכירות קני' א"כ כהן ששכר בהמת ישראל מצי מאכילה תרומה, הרי לנו סברות הפוכות דלגבי תרומה שכירות עדיפא ולגבי ביכורים קנין פירות עדיפי.

דרכו של האבי עזרי בישוב כל התמיהות.

וביאר האבי עזרי את הדברים כך:

והקדים – הרי תרי גווני קנין פירות מצאנו, אחד בכל השימושים ואחד בתשמיש אחד, ובכל השימושים מיקרי קנין לזמן ובתשמיש אחד מיקרי קנין פירות בעלמא, והיסוד לזה מהתוס' בב"ב [כ"ז. ד"ה לא] בתירוץ השני ליישב למה בקונה אילן אחד לא קורא ומאי שנא ג' אילנות הא סו"ס הקרקע שלו לגבי החזקת האילן שם, וע"כ שזכות החזקת האילן שם אינו כלום בקרקע ורק זכות בעלמא ולא מיקרי אדמה שלו, ורק כשיש לו את כל התשמישים אז מיקרי בעלים גמור אלא דכיון שזה קנין לזמן נחלקו ר"י ור"ל אי כקנין הגוף והוי ממש כבעלים או לא.

ומעתה י"ל דהנך תרי סוגים של קנין פירות הם שני הצדדים בשכירות אי קניא או לא, והיינו דאי קניא הוי ליה כקנין הגוף לזמן ולכן מותר להביא לשם חמץ ועבודה זרה וכו' ומה"ט הכהן השוכר מאכילו תרומה, ואי לא קניא אז אינו אלא זכויות בעלמא כקנין פירות לתשמיש אחד.

אולם גם אי הוי כקנין לזמן אכתי גרע, והיינו דבקנין לזמן איכא קנין גמור לחלוטין שהזמן הוא בחפץ, והזמן של אח"כ הוא כחלק אחר בחפץ שלא מקנה לו, דכמו דחפץ מתחלק לארכו כמו כן לזמנו והרי הוא בעלים לעולם על הזמן שקבעו כמו שבעלים על חצי חפץ הוא בעלים גמור על הק

חצי, אבל בשכירות הקנין עצמו מוגבל, שיש לו קנין על ל' יום, וקנין זמני הוא קנין מחודש וזה חל כשאומרים לשון שכירות, ובקנין המחודש הזה לא מיקרי בעלים אמיתי לענין האדמה אשר נתת לי אף דמותר להביא לשם חמץ ועבודה זרה וכו' וגם הכהן השוכר מאכילו תרומה.

הרי לנו תלת גווני בקנין לזמן, א] קנין לזמן בכל השימושים דאז הזמן הזה של הקרקע הוא שלו לעולם והוא קורא ביכורים, ב] שכירות קניא שיש זמן והגבלה בגוף הקנין וזה כבר לא סגי לביכורים אף דסגי להיות רשותו לכל דבר דלכן מותר להביא לשם חמץ ועבודה זרה וכו' ומה"ט הכהן השוכר מאכילו תרומה, ג] שכירות לא קניא וזה זכויות בעלמא, ואסור בכל הנ"ל ודומה לקנין גוף לפירות שיש לו זכויות בעלמא בקרקע, ודו"ק.

אולם לכו"ע סגי לענין קנין חצר וזה צ"ל דקנין חצר תלוי על 'רשות' ושפיר חשיב 'רשותו' אף כשאין לו אלא זכויות בעלמא.

איברא דאכתי קשה מהך דתרומה דלא מהני קנין פירות אף דמהני שכירות, ורבינו לא יישב קושי' זו ונשאר בצ"ע, וצ"ל כמבואר שו"ת אבני מילואים [סימן י"ז] בבואר דברי התוס' הללו דמצד קנין איסור אתינן עלה, ועיין בברכ"ש ביבמות [סימן י"ט] מה שהרחיב בזה, עכ"פ לדבריו א"ש דבאכילת בהמתו סגי בקנין כספו בלי קנין איסור וא"ש, עכתו"ד בעל האבי עזרי.

תוספת דברים.

עפ"י דבריו מיושב מה שהקשינו לעיל:

הרי דאף דקבלנות וחכירות דומים לשכירות, ואף שמבואר בראשונים דשכירות היא כגוף לפירות ואפילו כקנין הגוף לזמן, אכן אכתי איכא דרגות שונות בגוף לפירות, ובשכירות אינו כקנין פירות ממש, וכדמוכרח מביכורים, ואינו אלא בגדר זכויות בעלמא ותו לא.

ובזה יבואר נמי ממה שהבאנו מדמאי [פרק ו' משנה ב'] דעכו"ם שאין לו בעלות בקרקע ממש אלא שיש לו קנין הגוף לפירות וזה אכתי מהני להפקיע את הקדושה של הפירות מדין יש קנין לעכו"ם, אף בחוכר ישראל שיש לו זכות בקרקע לפירות מדין שוכר – וקשה, דמה נשאר אצל העכו"ם, ולמדנו שקנין פירות של העכו"ם הוא יותר קנין בקרקע משכירות וחכירות של הישראל שהיא רק בגדר זכויות, ודו"ק.

משנה ג

[ג] אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר אין מביאין בכורים קודם לעצרת אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קודם לעצרת ולא קבלו מהם מפני הכתוב שבתורה [שמות כג] וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה :

רע"ב משנה ג

אלא משבעת המינין - דכתיב [דברים כו] מראשית, ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבים בבכורים אלא שבעת המינין שנשתבחה בהן א"י חטה ושעורה וגו', ודבש הוא דבש תמרים:

מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים - לפי שהן גרועין:

ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר - דכתיב [שם ט] זית שמן, זית אגורי, שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמנו לתוכו, והוא מובחר ומשובח:

אין מביאין בכורים קודם לעצרת - דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים, והם מתירין החדש במקדש:

ציונים והערות משנה ג

זמן הבאת ביכורים – בשבועות או אחרי שבועות.

הנה זמן הבאת ביכורים הוי לאחר הבאת שתי הלחם בשבועות, ולכא' בחג השבועות עצמו יכול להביא ביכורים וכן כתוב ברמב"ם [פ"ד ה"ו].

אמנם בבכורות [כ"ו:] בשטמ"ק [אות כ"ט] כ' וז"ל, "ויש לומר דביכורי יחיד לא מייתי עד לאחר עצרת [עיי"ש דלפי"ז מיישב קושית תוס' שם ד"ה מלאכתך].

ועיין במהרי"ט אלגאזי [שם] שהביא שיטה זו בשם תוס' חיצוניות וטרח לבאר למה אין מביאין ביכורים בשבועות, וכתב שם משום דלכתחלה מביאין קרבן עם הביכורים, ואולי כיון שאינו מעכב אינו כמו שלמי שמחה וחגיגה שמקריבים ביו"ט מפני שהן חובה אלא כנדרים ונדבות דאין מקריבין ביו"ט, יעיי"ש עוד מה שכתב בזה.

וע' במנחת חינוך [מצוה י"ח ומצוה צ"א] - דפליג וס"ל דרשאי להביא קרבן זה ביו"ט כיון דיוצא משום שמחת יו"ט עי"ז כיון דנקרא קרבן שמחה, ועיי"ש שטרח לפרש שיטה זו בע"א דכיון דהדרך להביא עולות כמבואר במשנה לקמן [פ"ג מ"ה], ועולות העוף בודאי אין מקריבים ביו"ט, משו"ה אין מביאין ביכורים בשבועות.

ובאגרות משה [קדשים סי' א'] כתב דפשיטא שאין מביאין קרבן הבא עם הביכורים ביו"ט משום שאין מערבין שמחה בשמחה, וע"ע תוספת דברים בהערה ⁴ בדברי רש"י במנחות בזה – ונפ"מ בטעמים.

⁴ וידידי הגאון הרב ר' חיים קרויס שליט"א הביא בזה תוספת דברים מאביו הגאון הרב ר' גבריאל קרויס שליט"א - וכדלהלן. "יש לבאר שיטה זו עפ"י מה שכתב רש"י כת"י מנחות [פ"ד:] על הא דאיתא בגמ' - ומנין שתהא [שתי הלחם] קודמת לביכורים ת"ל וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים, ע"כ - ובפשוטו הפירוש היינו מה שמביאין בשבועות, דהיינו שתי הלחם, יהיה קודם לביכורים, וכן פירש ברש"י, וברש"י כת"י בפירוש השני, אבל רש"י בכת"י בפירושו הראשון פ' בע"א וז"ל, וחג השבועות תעשה לך וכו' תחלה ואח"כ מותר להביא ביכורי קציר חטים וכו' עכ"ל, היינו דמקודם צריך לעשות "חג

הבאת ביכורים קודם עצרת.

בירושלמי כאן מבואר שאנשים חשובים שהביאו ביכוריהם קודם עצרת אין מקבלים מהן אבל מאנשים אחרים אם הביאו מקבלים מהם, אבל דעת הרמב"ם [פ"ב ה"ו] אינו כן שכ' "אין מביאין ביכורים קודם עצרת שנאמר ו'חג הקציר בכורי מעשיך' ואם הביא אין מקבלים ממנו אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן", עכ"ל.

הרי שלא חילק בזה אלא כל שהביא קודם עצרת אין מקבלים מהם, והוא לפי פשטות המשנה כאן - וכן הוא בתוספתא [פ"א ביכורים ה"א] שלא חילקו כלל בין אם הוא אדם מסויים או לא. אבל קשה על הרמב"ם ממשנה במנחות [ס"ח:] דתנן שאם הביא כשר, וזהו קושית הירושלמי כאן, והרמב"ם [פ"ז תמידין ומוספין ה"ז] הביא את דברי המשנה, וע' ברמב"ם [פ"ב איסורי מזבח ה"י], וע"ע בחי' הגרי"ז במנחות [ע"ב].

ביאור בלשון הפסוק - "וביום הבכורים".

הנה בפרשת פנחס [פרק כ"ח פסוק כ"ו] כתיב "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו'", ובביאור פסוק זה פליגי הראשונים, שרש"י [שם] פ' דמה ששבועות נקראת יום הביכורים הוא בגלל הבאת שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאים מן החדש, אבל בסנהדרין [י"א:] ברש"י [ד"ה ועל פירות האילן] מבואר שפירש שמה שנקרא יום הביכורים הוא בגלל הבאת ביכורים של כל יחיד ויחיד, וכ"כ בקרית ספר [פ"ד ביכורים] ששבועות איקרי יום הביכורים כיון שמאז והלאה מותר להביא ביכורים.

וע' בסנהדרין [שם] ביד רמ"ה שהשיג על פירוש זה ופירש הפסוק כמו שפירש רש"י בפירושו עה"ת שהכוונה להבאת שתי הלחם, והוסיף ביד רמ"ה שממה דתנא דידן הביא הקרא של "וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה" ולא הביא הקרא של "וביום הבכורים" מוכרח שפירושו של "וביום הבכורים" הוא שתי הלחם ולא ביכורי יחיד.

השבועות" ואח"כ רשאי להביא ביכוריו, ולפי"ז נמצא שרק לאחר שנגמר חג השבועות יכול להביא ביכורים, ושפיר כ' השטמ"ק ותוס' חיצוניות דאין מביאין ביכורים אלא ביום שאחר עצרת.

[מיהו איכא לאקשוויי ממה שאין מביאין ביכורים קודם ב' הלחם, דא"ב שמביאין ביכורים בעצרת גופיה א"ש מה דבעינן נמי שתי הלחם, אבל לפי שיטת רש"י הנ"ל שבעצרת אין מביאין ביכורים כלל ליכא נפק"מ במה שאין מביאין ביכורים קודם לשתי הלחם, שהרי אף כשהביאו ב' הלחם מ"מ אין מביאין ביכורים עד למחר. מיהו י"ל דנפק"מ בדין ב' הלחם הוא אם לא הביאו ב' הלחם כלל בשנה זו אין מביאין ביכורים כלל לעזרה, מיהו יש לעיין בדין זה אי לא הקריבו שתי הלחם במקדש אם רשאי להביא ביכורים לכתחילה אחר עצרת בשנה זו או לא, וע' בטורי אבן ר"ה [ז': ד"ה מידי] שנסתפק בכה"ג אם רשאי להביא מנחה מתבואה חדשה או לא, וע"ע מנחת חינוך [מצוה ש"ז]. ודו"ק].

ויש נפקותא לדינא בין פירושים אלו בדברי רש"י ושטמ"ק, דלפי המהרי"ט אלאגאזי אין מביאין ביכורים עם הקרבן גם בשאר יו"ט כגון בסוכות ולא רק בעצרת, וכן לפי המנ"ח והאג"מ, אבל לפי מה דמבואר מדברי רש"י במנחות הנ"ל רק בשבועות אין מביאין ביכורים אבל בסוכות שפיר מביאין.

הבאת ביכורים קודם עצרת – ובדברי הגרי"ז בסוגי' במנחות.

תנן במנחות [ס"ח:] - אין מביאין וכו' וביכורים וכו' קודם לעומר, אם הביא פסול, קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר. ובגמ' מנחות [פ"ד:] וברמב"ם [פ"ב ביכורים ה"ו] משמע דהא דאין מביאין ביכורים קודם עצרת הוי מדאורייתא, אמנם בשו"ת שואל ומשיב [ח"ו סי' ט"ז] כ' דהא דאין מביאין קודם עצרת אינו אלא מדרבנן.

והנה הקשו במנחות [ס"ח:] דמאי שנא דקודם העומר פסול וקודם שתי הלחם כשר – ותירצו שקודם העומר לא הותר מעולם גם אצל הדיוט, אבל קודם שתי הלחם מותר להדיוט, והקשו בתוס' דהוי ליה לחלק דקודם העומר דאסור להדיוט איכא פסול מצד "ממשקה בני ישראל" ופסול זה ליכא קודם שתי הלחם, ועיין היטב בדברי הגרי"ז [שם] שכתב שאין האיסור במשנה כאן שייך לפסול מצד משקה בנ"י, אלא דבעינן ב' מתירים לאיסור חדש במקדש, גם הקרבת העומר וגם הקרבת שתי הלחם, דעומר מתיר גם להדיוט וגם למקדש אלא דלמקדש בעי היתר נוסף בשתי הלחם.

נמצא שלפני העומר – מלבד האיסור להדיוט איכא נמי פסול למקדש בלי שייכות לדין משקה בנ"י – וכל הדיון בגמרא אינו מצד משקה בני ישראל אלא דמאי שנא פסול לפני העומר למקדש מהפסול של לפני שתי הלחם שכשר בדיעבד.

בטעמא דלא קיבלו מהם.

הנה במתניתין בחלה [פ"ד משנה י'] שנינו כלשון המשנה כאן - אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת ולא קבלו מהן מפני שכתוב בתורה וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה, וע"ז הק' בירושלמי בחלה [שם] דהא אם הביא כשר ותי' הירושלמי שלא יקבע הדבר החובה, ולכא' דברי הירושלמי צ"ב דאע"ג דאם הביא כשר, מ"מ לא יקבלו מהם משום דלכתחילה אין להביא.

ונראה דמבואר מהכא דכיון שכבר הביאום לעזרה נתקיים מצות הבאה, והוי עתה במצב של בדיעבד וע"ז תנן ואם הביא כשר, שבדיעבד אינו דוקא לאחר הנחה ונתינה לכהן אלא אפי' לאחר שנכנסו לעזרה גם זה בכלל בדיעבד וכשר מדאורייתא, ויכול להניחם וליתנם לכהן, ומשו"ה הוצרך הירושלמי לפרש דרק משום שלא יקבע הדבר לחובה לא קבלו מהם.

וכעין זה מוכרח ממה דאמרינן במנחות [ה.]. ורשב"ל אמר מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשרה ושיריה אין נאכלין עד שיביא מנחת העומר אחרת, ותתירנה מקרב היכי קרבה ממשקה ישראל מן המותר לישראל, אראב"א קסבר ר"ל אין מחוסר זמן לבו ביום.

וקשה תינח דאיסור חדש ליכא משום דאין מחו"ז לבו ביום, מיהו למזבח הלא אסור חדש קודם הקרבת שתי הלחם, וכיון שעל מנחה זו ליכא שם מנחת העומר וצריכה מנחת עומר אחרת להתירה, ה"ה שאסורה למזבח קודם הקרבת ב' הלחם, וק' מקרב היכי קרבה, אלא מבואר שכל

שהביאו למזבח וקמצו הרי"ז בכלל בדיעבד, ותנן במתני' דבדיעבד שפיר מצי להקריב, אכן מגמ' זו חזינן רק דלאחר קמיצה הרי"ז בכלל בדיעבד, אבל מדברי הירושלמי הנ"ל מבואר שאף בהבאה לחוד לעזרה הרי"ז בדיעבד.

קריאה כשמביא קודם עצרת.

הנה צריך לברר בהא דקתני שאם הביא קודם עצרת כשר, מה דינו לענין קריאה, שהרי חובת קריאה אינה אלא בזמן שמחה דהיינו עד חג הסוכות, ויש לעיין מתי מתחיל זמן שמחה, אם מתחיל רק לאחר שבועות שאין זמן שמחה אלא לאחר עצרת ולכן מביא ואינו קורא או דלמא זמן שמחה איכא אפילו מקודם לכן.

ומצאתי בספר משכיל לדוד [לר' דוד פרדון] בפ' כי תבוא [כ"ו י"א] שכ' דקודם עצרת נמי איכא שמחה דליקוט התבואה מתחיל מניסן, ולכא' לפי"ז מביא וקורא, אך מדברי החזו"א בליקוטים [סי' ח' סוף אות א'] נראה דזמן שמחה ליכא אלא מן העצרת ואילך, וכן הוא בהדיא בר' בחיי ריש פ' כי תבוא, וז"ל, "וע"ז אמר הכתוב ושמחת בכל הטוב, וזמן שמחה הוא מעצרת עד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו", עכ"ל.

ובאו"ש [ביכורים - פ"ד הי"ג] ציין למה שכתב רש"י בפסחים שם וז"ל בד"ה זמן שמחה, בזמן קצירה ולקיטה שאדם לוקט תבואתו ולבו שמח הצריכו הכתוב קרייה וכו', עכ"ל, ובד"ה ועד החג כ' וז"ל, שבתוך הזמן הזה זמן לקיטה ושמח במעשיו עכ"ל, הרי דלרש"י מה שהוא זמן שמחה היינו משום שמחת לקיטת פירות – ומבואר שרש"י נייד מלפרש כמו שפירש באו"ש שמה שהוא זמן שמחה הוא מחמת שבעצרת כתוב שמחה וכן בחג.

משנה ד

[ד] אלו מביאין ולא קורין הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל וכשהוא בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל אומר אלהי אבותינו :

רע"ב משנה ד

שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו - שאין אבותיו מישראל והגרים לא נטלו חלק בארץ. ורמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו, אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו, מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתיב [בראשית יז] כי אב המון גוים נתתיך, ודרשינן ביה [ברכות יג א] לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם. וכן כשהוא מתפלל, בין בינו לבין עצמו בין בבית הכנסת, אומר אלהי אבותינו, אפילו אין אמו מישראל :

ציונים והערות משנה ד

מחלוקת תנאים אי גר מביא וקורא.

עיינן ברע"ב מה שהביא מהרמב"ם דגר מביא וקורא – והמקור מהירושלמי מובא בר"ש – וזה לשונו "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא, מה טעם כי אב המון גוים נתתיך, לשעבר היית אב לארם מיכן ואילך אב לכל הגוים".

"רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כרבי יהודה אתא עובדא קומי רבי אבהו והורה כרבי יהודה, כלומר לא שהיו ביכורים בימיו אלא לענין מתפלל בינו לבין עצמו שאומר אלוקי אבותינו ואלוקי אבות ישראל גרים ובני גרים אלקי אבותינו".

עוד הביא הר"ש מהתוספתא [פ"א] "תניא כל הגרים מביאין ולא קורין ובני קיני חותן משה מביאין וקורים, דכתיב [במדבר י'] לכה אתנו והטבנו לך, ויכולים לומר אשר נשבעת לאבותינו שהרי נדר לו ליתרו".

עוד הביא מהירושלמי "קאמר רבי יונה ור' יוסי תרויהון בשם ר' שמואל בר יצחק, בבני קיני חותן משה היא מתני', ופריך עלה ובני קיני חותן משה מביאין וקורין דכתיב לכה אתנו והטבנו לך".

בהא דגר יכול לומר – "אשר נתת לי"

הרי לנו דכל המחלוקת בין ת"ק לר"י היינו בלשון 'אבותינו' אי שייך לגרים, ונפ"מ בביכורים ובתפלה – אבל לענין הזכות בא"י לא נחלקו דיתכן דאיכא בהו זכות לענין זה.

וזה מה שפסק הרמב"ם שגר מביא וקורא – דאין חסרון אלא מצד לשון אבותינו ולא מצד הזכות בא"י, אולם עיינן בתוס' בב"ב [פ"א ד"ה למעוטי] שהק' דאה"נ דיכול לומר "לאבותינו" מחמת אברהם אבינו, אבל אכתי איך יכול לומר "לתת לנו" והרי אין לו חלק בארץ, וע"ז כתבו בתוס' דאיירי בבני קני דיש להם חלק, והק' ר"ת דאכתי איך מצי למימר ארמי אוכל אבי, וכ' דאיירי באמו מישראל, ופליג התוספתא אמתני' דמשמע שבאמו מישראל לחוד יכול לקרות, ושיטת ר"י דגם מתניתין איירי באמו מישראל ומבני קני ע"ש, וע' ברמב"ן שם שכ' שהטעם שיכול לומר ארמי אוכל אבי הוא משום שכל האבות נקראו אב המון גוים ולא רק אברהם, אמנם ע' בשאגת אריה [סי' מ"ט].

וק' היאך יכולין לומר "אשר נתת לי" שהרי לא קבלוה מהקב"ה בחלוקה אלא במתנה מישראל, וי"ל כמש"כ ברדב"ז [פ"ד מהל' ביכורים ה"ג] אהא דכהנים ולוים מביאין וקורין משום שיש להם ערי מגרש, אע"ג דלא נטלוה בחלוקה, מ"מ כיון שבמצות הקב"ה נתנו להם הערים ומגרשיהן ע"ש, וא"כ י"ל דהא דבני קני קבלו דושנה של יריחו היה עפ"י הדיבור וסגי בזה לומר "אשר נתת לי".

סתירה בין גר בוידוי מעש"ש לגר בביכורים.

הרי דיש גרים שקוראין פ' ביכורים, וק' מה דתנן במתניתין שגר אינו מתודה וידוי מעשר, ולפי שיטת ר"י דמה דגר מביא וקורא היינו רק מבני קני י"ל דמה דתנן במתניתין שגר אינו מתודה איירי בגר שאינו מבני קני, וכמו המשנה במסכת ביכורים.

אך הרמב"ם [פ"ד ביכורים ה"ג] פסק דגר מביא וקורא ולא פי' דוקא אמו מישראל או מבני קני, וק' ממה דתנן במתני' במעש"ש שגר אינו מתודה, ואפי' אי נימא דהוא מחלוקת תנאים, וכמו דפליגי תנאים לענין ביכורים, מ"מ קשה דהרי דברי הרמב"ם סתרי שכ' הרמב"ם פי"א מעשר שני הי"ז [שאינן גרים מתודים וידוי מעשר שני מפני שאין להם חלק בארץ והרי הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו, וקשה דמ"ש דיכול לקרות קריאת ביכורים אע"ג דכתיב לתת לנו.

ובמשנה למלך [פ"ד ביכורים ה"ג] הביא מספר כפות תמרים [סוכה ל"ח]. דכתב דלעתיד לבא יטלו גרים חלק בא"י כדכתיב ביחזקאל פרק מ"ז, א"כ בביכורים דכתיב לשון עתיד "לתת לנו" הרי הגרים הם בכלל ויכולים לקרות, משא"כ בוידוי מעשרות דכתיב בלשון עבר "אשר נתתה" אין הגרים בכלל שעדיין אין להם חלק, אבל במשנה ראשונה בביכורים הק' שגם בפ' ביכורים כתיב לשון עבר, "אשר נתתה לי", והדרא קושיא לדוכתיה דמ"ש ביכורים מוידוי מעש"ש.

חילוק בין ירושת הארץ לחלוקת הארץ.

ובביאור הענין מצאנו דברים קצרים בשם הגר"ח בספר הזכרון אש תמיד [עמ' תס"ג] וע"ד זה ביונת אלם [ס' ל"ה] – וידידי הגאון הרב ר' חיים קרויס שליט"א הרחיב בביאור הדברים – ולהלן הדברים.

בחייב ביכורים תרתי בעינן, חדא שיש לו בעלות בקרקע או בתורת ירושה או בתורת קנין בגוף הקרקע, ושנית צריך שיהא בכלל אלו שלהם נתחלקה הארץ, זאת אומרת שחוץ ממה דבעינן שיהא לו בעלות על הקרקע גם צריך שיהא מאלו שלהם נתחלקה הארץ כדי שיהא ראוי לקריאת ביכורים, והוא משבח על שהוא אחד מאלו שנוטל חלק בא"י, והיינו שהוא "חולק", ולזה צריך דוקא מי שיזכה בחלוקת הארץ⁵.

חילוק בין ביכורים לוידוי מעשרות.

ולפי"ז יש לבאר מש"כ הכפות תמרים דגרים יכולים לקרות משום שיטלו חלק בא"י לעתיד לבוא, ולפי מה שנתבאר נראה כוונתו דמזה חזינן שיש להם שם "חולק" בא"י, דאל"ה גם לעתיד לבוא לא יטלו חלק, והא דלא נטלו חלק בזמן יהושע היינו משום שלא היו בעולם באותו שעה, וז"ל הרמב"ן ב"ב [פ"א.] "אלא בכל הגרים קאמר ר' יהודה קורין מפני שהם בני אברהם וראויין הן

⁵ וכבר נתבאר בארוכה בספר פרי עץ חיים [ביכורים פ"א מ"ד].

לירושה שלו, אלא שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים והרי הן כטפלים שראוים לירש", עכ"ל, וכ"כ ברשב"א, וכן הוא בכפתור ופרח [פרק מ"ב].

ולפי"ז מיושב מה שהק' במשנה ראשונה על דברי הכפ"ת דהלא אף דבקריאת ביכורים כתיב לשון עבר "אשר נתתה לי", דלפי מה שביארנו לק"מ, דאין הכוונה אשר נתתה לי קרקע זו בתורת ירושה, אלא הכוונה שנתתה לי 'שם חולק' בחלוקת הארץ.

אמנם לענין וידוי מעשר שני אינו כן, אלא גרים פטורים כיון שאין להם חלק בא"י, משום דלוידי מעש"ש בעינן שיהא להם כבר קרקע בתורת ירושה, ולא מהני מה שיש להם 'שם יורש'.

והחילוק בין וידוי מעש"ש ובין ביכורים י"ל דבביכורים כתיב אשר נשבע לאבותינו, והכוונה לאברהם אבינו, והוא היה 'חולק' בא"י ולא ירש בפועל שלא היה אלא מוחזק בארץ ולא בעלים גמורים, משא"כ בוידוי מעש"ש כתיב אשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש, וכבר תמה הרמב"ן בפירושו עה"ת [שם] דלא מצינו שבועה לאבות שבה נקראת א"י ארץ זבת חלב ודבש, וכ' הרמב"ן דקאי על השבועה ליוצאי מצרים ולהם נאמר ארץ זבת חלב ודבש, ולפי"ז שפיר יש לחלק בין ביכורים לוידוי מעש"ש, דבביכורים ש"אבותינו" קאי על אברהם יליפינן מיניה שלא בעינן אלא 'שם חולק' ולא בעינן שיטול חלק בפועל דומיא לאברהם, משא"כ במעש"ש ש"אבותינו" קאי על יוצאי מצרים, והנה יוצאי מצרים היו מיועדים ליכנס לא"י וליטול חלקם, אלא שחטאו ומתו במדבר, אבל כיון דהבטחה שלהם היתה לבוא ולירש אולי ילפי' מיניה דבעינן שיטלו חלק בפועל דומיא ליוצאי מצרים.

דברי הגר"ח בחילוק בין אשה לגר בוידוי מעשרות וקריאת ביכורים.

דרך אחרת מצאנו בזה בכתבי הגר"ח על הש"ס [בדין גר מביא וקורא ב"ב פ"א.] שפירש את שיטת הרמב"ם באופן אחר – אלא שהקדים בקושי' אחרת – דבאמת מצאנו שוידוי מעש"ש וקריאת ביכורים הוי תרתי דסתרי לגבי הדין נשים והדין גרים – וכדיבואר:

והיינו – דדעת הרמב"ם דאשה מתודה וידוי מעש"ש והרי גר לא מתודה, ומעתה קשה דמאי שנא ביכורים דגר קורא ולא אשה, ולענין וידוי מעשר הדין איפכא – שגר אינו מתודה ואשה מתודה.

וביאר דבנטילת חלק בארץ נאמרו ב' הלכות מיוחדות:

[א] כדי ליטול חלק בארץ צריך להיות כלול בזכות אברהם בא"י.

[ב] כדי ליטול חלק בארץ אנו זקוקים למעשה ירושה וישיבה.

והביאור – דבראשונה נאמר תנאי דכדי ליטול חלק בארץ צריך להיות כלול בזכות אברהם בא"י שניתנה לאברהם ולזרעו אחריו בדין ירושה היא מאבותינו ומגזה"כ "לך אתננה ולזרעך", ואם א'

מופקע הוא מהזכות ירושה מאבותינו אז אינו נוטל חלק בארץ – ועיין בהערה ⁶ המקור והנפ"מ לדין זה.

מלבד זה נאמר תנאי נוסף והוא – דכדי ליטול חלק בארץ אנו זקוקים למעשה ירושה וישיבה דהנוטל חלק בארץ יטול ע"י ירושה וישיבה.

על פי זה ביאר שזה החילוק בין גר לאשה, דגר הוא בכלל כיבוש וחילוק, והרי הוא מצווה ע"ז כמו כל איש ישראל, אלא שאינו כלול בזכות אברהם בא"י, שהרי מפורש בקרא דזכות א"י לאברהם דניתנה לאברהם "ולזרעו אחריו" – וגר אינו בכלל זרעו אחריו, אבל אשה אינה כן דבודאי היא בכלל 'זרע אברהם', אלא מה שנתמעטה מליטול חלק בארץ הוא מדין שאינה בר כיבוש וחילוק.

ונוסיף הסבר בדברי הגר"ח, דאין הכוונה בירושה וישיבה 'בפועל' – שהרי אף שגרים נצטוו בירושה וישיבה אכן גרים בדורות לאחר מכן לא היו בכלל הירושה וישיבה, אכן כוונה בזה שיש ב' סיבות בעיקר הזכות בא"י, א] מצד מחזקת מאבותינו, ב] מצד הירושה וישיבה שהכניסה את א"י תחת בעלותם של כלל ישראל, וכל מי ששייך לדין ירושה וישיבה שייך לזכייה זו, וזה כולל גרים בכל הדורות ונשים לא שייכי בזכייה זו.

---

⁶ דיעויין בב"ב [ק"ט] שבחלוקת הארץ בימי יהושע, הבכור נוטל פי שנים מאחיו, ואף על פי שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבוא אלא במוחזק אצל האב בשעה שמת – אכן "ארץ ישראל מוחזקת היא", והיינו דכתיב "ונתתי אתה לכם מורשה" – "ירושה היא לכם מאבותיכם", ועיין ביד רמה [שם] שפירוש 'מאבותיכם' – היינו מאברהם יצחק ויעקב, שזכו בה האבות והורישוה לזרעם כשאר נכסים המוחזקים, אולם עיין ברשב"ם [שם ד"ה לעולם וד"ה מוחזקת] שמפרש 'מוחזקת לכם מאבותיכם' – היינו מיציאת מצרים ואילך – ופולגתא זו יבואר בהמשך.

עכ"פ כדברי היד רמה מצאנו מפורש בע"ז [נ"ג:] שארץ ישראל ירושה היא מהאבות, שעל כן אותן אשרות שהיו בשעת ביאת ישראל לארץ טעונות שריפה ככתוב, מדפלוהו ישראל לעגל וגילו בדעתם דניחא להו בעבודת כוכבים, הא לאו הכי אין בכח הגוי לאסור האשירות שהרי הארץ וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם, וגויים שבאו לאחר ההבטחה לאברהם אבינו, לא היו יכולים לאסרן בהשתחואה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כדפרש"י, הרי שעוד קודם כניסת ישראל לא"י היתה הארץ שייכת להם בירושה מהאבות.

וכן מבואר בב"ב [ק']. דאמרינן מאי טעמיה דרבי אליעזר שהילוך קונה בקרקע – דכתיב "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה", ורבנן, "ההוא משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו" הרי שלמדו קנין הילוך מהליכת אברהם – עכ"פ מבואר מכל זה שהאבות קנו את ארץ ישראל, ומהם היא ירושה לנו.

[וכבר תמה בקובש"ע בב"ב [אות שנ"ה] דלמה פירש הרשב"ם [ק"ט] דקאי על יוצאי מצרים, הרי ברור שהיתה מוחזקת גם קודם יציאת מצרים מימי אברהם אשר לו ניתנה הארץ, כדיליף ר"א דהילוך קונה מדכתיב קום התהלך בארץ – וכדלעיל – וקשה גם מאשירה, ותירץ בזה, דאף דניתנה לאברהם, אבל אפשר שתתקיים הבטחת הקב"ה לאחר דורות הרבה, וביציאת מצרים הבטיחם שתנתן הארץ להם ולא לדורות מאוחרין, וע"י הבטחה הזאת נעשו מוחזקין, דאמירת הקב"ה היא כאילו נתונה, ולהלן יבואר בזה בדרך אחרת].

ויש לדון טובא בעיקר סוגי' זו דמוחזקת מאבותינו – דמה עיקר הגדר בהך מוחזקת, ומצאנו הרבה קושיות בזה, ועיין היטב בדברינו באמרות אברהם – זרעא קיימא – חלה [חידושי סוגיות סימן ה'] מה שהארכנו בזה.

והנה - מה דבעינן חלק בא"י לענין ביכורים אינו כמו וידוי מעשר, דביכורים ילפי' מקרא "אשר נתת לי" כמבואר במשנה כאן, וא"כ אין אנו דנין על זכיית ירושה מאברהם ודין מוחזקת בדינו מאבותינו, אלא אנו דנים על עצם זכיית הארץ "אשר נתת לי" דהיינו ע"י ירושה וישיבה ע"י כיבוש או חזקה, אבל וידוי מעש"ש ילפינן מקרא "אשר נשבעת לאבותינו" כמבואר במשנה [מעש"ש פ"ה משנה י"ג], וא"כ אנו דנין על דין ירושה מאברהם וע"פ הלכה של מוחזקת היא מאבותינו.

נמצא לפי"ז דנשים נתמעטו מקריאה דביכורים דהוא תלוי בדין ירושה וישיבה אבל לא נתמעטו מוידוי מעשר כיון שהן בכלל מוחזקת מאבותינו, אבל לענין גר הוא להיפך דהם בכלל קריאת ביכורים כיון שהן בכלל כיבוש וחלוקה אבל לא בכלל וידוי מעשר שאינן בכלל מוחזקת מאבותינו. וע' מש"כ הגר"ח לבאר הדרשות אם הם מפסוק של "נשבעת לאבותינו" או "נתת לנו". אבל עיין בחינוך [מצוה תר"ו] שכ' שרק זכרים מתודין, אכן אין ראיה מהחינוך נגד עיקר דברי הגר"ח, דדברי הגר"ח אמורים לענין עיקר דין ירושת הארץ, ויתכן שהחינוך מודה לזה אלא שפוטר נשים מטעם דהוי מעשהז"ג.

בדין מי שאין לו חלק בארץ ישראל בוידוי מעש"ש.

הנה לדין קריאה בביכורים נתבאר לעיל דתיתי בעינן, חדא שיש לו בעלות בקרקע או בתורת ירושה או בתורת קנין בגוף הקרקע, ושנית צריך שיהא בכלל אלו שלהם נתחלקה הארץ, זאת אומרת שחוץ ממה דבעינן שיהא לו בעלות על הקרקע גם צריך שיהא מאלו שלהם נתחלק הארץ כדי שיהא ראוי לקריאת ביכורים, והוא משבח על זה שהוא אחד מאלו שנוטל חלק בא"י, והיינו שהוא "חולק", ולזה צריך דוקא מי שיזכה בחלוקת הארץ.

והשתא לענין וידוי מעשרות בודאי בעינן שיהא שם חולק בא"י וכמבואר דמהאי טעמא גר ועבדים אינן מתודין, אבל יש לדון אם בעינן שיהא לו גם קרקע בא"י, ופליגי בזה הראשונים, וז"ל הרשב"ם ב"ב [ק"נ. ד"ה ואירי], "וידוי מעשר אע"ג דכתיב ביה השקיפה ממעון קדשך וגו' ואת האדמה אשר נתתה לנו [וגו'] אפי' אין לו קרקע יתוודה דהאי לנו אכל ישראל קאי כדתנן במסכת מעשר שני מכאן אמרו ישראל וממזרים מתוודין אבל לא גרים ועבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ אלמא אפי' אין לו קרקע אלא שיהא ראוי הוא ואבותיו ליטול חלק בארץ עכ"ל.

ומבואר מדבריו דביכורים דכתיב "אשר נתתה לי" בעינן שיהא לו קרקע, אבל בוידוי מעשרות דלא כתיב בלשון יחיד, אלא כתיב "אשר נתתה לנו", קאי על כל ישראל וכל שראוי לירש בא"י בכלל זה, וכן דעת רש"י ב"ב [כ"ז]. וקידושין [כ"ו]. ותוס' [שם], אבל תוס' ב"ב [כ"ז]. פליגי ע"ז, וכן דעת הר"ש [פ"ג פאה מ"ו].

וממה שכ' הרע"ב "ויכולים להתודות על המעשרות שמביאין ממגרש הערים שלהן", מבואר שצריך שיהיה להם בעלות בא"י, וכן דעת הר"ש [פ"ג דפאה מ"ו] ותוס' רמב"ן ריטב"א ורמ"ה

בב"ב [כ"ז.] אבל מה שנראה מדברי הרע"ב שצריך שהתרומות ומעשרות יהיו ממה שנטל בחלוקת א"י ק', דדין זה אינו אלא דין בעלמא כמו מי שאינו עולה לרגל אא"כ יש לו קרקע בא"י, אבל לא שידוי מעשרות הוא רק כשהפריש מתבואה שגדל משדה זו שירש, וע' במלאכת שלמה.

וכן ק' על דברי רש"י על הפסוק "אתה והלוי" [דברים כ"ו י"א], וז"ל, "אף הלוי חייב בביכורים אם נטעו בתוך עריהם", עכ"ל, והיינו שאם לאו שנטלו חלק בהמ"ח ערים לא היו בכלל נוטלי חלק בארץ אבל קשה אמאי בעינן דוקא שיביאו ממה שנטעו בעריהם, והלא יכולין להביא גם ממקומות אחרים, כגון כשקנה הלוי קרקע למ"ד קנין הפירות כקנין הגוף דמי, או אם ירש במקום אחר מבית אמם, שבזה יש להם קנין הגוף.

ועיין בספר אמבואה דספרי בהסכמה מבעל כלי חמדה שעמד על דברי רש"י אלו, וכ' שכוונת רש"י היינו על חיוב העיקרי בראשית הבאת ביכורים, אמנם מודה רש"י שאפי' אם קנה קרקע יכול להביא מהם ביכורים.

משנה ה

[ה] ר' אליעזר בן יעקב אומר אשה בת גרים לא תנשא לכהונה עד שתהא אמה מישראל אחד גרים ואחד עבדים משוחררים ואפילו עד עשרה דורות עד שתהא אמן מישראל האפטרופוס והשלוח והעבד והאשה וטומטום ואנדרוגינוס מביאין ולא קורין שאין יכולין לומר אשר נתת לי השם:

רע"ב משנה ה

לא תנשא לכהונה - דכתיב [ביחזקאל מד] מזרע בית ישראל יקחו להם נשים, [וכשאמה] מישראל קרינא בה מזרע ישראל דמשמע ואפילו מקצת זרע. והלכה כר' אליעזר בן יעקב לכתחלה, אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו, ובניה כשרים אפילו להיות כהנים גדולים:

האפטרופוס - הממונה על היתומים, בין שמנוהו ב"ד בין שמנהו אבי יתומים. אפטרופוס אבי הקטנים, בל' רומי קורין לאב פאטי"ר ולקטנים פוס:

והשלוח - שלקטן מתחלה לשלחן ביד אחר אז מצי למשלחינהו אבל לקטן להביאן הוא עצמו לא מצי למשלחינהו, שכל בכורים שנראו לקריאה אינן נתנים אלא בקריאה:

והאשה - אבל אם יש לה בעל בעלה מביא וקורא, דכתיב [דברים כו] אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך, מלמד שאדם מביא בכורי אשתו וקורא:

שאין יכולין לומר אשר נתת לי - שלא נתחלקה הארץ לנקבות. וכתב [במדבר כו] איש לפי פקודיו עד שיהיה ודאי איש:

ציונים והערות משנה ה ומשנה ו

ענף א

חידוש בדין "מביא ואינו קורא"
בנשים וגרים.

מתמה על החינוך דממעט נשים ממצות הבאת ביכורים, ותמה על הר"ן דממעט גרים ממצוה זו.

כתב החינוך [במצוה צ"א] דנשים פטורות ממצות ביכורים, והק' שם המשנה למלך [בהגותיו] דשנינו מפורש במשנה דדין נשים דמביא ואינו קורא, ואין לומר דהך דין הבאה היינו מדרבנן דא"כ הו"ל חולין לעזרה, ועיי"ש במנ"ח, וצ"ע.

עו"ק דע' בר"ן בב"ב [פ"א:] דגר אינו בביכורים, והרי הוא כגוי כלפי מצוה זו, ומוכיח כן ממשנה דמביא ואינו קורא, וצ"ע, דמיניה וביה במשנה מוכרח שיש לו דין "מביא", ורק שאינו בכלל "קורא", וצ"ע.

מוכיח מהמכילתא דאף דקס"ד דקריאה והבאה דחדא נינהו, אבל למסקנה למדנו מקרא דתרתני נינהו, ומק' מהכא על הרמב"ם דבעי קריאה בשעת הבאה עצמה.

והנה, יעויין במכילתא בפ' משפטים [כ"ג – י"ט] שהביא מיעוטא דנשים וטמאים ועבד מקראי דפ' כי תבא "אשר נתת לנו", ואמרו ע"ז, "משמע מוציאן שלא יקראו, ומוציאן שלא יביאו, ת"ל תביא מ"מ", עכ"ל, והיינו דאיתרבי מקרא ד"תביא" בפ' משפטים.

ויש כאן סתירה, דיש לחקור במצות הבאה וקריאה, האם חד דינא נינהו שיביא ויקרא, או דב' דינים נפרדים נינהו, ומתחילת המכילתא דרצו למעטם גם מהקריאה וגם מההבאה, הרי מזה משמע דחד דינא נינהו, שהרי מיעוטא ד"אשר נתת לנו" הוא מיעוטא בקריאה ולמה קס"ד למעט גם הבאה, וע"כ דחדא נינהו, ומאידך חזינן דאיתרבי בפנ"ע בלי הקריאה, ומוכרח דתרתני נינהו, וצ"ל, דזה גופא מה דנתחדש בקרא.

וע' באו"ש [פ"ד מביכורים הי"ג] שהק', דאחרי דקוראים רק עד סוכות שהוא זמן שמחה, א"כ מנלן שיש בכלל דין הבאה עד חנוכה, והביא מכילתא זו, דמהכא ילפינן דהבאה הוא דין בפנ"ע בלי שייכות לקריאה, ולהכי שייך דין הבאה גם שלא בזמן קריאה.

איברא, דכל דזה סתירה למה שנתבאר בחידושי סוגיות [סי' ג'] שצריך קריאה "בשעה שמביאם", והבאנו לשון זה מהרמב"ם ודייק מכאן המנ"ח שיכול לקרוא רק בשעת ההבאה עצמה ולא אח"כ, ומוכרח מזה דחד דינא הוא – ועיין בהערה ⁷ במה שיש לדון בזה – שיש גדר של ב' מצוות נפרדות אלא דמצוה חדא מתחייבת בתוך המצוה השניה.

⁷ דהנה מצאנו כמה גוונים של מצוות שהם מצוות בפני עצמם אלא שהם מצוות שמתקיימות בתוך מצוה אחרת, וכדלהלן.

א] גדר זה מצאנו בחידושי הגרא"ל מאלין [ח"א סי' י"ט] בדין עמידה בעבודה, שהוכיח בשיטת רש"י שמצד א' הדין עמידה בעבודה הוא הך דין של "עמידה לפני ה'" ששייך גם בלי עבודה, ויסוד הדין של "עמידה לפני ה'" הוא הוא האיסור ישיבה בעזרה, שהוא מבטל את הקיום דין של עמידה לפני ה' - עיי"ש, ומאידך, הך קיום דין עצמו נאמר כתנאי בעבודה, אלא שבעבודה הך קיום דין הוא לעיכובא - ועיי"ש שמבאר בזה את שי' רש"י, וע' בדברינו באמרות אברהם מצוות ומועדים [שער ו' - ברכת המצוות - סי' כ"ח] שהארכנו ביסוד זה.

ב] עוד מצאנו כזה בדין הסיבה שמעכב באכילת מצה, וכפשוטו מבינים ש"הסיבה" היא הלכה בצורת המעשה מצוה של מצה - אבל אינה מצוה בפני עצמה, אולם כבר חידש הגרי"ז על הרמב"ם בהלכות חו"מ [פרק ז' הלכה ז'] שאינו כן, אלא שהסיבה היא קיום דין בפנ"ע.

והוכיח כן מדמצאנו ברמב"ם דגם בשאכל מצה בלי הסיבה דיצא ידי חובת מצה ורק דלא יצא ידי חובת הסיבה, ומבואר שזה דין בפנ"ע, ועוד הוכיח כן מדלכתחילה צריך לעשות כן בכל הסעודה, וע"כ שזה קיום דין בפנ"ע, ולא תנאי וצורה במצות מצה, אולם כל זה ברמב"ם אבל לדעת הרא"ש דס"ל דלא יצא ידי מצה ג"כ, בשיטתו רצה הגרי"ז לומר דדין הוא במצה ואינו קיום דין בפנ"ע.

אולם אם נאמר בזה כהגרי"ז שחולקים בנקודה זו גופא, א"כ יהיה סתירה בשו"ע, שהשו"ע פסק כהרא"ש דלא יצא ידי מצה באכל מצה בלי הסיבה, וגם הביא הך דין דלכתחילה צריך הסיבה בכל הסעודה, ומוכרחין אנו לומר דמצד א' זה קיום דין בפנ"ע, ומצד שני, הקיום דין הזה נאמר כתנאי וקיום דין במצות מצה, שיתקיים בו עוד דין בהדי' - והיינו שמצות מצה מחייבת מצות הסיבה - ונאמר בזה עוד שמצות הסיבה גם מעכבת בקיומה של מצות מצה.

והיינו ממש כנתבאר לעיל בעמידה בעבודה לדרכו של הגרא"ל מאלין זצ"ל, וכעין זה נוכל לפרש בדעת הרא"ש בהסיבה, שבאמת יש קיום דין בפני עצמו של "דרך חירות" וזה שייך גם בלי שייכות למצה, והיינו בסעודתו אלא דבנוסף לזה הוי כתנאי וכמעכב במצות אכילת מצה - החיוב והמצוה של הסיבה נהיתה גם לתנאי שמעכבת במצות מצה - מצוה שמעכבת מצוה. ונראה להוכיח כן דלכא' קשה דהאיך מצאנו פטורים מהסיבה שיוצאים מצה בלי הסיבה, דממנפ"ש, אי הסיבה מעכבת א"כ ע"כ שזו צורת המצוה, ומה שייך צורה אחרת של הך מצוה עצמה לאלו שפטורים מהסיבה. ולהנ"ל א"ש - דכל מה שהסיבה מעכבת למצה היא עד כמה שהגברא מחוייב במצוה זו, אבל עד כמה שהגברא עצמו פטור - שוב ליכא מעכב.

ג] מצאנו דוגמא נוספת לזה בהידור מצוה שמעכב בד' מינים מדין הדר, וגם שם יש לחקור האם הדר ופסול יבש מעצם הגדרת המינים דבלי הך פרט חסר במין של הד' המינים, וכבר חשיבא כמין אחר, או שיש כאן מצווה בתוך מצווה - כעין מה שנתבאר בהסיבה וקרנן ראיה, ומצאנו באגרות משה [או"ח ח"א סימן קפ"ז] שביאר כן את הגדר של הדר - בשיטת רש"י וז"ל: "שרש"י סובר דהפסול דהדר אינו פסול בעיקר המצוה דאתרוג - לומר שלא זה האתרוג נאמר במצות אתרוג - אלא הוא עוד דין דצריך לקיים מצות אתרוג בהדר - וא"כ הוא מאותו הדין עצמו שהצריכה תורה ואנוהו בכל המצות שאינו דין בעצם המצוה אך באתרוג נתחדש בקרא דהדר, שהוא גם פסול בדיעבד".

וכתב שם שיש נפ"מ בשעת הדחק שאין לו אלא יבש שהאם חייבים ביבש עם ברכה - ויש בזה מחלוקת ראשונים - וה"ה הכא שהפטורים מהסיבה חייבים במצה בלי הסיבה, ודו"ק.

ד] עוד מצאנו כזה במצוה הבאת קרבן ראיה - שהי מצוה בוך מצות עלייה לרגל ולא תנאי וצורה בעלמא לעלייה לרגל - וכבר הוכחנו כן בארוכה באמרות אברהם מצוות ומועדים [שער א' - חינוך - סימן ה' פרק ב'].

ה] אחרי כל הנ"ל היה מקום לחדש שכך נמי הגדר בקריאה שהיא מצוה בפני עצמה אלא שהיא מצוה בתוך מצות הבאה - ולכן קריאה מתקיימת דווקא בשעת הבאה עצמה - אלא דאעפ"כ משכחת לה מצות הבאה בלי המצוה של קריאה - דמצוה אחרת היא, ודו"ק.

מבאר דברי המכילתא, דנאמרו ב' דינים בהבאת ביכורים, אף דנתמעטו מצד פרשת הבאה דקריאה אבל מצד פרשת הבאה דקרבות לא נתמעטו, ומיישב בזה את דברי החינוך ור"ן בנשים וגרים.

ונראה, דמהכא מוכרח דשני דיני הבאה נינהו, דהנה עיין בדברינו בחידושי סוגיות [סימן ג'] דהבאת ביכורים האמורה בפרשת משפטים היא מצד דיני הקרבן שבביכורים, ואין חיוב זה לעשות "מעשה הבאה", אלא לדאוג שיהיו מובאים לביהמ"ק כשאר קרבנות, ובפרשת כי תבא ניתוסף חיוב הבאה מצד הקריאה, ובזה איכא חיוב "מעשה הבאה", שיביא ויקרא מתוך הבאתו, ודו"ק.

ואלו דברי המכילתא, דאחרי דנתמעטו נשים מפרשת כי תבא מקרא "דאשר תביא מארצך", שוב ממילא נתמעטו מהבאה ג"כ, דחד דינא לתרוייהו, וכמוש"כ הרמב"ם שיקרא בשעה שמביאים, וזהו שאמרו "משמע מוציאן שלא יקראו ומוציאן שלא יביאו", אלא דכל זה מצד הבאה דקריאה, אבל מצד הבאה דקרבות בפ' משפטים אכתי נתחייבו, דדין זה לא שייך כלל לדיני הקריאה שבביכורים, ובזה שפיר יש לרבותם וזהו שאמרו "ת"ל תביא", והיינו מקרא דפ' משפטים.

ועפ"ז מיושבים דברי החינוך לגבי נשים ודברי הר"ן לענין גרים, ולא קשה מה שאמרו שהם פטורים מדין הבאת ביכורים, דודאי דמודי דמחוייבים בדין הבאה וכמפורש במשנה, אבל דין הבאה זו שייך לפרשת משפטים, וזה דין כללי כשאר הבאת קרבנות, ואינו חיוב מסויים מצד הלכות ביכורים, ומהדין הבאה דנתחדש בפרשת ביכורים הם באמת פטורים, וא"ש – ונוסיף בזה ביאור – פרשת ביכורים היא גילוי שיש דין קרבן נוסף – ולכן זה נכלל בקרא דוהבאתם שמה עוליתכם וזבחיכם, אלא דממילא שמי שהוא תמיד כלול בפרשת קרבנות – הרי דממילא הוא מתחייב נמי בחיוב זה, וא"כ שפיר יש לומר שאינה במצות ביכורים ולא שייכת למצוה זו שמצות ביכורים היינו קיום סדר הפרשה במעשה הבאה וקריאה, ומה שהיא מחוייבת להביאו למקדש שתתקיים בו תנופה והנחה – בכל זה היא מתחייבת מצד המחייב הכללי של פרשת קרבנות כחטאת ועולה – ודו"ק.

מבאר בזה על פי הגרי"ז שביכורים היינו מציאות של תרומה.

אולם סו"ס אכתי קשה – דעיקר 'המעשה הפרשה' שעל ידו הוא מתחייב בדיני קרבן היא פרשת ביכורים – והיינו דודאי שעיקר חיובא דמחוייבם במעשה הפרשת ביכורים בתור ראשית פרי האדמה אינה מצות הבאת קרבן, שהרי לפני המעשה הפרשה ליכא ביכורים וליכא קרבן, וע"כ שיש מצות הפרשת ביכורים בפרשת ביכורים – ואחרי ההפרשה תחול ביה דין ביכורים,

ובביכורים נאמרו הלכות הקרבת קרבן⁸, וכעת היא שייכת לקרבן זה, וע"כ שגם גר ואשה חייבים במצוה זו של ביכורים – דאל"כ מה מחייב אותם במעשה הפרשה.

ונראה על פי הגרי"ז – מובא להלן בציונים והערות [משנה ח' וט'] ובחידושי סוגיות [סימן א'] – דביכורים הוי חפצא של תרומה, והיינו שהיא מציאות של תרומה מצד הראשית שבה, וממילא יש לומר שהמחייב במעשה הפרשת ביכורים הוא המחייב של עיקר הפרשת תרומה – להפריש את הראשית לגבוה [וגם תרומה היא לכהנים משולחן גבוה – וההפרשה היא הפרשה לה'] ונמצא שבחייב הפרשה מצאנו שביכורים הוא גילוי בפרשת תרומה - להרחיב ולחדש עוד סוג של הפרשת תרומה, ולאחר הפרשה חיילא בביכורים דיני קרבן.

וחידשו הר"ן והחינוך, דאין זה מחיובא דביכורים, אלא דביכורים נתחדש חיובים נוספים של תרומה וחיובים נוספים של הקרבת קרבנות, והמצוה של ביכורים מצד עצמה היא אך ורק הבאה דקריאה, שזו מצוה מצד ביכורים עצמו.

במה שיש להעיר בכל הנ"ל.

איברא, דלפי"ז היינו צריכים לחדש דבאשה וגר ליכא דין "נוטלו על כתיפו", ועיין בחידושי סוגיות [סי' ג'] שנתבאר דדין זה שייך להבאה דפרשת כי תבא, אולם כבר ביארנו בדברינו בחידושי סוגיות [סוף סי' ה'] דליתא לחידוש זה, עיי"ש.

ענף ב

בדין שליח,

ובדין "לקיחה והבאה כאחד".

מביא מחלוק' ראשונים בדין שליחות בהבאת ביכורים, ומתמה איך מתקיימת עיקר מצות הבאה.

דעת הרשב"ם בב"ב [פ"א] דמהני שליחות בהבאת ביכורים, ויכול הבעלים לקרא את הפרשה ולומר "הנה הבאתי" דשלוcho של אדם כמותו, ודעת הרמב"ן ורשב"א שם דלא מהני, ומה"ט, כששליח הביא אין הבעלים יכולים לומר "הנה הבאתי", והמהרמ"ש בגיטין [מ"ז] דייק דדעת רש"י בזה כדעת הרמב"ן ורשב"א – ועיין היטב בר"ש מה שהביא מהמחלוקת הזו.

ולכא' תמוה, דבהדי' שנינו בביכורים במשנה כאן - דשליח מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר "אשר נתת לי ה'", הרי דע"י שליח שפיר מתקיימת מצות הבאת ביכורים, ורק מצות הקריאה לא שייך ע"י שליח, ולפי"ז קשה, דאם כששלח ע"י שליח קיים הבעלים עי"ז מצות הבאה, א"כ למה לא יוכל הבעלים לומר "הנה הבאתי", דלכא' פירושו של "הנה הבאתי" הוא שקיים מצות

---

⁸ והיה מקום לדון דעיקר החיוב הפרשה הוא להפריש חפצא של קרבן ראשית – אכן זה חידוש גדול, וביותר דשיטת ר"י מוכרח שביכורים אינו מציאות של קרבן - אלא ביכורים הוא ביכורים – אלא שעושים בו מעשה הקרבה – עיין בזה להלן בחידושי סוגיות [סימן ב'] שהוכחנו כן.

הבאה, והרי קיימו, ואם נימא דלא קיימו, א"כ איך בכלל יכול לשלוח ע"י השליח, וצ"ע שיטת רש"י והרמב"ן ורשב"א.

מביא דין לקיחה והבאה כאחד, ומתמה למה לא נתמעט הכא עיקר מצות הבאה.

בגמ' [שם בב"ב] מבואר, "בצרן ושגרן ע"י שליח ומת השליח בדרך, מביא ואינו קורא, שנאמר ולקחת והבאת, עד שתהא לקיחה והבאה באחד", והיינו, דהכא הבעלים עשו את ההבאה ולא עשו את הלקיחה שהיא הבצירה, ושוב אינם יכולים לקרוא דאין כאן לקיחה והבאה באחד, והנה יש לעיין, דלמה לא מהני שליחות על הלקיחה להחשב כמעשה בעלים כדי שנאמר שיש כאן לקיחה והבאה באחד, וע"כ צ"ל דכך קים להו לחז"ל דלא מהני שליחות בזה, וכ"כ המנ"ח במצוה תר"ו. ולכא' תמוה, דלמה מפרשינן ליה למיעוט רק לענין הקריאה, הא קרא לענין הבאה נאמר, דלקיחה והבאה כאחד היא מסדר ההבאה, ואם יש דין לקיחה והבאה באחד, ובשליח אינו באחד, א"כ במת שליח דלא שייך לקיחה והבאה כאחד, שוב יפקע כל עיקר דין הבאה, וירקבו, ולמה אמרינן דמביא ואינו קורא, וצ"ע, שו"מ שכבר עמד בקושי' זו בביאור הלכה [ריש פ"ד דביכורים] להגרס"ק שליט"א.

מבאר, דבדין הבאה מצד הבאת קרבנותיו לא שייך כלל הך נידון של שליחות, וגם לא שייך בו ההלכה של לקיחה והבאה כאחד, דאין בהבאה זו דין מעשה, וכל דינה הוא רק "שיהא מובא" כשאר הקרבנות.

והנראה בזה, דהנה – עיין בחידושי סוגיות [סימן ג'] שביארנו דשני דיני הבאה נאמרו, חד מצד הבאת קרבנותיו וחד מצד סדר הקריאה שיקרא מתוך הבאתו, וזה סדר מצות ביכורים, והדין מצד הבאת קרבנותיו אינו דין "מעשה הבאה" וכל דינו הוא שיהיה שהקרבן מובא בית ה', ורק הבאה מצד הקריאה הוא הבאה שיש בה מעשה מצוה – ונתבאר דב' פרשיות נפרדים וב' דינים שונים נינהו – ונתבאר לעיל [ענף א'] לגבי גר ואשה.

ומעתה פשוט, דהנה, בהבאה מצד הדיני קרבן שבו, הכא לא שייך כלל הנידון של שליחות, דכל דינו הוא בעצם זה שהקרבן מובא, וסגי בזה גם במעשה קוף בעלמא, וכן הוא בכלל הקרבנות וכדבהבאנו מהמנ"ח, שרק חייב "לטפל בהבאתו" כדי שיגיע לביהמ"ק, ואין כאן מעשה הבאה שנדון בו שליחות, ורק בהבאה מצד סדר מצות ביכורים וקריאת הפרשה, בזה שייך כל הנידון האם מתקיימת מצוה זו ע"י שליח או לא.

וא"ש הא דאמרינן דאינו יכול לומר "הנה הבאתי" כשהביאו שליח ולמה אינו סתירה לזה דשליח מביא ואינו קורא, דמה שמביא ואינו קורא, אין זה מדין שליחות, אלא דהבעלים עצמו קיים דין הבאת הביכורים כהבאת קרבנותיו, ומאידך, אכתי אינו יכול לומר "הנה הבאתי", דלזה בעינן כבר מעשה הבאה, ובהבאה זו שייך נידון של שליחות, ושליח נתמעט מהבאה זו, ולכן, כשהביאו שליח אין הבעלים יכולים לומר "הנה הבאתי", דדין הבאה זו לא נתקיים כל עיקר.

ויש להוסיף בביאור הדברים – דהנה יעויין להלן בחידושי סוגיות [סימן ח'] בסוגי' דהגדה אחת – ושם הוכחנו מהראשונים ואחרונים שכל ההגדה נמצאת וקיימת בהבאה – ואדרבה – מצות הגדה אינה אלא ביטוי של ההגדה והודאה שנמצאת בהבאה עצמה – והדברים מתבססים על הרמב"ן שם, ויש לומר דכמו שלא שייך הודאה על ידי שליח בעצם קריאת הפרשה, כמו כן לא שייך 'הבאה דקריאה' שהיא ההבאה שיש בה הגדה – ודו"ק.

מתבאר למה ממעטינן לקיחה והבאה כאחד רק מדין קריאה, ולא מעיקר דין הבאתו.
ומתבאר בזה גם הא דממעטינן לקיחה והבאה כאחד רק מדין קריאה, ולא מעיקר דין הבאתו, בדדין הבאה גרידא לא שייך דינים והלכות האיך יביאו, דהעיקר "שיהא מובא", ולא חיילא בהך הבאה שום סדר וצורה משום דאין צריך בה שום מעשה, דגם ע"י קוף מתקיימת הבאה זו, וע"כ דדין לקיחה והבאה באחד נאמר רק לענין סדר ההבאה דקריאה, ושפיר מביא ואינו קורא בתורת הבאת קרבן גם בדליכא לקיחה והבאה באחד.
וע"ע בחידושי סוגיות [סי' ה' וסי' ז'] מה דביארנו עוד בפלוגתא הרשב"ם והראשונים.

ענף ג דיחוי בביכורים.

דין דיחוי בביכורים.

עיין בר"ש שהביא מהירושלמי – "שלח ר' יוסי בשם ר"ל בשם ר' הושעיא - בשליקטן לשלחן ביד אחר אבל אם ליקטן להביא הוא לא ישלחם ביד אחר שכל הבכורים שנראו להיותן בקריאה אינן ניתרין אלא בקריאה".

והיינו שיש דין דיחוי בביכורים – ומכאן הוכיח התורת זרעים [עמוד קל"ב] שיש דיני קרבן וקדשים בביכורים, ועיין בדברינו בחידושי סוגיות [סימן א'] שהבאנו כמה הוכחות לזה.

אופנים שונים של דיחוי בביכורים – ובמה שיש להעיר שדיחוי הוא מדיני קרבן.

ובהמשך הר"ש הביא כמה דוכתי דמשכחת לה דין דיחוי בביכורים, וז"ל, "מ"מ צ"ל דההיא בשבצרו לשלחן ביד אחר כדמוקי בירושל' - מתני' דאם בצרן להביאן הוא כיון דנראו לקריאה נדחו בשיגרן ביד שליח הו"ל למימר ירקבו וה"נ אמרי' בפ' ואלו הן הלוקין [י"ח:] - הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהם החג ירקבו משום דנראו ונדחו, וגריעי מהפריש אחר החג דמביא, והפריש ומכר שדהו נמי דבסמוך מוקי לה בירושלמי בשנתן דעתו למכור מתחלה, ויבש המעין ונקצץ האילן כשיבש משעה ראשונה".

והעירני תלמיד אחד – הרי בתורת שרעים ריש מכילתין הוכיח שיש דיני קרבן בביכורים ממה דאיכא דין דיחוי, וכבר הארכנו בחידושי סוגיות [סימן ג'] שההבאה בלי קריאה היא ההבאה מצד קרבנות, וממילא שהדין קריאה עצמה הוא דין אחר שלא שייך לדיני קרבן, ונמצא שכל הדין

שנדחה מהביכורים הוא דין שלא מהלכות קרבנות – ולמה מיקרי דיוחוי בהלכות קרבן – ויש לעיין בזה.

ישוב הירושלמי בסתירת המשניות באין מביאין ביכורים משקין אלא מן הזיתים ומן הענבים.

משכחת לה אופן אחר בזה – דמתחלקים הקריאה וההבאה לא רק באדם שמביא ולא רק בזמן שמביאים – אלא חילוק בגוף הביכורים עצמם, ונפ"מ בדעתו בזמן ההפרשה.

דהנה, מבואר במשנה בתרומות [פי"א מ"ג] שאין מביאין ביכורים משקין – אלא מן הזיתים ומן הענבים, וכבר הקשו בירושלמי סוף חלה שזו סתירה למשנה [חלה פ"ד מי"א] שיוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו, ומבואר שאף יין ושמן אין מקבלים, ותירצו בירושלמי שמה דתנן בתרומות שמביאין יין ושמן איירי כשבצרן מתחילה ע"מ לדורכן ומה דתנן בחלה שלא קבלו יין ושמן מיוסף הכהן איירי כשלא בצרם על מנת לדורכם.

וז"ל הירושלמי "תנינן תמן אין מביאין ביכורים משקין, ר' הילא בשם ר' לעזר כיני מתניתא אין עושין ביכורים משקין אפילו משזכו בהן בעלים, והתני דרך ביכורים משקה להביאן, מנין שיביא ת"ל תביא, תיפתר שלקטן משעה הראשונה ע"מ כן וכאן לא לקטן משעה ראשונה ע"מ כן". ומבואר שמה שמביא משקין הוא דוקא אם בצרן מתחילה לכך.

ועיין באור שמח [ביכורים פרק ב' הלכה ד'] שהביא את הירושלמי הנ"ל והביא מהר"ש בחלה [שם] דבזה מתרץ קושי' המשניות, דתרווייהו ביין ושמן אם לקטן להביאן משקין יביא, ואם לקטן שלא להביאן משקין ונמלך ודרכן לא יביא, ובזה מיירי הך דיוסף הכהן.

ביאורו של האור שמח בחילוק אם כוונתו בבצירה היתה לדרכן או לא.

ובביאור הדברים פירש האור שמח דבכל הנ"ל מתבאר שבאמת יש ב' פרשיות של ביכורים, ביכורים עם קריאה וביכורים בלי קריאה, ויש חילוקים בגוף הביכורים עצמם – וכדמצאנו הכא – והדברים מתבארים כך:

שר' יוסי אמר דלשון 'פרי' ממעט יין, דדווקא ענבים מיקרי 'פרי' גבי בכורים ולא יין, דיין לאו 'פרי האדמה' מיקרי, וכי מרבי לה מקרא ד'מביא' אף על גב דלאו פרי האדמה הוי – היינו מקרא דאשר תביא מארצך, והרי מהפסוק הזה דרשינן לרבות פירות שמביא מהחג עד החנוכה שבהם הדין דמביא ואינו קורא – כל זמן שמצויין בארצך – וכדמרבה בספרי [תבא פ"א], וא"כ כי איתרבי יין בענבים שדרכן לא איתרבי אלא להבאה בלבד, ובפרט דבקריאה כתיב "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", פרי ולא יין ושמן וכדאמר בספרי [שם] – א"כ כי דרך ענבים והוציא מהן יין מביא ואינו קורא.

והוסיף האור שמח לבאר מה תלוי בדעתו בבצירה על פי הירושלמי שהבאנו הכא בר"ש דהדין דמן החג ואילך, וכן בשליח ובמכר שדהו דבכולהו אינו קורא, דזה דוקא בהפרישן להביאן אחר

החג או ע"י שליח, או שנתן דעתו למכור משעה ראשונה, אבל בלקטן להביאן בעצמו או קודם החג שלא ע"י שליח, דבכולהו היה ראוי לקריאה, שכיון שנראו להיות ניתר בקריאה קריאה מעכבת בהן.

וביאר דלפי"ז א"ש נמי הכא, דכיון שלקטן להביאן בעודן ענבים הרי נראו לקריאה, וכיון שדרכן יין הרי אינן ראויין לקריאה, דהנה הבאתי פרי האדמה ולא יין ושמן, ותו קריאה מעכבת בהן, אבל אם לקטן להביאן יין ושמן אז אין קריאה מעכבת בהן, ומביא ואינו קורא, וסיים את הדברים - "וזה כוונה נכונה בפירוש הירושלמי בסייעתא דשמיא".

משנה ו

[ו] הקונה שתי אילנות בתוך של חברו מביא ואינו קורא רבי מאיר אומר מביא וקורא יבש המעין נקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא מעצרת ועד החג מביא וקורא מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא רבי יהודה בן בתירא אומר מביא וקורא :

רע"ב משנה ו

מביא ואינו קורא - מספקא ליה לת"ק אי קנה קרקע אי לא, הלכך מביא מספק ואינו קורא מספק. ודוקא שתי אילנות אבל שלשה אילנות כ"ע מודו דקנה קרקע ומביא וקורא, כדתנן בסוף פרקין :

ר"מ אומר מביא וקורא - דסבר הקונה ב' אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם כמלא אורה וסלו. ואין הלכה כר"מ :

יבש המעין - שהאילן חי וגדל ממנו :

ונקצץ האילן - והוא שיבש ונקצץ קודם שהפריש בכורים אבל אם הפריש קודם, הואיל ונראו לקריאה ונדחו, ירקבו :

ר' יהודה אומר מביא וקורא - כיון שהקרקע קיים לא חייש לאילן. ואין הלכה כר"י :

מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא - דכתיב בפרשת ביכורים [דברים כו] ושמחת בכל הטוב, אין קריאה אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם. ומהחג ואילך, אף על פי שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג, הלכך מביא ואינו קורא. ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב [שם] אשר תביא מארצך, כל זמן שמצויין בארצך, ועד חנוכה הן מצויין :

ר"י אומר מביא וקורא - דלא דריש ושמחת בזמן שמחה. ואין הלכה כרבי יהודה :

ציונים והערות משנה ו

במה שיש להעיר מהסוגי' בב"ב שהדין במשנה דבמוכר ג' אילנות קנה הלוקח קרקע, ובמוכר אילן א' לא קנה, ובמוכר ב' אילנות איכא ספק אי קנה קרקע או לא, ולכן הדין הוא שהוא מביא ביכורים מספק לחומרא, דאיכא עכ"פ ספק אי קרינן ביה "אדמתך"

הנה הסוגי' בב"ב [פ"א] פירש את החילוקי דינים במשנה דבמוכר ג' אילנות קנה הלוקח קרקע, ובמוכר אילן א' לא קנה, ובמוכר ב' אילנות איכא ספק אי קנה קרקע או לא, ולכן הדין הוא שהוא

מביא ביכורים מספק לחומרא, דאיכא עכ"פ ספק אי קרינן ביה "אדמתך" או לא – הלכך מביא מספק.

ולכא' קשה דבב"ד ובחו"מ נפסק בדיון בין שניהם דקרקע דמוכר הוא, דמספק תמיד אמרינן דקרקע בחזקת בעליה עומדת, ואיך א"כ מספקינן לומר דאולי זה "אדמתך" דלוקח ויביא מספק. וביאר בשערי יושר [ש"ה פ"ח בד"ה וכ"כ יתישב, ובד"ה והנה לפי"ז] דהכא הדין ממון דבעינן ב"אדמתך" אינו "אדמתך" כלפי ב"ד וכלפי חו"מ, דמה שזה "אדמתך" כלפי שמיא סגי לחיוב ביכורים, וכיון שכלפי שמיא יש עדיין "צד" שאולי זה "אדמתך", שוב צריך להחמיר מספק במצות ביכורים, ולא אכפת לן מה שבהלכות ב"ד נפסק שזה שלו.

אולם יש להעיר ממה שיש לדון בכל האיסורים שתלויים בדיני ממון, דמה דין בספק איסור בכה"ג, שהרי מצד הממון תמיד אמרינן הממע"ה והיינו דספק ממון לקולא, אכן מצד האיסור תמיד אמרינן דספיקו לחומרא, וא"כ איך נידיינא להאי דינא, ומצאנו דבספק באיסור גזילה אנו מקילין.

ובאמת דזה קשה טובא, דאיך מקילין בכל ספק ממון לומר קולא לנתבע דהמע"ה, ובזה הוא ממשיך להחזיק בממון שהוא ספק של חבירו, הא סו"ס איכא נמי ספק איסור בכל ספק ממון, שאולי הוא גוזל את חבירו, וספק גזל לחומרא, ואיך ממשיך הנתבע להחזיק בממונו, שהרי סברת הממע"ה לא שייך כלל לספק איסור, וכל כולו אינו סברא אלא כלפי הדיון והטוען ונטען בין שנים דעל זה אמרינן דעל המוציא להוכיח, אכן סו"ס איזה היתר איכא לנתבע להחזיק את הממון מספק, ולמה לא נימא דיהא מונח, כדי ששניהם לא יעברו בספק גזילה, וקושי' זו כבר הקשו גדולי עולם. וביארו בזה האחרונים [קונה"ס כלל א' סעיף ו' וביותר ביאור בשערי יושר ש"ה פ"א], דאף דרק כלפי החו"מ נפסק שזה ממון שלו, אכן סו"ס זה ממון ובאיסור גזילה נאמר דכל הדין גזילה מיתלי תלי בדין הממון שנפסק בב"ד – אולם הכא בביכורים למדנו במשנה שאינו כן – וצ"ב – ועיין מה שנתבאר בזה בחידושי סוגיות [סימן ז].

חידוש ברמב"ן דחייב מדרבנן.

עיין בחי' הרמב"ן בב"ב [כ"ו] בסוגי' דאילן שסמוך למיצר – שהקשה שם: "ועדיין תיבעי לך – למה לא יחייבוהו להביא מדבריהם כמו שחייבוהו לקונה שני אילנות שלא קנה קרקע" – ועיי"ש המשך הדברים.

ולכא' עיקר הדמיון לקונה ב' אילנות צ"ע גדול, שהרי התם מדין ספק הוא ולא מדין דרבנן, וכבר האריך בזה באהא"ז [נזקי ממון פ"ה ה"ג ד"ה ודברי הרמב"ן] ובאבי עזרי [מהדו"ק ביכורים פ"ב ה"ג ד"ה והנה התוס'], וכתב הגר"נ פרצוביץ זצ"ל בב"ב [כ"ו] דמוכרח דפליגי בזה אמוראי אי מצד ספק או דהוי דין דרבנן, וע"ע באגרות משה [יו"ד ח"ג] בזה.

בשיטת ר"מ – ובדברי הר"ש בקנין פירות לגבי ביכורים.

בשיטת ר' מאיר אמרו בסוגי' בב"ב [שם] דפשיטא ליה דקנה קרקע לפיכך מביא וקורא, והקשה הר"ש – הרי בר"מ מבואר שלא קנה אלא תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו – ומכאן קשיא לעולא בב"ב [כ"ו] דבעי ט"ז אמה ואל"כ אינו מביא – ותירץ די"ל "דהכא כשהענפים יוצאים חוץ לט"ז אמה".

ובעיקר דין המשנה הקשה הר"ש – "ואם תאמר כי לא קנה קרקע נמי מביא וקורא – כמו מוכר שדהו לפירות לרבי יוחנן דאמר בסוף השולח קנין פירות כקנין הגוף דמי, וי"ל דהני מילי כשהקרקע קנוי לפירות ולכל מה שירצה אפי' לאוקומי בה חיותא ולמישטח ביה פרי אבל כאן פירות האילן קנה".

"יבש המעיין ונקצץ האילן".

יעויין בסוגי' בברכות [מ'] שאמרו שרואים כאן בשיטת רבי יהודה דסובר "דעיקר אילנא ארעא היא" והיינו ששורש פלוגתת הת"ק ור"י בדין "יבש המעיין ונקצץ האילן" דשיטת ת"ק דמביא ואינו קורא ושיטת רבי יהודה דמביא וקורא – היינו דתלי אי עיקר אילנא ארעא הוא או לא – וכנראה דזו כוונת הר"ש בביאור שיטת ר"י – "דלא חייש באילן כיון שהקרקע קיים".

וביאר שם בסוגי' שזה המקור לדין שמבואר במשנה שם שבירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא – והיינו משום שעיקר אילנא ארעא וכמבואר הכא בשיטת ר"י.

וכתבו התוספות והרא"ש בברכות [שם] דהלכה כרבי יהודה דהכא כיון דסתם לן תנא כוותיה בברכות בדין בורא פרי האדמה על פירות האילן.

אולם ברמב"ם איכא סתירה דסובר דמברך פרי האדמה [ברכות פ"ח ה"י] ומאידיך פסק בהלכותיו [ביכורים פ"ד ה"ב] כת"ק דאינו קורא – וכבר עמד בזה בכס"מ [ברכות שם], ופירש דסובר דלא אמרו בגמרא דרבי יהודה היא אלא ללמדנו דמתניתין יחידאה היא ולא קיימא לן כוותיה – וע"ע מה שחידש בזה, ועיין בפנ"י [שם] ובשאג"א [סימן כ"ג].

פלוגתת הראשונים דלא קורא בייבש במעיין – ונפ"מ בדיני הבאה.

ונראה דנחלקו הראשונים בעיקר דינא של הת"ק שאינו קורא – דזה לשון רש"י בברכות שם – "היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו, וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין, וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו, ואחר כך נקצץ האילן", ומבואר דדווקא דקצץ ואח"כ יבש, ומשמע דאיפכא פטור, ונראה שהביאור בזה כמו שפירש בהמשך בת"ק שמביא ואינו קורא – "שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתת לי, דכיון דיבש המעין ונקצץ האילן ממנה בטלה לה ארעא" – הרי דחשיב כאין לא קרקע, ולכאול' פשוט דמי שאין לו קרקע דאינו מביא, ולמה אמר הת"ק דמביא – וע"כ דנתחייב כבר כיון שהפריש.

וכן נראה מהרמב"ם – עיין בדבריו בפירוש המשנה שכתב שאם יבש המעין המשקה שדהו וכו' "אינו קורא כלום, מפני שאינו יכול לומר אשר נתתה לי - לפי שכבר נתקלקלה וכאלו אין לו שדה, ור' יהודה אומר קורא כיון שיש לו שדה, ודבריו דחויים", ופשוט דלפי דברינו יתחייב רק אי הפריש קודם וכן מפורש בדבריו בהלכות ביכורים [פ"ד הי"ב] דאיירי בהפריש קודם.

אולם הר"ש כתב דאיירי בהפריש אח"כ ואעפ"כ חייב, ועיין בתוס' בברכות שם "יש מפרשים לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות" – ולדבריו נראה שיש כאן ארעא ויכול להביא גם אי הפריש אח"כ אכן הקריאה לא שייך אח"כ, וכנראה שהר"ש למד כן.

אולם עיין היטב בצ"ח ובמהרש"א שם דנחלקו אי דברי התוס' קאי רק על יבש במעין או גם על נקצץ האילן – ונפ"מ בכל הנ"ל.

ויש לעיין לדרכו של רש"י למה ליכא דיחוי – הרי הרע"ב אזיל בדרכו של הר"ש וכתב שהטעם משום דיחוי, וקשה בזה לשיטת רש"י, וצ"ע.

בדין "מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא" – דלא מיקרי זמן גרמא.

שנינו במשנה – "מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא", ובטעמא דמילתא פירשו שכתוב בפרשת ביכורים "ושמחת בכל הטוב", אין קריאה אלא בזמן שמחה, ולכן מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם אז הוא קורא, אבל מהחג ואילך, אף על פי שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג, הלכך מביא ואינו קורא. ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב 'אשר תביא מארצך', כל זמן שמצויין בארצך, ועד חנוכה הן מצויין.

והקשה רעק"א לעיל [משנה ה'] מהא דנשים חייבות בהבאת ביכורים ופטורות מקריאה כיון שאנן להם חלק בארץ, וקשה דמצות הבאה לא שייכת אלא משבועות עד חנוכה, ולמה לא נפטור אותה מצד 'זמן גרמא', ותירץ שם מהטור אבן, שעיקר הזמן מיתלי תלי בזה דבעינן זמן שמצויין ע"פ השדה, ולפי"ז אי היה מצויין ע"פ השדה כל השנה היה מביא כל השנה, ונמצא דדבר אחר גרם לה להיות תלויה בזמן, ואינה הלכה מצד הזמן עצמה, וע"ד זה ביאר נמי במצות קריאת ביכורים שאינה זמן גרמא אף שהיא רק עד סוכות, והיי"ט דזמן שמחה הוא רק עד אז.

וע"ד זה ידוע גם מהגרי"ל דיסקין לבאר למה ברכת לבנה אינה זמן גרמא אף שאינה אלא עד חצי החודש, דלו יצויר והיתה הלבנה מתחדשת כל החודש היתה המצוה כל החודש, והוא כנ"ל.

ובעיקר האי ענינא – כבר הארכנו במצות מילה שיש ב' דינים, מצות מילה והיא זמן גרמא – ביום ולא בלילה - ומאידך יש גם מצות הכנסה לברית – ומצוה זו תלויה במצות מילה שרק על ידה נכנסים לברית, אבל מצד עצמה ליכא בזה דין זמן של יום ולא לילה ולכן לא מיקרי זמן גרמא -

ובזה מיושב קושי' התוס' בקידושין - למה לי מיעוט בנשים במילה - והיינו ע"ד הנ"ל, והארכנו בזה באמרות אברהם [מצוות ומועדים שער ה' סימן ב'].

משנה ז

[ז] הפריש בכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא והשני מאותו המין אינו מביא ממין אחר מביא וקורא רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא :

רע"ב משנה ז

והשני מאותו המין אינו מביא - הקונה את השדה אינו מביא ביכורים מאותה שדה מאותו המין שהביא המוכר, דכתיב [שם] הגדתי היום, פעם אחת מגיד ואינו מגיד ב' פעמים :
ר"י אומר אף מאותו המין מביא וקורא - דהא דאמרן פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים, הני מילי באדם אחד, אבל בשני בני אדם מגיד וחוזר ומגיד. ואין הלכה כרבי יהודה :

ציונים והערות משנה ז

מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמיים.

מבואר במשנה דבהפריש ביכוריו ומכר שדהו דמביא ואינו קורא, והלוקח אינו מביא, ורק ממין אחר הוא מביא וקורא, ולר' יהודה מביא וקורא גם מאותו המין.
 ואמרינן בירושלמי - הביאו הר"ש והרע"ב - דטעמא דרבנן דדרשינן "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים" ור"י מודה להך דרשה עכ"פ באדם א'.
 והק' הרדב"ז [ביכורים ד' - ד'], דבשלמא אם הראשון היה מביא וקורא היה א"ש הדרשה, אבל הכא איירי שהראשון הביא ולא קרא, שהרי אין לו קרקע ואינו קורא, ואין כאן הגדה פעמיים, ותי' דכיון דהיה ראוי להגדה, והא דאינו קורא הוא רק משום שאין לו קרקע, הוי כאילו הגיד ושוב אינו חוזר ומגיד, עכתו"ד, ודבריו תמוהין, דסו"ס אין כאן הגדה, ומה אהני לן בזה "ראוי להגדה", וע' תוס' יו"ט שפי' דצ"ל "דכל שהביא הוא בכלל הגדתי היום", וגם זה צע"ג.

עוד יש להעיר, דאף אם נימא דהבאה כקריאה, אבל סו"ס למה השני אינו מביא מאותו המין, דאף דדרשינן "הגדתי היום" שאינו מגיד פעמיים, אבל איך זה פוטר מהבאה, והמהר"י קורקוס [פ"ד דביכורים ה"ה] עמד בזה ופי' "מגיד היא ההבאה, כי בה מוכיח שנכנס לארץ", וצ"ע, דהבאה לחוד וקריאה לחוד.

ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דהבאה עצמה איכא מעשה הגדה.

וראייתי בספר דברי דויד [סי' נ"ה] שהביא ע"ז את דברי הרמב"ן עה"ת, דהרמב"ן הק' על עיקר הך לשון ד"הגדתי היום" דאיך פותח דבריו ואומר "הגדתי היום" בקריאה עצמה, הא אכתי לא קיים דין קריאה.

ותי' הרמב"ן וז"ל "הגדתי היום בפרי הזה שהבאתי הגדתי והודיתי לה", ומבואר דההבאה עצמה היא הגדה, ואלו דברי המהר"י קורקוס דלכן אין השני קורא ואין השני מביא, ואלו נמי דברי התוס' יו"ט דהבאה דראשון חשיב גם כהגדה לענין דאין אחריה עוד הגדה. ונראה בביאור הדברים, דהקריאה היא רק לפרש בפיו את ההגדה שנעשה כבר בהבאה עצמה, וחד דינא נינהו.

ונראה, דבזה יבואר טפי מה שנתחדש במנ"ח ובטו"א דקריאה בשעת הבאה היא, וכמדויק ברמב"ם, דהיינו משום דביסודם דין א' לשניהם.

תוספת דברים.

ע"ע הרחבת דברים בנידון זה בחידושי סוגיות [סימן ח'] – וע"ע להלן בציונים והערות [משנה ט'] תוספת דברים בזה.

ביכורים חובת גברא או חובת פירות.

בתורת זרעים [ריש ביכורים] הוכיח מהכא דביכורים הוא חיובא דרמי אפירות ולא מצוות גברא בעלמא, דלכן היכא דנתקיימה הבאת ביכורים מהך מין ע"י המוכר שוב ליכא חיוב על הלוקח אף שיש לו פירות, וע"כ דחיובא דפירות להפריש מהם ביכורים, וכל שהופרש מהם ביכורים נתקיים דינם של הפירות, והוכיח כן עוד ממה דניטלין מהטהור על הטמא, ואי חובת הגוף מה שייך מהטהור על הטמא, הא כלפי הגברא אין כאן תרתי.

ועיי"ש שתמה מהמבואר בתוס' בב"ב [פ"א] דחובת הגוף הוא מדבעינן למעט חו"ל, אולם כבר דחה במשנת ר"א זרעים [סימן י"ט ס"ק ה'] דכל זה לפי הקס"ד דחייבים מפירות חו"ל, אבל למסקנה אחרי הפסוק מודי התוס' דחובת הפירות הוא, וע"ע להלן בציונים והערות [פרק ב' משנה ג' ענף א'].

משנה ח

[ח] הפריש בכוריו נבזזו נמקו נגנבו אבדו או שנטמאו מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא והשניים אינם חייבים עליהם חומש נטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא :

רע"ב משנה ח

נמקו - נרקבו ונמסו, כמו אתם ימקו [ויקרא כו] :

נבזזו - נגזלו ממנו כמו בזזנו לנו [דברים ב] :

אין חייבין עליהם חומש - זר שאכלן אינו משלם את החומש. והך מתניתין יחידאה היא ואינה הלכה, אלא הלכה שחייבים עליהם חומש :

נטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא - גרסינן, כלומר מנער ומריק הסל מן הפירות כיון שנטמאו והסל ניתן לכהנים דכתיב [שם כו] ולקח הכהן הטנא מידך פעמים שאין הכהן לוקח אלא

הטנא. ואינו חייב להביא ביכורים אחרים תחתיהן. דכיון שבאו להר הבית לא מתחייב תו באחריותן :

משנה ט

[ט] ומנין שהוא חייב באחריותן עד שיביא להר הבית שנאמר [שמות כג] ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך מלמד שחייב באחריותם עד שיביא להר הבית הרי שהביא ממין אחד וקרא וחזר והביא ממין אחר אינו קורא :

רע"ב משנה ט

הרי שהביא ממין אחד וקרא - לא נצרכה אלא לר' יהודה, דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד, קא משמע לן דמודה רבי יהודה דאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד :

ציונים והערות משנה ח' ומשנה ט'

בגדר של הביכורים השניים שמביא מצד האחריות במקום הראשונים – אי איכא בהם קדושה או דהוי חוב ממון בעלמא.

בדין של הביכורים השניים שמביא מחמת החיוב אחריות של הראשונים – הרי שנינו במשנה ד"אין חייבין עליהם חומש" ופירש הרע"ב דזר שאכלן אינו משלם את החומש, והוסיף דהך מתניתין יחידאה היא ואינה הלכה, אלא הלכה שחייבים עליהם חומש – כן הביאו הר"ש והרא"ש מהירושלמי, ומשמע מדבריהם דלהלכה יש חומש, אולם הרמב"ם [פ"ב בכורים ה"ט] הביא את המשנה להלכה, וע"כ דחולק עליהם – וכתבו האחרונים דפסק כן כיון שרבי סתם כוותיה – ועיין היטב בצפנת פענח [ערכין פ"ו הלכה ט"ז] מה שכתב בפלוגתא זו.

ויש לעיין דבשלמא לפי השיטה שיש חיוב חומש – הרי ע"כ שזה ביכורים לכל דבר, אכן לפי תנא דמתני' דליכא חומש קשה דלמה הדין כן, ויש לדון דאולי כל הדין תשלומין לתנא דידן הוא דין דרבנן, ויש לדון עוד דאינו דין קדושה כלל אלא דין חיוב ממון בתור תשלומין.

אולם עיין בירושלמי שהסתפקו אי הוי כתוספת ביכורים או כעיטור ביכורים, ומזה מוכרח תרתי, [א] יש בו דין קדושה, [ב] הדין בזה הוא מה"ת, וזה מוכרח – שהרי הר"ש להלן [פ"ג משנה י'] כתב בשם התוספתא שטבל שהוא תוספת ביכורים פטור מתרו"מ – ומוכרח שיש בזה גם דין קדושה וגם שזה מה"ת, ובאמת דמשמע שזה מה"ת ממה דדרשינן כן מקראי.

ויש להוכיח כן עוד ממה שמבואר ברמב"ם כאן דהא דליכא קריאה בביכורים הללו – היינו משום שאינם ראשית, ונראה דודאי דאיכא בזה קדושת ביכורים מה"ת לכל הדינים – ורק מהדין קריאה נתמעט מטעם זה – ועיין להלן בציונים והערות [פרק ג' משנה א'] מה שהסתפק התורת הארץ בכל פירות ביכורים שהם לא ביכרו ראשונה - אי דינם כהנך שניים כיון שאינם ראשית ממש.

אולם מאידך גיסא מבואר בירושלמי דהנך תשלומין צריכים להביאם מן השוק – וקשה דלמה מיקרי 'ביכורי אדמתך' אי מביאם מן השוק, ועיין מהר"א פולדא שכתב על הירושלמי דמביאם מן

השוק כיון שאינם באים אלא בתורת דמים שחייב באחריותו, ובזה ביאר נמי למה ליכא חומש והיינו משום שאין בהם קדושה – עיי"ש היטב, אלא דמאידך גיסא כתב דהא דליכא קריאה היינו משום שאינם ראשית, וכל דבריו צ"ע.

דרכו של התורה זרעים על פי הגרי"ז שבכל ביכורים איכא מציאות של תרומה ממה שהוא ראשית, והכא אינו כן.

והנה – עיין בתורת זרעים [פ"א משנה ו' ד"ה ולענ"ד נראה] שלמד שזה מה"ת וגם יש בזה קדושה – גם למ"ד שאין בהם חומש – והיינו כדמשמע ממה דדרשינן כן מקראי, ואעפ"כ נתחדש דליכא בזה דין חומש – אלא שהגדיר הגדרה חדשה בהנך 'ביכורים שניים' – ויש בזה חידושים לדינא.

וביאר בזה על פי יסוד הגרי"ז שחידש חידוש גדול בגדר דין ביכורים, דהנה מצאנו הרבה דיני תרומה בביכורים – עיין בזה בריש פרק ב', ומלבד זה איכא נמי דיני מעש"ש בביכורים, וכולהו ילפי מקראי, וחידש הגרי"ז דשאני דיני תרומה שבביכורים מדיני מעש"ש שיש בביכורים, דלגבי תרומה אינו ילפוטא בעלמא מתרומה לילף דיני תרומה לביכורים, אלא דבביכורים איכא 'שם' ותורת תרומה ממש, דביכורים הוא 'ראשית' כמו שתרומה היא ראשית, וזהו דילף להו מתרומה, וממילא דדיני החומש ותשלומין והערב שמש הם כ'תוצאה' מזה שיש בביכורים תורת תרומה ממש.

הגרי"ז הוכיח יסוד זה ממה דמצאנו דבתשלומי ביכורים חייל קדושת תרומה ממש בלי שאר הדיני ביכורים שבו, דבתשלומין נתפס רק התרומה שבו, ועיין בחידושי סוגיות [סימן א'] שהארכנו בדברי הגרי"ז ובמה שיש לדון בראייתו, ובדברי האחרונים בזה, וע"ע בציונים והערות לעיל [משנה ה ענף א] בזה.

ועל פי זה ביאר התורה זרעים שהדין ראשית שיש בביכורים – היינו דווקא בביכורים הראשונים, ולא בתשלומין שמפריש תחתיהן דכבר אינם בכלל ראשית, והביא מקור לזה ממה שהרמב"ם כאן פירש דליכא קריאה ביכורים הללו כיון שאינם ראשית, וממילא שיש להם תורת ביכורים בלי תורת תרומה שבו, וממילא דכל דיני תרומה לא נוהגים בו, ולכן פטור מחומש, וחידש דממילא ליכא בהם דין שריפה כתרומה כשנטמאו דמפורש ברמב"ם סוף הלכות תרומות דדין שריפה זו מיתלי תלי בדין תרומה שבו, עכתו"ד.

ויש להעיר בזה כמה הערות:

א] לפי דרכו היה נראה שאין קריאה אבל יש תנופה והנחה.

ב] לדרכו לא נתבאר מה שורש המחלוקת, ולמה איכא מ"ד דאיכא בזה חומש – וע"כ דס"ל דמיקרי ראשית אף דאינו חייב אלא מצד האחריות, אלא דלפי"ז יתחדש דלמ"ד זה יתחייב נמי

בקריאה, ועו"ק דאי מביא מן השוק א"כ האיך קיבל קדושה, ועוד דאיך מיקרי ראשית אי בא מן השוק, ואולי נימא שעצם זה שהוא כעין תשלומין דראשון הלכך קיבל דיני קדושה, ואכתי צ"ע. ג] עוד יש להעיר – הרי מזה שאמרו שאין חומש כשאוכלו זר בשוגג משמע שיש עכ"פ תשלומי קרן, וקשה דכל האיסור זרות יליף מתרומה – עיין ריש פרק ב' – וליכא ילפותא מתרומה ואיזה איסור זרות איכא.

ד] עו"ק – דהאיך ישלם את הקרן, הרי כל דברי התורה זרעים בנויים על דברי הגרי"ז שהביא מקור לחידוש זה מהירושלמי שסובר שהדין בתשלומי ביכורים הוא נהיו לתרומה – דזה עיקר מהותם – 'ראשית' כעין ראשית של תרומה, והכא קשה דא"כ בביכורים מצד החיוב אחריות דליכא בו תורת תרומה, א"כ מי שאכלו לא יתחייב תשלומי ביכורים – דעיקר דין ראשית חסר בשניים ואיך יחול דין ראשית על התשלומי קרן של אכילת השניים, וממילא שאם אין קרן כבר פשוט שאין חומש, וכל זה צ"ע.

דרך חדשה בהנך 'שניים' דאיכא בהם תורת תרומה – אבל הוי כעין חצי שיעור בראשית – והוי כתרומה לבי העונשים של תרומה.

ונראה לומר דאף שמבואר שאינו ראשית ואין בו את הדין תרומה – אבל סו"ס הוא בא 'במקום הראשית' – ויש בו דין של 'כעין ראשית' ו'מקצת תורת ראשית' בזה שבא במקומו, ונבאר את הדברים:

מצאנו בכמה דוכתי שיש מושג של חיוב דאורייתא אבל חסר בחיוב הגמור – והחיובים הללו דומים לדין חצי שיעור, אף שאין בהם חסרון שיעור – אלא דהוי חסרון ב'איכות' של האיסור או המצוה – ועיין להלן בציונים והערות [פרק ב' משנה י' ענף ג'] לגבי כיסוי הדם בכוי, ונתחדש שם שאינו חיה גמור ודומה לחצי שיעור, ולכן החיוב כיסוי הדם הוא מה"ת – אבל סו"ס אין זה מצוה שלימה, והגר"ח [הלכות שחיטה] מדמה להטפת דם ברית שהוא חיוב מה"ת אבל אין בו ברכה מטעם הנ"ל, והבאנו שהחת"ס מדמה לחצי שיעור, והבאנו כעין זה לגבי כתובת קעקע דאיכא שיטות דרק בכותב שם ה' או שם ע"ז דאיכא מלקות ובלי זה איכא איסורא דאורייתא בלי מלקות, כיון שאין זה עיקר האיסור, וכעין זה בשבועה בלי שם דליכא מלקות, וכעין זה בקריבה דעריית אסורה מן התורה כעין איסור חצי שיעור, וכן הבאנו בירושלמי ביבמות באחות זקוקתו שהיא ערוה מה"ת אבל "אין בו איסור אחיות ברורות", ולשון המאירי "אינה חמות אלא כעין חמות ובדוגמא שלה", ומבואר דאף אי הוי דאורייתא אבל אין כאן את כל החומר של הדאורייתא, ולזה קרי הירושלמי 'איסור שאינו ברור', וכעין זה מצאנו עוד ברמב"ם במאכלות אסורות [פרק ז הלכה ט"ז] שבגוף הבהמה יש חוטין וקרומות שאסורים מה"ת מצד דם וחלב אבל אין בהם מלקות מה"ת, והרמב"ם מדמה לחצי שיעור – ועיין במ"מ "לפי שאין זה דם גמור היוצא צלול" – עיי"ש שביארנו את הדברים.

ונראה שיש מושג של 'ראשית גמור' – ויש מושג של ראשית 'שאינו גמור', ונראה לדמות למה שמצינו ברמב"ם [פ"ג מהלכות מאכא"ס ה"ו] לגבי יוצא מהטמא דאסורין מן התורה ואין לוקין עליהם והרמב"ם מדמה להו "כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות", עכ"ל – הרי לנו דכמו שיוצא מן הטמא שייך לטמא אבל סו"ס אינו טמא גמור כי אם שהוא יוצא מן הטמא, כמו כן הביכורים השניים שבאים 'במקום' הראשית של הביכורים אינו ראשית גמור – הלכך אף שיש בו דיני תרומה של ראשית לגבי איסור זר ולגבי חיוב קרן, אבל ליכא בהו דין ראשית לגבי חומש, וזהו שכתב נמי הרמב"ם שאין להם דין ראשית לגבי קריאה, וע"ד מה שפירש הגר"ח ברמב"ם דליכא ברכה אלא במצוה שלימה – כך ליכא קריאה אלא בביכורים גמורים.

בעיקר האי חידוש שיש דרגות שונות של ראשית - עיין נמי להלן בציונים והערות [פרק ג' משנה א] שהדין קריאה והבאה מתחלקים בדרגת הראשית - גם בלי הדין הזה של הביכורים השניים שמביא מצד החיוב אחריות.

תוספת ביכורים, וביכורים שלא ביכרו ראשון.

אחרי מה שנתבאר הכא בגדר השניים שאינם ראשית ממש הלכך ליכא בהם קריאה וחומש, יש לומר דכך הגדר נמי בתוספת ביכורים – שהרי הירושלמי מדמי להו אהדדי, ועיין בזה בציונים והערות להלן [פרק ג' משנה י'], ועיי"ש מה שנתבאר עוד בהנך דלא ביכרו ראשון.

"חייב באחריותו עד שיביא להר הבית".

שנינו במשנה דחייב באחריותו עד הר הבית, אולם עיין בתוספתא [פ"א - ה"ו] דמצאנו דר' יהודה חולק וס"ל דחייב עד באר הגולה [מקום בעזרה אצל מקום השחיטה, ושם שייך כבר הנחה]. וכבר העיר במשך חכמה [ראה י"ב – כ"ו] וכ"ה בחזון יחזקאל [בתוספתא שם] דמצאנו פלוגתא כזו בספרי בכל הקרבנות, האם חייב באחריותו עד הר הבית או עד באר הגולה, וגם שם פליגי רבנן ור"י, והיה נראה דפליגי לשיטתייהו.

ונראה דמזה מבואר דחד דינא לתרווייהו, וכל מצות הבאתן הוא רק מצד הקרבן שבביכורים, ועיין להלן בציונים והערות [פרק ב' משנה ב'] בגדר דין הבאת מקום בביכורים מה שחקרנו אי הוי כהבאת קרבנות או לא, והבאנו הוכחה מהכא דחד דינא לתרווייהו.

ועיין עוד במה שנתבאר בזה בחידושי סוגיות [סימן ג'], וכן בציונים והערות [פרק א משנה ה ענף א] - שנתחדש שם שיש ב' דינים של הבאה, גם מצד קרבן וגם מצד הביכורים - ועיי"ש הנפ"מ בזה, שבהבאה מצד דיני קרבן – הרי זה דין שיהא מובא ובביכורים עצמם זה דין מעשה הבאה – ונוטל על כתיפו – ומכניסו לעזרה.

והעירני תלמיד אחד דלפי"ז יתחדש שהדין הבאה מצד הביכורים עצמם שהוא 'מעשה הבאה' והרי דין זה הוא גם אחרי שהגיע להר הבית – עד העזרה שנוטל על כתיפו – וע"כ שבדין הזה ליכא

אחריות – ועל הדין הזה הוא מפריש ביכורים שניים, וע"כ שכל האחריות היא רק בהבאה מצד הקרבן שבו, ולפי"ז א"ש טפי החידוש של התורת זרעים שחסר בעיקר הביכורים את הדיני תרומה שבו שכלז' ה לא היה כלול באחריות של השניים.

בטעמא שאינו מגיד וחוזר ומגיד.

בדין הביא ממין אחד וקרא וחזר והביא ממין אחר – מבואר במשנה דאינו קורא, ופירש הרע"ב שהחידוש בזה לר' יהודה, דאמר לעיל [משנה ז'] במכר שדהו שמגיד וחוזר ומגיד, והכא קא משמע לן דמודה רבי יהודה דבאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד.

והנה המקור לדין זה דאינו מביא וקורא אחרי שכבר הביא פעם א' מבואר בירושלמי דכתיב "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים", וק', דהכא מיירי שהמוכר הראשון הביא ולא קרא ואין כאן הגדה ב' פעמים, ואיך נתמעט מקרא דאין מגיד ב' פעמים, ובביאור הענין כבר הבאנו לעיל בציונים והערות [משנה ז'] מהמהר"י קורקוס ותוס' יו"ט דהבאה היינו קריאה, ודבר זה ביארנו עפ"י הרמב"ן עה"ת ביסוד דין הבאה דבהבאה עצמה איכא הגדה והודאה, אלא שאינה הגדה בפיו, ובאמת דדברי הרמב"ן מוכרחין מתוך הך סוגי', דלהכי מיעוטא דקריאה קאי על ההבאה.

דרכו של הגר"א בזה – והנפ"מ בין ב' הדרכים.

אולם לפי הגר"א איכא דרך אחרת בזה, שהגר"א גרס בירושלמי, "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ולא ב' פעמים, והבאתי, פעם א' הוא מביא ולא ב' פעמים", ולדידה א"ש כפשוטו דאיכא ב' מיעוטים, גם על הקריאה וגם על ההבאה.

ונראה דאיכא חילוק בין הנך ב' דרכים, דהנה מי שהפריש ביכורים ושלחן ע"י שליח הדין בשליח דמביא ואינו קורא, ואם למחר הבעה"ב עצמו הביא מין אחר, יש לעיין מה הדין לענין קריאה בהבאה שניה. ונראה דלמהר"י קורקוס ותוס' יו"ט אמרינן דהיה כבר קריאה בהבאה דשליח, דלדידהו נתחדש בסוגי' שיש קריאה בתוך ההבאה, דהבאה היינו קריאה, ופשוט א"כ דבעה"ב אינו קורא שוב, אבל לפי הגר"א דאיכא דרשה נפרדת לקריאה ולהבאה, א"כ אף דכבר קיים הבאה אבל קריאה עדיין לא היתה, ושפיר קורא השני, ודו"ק.

מביא קושי' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א'.

והנה החילוק בין המשניות הוא שבמשנה לעיל [משנה ז'] קאי בב' בנ"א והמשנה כאן קאי באדם א' ולהכי מודה הכא ר"י, ואמרינן בירושלמי דהך משנה אצטריכא רק לר"י, דלרבנן לא נתחדש כלום במשנה זו, דידיעין כן בק"ו מב' בנ"א, דהדין שם דשוב אינו מביא וכש"כ דבאדם א' אינו חוזר ומביא.

והק' רעק"א דאצטריכא ליה גם לרבנן, שהרי גם לרבנן איכא חילוק בין אדם א' לב' בנ"א, דבב' בנ"א שפיר חוזר ומביא עכ"פ ממין אחר, ובמשנה כאן נתחדש דבאדם א' אינו קורא אפי' במין אחר, ודברי הירושלמי תמוהין דשפיר איצטריכא לן להך משנה לכו"ע.

מביא תירוצו של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א – דחלוק ב' מינים בקריאה והבאה.

ובאור גדול על המשניות רצה ליישב קושי' זו לדרכו של הגר"א דאיכא ב' דרשות, דחלוק דרשה דב' הבאות מדרשה דב' הגדות, דביסוד הדברים נראה דשאני הבאה מקריאה כלפי חילוקי מינים, דבהבאה י"ל דחלוק הבאה דכל מין ומין והבאת זיתים אינו הבאת ענבים, ולכן אחרי שהביא זיתים פשוט דהבאת ענבים חשיב כבר כהבאה אחרת, אבל בקריאה אינו כן, דלא מצאנו בה שום פירוט, וכל המינים כא' חשיבי כלפי קריאה, ואחרי שכבר קרא על ענבים אין קריאת זיתים חשיבא כקריאה אחרת, וקרינן ביה חוזר וקורא, ודו"ק.

ומעתה י"ל דבאמת אין שום חילוק בין אדם א' לב' בנ"א לדעת רבנן, ומה דמחלקינן בין המינים לא שייך לאדם א' או ב' בנ"א, אלא דבמשנה לעיל [משנה ז'] מיירי באופן שהראשון הביא ולא קרא, ולכן הדין דהשני מביא ממין אחר שהרי גם הראשון היה יכול להביא מהמין השני דכל מין הוא הבאה חדשה שלא שייכת להבאה קמיתא, והא דהשני קורא הוא משום דאיירי דהראשון לא קרא, הרי דא"ש איך מביא וקורא, דלענין הקריאה אף דקריאה דכל מין קריאה חדא נינהו אבל מיירי שעדיין לא קרא הראשון ולענין הבאה מהני אף דהביא הראשון כיון דכל מין הוא הבאה חדשה.

ובמשנה כאן דאינו קורא אפי' ממין אחר, אין זה משום דאיירי באדם א' אלא משום דהתם המשנה איירי כשקרא על המין הראשון שהביא, ומה"ט אינו קורא אח"כ, דקריאה של כל מין היא אותה הקריאה, ולפי"ז אם הביא מין א' ולא קרא ואח"כ הביא מין אחר, אז שפיר קורא בשני, וכן אם הביא וקרא ומכר, אז השני מביא ממין אחר ואינו קורא, דפעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים, ל"ש אדם א' ולא שנא ב' בנ"א.

הרי דכל החילוק בין אדם א' לב' בנ"א הוא רק לר"י, וזהו שאמרו בירושלמי שרק לר"י איצטריך האי משנה דלרבנן לא נתחדש שום חידוש לענין מין אחר, ודו"ק, עכתו"ד האור גדול – וע"ע בחידושי סוגיות [סימן ט'] מה שיש לדון בדבריו – ושם נתחדש דרך אחרת בזה.

שיטת ר"ת מאורליינש בדין חילוקי מינים בהבאת ביכורים.

בעיקר דין חילוקי מינים בהבאת ביכורים – מצאנו שי' חדשה דז"ל המזרחי ריש פ' כי תבא: "וראיתי לקצת מפרשים שכתבו בשם ר"ת מאורליינש דאי לאו קרא דמראשית ולא כל ראשית הו"א דצריך להביא ביכורים מכל הז' מינים, קמ"ל מראשית ולא כל ראשית לומר שאינו צריך להביא אלא ממין א' בלבד, איזהו מהן שיבכר תחילה, ואני לא מצאתיו, ואיני מאמין שיצא מפיו,

שהרי כל הז' מינים חייבים בביכורים וצריך כל מין כלי בפנ"ע וצריך שלא לערבבם וכו' וכדנתי בתוספתא, עכ"ל המזרחי.

הרי דש' ר"ת מאורליינש צ"ע, דאיזה סברא איכא לפוטרו ע"י הבאת מין א', הא כולו חייבים ואיך יפטר מחיובו ע"י הבאת מין א' – ועיין בחידושי סוגיות [סימן ט'] מה שיש לבאר בדבריו – ועל פי דבריו נתחדש חידוש גדול בעיקר החילוקי מינים בהבאת ז' מינים.

משנה י

[י] ואלו מביאין וקורין מן העצרת ועד החג משבעת המינים מפירות שבהרים מתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש :

רע"ב משנה י

הכי גרסינן מפירות שבהרים ומתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן, ר"י הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש - והכי פירוש, פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקים, הלכך מביאים בכורים מפירות שבהרים. אבל התמרים הם הפך זה שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים מדבש והנרצה מהתמרים הוא הדבש שבהם, שהרי התורה קראה לתמרים דבש הלכך מביאין בכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים. ומזיתי שמן מזיתים העושים שמן. מעבר הירדן מפירות של עבר הירדן נמי מביאים בכורים, אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש, שכיון שנתנה הקדוש ברוך הוא לישראל קרינא בה פרי האדמה אשר נתת לי. ופליג ר"י הגלילי ואמר אין מביאין בכורים מעבר הירדן ואין הלכה כר' יוסי הגלילי :

ציונים והערות משנה י

דברי התשב"ץ בדין עבר הירדן בביכורים.

יעיין בשו"ת תשב"ץ [חלק ג סימן קצח] וז"ל: "הנה נתבאר שעבר הירדן שדינ' כדין יהודה וגליל לענין ביעור ולענין העלאה והוצאה היינו ארץ סיחון ועוג ודינה כדין א"י לכל חובת קרקע וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' תרומ' [פ"א ה"א].

אלא שבפירוש המשנה במס' ידים פי' שהשאלה דעמון ומואב מה הן בשביעי' דבארץ סיחון ועוג היתה השאלה וצ"ע בדבריו ז"ל.

ובפ"ק דכלים [מ"ו] דמני עשר קדושו' ומני א"י מקודשת מכל הארצות לענין עומר ובכורים ושתי הלחם, בודאי עבר הירדן בכלל א"י היא, והביא הוכחות לזה – עיין בהערה ⁹ שהבאנו לשונו.

---

⁹ וז"ל: "והכי מוכח בפ' כל קרבנו' הצבור [פ"ג:] דפי' טעמא דשתי הלחם משום דכתיב ממושבותיכם ולא מחוצ' לארץ ובודאי דעבר הירדן בכלל מושבות היא כשאר א"י ובעומר הוא דפליגי ר' יוסי ורבנן התם [פ"ד.] בקראי וכן בפרקא קמא דסנהדרין [י"א:] אמרי' דעל שלש ארצו' מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל ואף על גב דאמרי' התם [סנהדרין י"א:] שאין העומ' בא אלא מיהודה היינו לכתחלה מפני שהוא קרוב וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' תמידין ומוספין [פ"ז ה"ה], עכ"ל.

והוסיף להוכיח כן בביכורים – וז"ל: "וכן בבכורים דדרשי בפ' הספינה [פ"א.] אשר תביא מארצך למעוטי ח"ל עבר הירדן בכלל מארצך הוא, והכי איתא בפ"ק דבכורים [מ"ו], ואף ר' יוסי הגלילי דס"ל דאין מביאין בכורים מעבר הירדן כדאי' התם [שם] ובבריתא דספרי וכן ר"ש, לאו משום דסבירא להו דאינה מכלל א"י אלא משום מיעוטא דקרא משום דכתיב אשר נתת לי ה' פרט לעבר הירדן שנטלתו מעצמך א"נ משום דאינה זבת חלב ודבש וכטעמא דת"ק דס"ל דאין מביאין בכורי' אלא מארץ חמשה עממין ולא מארץ גרגשי ופריזי משום דלא כתיבי בפ' קדש לי דכתיב ביה זבת חלב ודבש שפי' בשאר א"י אין מביאין אלא מן המוכחר וכדתנן בפ"ק דבכורי' [מ"ג] ומייתו לה בפ' כל קרבנות צבור [פ"ד]. אין מביאין בכורים לא מתמרים שבהרי' ולא מפירו' שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינן מן המוכחר ולא מפני שאינ' קדוש' אימעטא", והמשך דבריו בזה הבאנו בהערה ¹⁰, עיי"ש.

למדנו מדבריו דעבר הירדן בכלל א"י לענין ביכורים, וכל מה שיש לדון למעטו היינו כעין המיעוט של הרים ומעמקים, שאינן מן המוכחר כיון דאינו בכלל זבת חלב ודבש.

פלוגתת הראשונים אי ת"ק מחייב מה"ת.

ונחלקו הראשונים אי ת"ק מודה לדרשה של ר"י הגלילי ורק מחייב מדרבנן – וכן מבואר ברמב"ם [ביכורים פ"ב ה"א], ועיי"ש בדרך אמונה, או דחולק ומחייב מה"ת – וכן דייק הברכ"י [או"ח סימן תפ"ט] מהרמב"ם בפירוש המשנה כאן, וחזר בו בהלכותיו, ועיין במג"ח [מצוה צ"א ס"ק ט'] מה שהביא מהראשונים בזה – ועיין מה שכתב בשיטת הרמב"ן, ועיין בדברינו אמרות אברהם [שביעית חידושי סוגיות סימן י"ד] שהארכנו בנדון של ב' סוגים של קדושה בא"י, קדושת מצוות וקדושת שכינה, ועיין מה שהבאנו מהר"ן בנדרים לגבי עומר בעבר הירדן, ויש לעיין בכל הנ"ל לענין ביכורים, דמצד אחד דומה לעומר במשנה דכלים, ומאידך לא הביאו הר"ן [שם].

¹⁰ וז"ל: "וכן בעש' קדושו' דמס' כלים שמנו עיירו' המוקפו' חומה עבר הירדן בכלל היא והכי איתא בהדיא בפ' בתרא דערכין [ל"ב ע"ב] וכן מצאתי בתוספתא דסוטה דמרבי עבר הירדן לענין עגלה ערופ' וכן בברי' דספרי וכן כתב' לזו הרמב"ם ז"ל [פ"י רוצה ה"א] אף על גב דאין מביאין עגלה ערופ' בחוצ' לארץ ואף על גב דפליגי תנאי בברי' דספרי ומייתו לה בפ' בתרא דבכורי' [נ"ה]. ירדן אי הוי מארץ כנען אי לא וכן בירושל' דמס' חלה [פ"ד ה"ח] אית תנאי תני הירדן מא"י ואית תנאי תני הירדן מח"ל אית תנאי תני הירדן גבול בפ"ע ומשמע דכולהו מודו דעבר הירדן לא מארץ כנען הוא לאו לענין פטור חובת קרקע קא איירי אלא לענין פירושא דקרא דכי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען דכתי' לגבי ערי מקלט הוא דפליגי אבל לענין חיוב חובת מצו' קרקע שוות הן [אם לא] היכא דאיכא מיעוטא דקרא משום זבת חלב ודבש וכדברי ר' יוסי הגלילי דלעיל", עכ"ל.

משנה יא

[יא] הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו מביא וקורא ר' מאיר אומר אפילו שנים קנה אילן וקרקעו מביא וקורא רבי יהודה אומר אף בעלי אריסות וחכורות מביאין וקורין :

רע"ב משנה יא

הקונה שלשה אילנות - בסתם, ולא פירש אם קנה קרקע אם לאו
מביא וקורא - דבסתם, קנה קרקע שתחתיהן וחוצה להן. אבל פחות משלשה אילנות בסתם לא קנה קרקע. ור' מאיר פליג ואמר דאף שני אילנות נמי קנה קרקע, ואין הלכה כר' מאיר :

אף בעלי אריסות וחכירות מביאים וקוראים - דסבר רבי יהודה אריס וחוכר יש לו קנין בארץ כאילו יש לו חלק בה. ואין הלכה כר' יהודה :

ציונים והערות משנה יא

בדין שני אילנות לת"ק.

בדין ב' אילנות לת"ק – עיין לעיל [משנה ו'] דהוי ספק ומביא מספק ואינו קורא, ועיין מה שנתבאר שם בדין זה למה מביא מספק – ולא אזלינן בתר הפסק שנקבע דהממע"ה, ובאמת שמשנה זו היא השלמה למשנה ההיא – דכאן שיטת ר"מ בב' אילנות כשיטת ת"ק בג' אילנות, והשיעור של 'קנה קרקע' - עיין בר"ש דהיינו שקנה ט"ז אמה לעולא כדאמר בפרק לא יחפור [כז].

דין חוכר ואריס.

עיין בירושלמי דאיכא כמה גווני של חוכר ונחלקו בזה בשיטת ר"י דבאיזה אופן קאי, ועיין נמי לעיל בציונים והערות [משנה א ב', ענף ב'] מה שנתבאר בדין אריס וחוכר.

מסכתא ביכורים פרק ב

משנה א < רע"ב משנה א > **ציונים והערות משנה א** < בגדר הילפותא מתרומה לביכורים. > ג' לאוין באכילת ביכורים, [א זרים, ב] חוץ לחומה, ג] אכילה לפני קריאה. < שיטת הרמב"ם בזמן חלות הג' לאוין. > < שי' התוס' והר"ש דורות וחוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם. > < מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוץ לחומה תלוי בעזרה. > < תוספת דברים. > < במה שיש לתמוה בדברי הר"ש – בדין 'והן נכסי כהן' – כעין גזל הגר. >

משנה ב < רע"ב משנה ב > **ציונים והערות משנה ב** < **ענף א' הערות במשנה.** < בגדר הדין הבאת מקום בביכורים – כדין קרבן או דין בפני עצמו. > < תוספת דברים בחקירה זו. >

ענף ב ביאור פלוגתא רבנן ור"ש באונן בביכורים. < מביא את פלוגתא הבבלי וירושלמי בביאור פלוגתא רבנן ור"ש בדין אונן וביעור בביכורים. > < מבאר את סברת ר"ש עפ"י חידוש הגר"ז דאיכא תרומה בתוך ביכורים. > < ביאור סברת התוס' ביבמות [ע"ג:]. > < מבאר עפ"י את שי' הירושלמי בדעת ר' שמעון, ולמה לא אזלי בזה כהבבלי. > < מוכיח דלר"ש איכא מהלך אחר בדעת הירושלמי, ומוכיח מזה נגד חידוש הגר"ז בדרשה ד"תרומת ידיך אלו הביכורים". > < תוספת ביאור בשיטת ר' שמעון. >

ענף ג בדין ביעור בביכורים במעש"ש ובתרומה. < חידוש של התורת זרעים – דסגי לן בהפקר לגבי ביעור בביכורים, אבל הפקר לא מהני במעש"ש כיון דמזמן גבוה הוא, ולכן בעי שריפה וביעור מן העולם. > < במה שיש לדון בדבריו. > < ביעור בפירות הנמצאים בירושלים. > < מחלוקת ראשונים בדין ביעור דתרומה. > < פלוגתא בתנאים בנידון זה. >

משנה ג < רע"ב משנה ג > **ענף א תרומה טובלת וביכורים אינו טובל חובת הגוף חובת פירות.** < בדברי התוס' דחלוק ביכורים מתרומה דבכורים הוי חובת הגוף ותרומה היא חובת פירות > < ביאור דברי רש"י בנידון זה במוכר שדהו לעכו"ם דחלוק ביכורים מתרומה. > < הוכחה דביכורים הוא חיובא דפירות. > < דברי החמד"ש – למה התנא השמיט דין דחובת הפרשה גם כשאינו אוכל. > < שיטת הראשונים דלא כרש"י. > < חידוש בשיטת רש"י בגדר אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי תרומה – דלענין הקדושה אכתי קיימא אצל המוכר. > < הרמב"ם למד שהנידון הוא האם זה חולל או לא, ולמדנו מרש"י שיש תנאי בקדושה שתהיה לה זיקה ל'בר חיובא'. > < תוספת ביאור – דלמה בעינן לחדש שביכורים הוא חובת גברא לחייבו לקנות את הפירות. >

ענף ב שיעור תרומה וביכורים. < פלוגתא הראשונים אי איכא שיעור מדרבנן בביכורים – א' משישים. > < חידוש המשנה למלך והנ"ב שיש שיעור בנתינה בתרומה. > < חידוש המשנה ראשונה לחלק בזה בין תרומה לביכורים. >

משנה ד < רע"ב משנה ד > **ציונים והערות משנה ד** < מביא מהרמב"ם דאיכא זכייה לכהנים במחבור ומוכיח כן מהספרי. > < מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחבור, וזה סתירה למה ששינוי דמתחלקין לאנשי משמר. > < מקשה עוד מר' שמעון דסובר דליכא הפרשה במחבור. > < תוספת דברים. > < "ועושה אדם כל שדהו בכורים" – בדין שיעור שדה בביכורים.

משנה ה < רע"ב משנה ה > **ציונים והערות משנה ה** < פלוגתא הרמב"ם והר"ש בטעמא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא. > < פליגי עוד בזה לשיטתיהו.

משנה ו < רע"ב משנה ו > **ציונים והערות משנה ו** < שיטות הראשונים בפטור מעשרות בשביעית באתרוג. > < ב' צדדים בעיקר הפטור של מעשרות בשביעית – אי תלוי בשנה או בקדושה והפקר. > < עוד בענין הנ"ל. > < בסוגי' ריש קידושין ובדברי התוס' שם. > < בדברי התוס' לענין כלאים פאה וביכורים > < חידוש בקריאת שם דמעשר שני ומעשר עני. >

משנה ז < רע"ב משנה ז > **ציונים והערות משנה ז** < דם אדם ובהמה אי מכשיר מה"ת או מדרבנן. > < חילוקים בין אדם לבהמה. > < היתר אכילה של דם אדם ודם שרץ, ובדין בשר אדם. >

משנה ח < רע"ב משנה ח > **ציונים והערות משנה ח** < כמה הערות בכוי. > < חידוש ברמב"ם – צירוף הכלאים והמין בפני עצמו. > < חידושים באחרונים בדין כוי. > < בגדר עיקר הספק בכוי. >

משנה ט < רע"ב משנה ט > **ציונים והערות משנה ט** < **ענף א באיסור שחיטת כוי ביו"ט מחמת הספק בכיסוי הדם** > < בדברי האחרונים בביאור החילוק בין איסור שחיטת כוי ביו"ט להיתר לבישת בגד בלי ציצית בשבת > < בנידון זה לגבי קרבן בלי סמיכה. > < דרכו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל לחלק בין מצוות דמוטלות אגברא למצוות מצד החפצא. > < במה שיש לדון לגבי חסרון ברכת הנהנין. > < דן במצות כיסוי אי באמת הוי מצוה מצד החפצא או לא, ודן מצד הדין של 'אפילו מאה פעמים'. > < מה שיש לדון בהשבת אבידה וכיסוי הדם של 'אפילו מאה פעמים'. > < 'דיחוי' אצל מצות כיסוי הדם. >

ענף ב בענין פדיון פטר חמור בכוי < קוש' המהרי"ט אלגאזי בספק פטר חמור. > < דן במה שיש לחלק בין האיסור לממון בפדיון פטר חמור. > < דברי הגרש"ק בישוב דעת הרמב"ם. >

משנה י < רע"ב משנה י > **ציונים והערות משנה י** < **ענף א דין מתנות בכוי** - ביאור הירושלמי בפלוגתא ר"א ורבנן במתנות כהונה. > < שיטת הרמב"ם במתנות כהונה בכוי. >

דרכו של המהרי"ט אלגאזי בירושלמי בשורש פלוגתא ר"א ורבנן. > < ישוב לדעת הרמב"ם. > < דרכו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בזה. >

ענף ב דין חלב בכוי. איסור חלב וטומאת חלב בכוי - למ"ד ספק ולמ"ד בריה בפני עצמו. > < בדין חלב למ"ד דהוי כלאים של חיה ובהמה, ובסתירת הרמב"ם בין אותו ואת בנו לחלב. > < בדברי הגר"ח הלוי בגדר האיסור חלב דתלוי בשם בהמה ובשם חיה – דתלוי בגוף הבהמה ולא בחלב עצמו. > < על פי זה יש חילוק בין אותו ואת בנו לאיסור חלב לגבי הדין 'שה ואפילו מקצת שה'. > < יסוד גדול מהאור שמח בב' סוגים של שמות בחיה ובהמה, ונפ"מ בדרשה לרבות 'מקצת שה'. > //

ענף ג בדין כיסוי הדם בכוי, חיוב שאינו גמור מה"ת – ואין בו ברכה. > < בדברי הגר"ח - במה שמבואר ברמב"ם דשייך חיוב מה"ת של כיסוי הדם בכלאים דבהמה וחיה – בלי ברכה – כיון שאין כאן חיוב גמור שיש בו צד חיוב וצד פטור. //

מביא כמה דוכתי דמצאנו איסור או חיוב ומצוה מה"ת – אבל אינו מצוה גמורה או איסור גמור אלא כעין חצי שיעור אסור מה"ת, ומדמה דין כוי להנך דינים.

אמרות   ביכורים   אברהם

משנה יא < רע"ב משנה יא < ציונים והערות משנה יא < פלוגתת הרשב"א והתוס' בגדר כוי בריה בפני עצמו –
ונפ"מ בכלאים. < שיטת הרמב"ם בכלאים בכוי. <

משנה א

[א] התרומה והבכורים חייבים עליהן מיתה וחומש ואסורים לזרים והם נכסי כהן ועולין באחד ומאה וטעונין רחיצת ידים והערב שמש הרי אלו בתרומה ובכורים מה שאין כן במעשר:

רע"ב משנה א

התרומה והבכורים חייבין עליהן מיתה - זר האוכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים דכתיב בתרומה [ויקרא כב] ומתו בו כי יחללוהו ובכורים אקרו תרומה, דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים, שנאמר בהן [דברים כו] ולקח הכהן הטנא מידך: **וחומש** - האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: **ואסורים לזרים** - בחנם היא שנויה, דכיון שחייבין עליהם מיתה וחומש פשיטא שאסורים לזרים. ולרי' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה, מצינן למימר דתנן אסורים לזרים לחצי שיעור, שהוא אסור מן התורה, ואין בו לא מיתה ולא חומש: **והן נכסי כהן** - שיכול למכרן וליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: **ועולים באחד ומאה** - אם נתערבו במאה של חולין: **וטעונים רחיצת ידים** - הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה, שסתם ידים פוסלות את התרומה ובכורים נמי אקרו תרומה: **והערב שמש** - טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו, דכתיב [ויקרא כב] ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, וה"ה לבכורים: **משא"כ במעשר** - דשרי לזרים, ואסור לקנות בדמי מעשר שני בהמה טמאה ועבדים וקרקעות, ובטל ברוב היכא דאין לו מתירין, והנוגע בו אין טעון רחיצת ידים, ואין צריך הערב שמש דאמרינן טבל ועלה אוכל במעשר:

ציונים והערות משנה א**בגדר הילפותא מתרומה לביכורים.**

בגרי"ז [מובא בתורת זרעים עמוד קל"ב], דחידש דהילפותא מתרומה לביכורים לא בא לומר דיש רק "הלכות" תרומה בביכורים, אלא ללמדנו דאיכא "מציאות" של תרומה בביכורים, והדיני תרומה שבביכורים הם מחמת ה"מציאות" של תרומה דאית בהו, וכל זה מלבד שם ביכורים שבהם, ונמצא דדין מיתה וחומש בביכורים הוא הך דין מיתה וחומש דתרומה, ולא דילפינן מהיקישא דאיכא מיתה וחומש גם בביכורים, עכתו"ד.

ובעיקר חידוש הגרי"ז דאיכא תורת תרומה בביכורים, עי' בחידושי סוגיות [סי' א' וסימן י"ב] וע"ע להלן בציונים והערות [משנה ב'] מה שהבאנו בזה לגבי פלוגתת ר"ש ורבנן באונן וביעור.

ג' לאוין באכילת ביכורים, א' זרים, ב' חוץ לחומה, ג' אכילה לפני קריאה.

שנינו במשנה דאיכא לאו באכילת ביכורים בזר, אלא דבאמת בביכורים מצאנו ג' לאוין – וכדלהלן:

א] כאן שנינו את הלאו של זר האוכל ביכורים, וזה משום שביכורים איקרו תרומה כדדרשינן "תרומת ידיך אלו הביכורים".

ב] איכא גם לאו באוכלן חוץ לחומה, וזה למדנו ק"ו ממעשר שני שהאוכלו חוץ לחומה לוקה, וזה מבואר בסוגי' במכות [י"ז].

ג] איכא גם לאו נוסף באוכלן לפני קריאה למ"ד קריאה מעכבת, ולמ"ד דאינה מעכבת איכא הך לאו באוכלן לפני הנחה, וזה מבואר במשנה במכות [שם], וילפינן להך לאו מקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך", דאף דאיירי באוכלן חוץ לחומה, אבל לא איצטריך לזה [דילפינן ק"ו ממעשר הקל] ובאם אינו ענין מוקמינן לאוכלן לפני קריאה והנחה.

שיטת הרמב"ם בזמן חלות הג' לאוין.

יש לדון דמתי חיילו הנך לאוין, ואיכא בזה פלוגתא דרבוותא ואיכא נמי כמה סתירות בזה, דהנה, ברמב"ם ריש פ"ג דביכורים כ' דלאו דזר ולא דחוץ לחומה חלין רק לאחר שנכנסו לירושלים, ובלאו דקודם הנחה לא כ' בהדי', ובהל' סנהדרין [פי"ט - ה"ד] במנין הלאוין כ' דגם בזה בעינן נכנסו לירושלים¹¹ - וכן מפורש גם בחינוך [מצוה תמ"ט] דאיסור אכילת כהן לפני הנחה הוא רק כשנכנסו לירושלים.

והמקור לדברי הרמב"ם הוא מהסוגי' במכות [ריש י"ט] "אמר ר' יצחק, ביכורים מאימתי מתחייבין עליהן משיראו פני הבית, כמאן כי האי תנא דתני' ר' אליעזר אומר ביכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים, שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהן, שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהן", ולמד הרמב"ם דפני הבית היינו חומת ירושלים, וכ"כ בספר המצוות וכמו שהביא הכס"מ שם.

שי' התוס' והר"ש דזרות וחוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם.

אולם מצאנו חולקים, דז"ל התוס' שם "ביכורים מאימתי חייבים עליהם, זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה, שמצוותו בפנים העזרה", הרי מבואר בתוס' דהעיקר תלוי בעזרה, ורק כשהובאו לעזרה חיילו הנך לאוין, וכן דייק המהר"י קורקוס מהתוס', וכ"ה שי' הר"ש הכא במשנה - דבעי עזרה.

ויש להעיר דבעיקר הדיוק בדברי התוס', עיין היטב ברש"ש [שם] שהגיה בתוס' – ולפי דבריו ליכא ראייה, ועי' בתוס' שאנץ [שם] שנראה כהרש"ש.

ונראה מדברי הר"ש יש להוכיח עוד חידוש בדין זה, דז"ל "לאחר שבאו לעזרה ואפי' קודם קריאה ותנופה דלא מעכבי", ומבואר דלא סגי בהבאה לעזרה, אלא בעינן כל מה דמעכבי להיתר הכהנים, ורק אז חייבין עליו, והיינו הנחה, ורק קריאה ותנופה דלא מעכבי לא בעינן.

¹¹ וצ"ע בדין חוץ לחומה דכ' שם בהלכ' סנהדרין דחייל רק אחר שהונחו בעזרה, וסותר משנתו.

וראיתי בחזו"א בליקוטים דכ' כן מסברא דבעינן הנחה, ובאמת דמדויק כן בתוס' שכ' "דמצוות בעזרה", ומשמע דבעי שיתקיים מצוותו כדי שיחול הלאוין.

אולם יש כאן דיוק גדול בדברי התוס', דלמה תוס' השמיטו את הלאו דאכילת כהן קודם הנחה, שהרי פירשו בדבריהם כל הלאוין התלויין בראיית פני הבית, והו"ל להביא גם איסור אכילת כהן לפני הנחה.

ונראה דלשיטתם א"ש הטעם שלא הזכירו הך לאו, דלפמש"כ דחלות האיסור בשעת ההיתר לכהנים, והיינו הנחה, הרי הלאוין חלין רק בשעת הנחה, ולא דאכילה קודם הנחה פשיטא דלא חיילא בשעת הנחה, ומיניה וביה מוכרח דר' יצחק לא קאי על זה כלל.

וטענה זו מצאתי כבר באו"ש, שהאור שמח הוכיח כהרמב"ם נגד התוס' מר"ע דסובר דהנחה לא מעכבא, ולדידיה בעינן רק כניסה לעזרה, וא"כ לר"ע א"א לומר שאיסורם לכהן חייל כשנכנסו לעזרה, דאז כבר הותרו לכהנים שנתקיימא מצותן, וע"כ כהרמב"ם דהאיסורים חלין בשעת כניסתו לירושלים, ומר"ע שמעינן לרבנן, עכ"ד.

ולמה שהוספנו לדייק מהר"ש, הרי הקושי' הוא מיניה וביה למ"ד דהנחה מעכבא, והתשובה לטענת האו"ש היא, דאדרבה, דע"כ דלאו זה חיילא כבר לפני כן.

ונראה דהסוגי' באמת קאי לר"ע דא"צ הנחה, דאל"כ ק' מה שאמרו "שבחוץ חולין ושבפנים הקדש", הא בעינן גם הנחה לדין הקדש, וע"כ דקאי לר"ע דסגי בכניסה לעזרה, שוב הראוני בחזו"א [ליקוטים סי' ט' ס"ק א'] דכ' בהדי' דהסוגי' שם קאי למ"ד דהנחה לא מעכבת.

מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוצ' לחומה תלוי בעזרה.

בדברי רש"י שם יש לעיין - דאיך ס"ל באיסור חוצ' לחומה, דכתב דר' יצחק קאי על זרות, ולא הוסיף אידך לאוין, ועי' פנ"י דע"כ צ"ל דה"ה לאו דחוצ' לחומה, אולם ראיתי בערוך לנר [י"ט. על דברי רש"י] דדברי רש"י מדויקין, וזו שיטה שלישית, דלענין זרות סובר כהרמב"ם, ולענין חוצ' לחומה ס"ל כהתוס', ורש"י למד דפני הבית דסוגיין היינו כהרמב"ם דקאי על חומת ירושלים, ולהכי פ' דקאי רק לענין זר, ולא קאי על איסור חוצ' לחומה, דאיסור חוצ' לחומה הוא רק בכניסה לעזרה.

וסמוכין לזה נראה להביא משי' המאירי, דעי' מאירי במכות דסותר משנתו בענין זה, דבדף י"ג במשנה במנין הלאוין כתב "זר שאכל ביכורים משנכנסו לחומת ירושלים", ובדף י"ט כתב ג"כ "זר שאכל ביכורים חייב מיתה ביד"ש שהרי בכלל תרומה הם, ודוקא מאחר שנכנסו לתוך חומת ירושלים כמו שכתבנו במשנה", והיינו כהרמב"ם דהכל תלוי בחומת ירושלים, ומאידך בדף י"ז, כ' "שהביכורים, מי שאכלן חוצ' לירושלים אחר שנכנסו לעזרה לוקה", והכא משמע כהתוס' דתלוי בעזרה, ולפי דרכו של הערוך לנר ברש"י הדברים מדויקים, דשאני זרות מאכילה חוצ' לחומה.

תוספת דברים.

בעיקר סוגי' זו יש להרחיב עוד – ועיין מה שנתבאר בזה חידושי סוגיות [סימן י' וסימן י"א].

במה שיש לתמוה בדברי הר"ש – בדין 'והן נכסי כהן' – כעין גזל הגר.

עיין היטב בדברי הר"ש בדין ד"הן נכסי כהן" - ודבריו מרפסן איגרא וסותר דבריו מרישא לסיפא, דמתחילה כ' דהוקשו לתרומה ולהכי חשיבי כממונו לקדש בו את האשה, אולם לאח"ז הק' הר"ש שם, מאי טעמא מקישין לתרומה להקל, נקיש למעשר ונימא שאינו מקדש בו, דלחומרא מקשינן, ותירץ דמפורש בקרא דשלו הוא לקדש בו, דכתיב "ביכורי כל אשר בארצך אשר יביאו לה' - לך נתתם", ויש לדרוש לשון "לך" כמו דדרשינן בגזל הגר דשלו הוא לקדש בו את האשה, עכ"ל.

והנה מדברי הר"ש שם מבואר כמו שביאר הגר"ח [הלכות בכורות] דמדמינן ביכורים לגזל הגר לזכיית הכהן להיות כשאר ממונו לאחר שבא לידו, דאף דבתרומה איכא זכייה משלחן גבוה, אבל לאחר שהגיע לידו ממון כהן הוא לקדש בו את האשה.

אולם דבריו תמוהין וסתרי אהדדי, שאם הר"ש דריש להך דרשה ד"לך נתתם" כמו דדרשינן בגזל הגר, א"כ למה לי היקישא לתרומה כל עיקר, דסו"ס לולי הך דרשה אין להקיש לתרומה, דלחומרא מקשינן למעשר, והך דרשה סגי בפנ"ע וכדהביא הר"ש בגזל הגר עצמו, ולא נראה מהר"ש דחזר בו מהיקישא, וצ"ע, וביותר ק' דמפורש ברמב"ן בחולין [קל"א] דמדין תרומה הוא דחשיב כנכסי כהן, ולדידיה ק' דלמה לא נימא דלחומרא מקשינן.

ועיין בדברינו חידושי סוגיות [סימן י"ב] מה שנתבאר בזה ליישב קושי' זו על פי יסוד גדול בעיקר זכיית הכהן בביכורים.

משנה ב

[ב] יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום וטעונים וידוי ואסורין לאונן רבי שמעון מתיר וחייבין בביעור ור"ש פוטר ואסורין כל שהן מלאכול בירושלם וגדוליהן אסורים מלאכול בירושלם אף לזרים ולבהמה ר' שמעון מתיר הרי אלו במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה:

רע"ב משנה ב

הבאת מקום - להעלותן לירושלים, דכתיב [דברים יב] והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם ותרומת ידכם, ודרשינן תרומת ידכם אלו הבכורים:

וטעונים וידוי - במעשר כתיב [שם כו] ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית, ובבכורים כתיב [שם] וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אובד אבי. ואף על גב דתרומה נמי בעיא וידוי כדאמרינן וגם נתתיו ללוי זו תרומה ותרומת מעשר. מיהו מעשר ובכורים מעשר לבדו או בכורים לבדן טעונים וידוי ותרומה אי לית ליה אלא תרומה לבדה אינו טעון וידוי:

ואסורין לאונן - במעשר כתיב [שם] לא אכלתי באוני ממנו. ובבכורים נאמר [שם] ושמחת בכל הטוב מלמד שאסורים לאונן :

ורבי שמעון מתיר - בכורים לאונן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה שריא לאונן :
וחייבים בביעור - לבער מן העולם לסוף שלש שנים כדכתיב בפרשת מעשר [שם] בערתי הקדש מן הבית ומשמע נמי בכורים מדכתיב הקדש הקדש למעלה אלו בכורים שנאמרו בפרשה שלמעלה :

ור"ש פוטר - בכורים מן הביעור, אלא יתנו לכהן, דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה א"צ לבערה מן העולם :

ואסורים - מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין אוסרים תערובתן בכל שהו, ואין עולים באחד ומאה :

מלאכול בירושלים - כלומר אם נתערבו המעשר שני או הבכורים בעוד שהן בתוך ירושלים, אז אוסרים תערובתן בכל שהוא מלאכול בתורת חולין, משום דהוי דבר שיש לו מתירין הואיל ויכול לאכול התערובת כולה במקומה. אבל מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין חוץ לירושלים אינן אוסרין בכל שהוא הואיל ויש טורח להעלותן, לא מקרי דבר שיש לו מתירין :

וגדוליהם אסורים - תערובת של מעשר ובכורים שזרעם וצמחו וגדלו אותן הגדולים נמי אסורים לאכול בתורת חולין אם זרעו וגדלו בירושלים. ואוסרין תערובתן בכל שהוא כיון שיכולים ליאכל במקומם :

אף לזרים ולבהמה - מעשר שני ובכורים שאוסרין תערובתן בכל שהוא וגדוליהן נמי דאסורין, אף לזרים ולבהמה אסורים אם בכורים הם אוסרין התערובת לזרים ואם מעשר הוא אוסר [את] התערובת לבהמה, דלא תימא דוקא לענין ליאכל חוץ לירושלים הוא דאסורים בכל שהוא, דלהאי מלתא חשיבי דבר שיש לו מתירין כיון שיכול לאכלן במקומם בירושלים ואפילו באלף לא בטלי אבל לאסור התערובת לזרים ולבהמה דאסור זרות ובהמה אין לו מתירין, סלקא דעתך אמינא דלא יאסרו תערובתן בכל שהוא, קמשמע לן דכיון דחל על התערובת שם בכורים ומעשר ליאסר לאכלן חוץ לירושלים חל, נמי לענין זה ליאסר לאכול לזרים אם הן בכורים או לבהמה אם הוא מעשר :

ור' שמעון מתיר - אגדוליהן בלבד קאי, דסבר כבר בטלים הם אבל בתערובת עצמה מודה רבי שמעון. ואין הלכה כר' שמעון בכולה מתניתין :

מה שאין כן בתרומה - שכל הדינים הללו אין נוהגים בתרומה :

ציונים והערות משנה ב

ענף א'

הערות במשנה.

בגדר הדין הבאת מקום בביכורים – כדין קרבן או דין בפני עצמו.

ביסוד דין הבאת מקום בביכורים יש להסתפק האם המצווה היא במעשה הבאה עצמה, או דכל המצווה היא רק בזה שהביכורים מובאים בית ה', והיינו, דבקרבות מצאנו מצות הבאה דדרשינן

בספרי [דברים י"ב - כ"ו] "רק קדשך וכו' תשא ובאת, מלמד שחייב בטיפול הבאתם עד שיביאם לבית הבחירה", והחינוך מונה מצוה זו כמצוה בפנ"ע במצוה תנ"ג, וגדר המצוה ביאר המנ"ח [אות ג'] דהמצוה היא שיטפל בהבאתו ולא יניחו במקומו למות, וע' ברמב"ם ספר המצוות מצוה פ"ד ופ"ה וברמב"ן שם, ופשוט שאין כאן מעשה מצוה בגוף ההבאה וכל המצוה היא רק בזה שהקרבת מובא, וה"ה דביכורים יש לדון דאין מעשה מצוה בעצם הבאת הביכורים, אלא קיום מצוה בזה שהביכורים מובאים לביהמ"ק.

והמקור לדמות הבאת הביכורים להבאת הקרבנות הוא מהירושלמי כאן על המשנה שלמדנו "דטעונים הבאת מקום" מקרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת תרומת ידכם", דהיינו ביכורים, ומדאיתרבי הבאת ביכורים בחד קרא בהדי הבאת קרבנות משמע דחד גדר לתרוייהו, ומצותם היא להביאם לבית ה'.

ועיין בחידושי סוגיות [סימן א'] שהבאנו הרבה מקורות שבביכורים עצמם איכא הרבה דיני קרבן, שוב י"ל דלא רק דמדמינן להו אהדדי, אלא דדין הבאתם מישך שייכא לדיני קרבן והקרבה שבביכורים עצמן, והיינו דחייב להביאם לקיום דין הקרבנות, ולהכי חד דינא איכא לתרוייהו.

תוספת דברים בחקירה זו.

ויסוד לזה דחייב הבאתם כהבאת קרבנות אפשר להוכיח נמי מפלוגתת ר"י ורבנן בחיוב אחריות, דבמשנה לעיל [פ"א – מ"ט] שנינו דחייב באחריותן עד הר הבית, ובתוספתא [פ"א – ה"ו] מצאנו דר' יהודה חולק וס"ל דחייב עד באר הגולה [מקום בעזרה אצל מקום השחיטה, ושם שייך כבר הנחה].

וכבר העיר במשך חכמה [ראה י"ב – כ"ו] וכ"ה בחזון יחזקאל [בתוספתא שם] דמצאנו פלוגתא כזו בספרי בכל הקרבנות, האם חייב באחריותן עד הר הבית או עד באר הגולה, וגם שם פליגי רבנן ור"י, ופליגי לשיטתייהו, ונראה דמכל זה מבואר דחד דינא לתרוייהו, וכל מצות הבאתן הוא רק מצד הקרבן שבביכורים, ודו"ק – [וע"ע בצפנת פענח [ערכין פ"ו הלכה ט"ז] שג"כ ציין לפלוגתא זו בספרי].

ועיין מה שנתבאר בזה עוד חידושי סוגיות [סימן ג'] וכן בציונים והערות [פרק א משנה ה ענף א] שנתחדש שם שיש ב' דינים של הבאה, גם מצד קרבן גם מצד הביכורים ועיי"ש הנפ"מ בזה.

ענף ב

ביאור פלוגתת רבנן ור"ש
באונן בביכורים.

מביא את פלוגתת הבבלי וירושלמי בביאור פלוגתת רבנן ור"ש בדין אונן וביעור בביכורים. בריש פרק זה נשנו כמה דיני תרומה דילפינן מהיקישא ד"תרומת ידך אלו הביכורים" לומר דגם בביכורים איתנהו להנך דינים, והיינו דין מיתה וחומש בזרים ונכסי כהן ועולין במאה וא' וטעונים רחיצת ידים ורגלים והערב שמש.

והכא במשנה נשנו דיני מעשר שני דילפינן לביכורים, והיינו איסור אונן וחוב ביעור, ור"ש חולק בהנך דינים, ובביאור פלוגתתם נחלקו הבבלי וירושלמי, דבבבלי ביבמות [ע"ג]: מבואר דטעמא דרבנן הוא משום דהך קרא ד"תרומת ידך אלו הביכורים" איירי גם במעשר שני וע"כ דהוקשו ביכורים גם למעשר שני, ושפיר ילפינן דיני מע"ש לביכורים, ור"ש לא למד היקישא כיון ד"תרומת ידך קרי' רחמנא", והיינו דרק לתרומה מדמינן ומקישין ולא למעשר שני.

אולם בירושלמי כאן מצאנו מקור אחר לרבנן, והיינו, דלאחר פרשת ביכורים נאמרה פרשת וידוי מעשרות והתם כתיב "ביערת הקודש מן הבית", ולמדו רבנן דלשון "הקודש" דקאמר משמע דקאי על "קודש" דהוזכר לעיל מיניה, ודרשי "הקודש העליון במשמע", דהיינו ביכורים דכתיבי לעיל מיניה, ומהכא ילפינן דין אונן וביעור בביכורים, ור"ש לא דריש.

מבאר את סברת ר"ש עפ"י חידוש הגרי"ז דאיכא תרומה בתוך ביכורים.

והנה, סברת ר' שמעון בבבלי צ"ב, דמאי קאמר "דתרומת ידך קרי' רחמנא", אטו מהכא נילף דלא שייך בו הלכות אחרות, הרי פשיטא שיש הלכות בביכורים מה דלא מצאנו בתרומה כמו מצות הבאה וקריאה והנחה דכולהו ליתנהו בתרומה, ומה כוונת ר"ש ד"תרומת ידך קרי' רחמנא", ואף דמיקרי תרומה, מ"מ מאיזה טעם לא נוכל ללמוד גם הלכות מעשר שני לביכורים וכדמצאנו בו הלכות אחרות.

ונראה עפ"י המבואר בגרי"ז [מובא בתורת זרעים עמוד קל"ב], דחידש דהילפותא מתרומה לביכורים לא בא לומר דיש רק "הלכות" תרומה בביכורים, אלא ללמדנו דאיכא "מציאות" של תרומה בביכורים, והדיני תרומה שבביכורים הם מחמת ה"מציאות" של תרומה דאית בהו, וכל זה מלבד שם ביכורים שבהם, ונמצא דדין מיתה וחומש בביכורים הוא הך דין מיתה וחומש דתרומה, ולא דילפינן מהיקישא דאיכא מיתה וחומש גם בביכורים, עכתו"ד.

ומעתה מיושב, דהנה יש לדייק, דההיקש בין ביכורים למע"ש לדין אונן וביעור אינו היקש בפרשת ביכורים עצמו, אלא דהוקשו בהך קרא ד"תרומת ידך אלו הביכורים", דבהך קרא כתוב גם מעשר שני, ולפי דברי הגרי"ז נמצא דההיקש הוא לתורת תרומה שיש בביכורים ולא לביכורים עצמו, ומעתה א"ש סברת ר' שמעון, דודאי דר' שמעון מודה דמצאנו דינים נוספים בביכורים עצמו, אבל טענת ר' שמעון היא, דלא מצאנו דינים נוספים בשם תרומה שבביכורים,

דתרומה זו הוא כתרומה דעלמא, ולהכי לא הוקשו לאונן ולביעור, דודאי דאין דין אונן בהך תרומה שבביכורים, וזהו עומק טענת ר' שמעון "תרומת ידיך קריי' רחמנא".

ביאור סברת התוס' ביבמות [ע"ג:].

ונראה דזהו נמי סברת התוס' ביבמות [ע"ג:], דמבואר במכות דילפינן איסור חוץ לחומה ממע"ש לביכורים, והק' התוס', דאיך יליף להו ר' שמעון, והא ר' שמעון טוען ד"תרומת ידיך קריי' רחמנא", ותירצו דכיון דביכורים טעון הבאת מקום כמעשר שני ובזה דומין למעש"ש, וחלוקין מתרומה, שוב מסתברא דיליף נמי איסור חוץ לחומה ממע"ש, עכתו"ד.

ונראה דהכוונה כך, דבאמת גם הכא היה ק' לתוס' דהמקור ללמוד חוץ לחומה בביכורים הוא מהך קרא ד"תרומת ידיך אלו הביכורים", ומשמע דקאי על הדין תרומה שבו, ושפיר הק' דגם הכא לא נילף מה דלא שייך לתרומה שבו, ותירצו, דאחרי דממילא איכא בביכורים עצמן דין הבאת מקום כמו מע"ש ודין זה לא שייך לתרומה שבו, א"כ איסור אכילה חוץ לחומה ששייך לדין זה של הבאת מקום, בדין זה שפיר אמרינן שהילפותא הוא לדין ביכורים שבו וכעיקר דין הבאת מקום שבביכורים, ולא לדין תרומה שבביכורים, והכא כבר ליכא לטענת ר' שמעון. ובעיקר חידוש הגרי"ז דאיכא תורת תרומה בביכורים, עי' חידושי סוגיות [סי' א' וסי' י"א וי"ב], ובציונים והערות [פ"א מ"ה ופ"א מ"ח].

מבאר עפי"ז את שי' הירושלמי בדעת ר' שמעון, ולמה לא אזלי בזה כהבבלי.

ומעתה נראה, דהירושלמי דיליף "הקודש הקודש העליון משמע", לדידהו הרי ע"כ דאין הילפותא דאונן וביעור לדיני תרומה שבו, אלא לפרשת ביכורים עצמה דלעיל מיניה, ולהכי לשיטתייהו לא פירשו דטעמא דר"ש כהבבלי ומדרשה ד"תרומת ידיך", והוצרכו לומר דר"ש חולק על עיקר ההיקש, דלשי' הירושלמי מה יהני לר"ש הך דרשה ד"תרומת ידיך אלו הביכורים", דאף דהוקשו בזה ביכורים לתרומה, הא הוקשו נמי למע"ש, ואין לזה סתירה מהא דהוקשו לתרומה, וע"כ דחולק ר"ש על כל ההיקש.

מוכיח דלר"ש איכא מהלך אחר בדעת הירושלמי, ומוכיח מזה נגד חידוש הגרי"ז בדרשה ד"תרומת ידיך אלו הביכורים".

אולם עי' בר"ש דמבואר מדבריו דלא למד דפליגי הבבלי וירושלמי בזה, דהר"ש הביא בשי' רבנן בדין ביעור את הילפותא של הירושלמי, ובדעת ר"ש הביא הך דרשה ד"תרומה קריה רחמנא" והיינו כהבבלי, ומבואר דהר"ש יליף דגם לירושלמי איכא להך דרשה בדעת ר"ש, וצ"ע.

ונראה, דמהכא מוכח דלא כהגרי"ז, דמשמע דבדרשה ד"תרומת ידיך" לא נתחדש שיש מציאות של תרומה בתוך הביכורים, אלא רק ילפינן דינים מזה לזה, שיהיו נוהגים בביכורים כל הדינים הנוהגים בתרומה, וזה גם לאיסורים כזרות ועולה במאה וא' ורחיצת ידים ורגלים, וגם להתירא כהתירא דאונן וגם לזה דא"צ ביעור.

תוספת ביאור בשיטת ר' שמעון.

אלא דלפי זה תיקשי לשי' הר"ש מאי קאמר ר' שמעון "תרומה קרי' רחמנא", דאף שיש להם דיני תרומה, מ"מ נילף גם דיני מעש"ש, שהרי בלאו הכי מצינו בביכורים דינים אחרים של הבאה וקריאה והנחה, ואינם כתרומה לגמרי.

וע"כ דצריכים לחלק כך, דודאי דלא לכל דבר ילפינן מתרומה, אלא דמה ששייך לגוף סדר הפרשה דביכורים דבעי הבאת מקום והנחה ותנופה ואסור בחוץ לחומה, כל זה שייך לסדר המיוחד דפ' ביכורים ולעצם קיום דינה, דזהו ביכורים, אולם לגבי שאר "הלכותיו", בזה ס"ל לרבנן דאית ליה גם דיני מעש"ש וגם דיני תרומה, ור"ש חולק דכיון "דתרומה קרינהו רחמנא" הרי דהכא גלי לן קרא דכל דיני ביכורים הוו כתרומה לגמרי, ולית ליה הלכות מעש"ש, ד"תרומה קרינהו רחמנא", וא"ש טענת ר' שמעון גם לירושלמי, ודו"ק.

ענף ג**בדין ביעור בביכורים
במעש"ש ובתרומה.**

חידוש של התורה זרעים – דסגי לן בהפקר לגבי ביעור בביכורים, אבל הפקר לא מהני במעש"ש כיון דממון גבוה הוא, ולכן בעי שריפה וביעור מן העולם.

שנינו במשנה דבביכורים ובמעש"ש "חייבים בביעור" – ופירש הרע"ב – "לבערן מן העולם לסוף שלש שנים כדכתיב בפרשת מעשר – בערתי הקדש מן הבית, ומשמע נמי בכורים מדכתיב הקדש הקדש למעלה, אלו בכורים שנאמרו בפרשה שלמעלה".

וע"ע במשנה במעש"ש [פ"ה משנה ו'] שמבואר שביכורים ומעש"ש מתבערים בכל מקום – והיינו דחד דין לשניהם, אולם הרמב"ם הביאם כהדדי וחילק ביניהם – וז"ל הרמב"ם [מעשר שני פרק י"א הלכה ח'] – "כיצד הוא עושה אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר נותנה לכהן, מעשר ראשון נותנו ללוי, מעשר עני נותנו לעניים, נשארו אצלו פירות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדייתן ה"ז מבערן ומשליך לים או שורף, נשאר אצלו מעשר שני של דמאי אינו חייב לבערו, נשאר אצלו בכורים הרי הן מתבערין בכל מקום" – הרי לנו דבמעש"ש כתב "מבערן ומשליך לים או שורף", ובביכורים כתב "הרי הן מתבערין בכל מקום".

וביאר בזה בתורת זרעים [מעש"ש שם] דבאמת עיקר הדין של ביעור אינו ביעור מן העולם אלא מרשותו – וכ"ה לשון הפסוק "ביערת את הקודש מן הבית" – והביא מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה שמפורש כן, שכתב "מתבערין, שיאבדם ויסירם עד שלא ישאר מהם אצלו כלום שנ' ביערתי הקדש מן הבית", וביאר התורה זרעים דלפי"ז הפקר סגי לן בביכורים ומעש"ש אלא דלפי מה דקיי"ל דמעש"ש ממון גבוה הרי אינו יכול להקנותו וממילא דאינו יכול להפקיר מעש"ש

- הלכך בעי לבערו מן העולם, ולכן במעש"ש כתב "מבערן ומשליך לים או שורף", אבל בביכורים סגי לן בהפקר וזה הלשון "הרי הן מתבערין בכל מקום".

במה שיש לדון בדבריו.

ודברי התורת זרעים מחודשים מאד - ועיין בדברינו באמרות אברהם זרעא קיימא מעש"ש [חידושי סוגיות סימן ט'] במה שיש לדון עוד בדברי התורת זרעים ובמה שיש לתמוה עליו בביאורו לשיטת הרמב"ם, ויישבנו בזה את הסתירה ברמב"ן.

ביעור בפירות הנמצאים בירושלים.

במנחת חינוך [מצוה תי"ז] כ' שמהרמב"ם [פי"א מעש"ש ה"ח] נראה שביעור מעש"ש וביכורים הוא לבערם כדינם ואפי' פירות שהן בירושלים, וכן מבואר בתוס' יבמות [ע"ג. ד"ה וחייבין], ע' בתורת הארץ [פ"ג אות נ"ב], אבל מתוס' קידושין [כ"ז. ד"ה מעשה], ומרש"י [סוטה ל"ב. ד"ה וידוי], משמע שאם הביאן לירושלים זהו ביעורן ונאכלין שם.

מחלוקת ראשונים בדין ביעור דתרומה.

שנינו בסיפא במשנה דליכא דין ביעור בתרומה - ועיין בר"ש כאן שציין לדבריו בסוף מעש"ש [פ"ה משנה ו] לגבי הדין ביעור בתרומה - וזה לשון הר"ש [שם] - "ואיתא בפ"ב דביכורים ומייתי לה בפ' הערל יש במעשר וביכורים משא"כ בתרומה ביעור, אלמא לא מיחייבי בביעור, וי"ל דהכא בביעור של נתינה לכהן אבל התם בביעור שאוכלים אותו ומבערים אותו מן העולם כדתנן הכא מעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום שאף הכהן חייב לבערן והמעשר היה נאכל עד זמן הודיוי שהיה במנחה ביו"ט אחרון כדתנן בפירקין".

וכדברי הר"ש כתב גם תוס' יבמות [ע"ג. ד"ה וחייבים], וז"ל "וא"ת תרומה נמי טעונה ביעור כדתנן במסכת מעשר שני [פ"ה משנה ו] כיצד היה הביעור תרומה ותרומת מעשר לבעלים וי"ל דתרומה א"צ ליה רק ליתנה לכהן והכהן יכול לשומרה כל זמן שירצה אבל מעשר שני וביכורים צריך לבערם מן העולם בכל מקום שהן, עכ"ל.

ועיין בתוס' בקידושין [כ"ז. ד"ה מעשה ¹²] שהביאו שיש מפרשים שאין חובת ביעור בתרומה כלל ותוס' הק' ע"ז ממשנה סוף מעש"ש דמבואר שעכ"פ חייבת בביעור מדרבנן, וע' בכפתור ופרח [פרק מ"ב] שי"א שחובת ביעור בתרומה מדרבנן, וע"ע בתורת הארץ [פ"ג ס"ק מ"ז]. אבל ברמב"ן בב"מ [י"א. א.] כתב דתנא דמתני' במסכת ביכורים סובר שאין דין ביעור בתרומה כלל והתנא במעש"ש פליג עליה - עיי"ש.

¹² עיין לעיל מיניה [כ"ו:].

פלוגתא בתנאים בנידון זה.

והעירני בזה ידידי הגאון הרב ר' חיים קרויס שליט"א דבאמת מצינו מחלוקת תנאים בזה, דבמשנה במעש"ש הוזכר ביעור בתרומה, וכן להלן [שם במשנה י'] הוזכר וידוי בתרומה, כדתנן במנחה ביום טוב האחרון היו מתודין, כיצד היה הוידוי, בערתי הקדש מן הבית, זה מעשר שני ונטע רבעי, נתתיו ללוי, זה מעשר לוי, וגם נתתיו, זו תרומה ותרומת מעשר ע"ש, אבל בתוספתא השמיט וידוי בתרומה כדתניא [פ"ה הי"ג] "רבי יוסי אומר בערתי הקדש מן הבית זו חלה [וגם] נתתיו ללוי זו מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זו מעשר עני [ואכלו בשעריך ושבעו] זו מעשר שני ד"א כיון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", ע"כ.

הרי דתנא דתוספתא דריש הפסוקים באופן אחר מתנא דמתניתין במעש"ש, ולדידיה ליכא מקור לדין ביעור או וידוי בתרומה, ואפשר דזהו בכלל מה שכ' הרמב"ן דפליגי תנאים בדין ביעור דתרומה.

משנה ג

[ג] יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים שהתרומה והמעשר אוסרין את הגורן ויש להם שיעור ונוהגים בכל הפירות בפני הבית ושלא בפני הבית ובאריסין ובחכורות ובסקריקון ובגזלן הרי אלו בתרומה ובמעשר מה שאין כן בבכורים:

רע"ב משנה ג

אוסרין את הגורן - אסור לאכול מתבואה שבגורן עד שיפריש תרומות ומעשרות, אבל בכורים אינן אוסרין:

ויש להן שיעור - תרומה יש לה שיעור מדרבנן א' מחמשים אבל בכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן:

ונוהגים בכל הפירות - מדרבנן ובכורים אינן באין אלא משבעת המינים:

בפני הבית ושלא בפני הבית - ובכורים אינן אלא בפני הבית בלבד, דכתיב בהו [דברים כו] והניחו לפני מזבח ה' אלהיך, אם אין מזבח אין בכורים:

ובאריסות ובחכירות וכו' - מפורש לעיל בריש פ"ק ובכורים אינן באין אלא ממי שהקרקע שלו מן הדין דכתיב [שמות כג] בכורי אדמתך:

ענף א**תרומה טובלת וביכורים אינו טובל****חובת הגוף חובת פירות.**

בדברי התוס' דחלוק ביכורים מתרומה דבכורים הוי חובת הגוף ותרומה היא חובת פירות בעיקר האי חילוק בין ביכורים לתרומה – דתרומה טובלת וביכורים אינו טובל - מצאנו בראשונים שאין זה חילוק צדדי, אלא שעיקר חיובא דביכורים וחיובא דתרומה שונים מחמת חילוק זה.

דהנה, יעויין בתוס' ב"ב [פ"א. ד"ה ההוא למעוטי חוצה לארץ] שכתב בשם הרשב"א - "דלא חשיבי בכורים מצוה תלויה בארץ דלא דמי לתרומה ומעשר וחלה" וחילק ביניהם בתרתי, וכלשונו, "דהתם גוף הפירות מחוייבין בתרומה דטבל נינהו ואסורין באכילה ולכך חשובין הן תלוין בארץ אבל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם דאין נאסרין באכילה אע"פ שלא הפריש מהן בכורים", והוסיף בזה עוד, "ועוד מדלא חייב תרומה ומעשר עד שיתמרח בכרי מוכח שהחיוב תלוי בפירות לפי שלא הגיע עדיין זמן חיובן אבל בכורים ודאי חובת הגוף נינהו וכו' שאין החיוב תלוי בפירות אלא באדם ואפי' בעודן באילן מתחייב כדתנן במסכת בכורים [פ"ג מ"א] כיצד מפרישין בכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ואע"ג דאם אין לו [אינו] חייב לקנות מ"מ חובת הגוף נינהו כמו חובת ציצית דאע"ג דאין חייב לקנות טלית כשאין לו חשיב חובת הגוף", עכ"ל

הרי לנו דביכורים מיקרי חובת גברא כעין ציצית ודלא כתרומה – וזה משום שביכורים אינו טובל כתרומה.

ביאור דברי רש"י בנידון זה במוכר שדהו לעכו"ם דחלוק ביכורים מתרומה.

כעין זה מבואר ברש"י – דהנה, מצאנו חידוש בשיטת רש"י בגיטין [מ"ז: ד"ה מדאורייתא לא] במוכר שדהו לעכו"ם דלמ"ד דאין קנין לעכו"ם להפקיע את א"י מקדושתה וממצוותיה – דחידש רש"י שהוא מחוייב לקנות את הביכורים ממנו ולהביאם לירושלים, משא"כ בתרומה דאינו מחייב לקנות.

וביאר שיטתו - ונתחדשו בדבריו ב' חידושים, וכדלהלן:

וז"ל: "ואי אין קנין לעובד כוכבים להפקיעה מקדושתה הויא לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה וכיון דביכורים מצוה דרמיא עליה היא ולא טבלי לאסור פירות באכילה מיחייב ליקח ולהביא, ולא דמי למעשר דאפילו למאן דאמר אין קנין לא מיחייב לעשר על חלקו של עובד כוכבים דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיא עליה היא אלא אם כן אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה אבל ביכורים מצוה דרמיא עליה היא", עכ"ל.

החידוש הראשון שנתחדש הכא ברש"י הוא במה שחילק בין חיובא דביכורים לתרו"מ, דביכורים הוא מצווה דגברא ולכן חייב לקנות הפירות ולהביאם, משא"כ כל הדין הפרשת תרו"מ הוא רק היכא שהוא רוצה לאכול או למכור, ולכן אין לו שום חיוב לקנות ולהפריש.

ובדבר זה יש חידוש גם לגבי ביכורים וגם לגבי תרו"מ.

דהנה, לגבי תרו"מ כבר דנו בזה האם מחוייבים בתרומה גם בלי שיאכל וימכור או דכל מצוות הפרשה היא רק באופן שיאכל וימכור, ועיין בזה בט"ז [יו"ד סימן א' ס"ק י"ז] שחולק וסובר שחייבים בתרו"מ גם באינו רוצה לאכול, ועיין ברעק"א [שם] שהביא מהמג"א הלכות ציצית [סימן ח'] שזה רק תיקון המאכל כשרוצה לאכול, ועיין בביאור הגר"א [ציצית] שחולק וסובר

כהט"ז, ועפ"י דברי רש"י כתב בשערי ישר [ש"ה פ"ז ד"ה ולפי"ז בספק] דבספק פדיון פטר חמור דליכא מצוות נתינה שוב ליכא מצוות הפרשה.

ולגבי ביכורים יש גם חידוש, דמבואר ברש"י שביכורים הוא חיובא דגברא מטעם דלא טבלי ולא נאסרו שאר הפירות לפני הבאת ביכורים, והיינו ממש כדברי התוס' בב"ב הנ"ל.

ובשם הגרי"ז גוסטמן זצ"ל שמעתי לדייק את דברי הרש"י בקידושין [ל"ז]. וז"ל, "חובת קרקע - שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים", ודקדק דרש"י לשיטתו השמיט ביכורים.

הוכחה דביכורים הוא חיובא דפירות.

ויש להעיר דכבר הוכיח התורת זרעים בריש ביכורים מכמה דוכתי, דביכורים הוא חיובא דרמי אפירות ולא מצוות גברא בעלמא, ולכן היכא דנתקיימה הבאת ביכורים מהך מין ע"י המוכר שוב ליכא חיוב על הלוקח אף שיש לו פירות, וע"כ דחיובא דפירות להפריש מהם ביכורים, וכל שהופרש מהם ביכורים נתקיים דינם של הפירות, וכן ממה דניטלין מהטהור על הטמא, ואי חובת הגוף מה שייך מהטהור על הטמא, הא כלפי הגברא אין כאן תרתי, וכבר תמה מהמבואר בתוס' בב"ב [פ"א] דחובת הגוף הוא מדבעינן למעט חו"ל, אולם כבר דחה במשנת ר"א זרעים [סימן י"ט ס"ק ה'] דכל זה לפי הקס"ד דחייבים מפירות חו"ל, אבל למסקנה אחרי הפסוק מודי התוס' דחובת הפירות הוא.

ונראה דאין זה סתירה לרש"י, דאף רש"י מודה דחיוב רמיא אפירות, דעל הפירות חיילא חובת הפרשה, אכן כוונת רש"י דחיוב זה רמי אגברא להפריש את הביכורים של הפירות גם באופן שלא יאכל ולא ימכור הפירות, ודלא כתרומ"מ שרק חייבים היכא שהוא יאכל וימכור, ונפ"מ בפירות בנד"ד בבעלות העכו"ם שמחוייב לקנות ולהפריש ביכורים משא"כ תרומה דלא גרע מפירות ידיה דאי לא יאכל אינו מצווה בהפרשה.

אולם עיין בעמק ברכה [ברכת המצוות אות א' עמוד ס"ה] שחידש שאף דנוקטים כפשוטו דדברי רש"י משמע כרעק"א ודלא כהט"ז שכתב שתמיד מחוייבים בהפרשה, אכן אינו מוכרח דיתכן דרש"י מודה לט"ז, ורק בנמצאים אצל העכו"ם אינו מחוייב לקנות, ורק אי היה מוכרו או אוכלו בעודו תחת יד העכו"ם אז היה מחוייב, ודלא כביכורים דמחוייב להביא גם בלי שום תנאים, ודו"ק.

דברי החמד"ש – למה התנא השמיט דין דחובת הפרשה גם כשאינו אוכל.

והנה החמד"ש [שו"ת סימן ל"א ס"ק ט"ו] הקשה דלמה לא חילק התנא עוד בין ביכורים לתרומה דתרומה לא חייבת בהפרשה אלא אם רוצה לאכול אבל ביכורים חייבים גם אי אינו רוצה לאכול, ותירץ דמיתלי תלי דין זה – בהך דין שביכורים אינו טובל שמבואר כבר במשנה, והיינו כדלעיל ברש"י ותוס'.

שיטת הראשונים דלא כרש"י.

והנה הראשונים בגיטין [שם] חולקים על רש"י, ויתכן דכל פלוגתתם הוא רק בגדר חיובא דביכורים, דאף אי נימא שיש למוכר שייכות לדיני הפירות וכמבואר ברש"י דלענין הקדושה הוא לא מכר, אכן אכתי אינו חיובא דגברא עד כדי כך שיתחייב בזה לקחת ולהביא, הלכך פירשו דאינו מחוייב, אבל אם לקח מודי שהוא מחוייב, וה"ה א"כ היכא דאחרים קנו פירות וקרקע מחוייבים להביא, ועיין משנת ר"א זרעים [סימן י' ס"ק ב'], ועיין בהערה ¹³.

חידוש בשיטת רש"י בגדר אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי תרו"מ – דלענין הקדושה אכתי קיימא אצל המוכר.

אולם יתכן שהראשונים מודים לרש"י בעיקר דין ביכורים, אלא שחולקים עליו בגדר של אין קנין לעכו"ם, והיינו דמדברי רש"י למדנו חידוש נוסף:

והיינו דמלבד מה דחיובא דביכורים רמי אגברא, ולכן הוא מחוייב לקנות מהעכו"ם, אכן אכתי קשה דמה שייך הך גברא להנך פירות שהם של העכו"ם, ולזה חידש רש"י דבדין אין קנין לעכו"ם נתחדש שהקדושה של הקרקע אכתי קיימא אצל המוכר הלכך אכתי מחוייב להביא, וזה נתחדש בקרא ד"לי קדושת הארץ" שהקדושה אכתי קיימא אצל המוכר שאין הלוקח העכו"ם קונה את הקרקע לענין הקדושה.

וצריכים להוסיף עוד דאף דתרו"מ אינם חיובא דגברא אבל הא מיהת שהסיבה שהפירות לא נפטרו היא מחמת גז"כ של לי קדושת הארץ, ומבואר ברש"י שלמדנו מפסוק זה שלא חלה המכירה לענין הקדושה ¹⁴, ולכן בביכורים אכתי קיימא ביה החובת גברא, ולמדנו א"כ דכמו שהקדושה נשארת אצל המוכר לענין זה שעדיין יש עליו חובת גברא, כמו כן נשארת הקדושה אצל המוכר לענין זה שהפירות עדיין בחובת תרו"מ קיימים, שהרי פסוק אחד לשני הדינים ומחלוקת אחד ביניהם האם יש קנין או אין קנין.

הרמב"ם למד שהנידון הוא האם זה חו"ל או לא, ולמדנו מרש"י שיש תנאי בקדושה שתהיה לה זיקה ל'בר חיובא'.

והנה ידוע שיטת הרמב"ם שעיקר הנידון האם שי קנין לעכו"ם או לא – הוא נידון האם זה חו"ל או לא, והיינו האם הקנין של העכו"ם סותר לירושה ושייבה להשוותה לחו"ל או דבקרא דלי

¹³ והיינו דבלי הקרקע פטורים, ורק הוא יכול להיות חייב כיון שלענין הקדושה עדיין הקרקע שלו, אבל אחר שיקנה יצטרך לקנות קרקע [כפשוטו, ואינו מוכרח].

¹⁴ והחזו"א [שביעית סימן א' סוס"ק ג'] תמה על רש"י, דאטו קדושה מידי דמשאא היא דנימא בזה שישאר בעלים על הקדושה ולא על גוף השדה, וצ"ע, ועיין בדברינו באמרות אברהם תרומות שהבאנו שיש דמיון בירושלמי בין כח הישראל בקדושת הארץ אחרי המכירה לעכו"ם, לקנין איסור של עבד אחרי מכירה – מובא בר"ש [דמאי פ"ה מ"ט] – ועיין עוד בדברי הגרי"ז גוסטמן זצ"ל [קונטרסי השיעורים ב"מ שיעור כ"ד ס"ק ב'] שג"כ מבאר דמיון זה.

קדושת הארץ נתחדש שהקדושה לא פוקעת ואין קנינו סותרת לירושה וישיבה להשוותה לחו"ל, אבל אין לפנינו נידון האם הקדושה אצל המוכר או לא, דזה ודאי שזה לא אצל המוכר, ואעפ"כ הקדושה במקומה עומדת כיון שלא נהיתה לחו"ל דלי קדושת הארץ, אבל לפי רש"י נתחדש הלכה חדשה בדין אין קנין לעכו"ם, והוא דהקרקע לענין קדושתה עדיין נמצא אצל הישראל, ולפי"ז למדנו דלו יצויר והקדושה כבר לא היתה שייכת למוכר שוב ממילא בטילה, וא"צ להשוותה לחו"ל מחמת זה, וזה נידון אחר וסברא אחרת.

ונראה דברש"י מבואר שאין נידון של חו"ל להפקיע את הירושה וישיבה, ויתכן דלפי רש"י אין סברא כזו, וכל הנידון הוא דכיון שתוכן הקדושה הוא קדושה לענין המצוות התלויות בארץ, וחזק ממה שהמצוות והקדושה חיילא בפירות הם חלים גם ביחס לבר חיובא שמחייב בדיני המצוות שחלים על הפירות, א"כ קרקע שאין לה זיקה ושייכות לבר חיובא פקע ממנה קדושה זו, [וע"ע במשנת ר"א זרעים סימן י' ס"ק ג' מה שהוסיף בגדר סברא זו], וגרע מקרקע של הפקר שכאן יש הפקעה חיובית מבר חיובא ע"י קנינו של ה'לאו בר חיובא', וזו נקודת המחלוקת, האם ע"י קנין הגוי יש ניתוק מה'בר חיובא' כיון שכעת היא תחת הבעלות של לאו בר חיובא או דילמא דאכתי אנו רואים את השייכות למוכר הראשון, והקדושה עדיין במקומה עומדת.

ויש לעיין דע"כ צ"ל דהפקר בחיובו עומד, ולעולם יצטרך המפקיר לזכות בפירות ולהביאם, וזה לכו"ע, דכל פלוגתתם בקראי כלפי עכו"ם, חוץ אי נאמר דאדרבה, הפקר הוי ונטשתה והסתלקה סיבת הבעלות ושוב פטור לגמרי, ורק בעכו"ם יש פסוק שקנינו לא נוגע לקדושה.

וביותר עומק, לפי הרמב"ם אם למדנו מ'לי קדושת הארץ' דאין בכחו של קנין העכו"ם לסתור את הירושה וישיבה, שהקדושה לעולם תעמוד, שוב לא צריכים לחדש שהקדושה אכתי קיימת אצל המוכר, שזה לא שייך לנידון, ולפי רש"י ע"כ צ"ל שכל הנידון הוא אך ורק היכן הקדושה, אצל המוכר או אצל הלוקח, דרק קדושה אצל המוכר יכולה להתקיים דקדושה צריכה זיקה ל'בר חיובא', ודו"ק.

תוספת ביאור – דלמה בעינן לחדש שביכורים הוא חובת גברא לחייבו לקנות את הפירות.

ובתוספת ביאור – הרי יש כאן מקום לשאול קושי גדולה:

הרי אם לפי רש"י לענין הקדושה הפירות והקרקע לא נמכרה וזה עדיין קיים אצל המוכר, א"כ גם אי ביכורים לא היה חובת גברא אכתי חייב לקנות פירות דלענין הקדושה לא נמכרה ושלו הם לענין ביכורים ולמה לא יקנה.

אולם זו טעות – שהרי לענין תרו"מ שאינן חובת גברא א"א לומר שלענין הקדושה השדה לא נמכרה והיא עדיין אצל המוכר שהרי גם כשהיה תחתיו לא רמי עליו חובת גברא ממש ואיך נימא שעדיין היא שלו לענין תרו"מ כשלפני המכירה אינו שלו לענין תרו"מ, ובתרו"מ ע"כ הנידון הוא האם לענין הקדושה נמכרה וכעת אינו אצל "כלל ישראל" שהרי לפני כן היה ברשות "כלל

ישראל" בזה שהמוכר הוא ישראל שהוא בר חיובא או לא נמכרה לענין זה ועדיין שייכא לכלל ישראל, זה הנידון הכללי, אכן לענין מצוות כמו ביכורים שכשהם אצלו הרי הוא מחוייב בהם בחובת גברא, בהנך מצוות יוצא שלענין המצווה הקרקע אצל המוכר הזה, שהרי זה תוכן המצווה, ודו"ק כי פשוט הוא.

[ודברינו כאן הם גם לפי התורת זרעים שגם לרש"י חייבים להפריש אפילו כשלא צריכים לאכול, דגם לדידיה אינו חובת גברא שהרי א"צ לקנות וזה רק אחריות על המצווה של הארץ ולכן זה לא מחייבו כשלא שלו בממונות].

ענף ב שיעור תרומה וביכורים.

פלוגתת הראשונים אי איכא שיעור מדרבנן בביכורים – א' משישים.

מבואר במשנה דתרומה יש להם שיעור, ופי' הרע"ב דהיינו מדרבנן - א' מחמשים, אבל ביכורים אפי' מדרבנן לא, וכן משמע מלשונו להלן [משנה ה] – וכן מבואר נמי בר"ש כאן ובמאירי חגיגה [ז'].

ובתוס' יו"ט הביא מדברי הרע"ב בפ"ק דפאה דמפרש ד'בכורים אין להם שיעור' – היינו דלא נתנה בהם התורה שיעור - ומשמע מדבריו דעכ"פ מדרבנן יש להם שיעור.

וחידוש זה שיש שיעור בביכורים מדרבנן, כ"כ הרמב"ם [פ"ב בכורים] והיינו דמדבריהם צריך להפריש א' משישים, וכתב בכס"מ שמקור לזה הוא מהירושלמי [ריש פ"ג], וכתב דהכי משמע נמי בגמ' דידן בפ' ראשית הגז [קלז], ולפי"ז צ"ע כוונת המשנה הכא, דמה החילוק בין תרומה לביכורים.

ותירץ התוס' יו"ט דלפי מה שחידש בריש פאה בשם רש"י דשיעור תרומה רמוז בפסוקים, יש לומר דה"ק דתרומה יש לה שיעור מדרבנן בדרך אסמכתא, אבל בכורים אין להם שיעור מדרבנן בדרך אסמכתא.

ולכא' יש לעיין דלפי מה שמבואר בשם הגרי"ז שיש חפצא של תרומה בביכורים, א"כ למה ליכא שיעור מצד התרומה שבו, ויש לומר שאה"נ שבביכורים יש חפצא של תרומה - אבל החיוב הפרשה של בכורים הוא חיוב הפרשה מצד פרשת ביכורים, והשיעור של תרומה הוא שיעור בחיוב הפרשה של תרומה - הלכך לא שייך שיעור זה לגבי ביכורים, ובאמת דמוכרח כן שהרי הביכורים לא נהיה לתרומה מיד אלא בבואו לירושלים דמיקרי 'תרומת ידך' דווקא בבואו לירושלים - וכמבואר כל זה בחידושי סוגיות [סוף סימן י'] בשם המהר"י קורקוס.

אולם העירני תלמיד אחד שיש לומר דגם אי הוי שיעור בחפצא - אכן סו"ס בתרומה עצמה איכא הרבה סוגים שונים של תרומה - תרומה גדולה תרומת מעשר וביכורים יש שם חדש - "תרומת

ידך", וכמו שהשיעורים של תרומה גדולה ותרומת מעשר שונים כמו כן השיעור של תרומת ידך שונה - ודו"ק.

חידוש המשנה למלך והנו"ב שיש שיעור בנתינה בתרומה.

ועיין במשנה ראשונה שהביא כאן את החידוש של המשנה למלך בשיעור נתינה – ונקדים בזה, דהנה - דכבר נודעו דברי הנו"ב [מהד"ת סי' ר"א] שחידש חידוש "שלא קדמני בזה אדם מעולם" והוא, שאף שמצות הפרשה היא בפחמש"פ ואפילו בחיטה אחת שפוטרת את הכרי, אכן הדין נתינה לקיים מצות נתינה היא רק בשו"פ.

וחידוש זה הביא המשנה ראשונה כאן מהמשנה למלך [מתנו"ע פ"ו ה"ז] בשם התוס' רי"ד [סוף פרק ב' דקידושין], ובאמת שעצם החידוש מבואר נמי במהר"ם חלוואה [פסחים ל"ב] שיש חילוק בין נתינה להפרשה בזה, וכמו שנתחדש בתוס' רי"ד ובנו"ב.

ועיין נמי במלבי"ם על הספרי [פרשת שלח] שדייק שלכא' יש סתירה בפסוקים, דמתחילה בפסוק - תרימו תרומה לה' - דרשינן שחיטה אחת פוטרת, ובהמשך בפסוק - תתנו לה' תרומה – שם מבואר בספרי שכדי לקיים מצות נתינה לכהן איכא שיעור דכתיב "תתנו" וצריך "שיהא בו כדי נתינה" - וזו סתירה.

וביאר שבתחילה איירי בהפרשה ובזה סגי חטה אחת, ושוב איירי בנתינה ובזה בעינן שיעור נתינה של שו"פ, דחלוקין נינהו, וחלוקין נינהו לגבי השיעור פרוטה וכו"ל, וכתב שהחילוק מובן עפ"י הרמב"ן [בהשגותיו לרמב"ם בספר המצוות בשורש י"ב] שהפרשה ונתינה ב' מצוות נינהו, ולכן הפסוק של תרימו תרומה לה' איירי בהפרשה ובזה מקיים מצוותו בחיטה אחת לעומת הפסוק תתנו תרומה לה' דאיירי בנתינה, וא"ש.

חידוש המשנה ראשונה לחלק בזה בין תרומה לביכורים.

וביאר המשנה ראשונה דלפי שיטת הרמב"ם שיש שיעור ביכורים מדבריהם גם בביכורים, אכתי נוכל לחלק בין תרומה לביכורים בהלכות שיעור – והיינו דקאי בשיעור בנתינה ורק בתרומה השיעור כן, וביאר דבקדשים מצאנו שאין שיעור בנתינה וגם ביכורים מתחלקים לאנשי המשמר ודינם בזה כקדשים.

אולם יש להעיר דלכא' זה תלוי אי ביכורים מתחלקים לכל כהן שירצה – או דמתחלקים לאנשי המשמר – ונחלקו בזה ר"י ות"ק בסוף מכילתין, ועיין בחידושי סוגיות [סימן ב'] שהבאנו שזה תלוי אי ביכורים דינו כקדשים או דינו כתרומה – ולכא' כל דברי המשנה ראשונה תלויים בפלוגתא זו, וצ"ע.

איברא שיש לעיין דלפי מה שביארנו בחידושי סוגיות [סימן יב] שע"י הזכייה של הכהן מצד הדין תרומה שבו - בזה חיילא הפקעה מהדין שלחן גבוה, וזה מגזה"כ - עיי"ש בארוכה, א"כ יתכן שזה תרומה לכו"ע - ודו"ק.

משנה ד

[ד] ויש בבכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר שהבכורי נקנין במחומר לקרקע ועושה אדם כל שדהו בכורים וחייב באחריותם וטעונים קרבן ושיר ותנופה ולינה :

רע"ב משנה ד

נקנים במחומר לקרקע - דכתיב [במדבר יח] בכורי כל אשר בארצם, בשעה שהם מחוברים בארצם בכורים הם, והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו' קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים :

ועושה אדם כל שדהו בכורים - דכתיב בכורי כל מראשית כל :
וטעונים קרבן - נאמר בבכורים שמחה ושמחת בכל הטוב ונאמר להלן [דברים כז] וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת מה להלן שלמים אף כאן שלמים :
ושיר - נאמר כאן בכל הטוב, ונאמר להלן [יחזקאל לג] כשיר עגבים יפה קול ומטיב נגן :
ותנופה - כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך, וכתיב התם [ויקרא ז] ידיו תביאינה את אשי ה', מה להלן תנופה אף כאן תנופה :
ולינה - שילין בירושלים כל הלילה של אחר היום שהביא הבכורים, דכתיב [דברים טז] ופנית בבקר והלכת לאהליך הא כל פינות לא יהיו אלא בבקר :

ציונים והערות משנה ד

מביא מהרמב"ם דאיכא זכייה לכהנים במחומר ומוכיח כן מהספרי.

בדין "נקנים במחומר לקרקע" – כתב בזה הרע"ב דיליף כן ממה דכתיב "בכורי כל אשר בארצם", ותוכן הדין בזה הוא "שבשעה שהם מחוברים בארצם בכורים הם, והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו' קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים", והיינו דלמדנו דזמן החלות שם ביכורים הוא במחומר, אולם הרמב"ם פירש באופן אחר – וזה לשונו:
 "והוא שהכהן זוכה בהן מן הדין והן מחוברות לקרקע", הרי דהרמב"ם פירש דקאי על זכיית הכהן דחיילא כבר במחומר, ודו"ק.

ונראה שיש מקור מפורש להרמב"ם, דעי' בירושלמי שלמדנו הך "דנקנים במחומר" מקרא דפ' קרח דילפינן "ביכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה", והיינו דלשון "אשר בארצם" משמע במחומר – וכדהביא הרע"ב, ואף דהיה מקום להקיש לתרומה דלא מהני במחומר, אפי"ה ילפינן דמהני הכא מהך קרא, עיי"ש בירושלמי.

והמקור לזה הוא מהספרי, דלשון הספרי בהך דרשה הוא כך, "בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחומר לקרקע, שיהיו נתונים לכהן", ומבואר דלענין זכות הכהן הוא דחלה עליהם קדושה במחומר, והמלבי"ם והספרי דבי רב הגיהו בספרי, עיי"ש, אבל לרמב"ם הדברים מדוקדקים – ונראה שעיקר הדרשה מתבססת על מסיפא דקרא - "דלך יהיה" – והיינו

דמהכא ילפינן דהך חלות קדושה במחובר מהני לענין זכיית הכהן, ונראה דזה מקור מפורש לשיטת הרמב"ם.

מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחובר, וזה סתירה למה ששינונו דמתחלקין לאנשי משמר.

אולם לכא' יש לתמוה ע"ז מהא דשינונו בסוף מכילתין דמתחלקין לאנשי המשמר, והיינו דוקא לכהן המקריב וזוכה בו לאחר הקרבה, והכא בספרי וברמב"ם מבואר דכבר זכי בהו לפני ההקרבה, וצריכים לומר דלכתחילה זכי בהו כל שבט הכהונה במחובר, אלא דצורת החלוקה בתוך שבט הכהונה הוא דקזכי בהו אנשי המשמר לאחר הקרבה, ובזה מסתיים הך נתינה לכהן שהתחיל בהפרשה במחובר.

אולם כשנעיין בדברים נראה דבאמת יש כאן סתירה, דהנה יסוד החלוקה לאנשי המשמר הוא מפאת היותו קרבן, וכדמוכח מדברי הירושלמי ריש מכילתין דמוכיחין ממה שמתחלקין לאנשי המשמר, דמזה מוכרח שביכורים הוא קרבן, ומזה יליף שם דביכורים מאשירה שביטלה פסולים, דזה דין בקרבנות, ובירושלמי ריש תרומות יליף דמופלא סמוך לאיש מביא ביכורים למ"ד דמתחלקין לאנשי המשמר, והיינו משום שזה קרבן והקדש דמהני ביה מופלא, וכן מבואר ברמב"ם ריש פ"ג דביכורים דכתב "דהרי הם כקדשי מקדש" ולכן מתחלקים לאנשי המשמר, וכבר הארכנו בכל זה חידושי סוגיות [ריש סי' ב'], ומכל זה מבואר דזכות הכהן הוא מצד היותו קרבן.

והיינו, דאין כאן חלוקה בעלמא לאנשי המשמר כגזל הגר וכשדה החרם, דהתם אין זה שייך לדיני הקרבה וקרבן כלל, דהכא למדנו בירושלמי דיני קדשים והקרבה בביכורים מהדין חלוקה לאנשי המשמר, ומזה מוכרח שזה חלוקה כחלוקת הקרבנות.

ובאמת, דמפורש בגר"ח [בכורות ו' - י'] דהחלוקה לאנשי המשמר אינה 'צורת החלוקה' בעלמא, אלא דשייך לדיני קרבן שבו דהרי כתב על הך חלוקה "דמשלחן גבוה קזכי", וכעין זה באו"ש ביכורים [פ"ג - ה"א], והמקור לדבריהם הוא ע"כ מהירושלמי והרמב"ם הנ"ל דיליף מחלוקה דאנשי המשמר כל דיני קרבן, ופשוט.

שוב הראני הרב ישראל טופיק דברים מפורשים מהתשב"ץ בזהר הרקיע [על מנין המצוות] אות נ"ז, וז"ל "ונתניתן לכהן נראה שאינה נמנית שהרי משלחן גבוה קזכי, שהם טעונים הגשה", הרי לנו דכקרבן חשיבא מחמת הדין "הגשה", ולהכי זכייתן הוא משלחן גבוה כשאר קרבנות.

ולפי"ז יש לתמוה טובא, דהך זכייה "דמשלחן גבוה קזכי" היא זכייה מהשולחן גבוה לכהן, ואינה מהבעלים כלל, אלא דע"י הקרבת הבעלים לגבוה קזכי ביה גבוה בביכורים להקנותו שוב לכהן, ועי' במנחות [מ"ה:]: "קנאו ה' ונתנו לכהן", ופירש"י, "דמשלחן גבוה קזכי", הרי דזכייה משלחן גבוה אינה זכייה מהבעלים, אלא מה', וזה סתירה להמבואר בספרי וברמב"ם כאן, דלדבריהם איכא נתינה לכהונה כבר בהפרשת הבעלים במחובר, ולפי מה דמצינו דזכיית הכהן משלחן גבוה

נמצא דהך נתינה דבעלים לשבט כהונה אין בו כלום, דאנשי המשמר לא זכו כלל מכח הך נתינה, אלא זכו ביה משולחן גבוה, ונמצא דלא נתקיימה כלום הך נתינה לכהנים דהויה בשעת ההפרשה. והיינו, דבשלמא אם אנשי המשמר היו זוכים בו בלקיחת הכהן מהבעלים, אז היינו אומרים דתחילת זכייתן מהבעלים היה בהפרשה במחובר, ובזה זכי בהו שבט הכהונה בכללותה, ולאח"ז בנתינה לכהן שבמשמר הושלם הך נתינה, אבל השתא דאמרינן דהכהן לא זכי ביה כלל מצד הבעלים, אלא משלחן גבוה קזכי, נמצא דאין בנתינה קמייתא כלום, ואיך אמרינן דנקנים במחובר לכהן.

מקשה עוד מר' שמעון דסובר דליכא הפרשה במחובר.

עוד יש להעיר, דבריש פ"ג מבואר דנחלקו רבנן ור"ש אי מפריש ביכורים במחובר או דוקא בתלוש, ולדעת ר' שמעון מפריש רק בתלוש, וק', דהכא בפ"ב שנינו "דנקנים במחובר", ובזה חמור ביכורים מתרומה ומע"ש, ולא מובא בזה שום חולק, וכבר העיר בזה בתוס' אנשי שם [ריש פ"ג], וצ"ע.

עוד יש להעיר בעיקר דברי ר' שמעון בריש פ"ג, דאחרי דאמר ת"ק דמפריש ביכורים במחובר, מוסיף ר' שמעון "אעפ"כ חוזר וקורא אותם ביכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע", וק' דהול"ל בפשיטות דאינו מפריש במחובר, ומה הוסיף כאן הלשון "חוזר וקורא" דמשמע דההפרשה דמעיקרא חיילא, ורק בעינן הפרשה שניה, וצ"ע.

תוספת דברים.

ובישוב הקושיות – עיין בדברינו בחידושי סוגיות [סימן י"ב] שנתחדש שם שיש ב' דינים בזכיית הכהן ויש ביניהם נפ"מ טובא – עיי"ש.

"ועושה אדם כל שדהו בכורים" - בדין שיעור שדה בביכורים.

יש לדייק בלשון המשנה - כל שדהו - והיינו שיש דין שדה לגבי ביכורים, ויש לעיין דמה נקרא שדה, והיינו דלגבי חיוב הפרשת ביכורים שחייב להביא מהשדה, הרי כמה אילנות וכמה מהשדה מיקרי שדה, שבפאה מצאנו סוג' של סוגים שונים של הפסק בין השדות, עיין בריש פרק ב' דפאה, אכן הכא לא מצאנו כן, ועיין נמי בפרק ראשון במוכר שדהו - דמה השיעור שדה והיכן ההפסק - ויש לעיין בכל הנ"ל.

"וטעונים קרבן"

ביכורים צריך קרבן - ועיין להלן [פרק ג' משנה ג'] בדין שור הולך לפניו וזה הקרבן שהביאו - עיי"ש בשם הרשב"א.

משנה ה

[ה] תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים ולתרומה בשתי דרכים נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כבכורים ואוסרת את הגורן ויש לה שיעור כתרומה :

רע"ב משנה ה

נטלת מן הטהור על הטמא - דהא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא היינו, טעמא משום דבעינן מוקף וחייש' דלמא לא מקיף דמסתפי דלמא נגע הטהור בטמא. והאי טעמא ליכא למימר הכא דהא נתרמת שלא מן המוקף:

ויש לה שיעור כתרומה - שהתרומה נתנו בה חכמים שיעור תרי ממאה:

ציונים והערות משנה ה

פלוגת הרמב"ם והר"ש בטעמא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא.

מבואר ברע"ב דטעמא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא - היינו טעמא משום דבעינן מוקף וחייש' דלמא לא מקיף דמסתפי דלמא נגע הטהור בטמא, וממילא דהאי טעמא ליכא למימר הכא בתרומת מעשר דהא נתרמת שלא מן המוקף, וכן בביכורים, וכ"ה בר"ש וברע"ב [ריש פ"ב דתרומות].

אולם הרמב"ם חולק וז"ל בפיה"מ בתרומות [שם]: "אמר ה' את מקדשו ממנו, טול מן המקודש שבו, וכל מקום שנאמר באמת היא הלכה למשה מסיני", הרי דגזה"כ היא, וכן נראה מדבריו בהלכותיו [פ"ה ה"ז], וכן הביא במעדני ארץ [שם] מהתוס' רי"ד [ב"ק קט"ו], ועיין נמי במקדש דוד [סי' נ"ה ס"ק ח' עמוד 378] שהביא את דברי הרמב"ם בפיה"מ [פרק ב' דחלה משנה ח'] שג"כ מבואר להדיא כמו שכ' כאן שדין שאין לתרום מן הטהור על הטמא אינו תלוי במה שצריך לתרום מן המוקף.

והנה הפשטות בירושלמי [תרומות שם] היא שהכל מה"ת – שהרי הביאו על זה פסוקים, אכן כבר כתב הר"ש [שם] שכל הפסוקים הם אסמכתא ואינו אלא דין דרבנן, והרמב"ם ע"כ למד כפשוטו שזה מה"ת.

פליגי עוד בזה לשיטתייהו.

והמקד"ד [שם] הביא עוד שהרמב"ם אזיל לשיטתו במשנה כאן בביכורים שכ' הטעם למה ביכורים נטלת מן הטהור על הטמא, וז"ל, "ואפשר בביכורים להפריש מן הטהור על הטמא אחר לקיטתן לפי שהפירות אינם מקבלות טומאה בעודם מחוברים לקרקע".

מבואר מדבריו דאילו היה מקבלים טומאה במחובר לא היו מפרישין מן הטהור על הטמא, והנה בביכורים ל"צ להפריש מן המוקף כמבואר במשנה, ולפי הטעם שהזכיר הר"ש והרע"ב פשיטא שמפרישין ביכורים מן הטהור על הטמא ואמאי צריך טעם אחר, אלא מוכרח שהרמב"ם חולק על הרע"ב והר"ש וס"ל להרמב"ם שהאיסור לתרום מן הטהור על הטמא אינו משום שצריך לתרום מן המוקף.

והר"ש הוכיח שאינו אלא מדרבנן ממה שמותר בעיגול אחד, והר"ש עצמו דחה ראיה זו דדין זה הוא מהלכה למשה מסיני, וכ"כ הרמב"ם בפירושו במתניתין ובחיבורו שזה הלכה למשה מסיני. ובסוגי' זו – עיין בדברינו באמרות אברהם תרומות בציונים והערות [ריש פרק ב'] שהוספנו עוד בזה, וע"ע בזה בחידושי סוגיות [סימן ט'] מה שנתחדש בזה עוד בשיטת הר"ש.

משנה ו

[ו] אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בערלה וברבעי ובשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עשורו דברי רבן גמליאל רבי אליעזר אומר שוה לאילן בכל דבר :

רע"ב משנה ו

שוה לאילן - דאזלינן בתר חנטה, ומונין לו ג' לערלה משעת חנטה. וכן לרבעי וכן לשביעית דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מותר, ומ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר :

ציונים והערות משנה ו

שיטות הראשונים בפטור מעשרות בשביעית באתרוג.

לגבי הדין שביעית כתב הרע"ב שאם נחנט בשישית ונגמר בשביעית מותר דהוי כשישית דבאילן הכל נקבע בחנטה, והוסיף הרע"ב דמ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר ככל הירקות שהשביעית שלהם נקבע כפי לקיטה. ועיין נמי בתוס' בר"ה [ט"ו. ד"ה יד] שנמי כתבו כן, אולם עיין בראב"ד [מעש"ש פ"א ה"ה] דאף למ"ד דלשביעית אזלינן בתר חנטה ולמעשרות בתר לקיטה, אכן כיון שהאתרוג של שישית הוא – דאזלינן בתר חנטה א"כ אין בו קדושה, ולכן חייב במעשרות.

ב' צדדים בעיקר הפטור של מעשרות בשביעית – אי תלוי בשנה או בקדושה והפקר.

ובביאור פלוגתתם צ"ל כך, הרי זה ברור דמה דשביעית פטור מצד הפקר – הרי בזה ודאי דצדקו דברי הראב"ד דאי אין בהם קדושה הרי אין בהם הפקר – ולגבי תרוייהו נקבע שביעית בחנטה ואינו קדוש ואינו הפקר וממילא דחייב במעשרות, אכן יש פטור אחר בשביעית ממעשרות, והוא מהמכילתא – מקרא דואכלו אביוני עמך, ועיין בזה ברש"י [ר"ה ט"ו. ד"ה א"ל אביי] וכן בתוס' בנדרים [מ"ד: ד"ה המפקיר] – וזה פטור גם בלי הפקר.

ויש לחקור האם הפטור הוא בזה שהם פירות ששייכים לשנה השביעית או דהפטור בזה הוא מחמת הקדושת שביעית שבפירות – וע"כ שהתוס' למדו שהשנה השביעית פטורה ממעשרות גם בלי הקדושה שבפירות, ולכן שייך פטור כפי הלקיטה בשביעית שקבועת ששייכים לשנת השביעית, אף דאין בהם קדושת שביעית, והראב"ד חולק דהפטור של המכילתא תלוי בקדושת שביעית – ובשביעית לקיטה לא קובעת.

אולם זו טעות שהרי גם הדין ואכלו אביוני עמך מיתלי תלי בדין פירות שביעית ואין להם דין אכילה בלי שיש הפקר ולא מהני חנטה של שישית לדין אכילה שלהם, וצ"ע.

וע"כ צ"ל בזה כמבואר במהרי"ט [ח"א סי' מ"ג] שהקשה דלמה צריך לימוד מיוחד לפטור שמיטה מתרו"מ תיפ"ל דהפקר פטור מתרו"מ, ותי' דשביעית פטור אפי' אם לא הפקירו, אלא מגזה"כ דשביעית אינה שנת המעשר, ולכן אפי' אם ישראל לא הפקיר שדהו מ"מ פטור מתרו"מ.

אבל הב"י [הו"ד בשו"ת מהרי"ט סי' מ"ב] בשו"ת אבקת רוכל [סי' כ"ד], וע' ב"י יו"ד [סי' של"א] ובשו"ע [שם סעי' י"ט], חולק בזה ולדעתו פירות הגדלים בשדה שלא הפקירו הבעלים חייבים בתרו"מ, דפטור שביעית מתרו"מ הוא רק מטעם הפקר, וכל שאינו הפקר חייב בתרו"מ.

הנה המהרי"ט חולק על הב"י בתרתי, חדא דס"ל דשמיטה הוא אפקעתא דמלכא, ולכן אפי' אם הבעלים שמרו מ"מ הוי הפקר, ועוד אפי' את"ל דאינו הפקר מ"מ פטור מתרו"מ מטעם דשביעית פטור מתרו"מ אפי' שלא מטעם הפקר.

ודברי המהרי"ט עדיין צ"ב, דלדעתו דשביעית הוי אפקעתא דמלכא, תיפו"ל דכל גידולי שביעית הם ממילא הפקר ולמה צריכים ללימוד לפטור מתרו"מ מקרא דיתרם, וע' בקהילות יעקב [הוספות סי' י"ב] שכ' דהמהרי"ט בעצמו בא לבאר זה וכוונתו דאם הבעלים אינם מניחים אחרים ליטול מפירות שביעית, הרי בפועל אין ידך וידו של לוי שוין בהן, ולזה איצטריך קרא אחרינא למיפטר אף בכה"ג, וע' בתורת הארץ [פ"ח אות ה' בהג"ה].

ובעיקר דבריו שיש פטור מיוחד לשביעית דפטור מתרו"מ כיון דאינו שנת המעשר, יתכן שיש דבר שאינו קדוש בקדושת שביעית ולכן אינו הפקר ומ"מ פטור מתרו"מ כיון דשנת המעשר ידידה הוא בשנת השביעית, וע' בזה בקהילות יעקב הנ"ל, ובקובץ שיעורים [ח"ב סי' י"ד אות ח'] ובחי' הגרנ"ט [ריש קידושין - וכן צריכים לפרש הכא שהשנה עצמה מופקעת מתרו"מ].

עוד בענין הנ"ל.

ובעיקר נידון זה – אי פטרינן לשביעית ממעשרות גם בלי הדין הפקר – וכדהבאנו מהמהרי"ט – ע"ע באור שמח מעש"ש [פ"א ה"ה] ובחזו"א שביעית [סימן ז' ס"ק ט"ו / סימן ט' ס"ק י"ח]. וע"ע בפרי יצחק [ח"א סו"ס ל"ו] מה שהביא מהסוגי' בבכורות [י"ב:] – וע"ע בירושלמי כאן בשו"ט בר' המנונא – ובדברי הגר"א בביאורו שם.

חידוש בקריאת שם דמעשר שני ומעשר עני.

עיין היטב בירושלמי – מעשה דר"ע – ועיין מה שהעיר בזה התורת זרעים לגבי הקריאת שם של מעש"ש דמהני לגבי מעשר עני כיון שזה שני לראשון – והביא כן מהטורי אבן [ר"ה י"ד]. – אולם עיין בחזו"א [שביעית סימן ז' ס"ק ט"ו / מעשרות סימן ז' ס"ק כ"ה], דחולק – ועוד דן שם בטורי אבן בההיא דר"ע דמבואר דגם בספק חייבים לעני והקשה דלמה ליכא בה דין הממע"ה,

והרבה יש לדון בזה - ועיין באור שמח דדנו במעשר עני כיון דאי לא אזלינן בתר לקיטה אזלינן בתר חנטה, והחנטה היתה בשנת מעשר עני.

בסוגי' ריש קידושין ובדברי התוס' שם.

בגמרא מבואר ריש קידושין [ג']. דאתרוג דומה לירק - דמה ירק דרכו ליגדל על כל מים אף אתרוג כן הלכך דומה לו במעשרות דאזיל בתר לקיטה.

ובעיקר טעמא דירק מפרשין בפ"ק דר"ה [יד.]. - דגורן ויקב כתיב גבי מעשר כדגן מן הגורן כו' ודרשין "מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים מתעשרים לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלין על כל מים", והקשו בתוס' בקידושין [שם] דמעשר ירק מדרבנן והיאך עושה בנין אב מדבר שהוא מדרבנן - והביא מרש"י דאסמכוה רבנן אקרא והביא עוד שהר"י פירש דאם אינו ענין למעשר תנהו ענין לשביעית שנוהג בירק מן התורה דעיקר דרשה אתיא לשביעית לענין ירק דהוי דאורייתא בין בירק בין באילנות כדאמרין בר"ה [טו:] - והמהלך בדרשה הוא "מה גורן ויקב שגדלין על רוב מים ואזלינן בתר שנה שעברה לגבי שביעית אף כל וכו'".

אולם הקשו התוס' דקשה שהרי אתרוג שגדל על כל מים כדאיתא בסוגי' שם ואפ"ה אמרינן ששוה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטה - ותירץ בזה בב' תירוצים:

א] "ושמא י"ל דהא דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית היינו דוקא לחומרא כגון אם חנט בשביעית ונלקט בשמינית".

ב] "אי נמי יש לומר אף על גב דאתרוג גדל על כל מים אין לנו לחלקו מדין שאר אילנות לענין שביעית כיון דלענין ערלה ורבעי לא חלקתו תורה משאר אילנות ודרשה דגורן ויקב לירקות אתא ולא לאתרוג, ומכ"מ לענין מעשר שהוא דרבנן תקנו חכמים אחר לקיטתו עישורו הואיל וגדל על כל מים כירק".

בדברי התוס' לענין כלאים וביכורים

עוד הקשו בתוס' שם - "וא"ת אמאי לא חשיב שהאתרוג שוה לאילן לכלאים שאינו כלאים בכרם וליחשב דשוה לאילן בארבע דרכים וי"ל לא תני אלא דשוה לאילן לילך בתר חנטה ולירק בתר לקיטה".

עוד הקשו "וא"ת אמאי לא חשיב ששוה לירק בשני דרכים כגון לענין פאה דלא מיחייב אתרוג בפאה משום דאין לקיטתו כאחד דלענין פאה בעינן לקיטתו כאחד וכו' ובירק נמי אין פאה מתנהגת דאינו בכלל דבר המתקיים וכו' וי"ל כיון דאיכא אילנות טובא שאין חייבין בפאה כגון האוג והחרובים השנויים במסכת פאה [פ"א משנה ה] לא שייך למיתני שוה לירק, ומהאי טעמא נמי לא קאמר שוה לירק לענין ביכורים שאין ביכורים אלא משבעה מינין כדאיתא בספרי אם כן שוה נמי לשאר אילנות".

משנה ז

[ז] דם מהלכי שתים שוה לדם בהמה להכשיר את הזרעים ודם השרץ אין חייבין עליו :

רע"ב משנה ז

דם מהלכי שתים - היינו דם האדם כמו דם חללין :

להכשיר את הזרעים - לקבל טומאה כמו דם בהמה דכתיב ביה [דברים יב] על הארץ תשפכנו כמים :

ודם השרץ - כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חייבין על דם השרץ אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה, שדם השרץ כבשרו הוא :

ציונים והערות משנה ז

דם אדם ובהמה אי מכשיר מה"ת או מדרבנן.

המקור דדם אדם מכשיר היינו מקרא ד'ודם חללים ישתה' – ויליף מזה דהוי משקה - עיין נדה [נ"ה:], ואמרו שם דה"ה ממכתו דמה לי קטלי' כולו מ"ל קטלי' פלגי', ודם בהמה מכשיר מדרבנן כמבואר במכשירין [פ"ו מ"ה], והקשה המשנה ראשונה דא"כ פשיטא טפי דדם אדם מכשיר, ומלשון המשנה משמע איפכא דיותר פשוט דם בהמה – אולם עיין במלאכת שלמה [מכשירין שם] דגם בהמה הוא מה"ת, וע"ע בחזו"א [מכשירין סימן ז' ס"ק ה'].

חילוקים בין אדם לבהמה.

יש לדייק בעיקר הלשון במשנה - שדם מהלכי שתים 'שוה' לדם בהמה לגבי הדין להכשיר את הזרעים – דלשון שוה משמע לגמרי, אכן מצאנו חילוקי דינים ביניהם, דעיין בחולין [ל"ה:] דנחלקו בדם מגפתו אי מכשיר או לא, ונחלקו הראשונים אי פלוגתא זו קאי בבהמה או באדם, ולפי הראשונים [תוס' בשם ר"ת וברשב"א] דקאי פלוגתתם באדם - אז בבהמה אמרינן דלכו"ע אינו מכשיר, וקשה מהלשון 'שוה'.

עוד יש לעיין דנחלקו הראשונים [שם] בדם היוצא לאחר מיתה אי מכשיר ודעת רש"י דמכשיר והתוס' דחו את שיטת רש"י ועיין נמי בכריתות [כ"ב.] בזה.

היתר אכילה של דם אדם ודם שרץ, ובדין בשר אדם.

בהיתר אכילה של דם אדם – עיין בכריתות [כ:] – וע"ע בכתובות [ס.] דאפילו מצות פרוש אין כאן, ופירש רש"י דיותר גם מדרבנן, ורק באופנים של מראית העין אסרינן לה.

והעיר הרע"ב דסו"ס חלוק דם שרץ מדם אדם, דדם שרץ אסור – והיינו שאם התרו בו משום 'שרץ' לוקה, שדם השרץ 'כבשרו הוא' – והנה כבר נחלקו הראשונים אי איכא איסור אכילת בשר אדם מה"ת – עיין בשטמ"ק בכתובות [שם] – והקשה הר"ן בכתובות [כ"ד: בדפי הרי"ף] דאי איכא בזה איסור א"כ מאי שנא אכילת דם אדם מאכילת דם שרץ דלמה לא נימא דגם באדם דכבשרו הוא, וע"ע באבי עזרי [מהדו"ק מלכים פרק ט הלכה י'].

משנה ח

[ח] כוי יש בו דרכים שוה לחיה ויש בו דרכים שוה לבהמה ויש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה:

רע"ב משנה ח

כוי - נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה וי"א בריה בפני עצמה היא. ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא אם בהמה:

ציונים והערות משנה ח

כמה הערות בכוי.

בדין כוי הביא הרע"ב ג' שיטות, א] איל הבר, ב] תיש הבא על הצביה, ג] בריה בפני עצמה היא – והסיק "ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא אם בהמה", וזה הספק במשנה בדין כוי, וכל השיטות מוזכרות בחולין [פ'] והם שיטות בתנאים, כך הביא בתוס' יו"ט.

והנה עיין בתוס' בחולין [פ. ד"ה זה] דלמ"ד שהוא איל הבר הרי היא כחיה לכל דיניה, וכתב בתוס' אנשי שם - שהרמב"ם הכא לא הביא שיטה זו של איל הבר כיון שלשיטתו ודאי שאינו ספק חיה ספק בהמה, ולפי"ז תמה למה הביא הרע"ב שיטה זו, ואי רצונו היה להביא את כל השיטות, א"כ למה לא הביא שיטה רביעית, והיינו – דלשיטת רשב"ג הוי מין בהמה - וע"ע בהערה ¹⁵.

בגדר כוי בריה בפני עצמו.

עוד מבואר בתוס' בחולין [שם ד"ה כוי] דלפי המ"ד שזה בריה בפני עצמו הוי ספק אי חייב כיסוי הדם או לא וכנראה שכוונתו, שהוא מין שלישי לא חיה ולא בהמה, אלא דמספקא לן אי דיניה כבהמה או כחיה, אולם עיין בתוס' ביומא [ע"ד: ד"ה כוי] שחולק על התוס' בחולין – שסובר - דאי הוי מין שלישי א"כ ודאי דאין בו דין כיסוי הדם, ונפ"מ נמי דלפי תוס' ביומא אין לו את הדין המבואר במשנה הבאה שכתוב שם שאין לשחוט כוי ביו"ט כיון שאסור לכסות את דמו מספק, ואדרבה - יהיה מותר לשוחטו לכתחילה ביו"ט כיון שמעיקרא אין בו מצות כיסוי אפילו מספק – וע"ע להלן בציונים והערות [משנה י"א] פלוגתת התוס' והרשב"א בגדר הכוי בריה בפני עצמו – ונפ"מ לגבי כלאים.

עיין ברמב"ן ביבמות [פג. – קונטרס אחרון] – ומובא נמי בריטב"א בנדה [כח:]: בשם הרא"ה בשם הרמב"ן - שפירש שהגדר בכוי בריה בפני עצמו ולא הכריעו בו חכמים אי הוי כחיה או בהמה – שלפי האמת ודאי שאינו לא חיה ולא בהמה, וזה שאמרו שלא הכריעו בו חכמים, היינו שסימניו באמת אינם מכריעים אותו להיות מכלל מיני חיה או מכלל מיני בהמה, שמצאו בו סימני

---

¹⁵ עיין בתפארת יעקב [חולין פ. ד"ה אמר], שלפי הנראה נחלקו התנאים על בריה שהיתה ידועה להם מאין באה, ונתקשה בזה דאין יחלקו במציאות, ועוד שמשמע בגמ' שם שידעו להבחין אם אביו צבי או תיש, ודן שמחלוקתם היא בביאור "כוי" הנזכר במשניות חולין ובכורים.

שניהם, ולפיכך עשאוהו כמין שלישי בפני עצמו – אלא שעשו את הדינים שלו כדיני חיה או כדיני בהמה – ומפני זה חייב בכיסוי מספק.

כמה דרכים ברמב"ם שהרכיב ביחד את השיטה של כוי דהוי כלאים והשיטה שזה מין בפני עצמו.

עיין בתוס' יו"ט שתמה על הרמב"ם בפירוש המשנה שהרכיב את השיטות כהדדי – גם בר' בפני עצמו וגם שבא מב' מינים שונים, וצ"ע.

ובישוב הרמב"ם – עיין בפר"ח [יו"ד סי' ס"ק כח] שחידש שאף התנאים הסוברים שהכוי בריה בפני עצמה הוא והוי ספק בדינה – אכן שפיר מודים שכלאים הבא מתיש וצבי הוא גם בכלל הכוי, אלא שבאו להוסיף – שאף אותה בריה בכלל הכוי היא וכן פירש בדעת הרמב"ם [מאכ"א פ"א הי"ב והי"ג / ובכורים פ"ט ה"ה].

אולם בגליונות החזו"א על הגר"ח הלוי [שחיטה פי"ב ה"ט] כתב שהרמב"ם לומד שמה שאמרו שכוי בריה בפנ"ע – היינו שנולד מכלאי בהמה וחיה ולכן דינו כבריה בפני עצמו.

ומצאנו דרך נוספת באחרונים בשיטת הרמב"ם – עיין בזה בצפנת פענח [תרומות עמוד 132] ובחידושי ר' מאיר שמחה בחולין [ע"ט:], והרכיבו את השיטה של מין בפני עצמו עם השיטה של כלאים, והביאור כך:

דזה ודאי דאי ירכיבו היום תיש על צביה שזה אינו כוי, אלא בתחילת הבריאה היתה הרכבה כזו ויצא כוי וגם כויה, והכוי וכיה הולידו דורות שבמשך הזמן התמזגו להיות כמין בפני עצמו, אבל הרכבה של היום לא יהפוך להיות מין בפני עצמו, וכל המחלוקת בגמרא אי הוי מין בפני עצמו או הרכבה הוא האם לכתחילה נבראת בתחילת הבריאה כמין בפני עצמו או דנהיה כך במשך הדורות – ועיין להלן בציונים והערות [משנה י' ענף א] מה שיישבו בזה בסתירת הרמב"ם.

הערות נוספות בגדר הדין כוי.

מצאנו חידוש במנ"ח [מצוה כב אות א], וכע"ז [מצוה תקח] – שכמה ספיקות יש בכוי, שאפילו אם הוא בהמה, אבל יש ספק אם הוא מין בקר או מין צאן, ואפילו אם הוא מין צאן, ספק אם הוא כבש או עז, וע"ע בדברי הר"ש סיריליאן להלן [משנה י] – מובא במלאכ"ש [שם].

מצאנו חידוש בחת"ס על סוגיות [בלומנטל – סי' מג – סוגיא דחצי שיעור – ד"ה דחזי] דמדמה כוי לחצי שיעור – וזה משום שהוא סובר שיש בכוי "כלשהו שור כשב ועז", אבל אינו "שור כשב ועז" גמור – ועיין להלן בדברינו בציונים והערות [משנה י] שהבאנו כמה אופנים של איסורים בתורה שאינו בגדר איסור גמור ודימי לחצי שיעור.

ועיין במאירי בנזיר [לד.] שכתב שאי אפשר לבעל חיים שיהא גם חיה וגם בהמה – אולם יעויין בביאור הגר"א לירושלמי בסוף הפרק בדברי רבי שכתב "ורבי סבר דכוי בכלל חיה ובהמה ודאית".

בגדר עיקר הספק בכוי.

בעיקר הספק של כוי – עיין באהא"ז [קריאת שמע – פרק א' סוף ה"א ס"ק י"ט] שכתב שזה ספק בעצם – כעין מקדש א' מה' נשים, ומדמה נמי לבין השמשות ולאנדרוגנוס, אכן במשנת ר"א [שו"ת ח"א סימן...], שכתב דאנדרוגינוס אינו אלא לספק לנו ולא כלפי האמת. ולגבי בין השמשות מצאנו כן – דאין זה ספק בחסרון ידיעה אי הוי יום או לילה, אלא דהוא ספק בעצם שאינו יכול להתברר, וכמש"כ המהר"ל בחי' גור אריה על הש"ס שבת [ל"ד]. עיי"ש - ועי' בדבריו בעירובין [ל': ול"ו]. ובס' גליוני הש"ס בשבת שם, וכ"כ בשו"ת משנת רבי אהרן [סי' ב' אות ד' - ומיהו עיי"ש בדבריו באות ו'], וע"ע בריטב"א יומא [מ"ז: ד"ה אמר ר' יוחנן] ובס' ראשית ביכורים בכורות [מ"ב:] ובצפנת פענח [פ"ה מהל' שבת] – וע"ע מה שנתבאר על פי זה להלן בחידושי סוגיות [סימן י"ג].

משנה ט

[ט] כיצד שוה לחיה דמו טעון כסוי כדם חיה ואין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו וחלבו מטמא בטומאת נבלה כחיה וטומאתו בספק ואין פודין בו פטר חמור:

רע"ב משנה ט

טעון כיסוי כדם חיה - לחומרא, ואין מברכין על כסויו כיון דספק הוא:
ואין שוחטין אותו ביום טוב - לפי שאסור לכסות את דמו, ואף על גב דאפר כירה מוכן הוא, מוכן לודאי ואינו מוכן לספק:
בטומאת נבילה כחיה - דחלב בהמה טהורה טהור הוא, כדילפינן מן וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה [ויקרא ז'], ומשום דספק בהמה הוא וחלבו טהור ספק חיה וחלבו טמא לפיכך טומאתו ספק:
ואין פודין בו פטר חמור - שמא חיה הוא ורחמנא אמר [שמות לד] ופטר חמור תפדה בשה, והאי ספק שה ספק צבי:

ציונים והערות משנה ט

ענף א

**באיסור שחיטת כוי ביו"ט
מחמת הספק בכיסוי הדם**

בדברי האחרונים בביאור החילוק בין איסור שחיטת כוי ביו"ט להיתר לבישת בגד בלי ציצית בשבת

בהא דאין שוחטין אותו ביום טוב – וזה משום שכוי הוי ספק אם הוא חיה או בהמה, ויש ספק אם הוא חייב בכיסוי, ומספק א"א לכסות ביו"ט, ולכן מספק אין שוחטין אותו, ומבואר דכשאנו יכול

לקיים מצות כיסוי אסור לו לשחוט, ולא אמרינן דרשאי לשחוט ואח"כ פטור מלכסות כיון שאינו יכול לעשות כן מספק.

וכעין זה מצינו עוד בשו"ע [יו"ד סי' כח סכ"א] שאם אין לו עפר לכסות לא ישחט - והוא מטעם הנ"ל - ובדין זה הקשו בפנ"י כתובות [קונטרס אחרון אות ק"י] והגר"ש איגר [בגליון מהרש"א על השו"ע שם], דמאי שנא מהא דכתב המרדכי [הלכות קטנות סי' תתקמד] שאם נפסקה טליתו בשבת והרי א"א להטיל בה ציצית אחרת דאעפ"כ מותר ללבשה בשבת, כיון שעצם לבישת הבגד אינה אסורה, וכל האיסור הוא מה שמבטל העשה בזה שאינו מטיל בו ציצית, וכיון שהוא אנוס בזה שאין לו אפשרות להטיל ציצית מחמת האיסור שלש בת, שוב אינו עובר איסורד הוי אנוס, וכמו כן כתב המרדכי שם שאם יש לו בית בלי מזוזה ואינו יכול ליתן בו מזוזה - דאעפ"כ מותר לגור בבית זה, כיון שהוא רק חייב לעשות מזוזה כשגר בבית, ומותר לו להכניס את עצמו לידי חיוב, אע"פ שאח"כ אינו יכול לקיים החיוב ואין בזה איסור כיון שסו"ס אנוס הוא, והט"ז נקט שלפי דעת המרדכי אין בזה גם איסור דרבנן.

והקשו - דא"כ ה"נ נימא כן כשאין לו עפר, והיינו שהרי עצם השחיטה של הכוי ביו"ט אינה אסורה, ולאחר מכן הרי הוא חייב לכסות הדם, וכיון שאין לו אפשרות לכסות שוב הוי אנוס, ושוב אינו עובר איסור.

וכמו כן תיקשי על דינא דמתני' דאין שוחטין כוי ביו"ט, דנימא דמותר לו לשחוט ויהיה פטור מלכסות משום שאינו יכול לעשות כן ביו"ט.

ועיין באבי עזרי - [מהדו"ת שחיטה פי"ד ה"א] שחילק בין כיסוי הדם שהוא חלק ממצות שחיטה ולכן אין להתחיל אי לא יכול לגמור, אכן בציצית שהוא מצוה בפני עצמו שהוא רק מתחייב בו לאחר שהוא לבש את הבגד - א"כ שפיר נפטר דבשעת חלות החיוב היה אנוס.

ובשו"ת עונג יו"ט [סוף סי' א] נמי עמד בקושיא זו, ותירץ שיש לחלק בין ציצית שגם אם יהיה אסור לו ללבוש כעת, לא יקיים מחמת זה מצות לבישת ציצית אחרת כשילבשה אח"כ עם ציצית, שמה שלובש אח"כ ציצית כהלכתה אינו נוגע ללבישה דהשתא, ולכן רשאי ללבוש הבגד עתה בלא ציצית, משא"כ הכא אם נאסור לו לשחוט השתא ישחט אח"כ כשיהיה לו עפר ויקיים מצות כיסוי, ולכן אסור לו לשחוט בלא עפר, וצריך להמתין שיהיה לו עפר.

והקשה בזה הגר"ח שמולביץ זצ"ל שאין סברה לחלק כן, והנידון הוא אם בכה"ג יש לו פטור אונס, וכמבואר במרדכי דמה"ט א"א לאסור עליו ללבוש בגד בלי ציצית או לגור בבית בלא מזוזה, שאין בזה איסור, משום דאנוס הוא במה שאינו מקיים חיובו, וא"כ ה"נ י"ל כן, ומאיזה טעם יהא אסור לו לשחוט.

בנידון זה לגבי קרבן בלי סמיכה.

והנה – כבר הקשה בקובץ הערות [סי' מח אות יד] דמצינו עוד סתירה לדברי המרדכי, דמצינו בחגיגה [ד.] שטומטום פטור מעולת ראייה, וביארו התוס' שם [ד"ה אלא], שאין לומר שיביא קרבן ויתנה שאם אינו חייב יהא נדבה, משום שמבטלו ממצות סמיכה, כיון שטומטום אינו סומך מספק שמא אשה הוא, וגם שם קשה דנימא שיביא הקרבן ויתחייב בסמיכה, ואינו עובר איסור במה שאינו סומך כי אנוס הוא דאינו יכול לסמוך מחמת הספק, ומאי שנא מהא דכתב המרדכי דרשאי ללבוש בגד בשבת כיון שאנוס הוא במה שאינו מטיל בו ציצית, וכן רשאי לדור בבית בלא מזוזה כשאין לו מזוזה.

דרכו של הגר"ח שמולביץ זצ"ל לחלק בין מצוות דמוטלות אגברא למצוות מצד החפצא.

ובישוב הענין ביאר הגר"ח שמולביץ זצ"ל – וכעין זה באבני נזר [או"ח סימן ת"ו ס"ק י'] - דהך כללא שכתב המרדכי דרשאי להכניס עצמו למצב שיהא מחויב במצוה ואינו יכול לקיימה מחמת אונס, שייך רק במצוה שהיא חיוב על הגברא, שהוא חייב לקיים מצות ציצית או ליתן מזוזה בביתו, וכיון שאנוס הוא לא חייבתו תורה לעשות מה שאינו יכול, וא"כ אין כאן חסרון במה שלובש הבגד ואינו מטיל בו ציצית, או גר בבית ולא קובע בו מזוזה, שכיון שאנוס הוא הוי כמי שאינו מחויב בדבר, ולא חשיב שביטל מצוותו, וה"ה בכל המצוות הדומות לציצית ומזוזה שהם חיובא על האדם, רשאי לגרום שיהיה עליו חיוב באופן שאנוס מלקיים חיובו.

אבל במצוות שהם מחמת החפצא, שיש כאן דבר מסויים שרצון התורה שתתקיים בו מצוותו, כמו בקרבן שחיוב התורה הוא שתתקיים בחפצא דהקרבן הקרבה כדין, ואין מצות הסמיכה רק חיוב על הגברא לעשות מעשה סמיכה, אלא מדיני הקרבן הוא, שטעון הוא קיום דין סמיכה, ובכה"ג אסור להכניס עצמו למצב שלא יקיים מצוה זו באונס, שאם יעשה כן נמצא שגורם שיתבטל מהקרבן דין וחייב הקרבה האמור בו.

וכמו כן נראה לענין דין זה שאינו רשאי לשחוט במקום שאין לו עפר, דנראה דמצות כיסוי הדם אינה בגדר חיובא דרמי על קרקפתא דגברא, אלא היא מצוה בהחפצא, דדם השחיטה טעון כיסוי, ורצון התורה הוא שיתקיים בדם מצות כיסוי, ולא רק שהאדם יקיים מצוה זו של כיסוי הדם, ולכן אסור לשחוט במקום שאין לו עפר, שאף שאנוס הוא במה שאינו מקיים המצוה, מ"מ יש כאן חסרון שנשחטה הבהמה ולא כיסה דמה, ורצון התורה הוא שיכסה הדם.

במה שיש לדון לגבי חסרון ברכת הנהנין.

אמנם הקשה בזה ממה שמצינו לענין ברכה, עי' תוס' [ברכות לו. ד"ה הכוסס] שדנו היכא דהוי ספק מהי הברכה האחרונה על הדבר מספק לא יאכל, עיי"ש בדבריהם, והתם לכאורה היה צ"ל דרשאי לאכול, ולאח"ז מספק פטור מלברך, שהרי הברכה היא חיובא דגברא, ובכגון דא נתבאר שרשאי להכניס עצמו למצב שלא יוכל לקיים החיוב, וקשה מ"ט כתבו התוס' שלא יאכל.

ודן בזה ליישב את דברי התוס', עפי"ד המהרש"א [פסחים קב.] דברכת הנהנין שאני דאסור לאדם ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, עיי"ש הנפ"מ לענין ספק ברכות. וע"ע בגליון הש"ס להגרעק"א [ברכות יב.] מש"כ לבאר לפי"ז דברי התוס' שם, ולפי"ז יש לדון דמה"ט ל"ש גם הטעם שכ' המרדכי, דאין זה רק כביטול מ"ע דגברא באונס, אלא חשיבא גזלה, ולכן כשאנו יודע מה לברך לא יאכל מספק.

דן במצות כיסוי אי באמת הוי מצוה מצד החפצא או לא, ודן מצד הדין של 'אפילו מאה פעמים'.

ובעיקר החידוש בדברי הגר"ח שמולביץ זצ"ל שמצות כיסוי הדם היא מצוה מצד החפצא – ולא מצד הגברא – יש לדון בזה מהמבואר בחולין [פז.] במשנה שאם כסהו ונתגלה פטור – והקשו בגמרא – "כסהו ונתגלה – אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי שנא מהשבת אבדה, דאמר מר השב אפילו מאה פעמים, א"ל, התם לא כתיב מיעוטא, הכא כתיב מיעוטא – וכסהו". והקשה רעק"א – דלא דמי לאבידה שבכל פעם שנאבדה הוי אבידה מחדש ויש כאן מחייב חדש, אבל הכא הוא נפטר בפעם הראשונה מכסוי, ומה יחייבו עוד – והתשובה מבוארת מתוך דברי החת"ס שם שביאר עיקר הדרשה של השבת אבידה ושילוח הקן שחייבים כמה פעמים, וגם בכיסוי הדם – וז"ל: "דמשמע אפי' מאה פעמים – היינו טעמא משום שאינו ציווי להשיב – אלא שיהיה 'מושב' לבעליו, והאם תהיה 'משולח', א"כ מחוייב אפילו מאה פעמים, א"כ ה"נ כיון דכתיב לכל ישראל – כל הרואה הדם יכסנו, היה משמע שאין המצוה על השופך אלא שיהיה הדם 'מכוסה', א"כ ממילא אפילו מאה פעמים, ומשני שאני הכא דגלי קרא וכסהו – א' ולא פעמיים". והיה מקום לדון שלמסקנה נתחדש שאינו מצות דחפצא אלא מצוה דגברא אבל אינו מוכרח שיש לומר דגם למסקנה הגדר שיתקיים בדם כיסוי ואחרי שהתקיים שוב אין קיום נוסף – ודו"ק. וה"ה שע"ד זה יש לומר ברמב"ם [ברכות פ"א ה"ה ו'] שהעושה מצוה ולא בירך רשאי לברך כל זמן שעשייתה ממשיכה כתפילין וציצית, והביאו את מצות כיסוי הדם כמצוה שעשיית המצוה לא ממשיכה – ופשוט שלפי הקס"ד בחת"ס היה מצוה של החפצא שתמיד ימשיך להתקיים בו המצוה בזה שהוא מכוסה – ושפיר היה יכול לברך עוד – אכן גם למסקנה אכתי יש לומר דהרי זה מצוה בחפצא – אלא שהמצוה בחפצא היא בזה שהתקיים בו כיסוי פעם אחד.

מה שיש לדון בהשבת אבידה וכיסוי הדם של 'אפילו מאה פעמים'.

אולם בעיקר הראיה מהחת"ס בשוב נתגלה – יש לדחות – דהנה יש כאן קושי' אחרת בעיקר האי דינא דאפילו מאה פעמים – ועיין בזה בקובץ ענינים [הגר"א וסרמן – על חולין – בני ברק תשל"ה] שכבר עמד בזה – דלמה צריך לחדש דין אפילו מאה פעמים בהשבת אבידה – הא סו"ס איכא אבידה חדשה, ותירץ בזה דנפ"מ בזקן ואינו לפי כבודו שיש לו פטור אבל אחרי שהגביה כבר מחוייב, וכעת יהיה נפ"מ דאי השיב ושוב חזר ונאבד נתחדש בקרא דעדיין ממשיכה האבידה

הראשונה, ושוב אין לו פטור, וזה הגלוי של 'ואפילו מאה פעמים' לבא ולחדש שהמצוה הראשונה עדיין לא נגמרה – והיינו דהשבה כזו שנאבד לאו שמיה השבה.

ועל פי זה כתב דה"ה דיש ללמוד לכיסוי הדם שהדין כן – והיינו דאי נתכסה - ושוב נתגלה שעדיין יש המשך למצוה – והיינו שהיינו לומדים שאינו כיסוי אי נתגלה בסוף.

ומעתה יש לדון האם איכא ראייה שהמצוה היא בחפצא – שיש לומר שלעולם המצוה היא רק מצוה של הגברא - אלא שהיינו אומרים שכיסוי שנתגלה לא חשיב כיסוי הלכך אכתי מחוייב במצוה הראשונה.

אולם אכתי נראה שהסברות תלויות זב"ז, והיינו שבקס"ד היתה סברא לומר שהשבה שנאבדה לאו שמה השבה או שכיסוי שנתגלה לאו שמה כיסוי – ולכן חייבים להמשיך את המצוה, ונראה דכל הסברא בזה היא רק אי הוי מצוה בחפצא אבל אי הוי מצוה גברא לעשות פעולה של השבה או פעולה של כיסוי – א"כ מהיכי תיתי שנאמר שהמעשה אינה מעשה בזה שנתחדשה סבה חדשה של ביטול התוצאה של המעשה – וע"כ שהמצוה עצמה היא בחפצא.

'דיחוי' אצל מצות כיסוי הדם.

והנה - דנו עוד בסוגי' [שם] על המבואר שם דאי כיסהו הרוח ושוב נתגלה דחייב לכסות, והקשו בגמרא דלמה לא נימא בזה שיש דיחוי אצל מצוות, כיון שבזמן שהיה מכוסה על ידי הרוח היה פטור מהמצוה – וביאר בקובש"ע [ביצה ס"ק י"ז] שהביאור כך, דודאי דלא שייך דיחוי בדבר שהמחייב שלו הוא עכשיו – דאף שהסיבה הקודמת נדחה אכן סו"ס יש סיבה חדשה עכשיו שלא נדחתה, וע"כ שמוכרח מהכא שבכיסוי הדם – הדם של שעת שחיטה מתחייב בכיסוי, ולא שדם מן הבהמה השחוטתה מחוייב בכיסוי – דאי עצם הדם שחוטתה מתחייב א"כ כל רגע איכא מחייב חדש.

אולם עיי"ש עוד [ס"ק כ] דכשבאים להחיל דין דיחוי בכיסוי הדם, האם דיחוי הוא בגברא או בחפצא של הדם, והוכיח שזה בחפצא של הדם, שהרי כלולב של ע"ז שביטלו שהיה בזה דיחוי - ופשוט שהגברא לא היה נפטר מחיובו אלא שהלולב היה נדחה מלקיים בו מצוה, והגמרא מדמה התם לכיסוי הדם, וע"כ שהדיחוי היה חל בדם ולא בגברא, ועיי"ש שהוכיח עוד דלעולם ליכא דין דיחוי בגברא – ובזה ביאר את דברי המהר"ם מרוטנבורג שדן בקטן שהגדיל תוך ל' של אבילות של אביו דלא אמרינן שבקטנותו נדחה מהחיוב – והרי הכא ליכא חיוב שמתחדש כל רגע אלא שהמיתה מחייבת את האבילות, ולמה לא נימא בזה דיחוי מהסיבה המוקדמת, והתשובה - דאבילות הוי חיוב גברא, וליכא דיחוי בחיוב גברא, עכתו"ד.

הא מיהת למדנו שהחיוב כיסוי הדם הוא מצד הדם הלכך היה שייך בזה דיחוי דאינו מצוה מצד הגברא כאבילות – ומכאן הוכחה נוספת שיש כאן מצות מצד החפצא.

אולם יש לדחות – שיש מצוה מצד החפצא ויש מצוה של הגברא ויש מצוה של הגברא שצריכים חפצא לקיים בו מצוותו, ונבאר ונוכיח את הדברים.

הרי בלולב ודאי דהוי חיוב גברא ואעפ"כ יש מקום לדיחוי, וע"כ שהדיחוי הוא בחפצא דמצוה – והיינו כנתבאר שיש סוג שלישי – והוא שהמצוה היא מצוה של הגברא אלא שהגברא צריך חפצא לקיים בו מצוותו, וממילא שכאן נתחדש שהחפצא של הלולב נפסל מלהיות חפצא דמצוה שראוי לקיים בו מצותו – וכעין מה שנתחדש באחרונים [חמד"ש ושערי יושר] בדין מצוה הבאה בעבירה¹⁶ – וה"ה הכא יכול להיות שהמצוה היא מצוה דגברא אלא שהדם הוא החפצא דעל ידו הוא מקיים את המצוה, והחפצא דמצוה נפסל מלהיות חפצא דמצוה – ושוב אין לקיים בו מצוותו, ודו"ק.

ענף ב

בענין פדיון פטר חמור בכוי

קושי' המהרי"ט אלגאזי בספק פטר חמור.

בדין אין פודין בו פטר חמור – עיין בירושלמי [ה"ו] דאיתא, "פדאו בכוי חוזר ופודה בשה", והיינו דהוי ספק אם אפשר לפדות בו, ומה"ט אין פודין בו, ואם פדאו בכוי חוזר ופודהו כראוי, ומבואר מדברי הירושלמי, שכשיש ספק אם פדה כדין או לא, חייב לחזור ולפדות, ואינו פטור מספק.

ובמהרי"ט אלגאזי [הל' בכורות פרק ראשון סקי"א] הקשה מדברי הירושלמי על מש"כ הרמב"ם [פי"ב ביכורים ה"ט] דאם פדה פט"ח בנדמה פדוי, ודין זה הוי ספק דלא איפשיט בגמ' [בכורות יב.], ופירשו הכס"מ והמהר"י קורקוס שם דעת הרמב"ם, שכיון שספק הוא א"צ לחזור ולפדות מספק, ותיקשי מדברי הירושלמי הכא, דבספק פדיון פט"ח צריך לחזור ולפדות.

ובאמת צ"ע טובא עיקר דברי הרמב"ם וביאור הכס"מ ומהר"י קורקוס בשיטתו שא"צ לחזור ולפדות מספק, ויל"ע בזה, דהא נתחייב לפדותו, ופדיון בנדמה הוי ספק פדיון, וספיקא דאורייתא לחומרא, ואיך יפטור עצמו מחיובו הודאי ע"י ספק פדיון, ועוד קשה, הרי יש בפטר חמור איסור¹⁷ דאורייתא לפני הפדיה, ואיך הותר הך איסורא ע"י ספק פדיון.

דן במה שיש לחלק בין האיסור לממון בפדיון פטר חמור.

ועיין בזה בדברי הגרש"ש"ק בשערי יושר [ש"ה פי"ז] שכתב ליישב את דעת הרמב"ם באופן מחודש, ובביאור דבריו הקדים בזה תלמידו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל מחלוקת האחרונים בדין פדיון פט"ח.

¹⁶ עיין בדברינו באמרות אברהם [מצוות ומועדים שער ד פרק א], וכן באמרות אברהם מרובה [סימן ל'] בארוכה.

דהנה בגמ' [בכורות יא.] מבואר שמי שיש לו פט"ח ואין לו שם לפדותו פודהו בשויו, וחקר הטורי אבן [מגילה כג: ד"ה אדם] האם בעינן דוקא שויו, או מהני בדיעבד אפ"ל על שוה פרוטה, וכדקיי"ל [ב"מ נז.] הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, והוכיח מכמה דוכתי דלא מהני פדיון פטר חמור בשוה פרוטה, אלא רק בשויו.

אולם הטורי אבן שם תמה על דין זה דלא מהני פדיון פטר חמור בשו"פ, דהא בבכורות [שם] מבואר דהטעם דפודהו נמי בשויו וא"צ שם דווקא, הוא משום דלא יהיה פט"ח חמור מן ההקדש, ומה"ט גופא נימא דיכול לפדותו גם בשו"פ בדיעבד, דלא עדיף פט"ח מהקדש דאם פדאו בשו"פ פדוי – ועיין בהערה ¹⁷.

והמנ"ח [מצוה כב סק"ד] כתב ליישב קושית הטורי אבן, דבאמת אם פדאו בפחות משווי מהני הפדיון בדיעבד, עיי"ש שדחה ראיות הטורי אבן, ומ"מ חידש המנ"ח, שאף שהוא פדוי בדיעבד, מהני זה רק לענין הפקעת איסורו, אבל לענין ממון הכהנים אין לומר כן, שכיון שהיה לכהנים זכות ממון בדמי הפטר חמור, אינו יכול להפקיע זכות זו בפרוטה, ורק לענין הקדש אמרינן דמחולל בפחות משווי, משום שאין אונאה להקדש, אבל לענין ממון כהנים שלא מצינו דין זה, עדיין חייב לשלם לכהנים ממון, אלא דמ"מ פקע איסורו של הפטר חמור כשפדאו בשו"פ.

אולם כבר תמה השערי יושר [ש"ה פי"ז] על דבריו, דהיאך יתכן לחלק כן בין האיסורין לבין הממון, ואם נימא דפקע מהפטר חמור דיני האיסור והקדושה, א"א שתהיה בו זכות ממון לכהן, ואין סברא לחייבו להשלים הממון אחר שכבר חל הפדיון.

ובעיקר קושית הטו"א אמאי אין הפטר חמור נפדה בשוה פרוטה, נימא דלא יהא דינו חמור מדין הקדש דנפדה בשו"פ, תירץ העונג יו"ט [סי' קו] דהסברא דאין להחמיר בפטר חמור יותר מהקדש מהניא רק לענין זה שפוקעת קדושת הפט"ח ע"י חילול בדמים וא"צ שם דוקא, אבל מ"מ י"ל דאינו פדוי בשו"פ, ולענין זה לא דמי להקדש.

וביאר הגר"ח שמולביץ זצ"ל שהסברא בזה היא ע"ד סברת המנ"ח דלעיל – דאמנם מצד דיני הקדושה עצמה ראוי שיחול החילול על פטר חמור שוה מנה שחיללו על שו"פ, דאין להחמיר בו יותר מהקדש, ואף שלא חיללו בשויו מ"מ הוי מעשה חילול, אבל אכתי איכא חסרון מצד דיני הממון, שיש כאן הפסד לממון הכהנים, שהיה ראוי שישלם להם דמי הפטר חמור, ומשו"ה אינו מחולל על שוה פרוטה. והא דבהקדש מחולל, ולא אמרינן דלא מהני החילול משום שמפסיד זכות ממון ההקדש, היינו משום דאין אונאה להקדש, אבל במתנ"כ אינו כן, דזכויות הכהנים בממון זה

---

¹⁷ ועיי"ש בטורי אבן שתי עפי"ד התוס' [מנחות עא: ד"ה ומתירין] דדוקא הבעלים יכול לפדות בשו"פ, ולפי"ז א"ש, די"ל דהכא בפט"ח ליכא על ישראל דין בעלים, כיון שלא הוא הקדשו, ולכן אין יכול לפדותו בשו"פ. ובעונג יו"ט [סי' קו] השיג על דבריו, דודאי ישראל חשיב כבעלים על הפטר חמור. ומדברי התוס' [בכורות יא. ד"ה הפודה] משמע כהטו"א, עיי"ש.

מעכבות שא"א לחללו על שו"פ, ודוק. אלא דמהאי טעמא אמרינן דלא חל החילול כלל כיון שממון הכהן מעכב, ודלא כהמנ"ח שנקט שפקע האיסור ונשאר חיוב הממון.

דברי הגרשש"ק ביישוב דעת הרמב"ם.

ועפ"י הנ"ל ביאר את דברי הגרשש"ק ביישוב דעת הרמב"ם הנ"ל, והיינו דכשפדאו בנדמה יש כאן ספק אם חל הפדיון, משום שיתכן שאינו שה, אבל הרי מ"מ הוא שו"פ, ומדין שויו י"ל דמהני, וע"כ דכל הספק דדילמא ל"מ בדיעבד היינו משום דבעינן שויו, והכא אין השה המסופק שוה כדמי הפטר חמור.

וי"ל דס"ל להרמב"ם דבספק א"צ גם שויו, ופדוי הוא בדיעבד מדין שוה כסף אע"פ שאינו שוה כדמי הפט"ח, דאע"ג דבעלמא ל"מ פדיון פט"ח בפחות משויו וכדעת הטו"א הנ"ל, מ"מ היינו רק משום דין ממון הכהנים, שאין בכוחו להפסיד זכותם בפטר חמור ע"י פדיון בשוה פרוטה, אבל הכא דמספקא לן דילמא חל הפדיון, א"כ מצד ממון הכהנים אין כאן חיוב פדיון, דהמע"ה, וכל מה די"ל דחייב לחזור ולפדותו היינו משום איסורו וקדושתו, וע"ז מהני בדיעבד גם חילול על שו"פ¹⁸, וכמו שביארנו דברי העונג יו"ט דלענין זה אין איסור פט"ח חמור מהקדש, ופוקע איסורו כשחיללו על שו"פ. ובזה מבאר הגרש"ש את שיטת הרמב"ם בנדמה, דמה"ט אם פדהו בנדמה פדוי.

ועיין במים חיים מה שיישב הגר"ח שמולביץ זצ"ל את קושית המהריט"א על דברי הרמב"ם דאם פדה פט"ח בנדמה א"צ לחזור ולפדותו, מהירושלמי כאן שאם פדאו בכוי חוזר ופודה בשה – ועל פי הנ"ל.

משנה י

[י] כיצד שוה לבהמה חלבו אסור כחלב בהמה ואין חייבין עליו כרת ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלם וחייב בזרוע ולחיים וקבה רבי אליעזר פוטר שהמוציא מחברו עליו הראיה:

רע"ב משנה י

חלבו אסור כחלב בהמה - כחלב שור וכשב ועז :

ואין חייבין עליו כרת - להביא חטאת על שגגתו. וה"ה שאין לוקין עליו :

ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים - דשמא בהמה הוא, ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר [אלא] שלמים :

¹⁸ עדיין צ"ב דברי הגרש"ש, דבשלמא אם היה חוזר ופודהו בפחות משויו, שפיר אמרינן שכיון דהשתא הוי ספק פדוי צריך רק להוריד האיסור, אבל בנידון דידן לפני שפדה כלל הרי היה חייב בפדיון גמור, וכשפדה בנדמה הרי אם אינו שה ל"מ פדיונו בפחות משויו, (רא"כ).

וחייב בזרוע ובלחיים ובקיבה - דמרבינן להו מקרא דכתיב [דברים יח] אם שה לרבות את הכוי :

שהמוציא מתבירו עליו הראיה - דאמר ליה בעל הבהמה לכהן אייתי ראיה דמין בהמה הוא ושקול. והלכה כר"א :

ציונים והערות משנה י

ענף א

מתנות כהונה בכוי

ביאור הירושלמי בפלוגתת ר"א ורבנן במתנות כהונה.

עיין בירושלמי שמבואר בשורש פלוגתת ר"א ורבנן בזרוע לחיים – דלחכמים הוי בר' בפני עצמו ואינו ספק הלכך שפיר קאי בו הך דרשה לרבות – "אם שה - לרבות את הכוי", אכן לר"א דהוי ספק – היינו עז שבא על הצביה – שוב לא קאי עליו הך דרשה לרבותו דקרא לא מרבה ספיקות, הלכך הממע"ה – כן נראה מפירוש הגר"א וכ"כ בחידושי ר' מאיר שמחה בירושלמי, וכ"ה בחידושי ר' אליעזר משה למשניות.

שיטת הרמב"ם במתנות כהונה בכוי.

והנה ז"ל הרמב"ם [ביכורים פ"ט ה"ה] "אין חייב במתנות אלא בהמה טהורה בלבד שנאמר אם שור אם שה, כלאים הבא מכבש ועז חייב במתנות, והכוי אף על פי שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות, צבי הבא על העז וילדה הולד חייב בחצי מתנות שנאמר אם שה אפילו מקצת שה, תיש הבא על הצביה הולד פטור מן המתנות".

והנה ב"צבי הבא על העז וילדה הולד חייב בחצי מתנות, שנאמר אם שה אפילו מקצת שה" והיינו שהאם היא בהמה וחייבים במתנות דגם אי חוששים לזרע האב שהוא חיה ואינו כולו בהמה – אכן ודאי שהוא חצי בהמה כמו האם, הלכך חייב בחצי מתנות ועל זה הביא הרמב"ם את הדרשה – "אם שה אפילו מקצת שה", אבל בדין השני של "תיש הבא על הצביה - הולד פטור מן המתנות" והיינו טעמא כיון שהאם חיה ומצד האם פטורים ממתנות, אלא שיש ספק על זרע האב אי חוששין לו – והיינו ספק אי יש כאן צד בהמה - הלכך פטור מספק.

ויש לעיין דלמה כוי שהוא ספק חייב בכל המתנות, וע"כ דעליו קאי הפסוק לרבות למתנות, וצ"ל דהוי בר' בפני עצמו, וכ"כ הר"ן בחולין [קל"ב] בביאור שיטת הרמב"ם, דע"כ דכוי הוי בריה בפנ"ע, שהרי על ספקות ליכא פסוק לרבות – וכן כתב המהר"י קורקוס – והביא את הירושלמי הנ"ל – דזה פלוגתתם דנחלקו אי כוי הוי ספק או לא, ולת"ק אינו ספק וזו שיטת הרמב"ם, ולר"א הוי ספק – דהיינו עז שבא על הצביה.

אולם הקשה הכס"מ על המהלך הזה שהרמב"ם במאכלות אסורות [פ"א הי"ג] כתב מפורש שכווי היינו מי שבא מצבי ותייש – ומבואר שאינו בריה בפנ"ע.

עוד יש להקשות – הרי הרמב"ם כתב על כוי שהוא ספק ואעפ"כ מפריש את כל המתנות – והאיך אמרינן דכוי הוי בריה בפני עצמו – הא הרמב"ם כתוב שהוא ספק, ובאמת דא"כ קשה דמאי שנא מספק מהדין שמפורש שם ברמב"ם "תיש הבא על הצביה - הולד פטור מן המתנות" – הא שניהם ספק.

ובישוב קושי' זו אמרו האחרונים בשיטת הרמב"ם – עיין בזה בצפנת פענח [תרומות עמוד 132] ובחידושי ר' מאיר שמחה בחולין [ע"ט:], שזה ודאי דאי ירכיבו היום תיש על צביה - שזה אינו כוי, אלא בתחילת הבריאה היתה הרכבה כזו ויצא כוי וגם כויה, והכוי והכויה הולידו דורות שבמשך הזמן התמזגו להיות כמין בפני עצמו, אבל הרכבה של היום לא יהפוך להיות מין בפני עצמו, וכל המחלוקת בגמרא אי הוי מין בפני עצמו או הרכבה הוא האם לכתחילה נבראת בתחילת הבריאה כמין בפני עצמו או דנהיה כך במשך הדורות.

וממילא – שמה שכתב הרמב"ם שזה ספק – היינו שתחילתו ספק ועכשיו הוי כבר בריה בפני עצמו ואיתרבי למתנות, אבל בכלאים של היום הוא דחשיב ספק ובזה ליכא ריבוי – ופטור. ובביאור שיטת הר"ן בדברי הרמב"ם – למה הוי ספק ואעפ"כ יש על זה פסוק – עיין מה שנתבאר בזה בחידושי סוגיות [סימן י"ג].

דרכו של המהרי"ט אלגאזי בירושלמי בשורש פלוגתת ר"א ורבנן.

והנה הבאנו את בפלוגתת ר"א ות"ק במשנה דת"ק סובר דכוי חייב בזרוע לחיים וקיבה, ור"א פוטר – והבאנו את פירוש הירושלמי בזה, אולם יש פירוש מחודש בירושלמי בדברי המהרי"ט אלגזי [הל' בכורות פרק ראשון סקי"א] – ושורש הדברים דנקטו בירושלמי דפליגי ר"א ורבנן - האם הוי ספיקא דדינא, והיינו שבאמת נולד משני מינים והספק האם אזלינן בתר זרע האב ג"כ, או דהוי מין בפנ"ע ונסתפקו בו חכמים ולא ידעו אם הוא חיה או בהמה, ומבואר דר"א ס"ל דהוי ספיקא דדינא, ורבנן ס"ל דהוי ספק במציאות והספק בא מחסרון ידיעה מהו מין זה.

וביאר בזה המהריט"א דלר"א דס"ל דהוי ספיקא דדינא, א"כ שפיר חל ע"ז הדין דהמע"ה, ומה"ט פטור ממתנ"כ דהוי ספק אלים, אבל רבנן ס"ל דהוי זה רק חסרון ידיעה, ואינו ככל ספק, ול"ש בזה הממע"ה, וחייב במתנ"כ מספק.

והיינו דכיון דלרבנן הוי ספק רק מחמת חסרון ידיעתנו, שוב אין זה נחשב ספק גמור, ויש להחמיר בו יותר, והיינו דכמו שמצינו בספק איסור, דמחמירים בספיקא במציאות אע"פ שהוא דין דרבנן, וה"נ הכא אין אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דספיקא דמציאות לא חשיב ספק.

ישוב לדעת הרמב"ם.

על פי דרכו יישב את הרמב"ם - דאף דכוי הוי ספק - אבל אינו ספק אלים הלכך אין לפוטרו, עיי"ש, והיינו דזה גופא כוונתה רמב"ם דאעפ"י שהוא ספק.

דרכו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בזה.

ובאמת שעיקר דרכו של המהרי"ט אלגאזי הוא חידוש גדול - דאף שמצינו כן לעניני איסור והיתר, שבמקום שהספק מחמת חסרון ידיעה אין להתיר בכה"ג דהספק רק מחמת חסרון ידיעתנו, אך לענין דיני ממונות לא מצינו כן כלל, ולכאורה הסברא נותנת דכיון דסו"ס אין ידוע למי שייד הפטר חמור, הו"ל ככל ספק ממון שאי אפשר להוציא ממון מספק.

וביאר בזה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שבעצם כיון דאיכא מצות נתינה הדין נותן שאף אם יש ספק בדבר יתחייב לקיים המצוה מספק, דספק דאורייתא לחומרא, אלא דמ"מ אמרינן דכיון דבספק ממון הממע"ה, חל עליו פטור ודאי לגבי דיני הממון, וממילא אין כאן גם מצוה.

וזהו ביאור דברי הירושלמי לדרכו של מהריט"א, דכל דין זה לפטור בספק שייד רק היכא דבדאי יש כאן חלות ספק ממון, והיינו לר"א דס"ל דהוי ספיקא דדינא, אבל לרבנן דהוי חסרון ידיעה גרידא, אין כאן דין ספק ממון, ולא חייל פטור ודאי לגבי דיני הממון, ומה"ט אף שאין בכח הכהן להוציא ממנו ממון מחמת הספק, מ"מ הוא עצמו מחויב לקיים מצות מתנ"כ מספק, כשאר ספק דאורייתא דאזלינן ביה לחומרא, ודו"ק.

**ענף ב
איסור חלב בכוי.**

איסור חלב וטומאת חלב בכוי - למ"ד ספק ולמ"ד בריה בפני עצמו.

חלב בהמה טהורה אסור ואין מטמאה בנתנבלה - ובחיה מותר אבל היא מטמאה בנתנבלה, ועיין בזבחים [ע'] דתלוי זב"ז, ובכוי באו להחמיר לשני הצדדים, וכמבואר במשניות - כיון שהוא ספק בהמה ספק חיה, ולמ"ד דכוי הוי בריה בפני עצמו - אמרו בגמרא ביומא [ע"ד] ובכריתות [כ"א] שיש בזה ריבוי מיוחד לאסור חלבו - אבל הריבוי הוא לאיסור ולא לעונש.

ויש לדון בזה לגבי טומאה מה הדין, האם הטומאה מיתלי תלי באיסור קלוש או לא, ועיין בזה בצפנת פענח [מאכלות אסורות פ"א ה"י] אי תלוי באיסור קלוש.

בדין חלב למ"ד דהוי כלאים של חיה ובהמה, ובסתירת הרמב"ם בין אותו ואת בנו לחלב.

ויש לדון למ"ד דהוי כלאים של חיה ובהמה דמה דין החלב, ועיין בחולין [פ'] שהמשנה כאן היא לשיטה שזה כלאים, בתייש הבא על הצביה והספק הוא האם חוששין לזרע האב והוי 'מקצת שה' ואסור כחלב בהמה, או לא ומותר, ומעתה בצבי הבא על התיישה [עז] - התם האם היא בהמה ופשוט שהחלב אסור, דהתם ודאי איכא מקצת שה, ולכא' פשוט שיש כרת ועונש מלקות בזה, וכ"כ הלח"מ מאכלות אסורות [פ"א ה"ג].

אולם בעיקר דין זה מצאנו סתירה ברמב"ם בדין שה ואפילו מקצת שה - דמתי נאמר דין זה, דחלוק בזה אותו ואת בנו מאיסור חלב, דיעויין ברמב"ם [שחיטה פרק יב הלכה ט] שכתב לגבי אותו ואת בנו, "היתה בת הצביה הזאת נקבה וילדה בן ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה

לוקה" עכ"ל, הרי לנו דבדברי הרמב"ם מבואר דאע"ג דכל חיובו הוא משום 'שה ואפילו מקצת שה', וכמבואר בחולין [ע"ט:], מ"מ לוקין עליו, והיינו טעמא דמאחר דנכלל בכלל הלאו ד"ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" ע"כ לוקין עליו.

וקשה מהא דפסק הרמב"ם [פ"א מאכלות אסורות הי"ג], ז"ל "כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה וכו' חלבו אסור ואין לוקין עליו" עכ"ל, וקשה דהרי התם ג"כ איכא דין דינא דשור ואפילו מקצת שור, וכמבואר בחולין [ע"ט:] - דכמו דאמרינן שה ואפילו מקצת שה הכי נמי אמרינן צבי ואפילו מקצת צבי, וא"כ הוא הדין שור ואפילו מקצת שור, ואמאי פסק הרמב"ם דאין לוקין על חלבו, לילקי על דין דינא דמקצת שור כמו על דין דמקצת שה, ולכאורה הוא תמוה.

בדברי הגר"ח הלוי בגדר האיסור חלב דתלוי בשם בהמה ובשם חיה – דתלוי בגוף הבהמה ולא בחלב עצמו.

וביאר בזה הגר"ח הלוי [שחיטה שם] לחלק בין אותו ואת בנו לחלב, ונעתיק לשונו [בשינויים קלים]:

והנראה לומר בזה דהנהא דחלב בהמה אסור וחלב חיה מותר, הרי נראה דאין הדבר תלוי בגוף החלב עצמו אם דין בהמה בחלב או דין חיה בחלב, אלא דהוי דין בכל הבהמה והחיה כולה ובבהמה וחיה עצמה הדבר תלוי, שהרי חלב שור וכשב כתיב, והוי גזירת הכתוב דתלוי בו, והיינו שאם כל כולו של הבהמה הוא שור או כשב אז חלבו אסור, ואם כל כולו של הבהמה הוא חיה אז חלבו מותר.

ולפ"ז י"ל דבכל כלאים הבא מבהמה וחיה לית בחלבו שום תערובות של איסור והיתר כלל, דנהי דגוף החלב עצמו הרי הוא תערובות של בהמה וחיה ביחד, אבל מכיון דאיסורא דחלב לא תלי כלל בדין בהמה שעל עצם החלב גופיה, אלא דתלוי על גוף הבהמה ועל גוף החיה - והיינו שעליה נאמר הגזה"כ - דבהן נאמרה דינא שחלבם אסור או שחלבם מותר, ונמצא שהדין איסורא והיתרא של החלב תלוי בעצם הבהמה והחיה - א"כ ממילא שהחצי בהמה שבו גורם לאסור את כל החלב כולו - אף אותו שבא מהחלק של החיה, והחצי חיה שבו גורם להתיר את כל החלב אף אותו שבא מהחלק של הבהמה.

והכי נראה מסתברא, שהרי יסוד דין דינא שחלב חיה מותר וחלב בהמה אסור, הלא הוא 'חלות שם' חלב והוא איסור חלב בגוף החפצא עצמה, וממילא דהחצי בהמה שבו גורם למיחל 'שם חלב דאיסורא' על כל החלב כולו - והחצי חיה שבו גורם להפקעת 'שם חלב דאיסור מכל החלב כולו', דכל חלות שם שבחפצא תליא בכולה אם היא בהמה או חיה.

על פי זה יש חילוק בין אותו ואת בנו לאיסור חלב לגבי הדין 'שה ואפילו מקצת שה'.

ולפ"ז הרי ניחא דעת הרמב"ם, דלענין איסורא דאיתו ואת בנו הלא הכל תלוי בגוף דבר הנשחט אם הוא שור ושה או חיה, וכדכתיב בקרא ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, וע"כ

כיון דגוף הכוי הרי הוא עצמו תערובות של בהמה וחיה יחד - וקי"ל דשה ואפילו מקצת שיה - ע"כ שפיר פסק דחייבין עליו משום אותו ואת בנו, משום זה המקצת שיה דאית ביה, וסגי בזה המקצת שהוא שור ושה לחיובי עליה משום אותו ואת בנו.

אולם בחלב אינו כן – שהרי נתבאר דהחצי בהמה שבו גורם למיחל איסורא על כל החלב כולו, והחצי חיה שבו גורם להפקעת שם חלב דאיסורא מכל החלב כולו, ע"כ ממילא דאין בו רק איסורא ולא מלקות, כיון דאית ביה בהחלב תרתי, איסורא מצד החצי בהמה, והיתרא מצד החצי חיה, א"כ אין בו לאו גמור שיתחייב עליו, ולא שייך על זה כלל הא ד'שה ואפילו מקצת שיה', והיינו משום שברור דבהך גזירת הכתוב הזו לא נאמר שיהא דין מקצת שיה ככולו שיה, אלא שהגזירת הכתוב באה לחדש - שאותו מקצת שיה דאית ביה - יש עליה דין שיה, וא"כ אכתי אית ביה גם 'צד חיה' למיחל גם 'צד היתרא' על כל החלב, וממילא דאין חייבין עליו כיון דאין כאן לאו גמור, וכמו שנתבאר.

יסוד גדול מהאור שמח בב' סוגים של שמות בחיה ובהמה, ונפ"מ בדרשה לרבות 'מקצת שיה'.

עוד ישוב בשיטת הרמב"ם מצאנו באור שמח [מאכלות אסורות פרק א הלכה יג] - ויצא לדון בעיקר הדרשה דשה ואפילו מקצת שיה – דבא לרבות חיוב מתנות בצבי הבא על התייש, שבאמת יש לעיין - האם בכל דיני התורה שתלויים בחיה ובהמה שייך דרשה זו או לא, ומצאנו בזה יסוד גדול בזה מהאור שמח שחילק בין חלב דליכא בזה דין מקצת שיה, לעומת כיסוי הדם ומתנות.

והקדים בזה שיש ב' סוגים של 'שמות' - וכתב וז"ל: "יש שמות המגדירים פרטיות המין, ויש המגדירים כלליות המין, כמו שור כבש עז, שזה פרט המין, ויש אשר מגדיר כלליות המין, כמו שיה, שמתייחס על הכבשים והעזים, שנאמר שיה כשבים ושה עזים".

וחילק ביניהם ביחס לגבי הך דרשה של מקצת שיה שרק שייך בשם כללי – וז"ל: "והנה שם הכלליות מגדיר רק 'ביחס' לא 'בעצם', לא כן שם הפרטי, הוא שם עצם המין הברור - ומפורש כתבו תוספות כן פרק העור והרוטב לחלק בין שרץ לצב ועכבר יעו"ש בחולין [קכ"ו: ד"ה יכול], דכיוונו לזה בין שם הכללי לשם הפרטי, ודוק - וכן אמרו - שיה אפילו מקצת שיה, כיון שמקצתו שיה הוא ביחס וגדר השה - אבל כבש ועז אינו רק אם הוא בעצם כבש, לא במקצת".

כנראה שכוונת האור שמח היא כך - שמין כללי היינו שייכות 'לקבוצה' מסוימת, ולא הגדרה עצמית של המין עצמו - ובשייכות לקבוצה שייך אפילו במקצת - וזה מה שהביא מהתוס' בחולין [שם] שאין איסור חלב עד שיצא לאויר העולם, וזה משום שהשם הפרטי רק חל כשיצא לאויר העולם, אף שהשם הכללי חל כבר קודם, שהרי שייכות לקבוצה שייכת עוד לפני שחל השם הפרטי - ודו"ק.

על הקדמה זו ממשיך האור שמח לחלק בין האיסורים השונים – וז"ל – "לכן בחלב דכתיב וחלב 'שור כשב ועז' לא תאכלו, דזה שם הפרטי המגדיר בעצם, בזה אין מקצת כשב ככל כשב¹⁹ אמנם בכסוי הדם דכתיב חיה עוף שם הכלליות, וכן במתנות דכתיב שה, בזה אמרו אפילו מקצת שה או צבי, שהוא מקצת חיה".

והסיק דלפי"ז בדין חלב הדין כך: דבתייש הבא על הצביה וילדה, שאף אם חוששין לזרע האב ג"כ לא הוי רק מקצת עז וליכא איסור אלא דמה דאמרינן דחלבו אסור – היינו דאיכא גזירה אטו היכי שבא צבי על התיישה וילדה, דאז אם אין חוששין לזרע אב אז הוי כולו עז, ולכן גם הכא חלבו אסור – ובזה יישב את שיטת הרמב"ם הנ"ל למה ליכא מלקות בכוי.

ענף ג

בדין כיסוי הדם בכוי,

חיוב שאינו גמור מה"ת – ואין בו ברכה.

בדברי הגר"ח - במה שמבואר ברמב"ם דשייך חיוב מה"ת של כיסוי הדם בכלאים דבהמה וחיה – בלי ברכה – כיון שאין כאן חיוב גמור שיש בו צד חיוב וצד פטור.
מצאנו חידוש גדול ברמב"ם - דשייך חיוב מה"ת של כיסוי הדם בכלאים דבהמה וחיה – בלי שיהיה בזה ברכה כיון שאין המצוה שלימה.

והגר"ח ביאר את הדברים - וז"ל:

"והנה בחולין [ע"ט] פריך הגמ' והא דתנן כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו במאי עסקינן אי בתייש הבא על הצביה לשחוט וליכסי צבי ואפילו מקצת צבי, ובתוס' שם הקשו וז"ל הא גבי מתנות כי אמרינן שה ואפילו מקצת שה לא חשיב משום הכי כולו שה להתחייב בכל המתנות א"כ הכא נמי לא חשיב כאלו הוא כולו דם צבי אלא חציו, ובפ"ק דביצה [ח:] אמרינן לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה וחיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסות ביום טוב. ולפי מה שנתבאר בדעת הרמב"ם י"ל דהכא בכוי ליתא שום תערובת של דם פטור כלל, כי אם דכל הדם כולו הרי הוא חייב בכיסוי מחמת החצי חיה שבו, ומשום דיסוד דין חובת כיסוי תלוי רק בהדבר הנשחט, ועליה הוא דנאמר דין חיה, דחיה הנשחטת דמה טעון כיסוי, ובהמה הנשחטת אין דמה טעון כיסוי, וכדכתיב בקרא אשר יצוד ציד חיה ועוף וגו', אבל בעצם הדם לא איכפת לן ביה מידי אם הוא דם חיה או דם בהמה, אשר ע"כ שפיר אמרינן דאם אך צבי ואפילו מקצת צבי מועיל המקצת צבי שבו לחייב את הדם כולו בכיסוי, אף אותו שבא מחלק הבהמה, ולא איכפת לן כלל מה דהוא דם בהמה, דמ"מ כיון דגוף הדבר הנשחט יש בו גם צד חיה,

¹⁹ והוסיף שם – "אחרי זמן נזכרתי בשו"ת רמ"א [סימן קי"ז], אך לא ביאר באורך, יעו"ש בעיון גבי אתרוג המורכב".

ע"כ ממילא דמתחייב כל הדם מחמתו בכיסוי, ואין זה דומה למתנות, דהתם תלוי בגוף המתנות אם הם חיה או בהמה, וע"כ אינו חייב רק במקצתן.

ועיין ברמב"ם [פרק י"ד שחיטה ה"ד] שפסק דכלאים הבא מבהמה וחיה דמו חייב בכיסוי ואין מברכין עליו, ואם נימא דדעת הרמב"ם היא דחשוב תערובות דם חיוב בדם פטור, א"כ הא איכא כאן דם חיוב בודאי, ואמאי אינו מברך עליו, אלא ודאי כמו שכתבנו דדין כיסוי בנשחט הוא דתלוי חיובו, וכל הדם יש בו צד חיוב משום צד חיה שבו, וצד פטור משום צד בהמה שלו, ולהכי הוא דפסק הרמב"ם דאין מברכין עליו, כיון דאין חיובו גמור, ואין המצוה שלמה, דהא אית ביה גם צד פטורא, וכמו שפסק כן גם בדין נולד מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול דאין מברכין על הטפת דם ברית, ואף על גב דלדעת הרמב"ם שם חיובו הוא ודאי ולא מספק, אלא דכל שאין המצות בשלימות אין מברכין עליה, והכי נמי הכא גבי כיסוי דכוותה, ומ"מ לגבי יום טוב שפיר מכסין אותו גם ביום טוב כיון דחיובו בכל הדם הוא בתורת ודאי, וכמו שנתבאר.

הגר"ח מדמה הטפת דם ברית לכיסוי הדם בכוי - והיינו דבנולד מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול דאין מברכין על הטפת דם ברית, והקשה הגר"ח דלדעת הרמב"ם חיובו הוא ודאי ולא מספק, והגר"ח לא ביאר לנו מה ההוכחה לזה.

וכוונתו לפי מה שהקשה בחידושי הגר"ח [על הש"ס - הוצאת מישור - שבת קלה] דשיטת הרמב"ם [תרומות פ"ז ה"א] דנולד מהול מותר בתרומה - וכבר הקשו עליו דאיכא חובת הטפת דם ברית מצד ספק ערלה כבושה - וספק ערל אסור בתרומה מספק.

וע"כ דמוכרח דאינו ערל - ואעפ"כ איכא חובת מילה בודאי בהטפת דם ברית, וקשה דא"כ למה ליכא ברכה - וכנראה שזו נמי כוונת הגר"ח על הרמב"ם, ושפיר הוכיח מהכא דכל שאין המצוה מצוה בשלימות שוב אין מברכין עליה, ודו"ק.

[אלא שיש לדחות ראיה זו לדרכו של האמרי משה [סוף סימן כ"ב ס"ק כ"ד] שלמד שגם הרמב"ם מודה שהמצוה היא מספק - מחמת ספק ערלה כבושה - אלא ששיטת הרמב"ם שערלה כבושה - אפילו ודאי ערלה כבושה לא סגי להחיל עליו שם ערל - הלכך ליכא בזה איסור תרומה, אבל המילה היא מילה מחמת הערלה - הספק הלכך לא מברכים].

מביא כמה דוכתי דמצאנו איסור או חיוב ומצוה מה"ת - אבל אינו מצוה גמורה או איסור גמור אלא כעין חצי שיעור אסור מה"ת, ומדמה דין כוי להנך דינים.

כעין מה שמבואר בדברי הגר"ח שבהטפת דם ברית וכיסוי הדם של כוי חסר המצוה גמורה ובשלימות של החיוב - נראה להוסיף דמצאנו בכמה דוכתי מצוה או איסור מה"ת - שאין בו את 'המחייב הגמור' או את 'האיסור הגמור' של אותה הפרשה מסיבות שונות - אף שזה מה"ת ממש - ולהלן כמה דוגמאות בזה.

- א] יעויין בזה ברש"י במכות [כ"א] לגבי כתובות קעקע דאיכא שיטות דרק בכותב שם ה' או שם ע"ז דאיכא מלקות ובלי זה איכא איסורא דאורייתא בלי מלקות, כיון שאין זה עיקר האיסור.
- ב] בדומה לזה מצאנו בר"ן ריש נדרים לגבי שבועה בלי שם דליכא מלקות.
- ג] כעין זה מצאנו נמי בדין חצי שיעור דאסור מן התורה ואין חייבים עליו.
- ד] ברמב"ן בהשגות לספר מצוות [ל"ת שנ"ג] כתב דקריבה דעריות אסורה מן התורה כעין איסור חצי שיעור.
- ה] עוד מצאנו דוגמא לזה מדברי הר"ן בנדרים [ס"ח] דלצד דבעל מקלש קליש איכא איסור דאורייתא בלא מלקות, דמאחר שאין כאן הפרה גמורה איכא איסור דאורייתא ואעפ"כ מקליש איסורא ואין לוקין עליו.
- ו] כעין זה מצינו ברמב"ם [פ"ג מהלכות מאכא"ס ה"ו] לגבי יוצא מהטמא דאסורין מן התורה ואין לוקין עליהם והרמב"ם מדמה להו "כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות", עכ"ל.
- ז] כתב הרמב"ם במאכלות אסורות [פרק ז הלכה ט"ז] שבגוף הבהמה יש חוטין וקרומות שאסורים מה"ת מצד דם וחלב אבל אין בהם מלקות מה"ת, והרמב"ם מדמה לחצי שיעור - ועיין במ"מ "לפי שאין זה דם גמור היוצא צלול".
- ח] כתב הרמב"ם במאכלות אסורות [פרק ח הלכה ט"ז] שאיסורי הנאה שהם מאכל, לוקין על אכילה ועל הנאה לא לוקין והמ"מ מדמה לחצי שיעור.
- ט] נחלקו הראשונים אי אחות זקוקתו היא ערוה מה"ת כאחות אשתו - ועיין מה שהבאנו בזה באמרות אברהם יבמות [סימן נ"ה], ולהנך שזה מה"ת צ"ב דלמה איכא חליצה - ועיין בזה בירושלמי [ר"פ ד' אחין] - "מעתי לא יהו צריכות הימינו חליצה", ומשני "אמר רבי מתניה ע"י זיקה ואין בו איסור אחיות ברורות", וצ"ב הכוונה בזה, וביארו בזה עפ"י לשון המאירי [מובא שם] שביאר למה איכא חליצה ותפיסת קידושין "ששומרת יבם שמתה אסור באמה כדין חמותו לא כחמות לגמרי, שהרי חמותה גמורה אף לאחר מיתה בכרת ואין בה תפיסת קדושין אבל זו אינה חמות אלא כעין חמות ובדוגמא שלה", ומבואר דאף אי הוי דאורייתא אבל אין כאן את כל החומר של הדאורייתא, ולזה קרי הירושלמי איסור שאינו ברור.
- י] עיין לעיל בציונים והערות [פרק א' משנה ט'] שביארנו שהדין של הביכורים שמביא בנאבד הביכורים חייב אחריות, שאף שיש להם דין קדושה מה"ת ודין ביכורים, אכן חסר בדין ראשית שלהם, ואף דסו"ס בכלל ראשית נינהו אכן אכתי לא מיקרי ראשית גמור לענין חומש וקריאת הפרשה - והיינו נמי כנ"ל שה'במקום' של הראשית יש לו חלק מדיני ראשית, אבל לא כל החומר של הראשית.

יא] בדין כלאי בגדים בעינן דווקא צמר אילים ורחלים, שאין לך קרוי 'צמר סתם' אלא צמר אילים ורחלים, אבל בשאר צמר צריך ליתן שם לווי, צמר גמלים צמר ארנבים צמר עזים - הלכך לא נכללו באיסור תורה של כלאי בגדים - עיין בזה בכלאים [ריש פרק ט'] - ויעויין בשו"ע [יו"ד כלאי בגדים ריש סימן רצח] - "רחל בת עז, צמרה אסור עם פשתן, מפני מראית העין" וכך לשון הרמב"ם [כלאים ריש פרק י] - ועיין בכסף משנה [שם] שהביא מקור מבכורות [י"ז] "רחל בת עז אין לוקין על צמרה משום כלאים" וכתב - "משמע לרבינו דמכל מקום אסורה מפני מראית העין דלא גרע משירים וכלך" והקשה עליו "ותמיהא לי דהל"ל דמדאורייתא אסורה אלא שאין לוקין דהכי משמע לישנא דאין לוקין על צמרה - וי"ל דכיון דלא אשכחן לה רמז בתורה לית לן למימר הכי", ויעויין בביאור הגר"א [יו"ד שם] שכתב "מפני מראית העין. כמו שירים וכלך. אבל בגמ' שם משמע דמדאורייתא אסור אלא דאין לוקין ועיין כס"מ" - והעירני תלמיד אחד נ"י דכנראה דכוונת הגר"א הכא הוא כנ"ל דאינו צמר רחלים גמור ומושלם כיון שהרחל היא בת עז - וחסר בשם המושלם של הצמר - הלכך איסורו כעין איסור חצי שיעור.

יב] כעין זה מצאנו לגבי עדל"ת בדברי הרשב"א ביבמות [סוף ו']. שכתב - שיש דרגות של עשה של כיבוד או"א, ונפ"מ עד כמה שיכולים לדחות ל"ת, ומעשה כיבוד בלי הנאה לאב הוי בכלל עשה אבל אינו עיקר הכבוד, ולכן לא הוי בכלל עשה לענין דחיית ל"ת, וכן למד הגר"א [יו"ד סימן ר"מ ס"ק ל"ו] - מובא בברכ"ש יבמות [סימן ג' ס"ק ב'] - ובחזו"א אהע"ז [סימן קמ"ח קידושין ל"ב. על תוד"ה ר"י] ביאר את הגר"א שלא חסר בגוף החיוב שהוא חייב בזה ככל חיוב כיבוד או"א, אלא שאינו עיקר העשה לענין דחייה, ומפורש כנ"ל שיש מציאות של עשה וגוף העשה בלי שייכות לכמה הוא מחוייב בעשה - וזו ראייה גדולה.

על פי כל הנ"ל מתבארים דברי הגר"ח בכוונת הרמב"ם למה ליכא ברכה בכיסוי הדם - והזכרים שחסר בשם 'חיה גמורה' כיון שיש כאן גם 'צד' בהמה - ובאמת שהבאנו לעיל מהחת"ס על סוגיות [בלומנטל - סי' מג - סוגיא דחצי שיעור - ד"ה דחזי] דמדמה כוי לחצי שיעור - וזה משום שהוא סובר שיש בכוי "כלשהו שור כשב ועז", אבל אינו "שור כשב ועז" גמור - והן הן דברינו ובדומה לדברי הגר"ח - דלהכי לא מיקרי מצוה שלימה - דהוי כעין חצי שיעור בתורת חיה שבו - הלכך אינו מברך, וגם זה דומה להטפת דם ברית - כען מצות מילה, אבל אינה מצות מילה גמורה.

ביאור בדברי הגר"ח לגבי ברכת המצוות בכוי ע"ד הגרי"ז במנהג.

ונראה שבדברי הגר"ח לגבי ברכת המצוות בכוי והטפת דם ברית כתוב את היסוד של הגרי"ז בספרו עלה רמב"ם בהלכות ברכות - שחידש בשיטת הרמב"ם דליכא ברכת המצוות על מנהג - משום שברכת המצוות מורכבת מב' חלקים - א] 'וציוונו' ב] 'על מצות', והיינו דמקודם צריכים להתייחס לציווי מסויים, אכן זה בעצמו לא סגי - דאף אי איכא ציווי מושלם - אכן סו"ס אכתי

צריכים שיחול 'שם מצוה' על המעשה עצמו, והוכיח הגרי"ז שבמנהג יש חיוב גמור מצד לא תסור ככל מצוה דרבנן ואפעי"כ ליכא ברכה, כיון דבמנהג חסר בעיקר השם מצוה.

והן הן דברי הגר"ח - דאף דברור שיש כאן וציונו מושלם - ויש כאן ביטול עשה כמו כל ביטול עשה במי שלא מקיים כיסוי הדם והטפת דם ברית בכל כה"ג - והוא לא פחות מחוייב בהך עשה, וע"כ דמצד המטבע לשון של וציונו לא חסר כלום, אכן סו"ס חסר בחפצא דמצוה המושלמת - וכמו שבדינים דרבנן יש מנהג ויש מצוה כמו כן בדינים דאורייתא יש מצוה מושלמת ויש 'פחות מצוה' - ולא סגי בזה לברכת המצוות אף שיש כאן מצוה - וכעין מה דמצאנו נמי לגבי עדל"ת בכיבוד אב ואם.

והא דבכוי הוי פחות מצוה הוא פשוט שהרי זה 'מקצת חיה' - וכנ"ל, וממילא שהמצוה של כיסוי הוא מצוה רק בתור 'מקצת' דרך עד כמה שהיא חיה איכא בה תורת מצוה, וכן בהטפת דם ברית, נראה לומר שבכל מילה גמורה - המילה גם מפקיע ממנו את התורת ערל שבו לעשותו למהול, והכא המילה רק מחילה בו תורת מהול בלי הפקעת התורת ערל שבו - הלכך חסר בשלמות של המילה.

משנה יא

[יא] כיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה הכותב חיתו ובהמתו לבנו לא כתב לו את הכוי אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה הרי הוא נזיר ושאר כל דרכיו שוים לחיה ולבהמה וטעון שחיטה כזה וכזה ומטמא משום נבלה ומשום אבר מן החי כזה וכזה:

רע"ב משנה יא

לא כתב לו את הכוי - אף על פי שכתב לו שניהם לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב"ם פירש שאם כתב לו בהמתו לבד לא קנה את הכוי דאמרינן ליה אייתי ראייה דבהמה הוא, ואם כתב לו חיתו לבד אמרינן ליה אייתי ראייה דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן קנה ממה נפשך:

אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה - בין שאמר הריני נזיר שזה חיה בין שאמר הריני נזיר שזה בהמה ה"ז נזיר דספק איסורא לחומרא. ואפילו אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה או שזה אינו לא חיה ולא בהמה ה"ז נזיר מספק:

ציונים והערות משנה יא

פלוגתת הרשב"א והתוס' בגדר כוי בריה בפני עצמו - ונפ"מ בכלאים.

והנה - שנינו במשנה דכיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה - אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה וכו', וכבר הקשו התוס' בקידושין [ג.]. דאפילו אי ידעינן דודאי חיה הוא היה אסור להרביע עליו חיה ממין אחר, ותירצו דאתיא כמ"ד כוי זה הבא מן התייש והצבייה ומספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא דאם אין חוששין היינו מרביעין עליו צבי.

והרשב"א הוסיף - דאפילו למ"ד כוי בריה בפנ"ע ספקתו הוא משום שהוא דומה בצורתו לצבי בחיות ודומה לעז בבהמות, ואילו היה ידוע שהוא מין בהמה היה מותר להרביעו עם התיש ואילו היה ידוע שהוא מין חיה היה מותר להרביעו עם הצבי עיי"ש.

ומבואר דנחלקו הרשב"א והתוס' בגדר כוי למ"ד שהוא בריה בפנ"ע, האם הוי מין נוסף וחדש וכן שיטת התוס' אולם הרשב"א חולק וסובר שהוא אחד ממיני החיות או מיני הבהמות הקיימים - אלא שיש ספק אם באמת הוי כמין בהמה או כמין חיה, ולכן אילו היה מין חיה היה באמת מותר עם החיה.

שיטת הרמב"ם בכלאים בכוי.

אולם הרמב"ם [פ"ט כלאים ה'] כתב וז"ל, "והכוי כלאים עם החיה ועם הבהמה ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק" עכ"ל, ומבואר בדבריו דלא ס"ל כתירוצא דהתוס' והרשב"א, דבשלמא בהא דתנן שהוא אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה שפיר י"ל דהרבותא היא דאפילו במין שהוא דומה לו אסור, אבל בדברי הרמב"ם שהוסיף דאין לוקין עליו הרי משמע דקאי על כל חיה ובהמה שאסור בהם, ודלא כמש"כ שם הרשב"א דעל מין אחר שאינו דומה לו לוקה, והיינו דס"ל להרמב"ם דגם לגבי מין אחר אינו אסור אלא מטעם ספק, וצ"ע אמאי אינו אסור בתורת ודאי כמו כל ב' מיני חיות או בהמות וכקושית התוס'.

וכבר עמד בזה השע"מ שם, וכתב ליישב עפ"י שיטת הרמב"ם [שם בהל' ח'] לענין איסור חרישה בכלאים מדאורייתא דזהו רק בטמאה וטהורה דומיא דשור וחמור, ומבואר בתוס' יו"ט בכלאים [פ"ח מ"ו] שנקט דבחיה עם בהמה אפילו טהורה עם טהורה וטמאה עם טמאה אסור מה"ת, וא"כ י"ל דהרמב"ם מפרש דמתני' מיירי בכלאים דחרישה דליכא איסור דאורייתא בשני מינים דעלמא, ורק אם הכוי הוא חיה אסור לחרוש עם בהמה ואם הוא בהמה אסור לחרוש עם חיה, וזהו שכתב דמספק אינו לוקה.

וע"ע בחידושי סוגיות [סימן י"ג] מה שהארכנו עוד בהאי ענינא.

מסכתא ביכורים פרק ג

משנה א < רע"ב משנה א > **ציונים והערות משנה א** < "יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה" – פרי ראשון או לאו דווקא. > < ב' הערות בדברי רבי שמעון דליכא הפרשה במחבר. > < בה שיש להעיר עוד בירושלמי דנראה דרק לדינים מסויימים אמר ר"ש דליכא חלות ביכורים במחבר. >

משנה ב < רע"ב משנה ב > **ציונים והערות משנה ב** < "כיצד מעלין את הבכורים" – "הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' וכו'". > < קושי' בדין זריזין כנגד רוב עם. > < כמה ראיות שזריזין הוא מעלה בגוף המצוה. > < מיישב שכאן הדין רוב עם אינו דין הרגיל אלא שמתחייב בזה מצד עיקר דיני השמחה שבהבאה. > < ב' דרכים בראשונים לגבי 'מעמדות' אי עלו איתם או לא. > < דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה. >

משנה ג < רע"ב משנה ג > **ציונים והערות משנה ג** < בדברי הרשב"א בדין – שהשור הולך לפניו וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו. > < במה שיש להעיר על הרשב"א. > < קשה – דמה שייך הקרבן לסדר ההבאה, ומה שייך להדר את הקרבן לפני כן – ולמדנו שכל הסדר ביכורים בעזרה כבר קיים בהבאה. > < סיכום הלכות ששייכות כבר בהבאה מחמת הסדר של אח"כ. > < "קרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו". > < בדין עמידה של בעלי מלאכות – ומבואר שהסדר ביכורים של אח"כ בעזרה מתייחסת להבאה מהבית – ומיקרי כבר עושי מצוה. > < בדברי הרע"ב בנושאי המטה שהמת בה וכן בתינוק למילה. > < דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה. >

משנה ד < רע"ב משנה ד > **ציונים והערות משנה ד** <

ענף א בדין 'נוטל על כתיפו'. > < "הגיעו להר הבית אפי' אגרופס המלך נוטל הסל על כתיפו" – דברי הרמב"ן בגדר דין הבאת ביכורים. > < ביאור בדברי הרמב"ן מה שנתחדש הא בגדר דין הבאת ביכורים. > < לפי החולקים על הרמב"ן ונוטל על כתיפו הוא דין אחר בלי שייכות להבאה. >

ענף ב בדיני שירה. > < דברי התוס' בערכין דאיכא ב' דיני שירה. > < במה שיש לתמוה על התוס'. > < בדברי הרא"ש בכתב יד. >

משנה ה < רע"ב משנה ה > **ציונים והערות משנה ה** < בדברי הרדב"ז בביאור דברי הרמב"ם בגזילות. > < **משנה ו** < רע"ב משנה ו > **ציונים והערות משנה ו** < בדין תנופה לגבי יד הבעלים – אי הוי חציצה. > < אי הוי ב' תנופות או תנופה אחת. > < בדין ביכורים שהניחם במקדש לפני זמנם. > < בענין הנחה ותנופה בביכורים בלילה. >

משנה ז < רע"ב משנה ז > **ציונים והערות משנה ז** < בדין "בראשונה כל מי שידוע לקרות קורא". > < בענין שומע כעונה במקרא ביכורים. > < במה שדנו בדברי הבית הלוי בקול רם בשומע כעונה. >

משנה ח < רע"ב משנה ח > **ציונים והערות משנה ח** < בטעם החילוק בין עניים לעשירים. > < אי תלוי בכלי או בעשיר ועני. > < הבאה בתוך סל מעכב או לא. >

משנה ט < רע"ב משנה ט > **ציונים והערות משנה ט** < בדברי הירושלמי בביאור פלוגתתם. > < עיטורי ביכורים. > < דברי הר"ן בחולין. >

משנה י < רע"ב משנה י > **ציונים והערות משנה י** < שיטות הראשונים במה נקרא תוספת ביכורים. > < פלוגתת הראשונים אי פטורים מהודאי ואי תוספת ביכורים היא מה"ת או מדרבנן. > < בשיטת הרמב"ם י"ל שזה מה"ת – אבל אינו 'ראשית גמור' לכל הדינים. >

משנה יא < רע"ב משנה יא > **ציונים והערות משנה יא** < פלוגתת הראשונים בדין "באה מן הארץ". > < **משנה יב** < רע"ב משנה יב > **ציונים והערות משנה יב** < עיקר פלוגתת רבנן ור"י אי ביכורים הוי כקדשי המקדש או כקדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א] לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב] לענין אשירה שביטלה, ג] לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד] לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה. > < מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי. >

משנה א

[א] כיצד מפרישין הבכורים יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר רמון שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ורבי שמעון אומר אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע:

רע"ב משנה א

כיצד מפרישין. שבכרה – ואפילו לא נגמר הפרי, דכתיב (דברים כו) הנה הבאתי את ראשית פרי, בשעת הבאה הוא פרי, אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי אלא אפילו בוסר ואפילו פגין:

הרי אלו בכורים – וא"צ לקרות עוד שם אחר לקיטתן:

ר' שמעון אומר אעפ"כ חוזר וקורא שם - דדריש ולקחת מראשית כל פרי האדמה, מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי, דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפירות בתלוש כמו בשעת הבאה. ואין הלכה כר"ש:

ציונים והערות משנה א

"יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה" – פרי ראשון או לאו דווקא הראשון ממש ובמה שיש לדון בזה.

שנינו במשנה – "יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה ויש לדון האם הכוונה הכא דווקא לפרי הראשון או לאו דווקא, ומפורש בחינוך [מצוה צ"א] שזה הפרי הראשון, ועיין במלבי"ם [דברים כ"ו י'] שמהפסוק בשמות – ראשית ביכורי וכו' – היה משמע כל אלו שמתבכרים בהתחלת זמן הביכור, אבל מהלשון בכי תבא – "ראשית פרי" משמע הראשון שביכר – דווקא מהכא הוא שיש ללמוד את הדין שיורד אדם לתוך שדהו כו' קושרין אותה בגמי וכו' – ועיין בהערה ²⁰ שהבאנו לשונו, וכנראה מדבריו שיש ב' דיני ראשית.

אולם עיין בתורת הארץ [ס"ק ע"א] שהביא מהירושלמי דמהני הפרשת ביכורים בתלוש ולאחר מירוח – ולכא' לא שייך להכיר את הפרי הראשון, והוכיח דלא מעכב – והרמב"ם הביא דין זה ומשמע דלא מעכב.

אכן דייק מהרשב"ם והרשב"א בב"ב [פ"א] דאיירי בשיטת ר"מ דמביא ביכורים בפירות מן השוק – וכתבו דאיירי שהוא יודע שזה הפרי שביכרה ראשון ולכן פירש הרשב"א דמן השוק לאו דווקא – ונראה דצ"ל דנחלקו בהנך תרי דיני ראשית שהביא המלבי"ם.

מבאר דלא גרע פרי שאיו ראשית ממש מביכורים שנאבדו דמביא אחרים תחתיהם בלי קריאה וה"ה הכא.

אולם עיין עוד בתורת הארץ [ס"ק ע"ב] דרצה לומר שאין מחלוקת בראשונים, דאיכא למימר דכלפי קריאה לא מהני לכו"ע אלא בפרי הראשון ולגבי הבאה א"צ את הראשון ממש – והביא מקור מיניה וביה בראשונים לחילוק זה, שהרשב"א בב"ב קאי לענין קריאה, ובדעת הרמב"ם הוכיח דאיכא הבאה בלי בלי קריאה אי אינו ראשית ממש.

והוכיח כן מהדין שמוזכר לעיל [פרק א' משנה ח וט] בביכורים שנאבדו – והדין שם הוא שהוא מפריש שניים תחתיהם, ועיי"ש ברמב"ם שאינו קורא עליהם ופירש הרמב"ם משום שאינם

---

²⁰ וז"ל המלבי"ם – "והנה בשמות אמר ראשית בכורי, שהמה אשר יתבשלו בהתחלת זמן הבישול כי יכיר אותם תמיד כי בכל מין ומין ניכר הביכורים ע"י תכונת גידולם וכן לעיל שאמר מראשית כל פרי יתפרש ג"כ שיברור מאלה אשר יכיר שהמה ראשית הביכורים, אבל כאן שאמר ראשית פרי משמעו ביחוד הפרי שנתבשלה בראשונה, ומאין מכירה אח"כ, לזה אמרו בספרי מכאן אמרו יורד אדם לתוך שדהו כו' קושרין אותה בגמי, שעושה בה סימן".

ראשית, ומבואר שם עוד דפטורים מחומש, ובתורת הארץ מדמה להו אהדדי, דיתכן דהפירות הללו שלא ביכרו ראשונים אינם ראשית ודינם כהפירות השניים שם.

אולם דבריו הם חידוש גדול – ושפיר יש לחלק ביניהם – דהתם לא מיקרי ראשית כיון שהופרשו אחרים לפניהם, ועיין לעיל בציונים והערות [פרק א' משנה ח וט] שהבאנו ששם נתחדש גדר חדש – שעצם זה שהוא בא 'במקום הראשית' – לכן יש בו דין של 'כעין ראשית' ודין 'מקצת תורת ראשית' בזה שבא במקומו, והבאנו לדמות לכיסוי הדם של כוי ולהטפת דם ברית ולכל הנך גווני של מצוות שהם בגדר חצי שיעור – וכדמצאנו נמי כה"ג באיסורים, אולם הכא בנד"ד אינו כן שהרי הכא עדיף טפי שמצד אחד הוי ראשית ממש – שהרי לא היה ראשית אחרת שהופרש לפניו אכן מאידך התם עדיף שהוא מתייחס לראשית האמיתי בזה שהוא בא במקומו, ודו"ק.

מחלק בין הדין ראשית לגבי קריאה לדין ראשית לגבי הבאה.

ונראה לקיים את עיקר סברתו ולחלק בין קריאה להבאה מטעם אחר – והוא על פי מה שדייק המלבי"ם דבשמות ובתחילת הפרשה בכי תבא משמע שמביא מכל הראשית ולאו דווקא הפרי הראשון – ובהמשך הפרשה בכי תבא בפסוק י' – הנה הבאתי את ראשית פרי – הכא משמע דווקא ראשית ממש וזה הדין של קושר גמי, ויש לדייק שהמשך הפרשה איירי בקריאה ותחילתה מיירי בהבאה, וכן בשמות איירי בהבאה – והיינו כחילוקו של התורה הארץ.

והסברא לחלק בזה היא על פי מה שנתבאר בדברינו בחידוש סוגיות [סימן ג'] – והרחבנו בזה עוד בציונים והערות [פרק א' משנה ה ענף א] שבאמת יש ב' דינים נפרדים במצות הבאת ביכורים, דתרי פרשיות נפרדות נאמרו בדין זה, דבפ' משפטים כתיב "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך", ובפ' כי תבא הוסיפה תורה מצות קריאה, והתחלת הפרשה היא "ולקחת מראשית פרי האדמה וכו' והלכת אל המקום אשר יבחר", והיינו דהתורה חזרה שוב על מצות הבאת בכורים עצמה כהקדמה למצות הקריאה.

וכפשוטו היה אפ"ל דחזרה התורה בפרשת זו על ההבאה רק מחמת מצות הקריאה שנתחדשה בה, אולם נראה דאינו כן, אלא דנתחדש פרשה נוספת בעיקר מצות ההבאה, והביאור בזה הוא כך, דעיקר מצות הבאת ביכורים למדנו בפ' משפטים, וגדר המצוה הוא כהבאת קרבנות, וזה גלי לן קרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וכו'" וכן הבאנו מהירושלמי, וכן הוכחנו מפלוגתת ר"י ורבנן עד הר הבית ועד באר הגולה, והיינו דדיני הקרבן שבביכורים מחייבים הבאתו, וזה דין א' בפרשת משפטים וזה עפ"י קרא ודרשה ד"והבאתם שמה".

ובפ' כי תבא בפרשת הקריאה, התם חייבה תורה דין נוסף של הבאה, והבאה זו שייכא לדין הקריאה, והקריאה היא דמחייבא הבאה זו, והיינו דמסדר הקריאה היא ש"יביא ויקרא" ושהקריאה תהיה מתוך הבאתו, עיי"ש הרחבת דברים בזה.

ונראה שבזה מתחלקים הנך תרי דיני ראשית, שהדין ראשית לגבי קריאה היינו ראשית ממש - ובוזה יש דין של קושר גמי, ומאידך - הדין ראשית של הבאה מצד פרשת קרבנות יש בו דין אחר וזו דרגא אחרת של ראשית, ומדוקדקים הדברים בכתובים דדוקא בקריאה עצמה מוזכר הדין ראשית של גמי - ודו"ק.

ובהאי ענינא דמצאנו דרגות שונות של ראשית בביכורים - עיין מה שנתבאר להלן בציונים והערות [פרק ג' משנה י] לגבי תוספת ביכורים.

עוד ספיקות בהאי ענינא.

ובעיקר האי ענינא עיין לעיל [פרק א' משנה ז'] במוכר שדהו והביא הלוקח - ולר"י הלוקח מביא מאותו המין ויש לדון האם הביכורים של השני הם מהראשונים שביכרו - והרי איירי בהך שדה, ויש לדון מה הדין בב' אילנות באותו המין בשדה אחת - האם מודדים בכל אילן ואילן בפני עצמו מה שביכר ראשון או בכל השדה כאחת - ונפ"מ בנידון זה של מוכר ולוקח, ודו"ק.

ב' הערות בדברי רבי שמעון דליכא הפרשה במחובר.

יש להעיר, דהכא נחלקו רבנן ור"ש אי מפריש ביכורים במחובר או דוקא בתלוש, ולדעת ר' שמעון מפריש רק בתלוש, וקשה, דלעיל [פרק ב' משנה ד'] שנינו "דנקנים במחובר", ובוזה חמור ביכורים מתרומה ומעש"ש, ולא מובא בזה שום חולק, וכבר העיר בזה בתוס' אנשי שם כאן, וצ"ע.

עוד יש להעיר בעיקר דברי ר' שמעון - דאחרי שאמר הת"ק דמפריש ביכורים במחובר, מוסיף ר' שמעון "אעפ"כ חוזר וקורא אותם ביכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע", וקשה דהול"ל בפשיטות דאינו מפריש במחובר, ומה הוסיף כאן הלשון "חוזר וקורא" דמשמע דהפרשה דמעיקרא חיילא, ורק בעינן הפרשה שניה, וצ"ע.

בה שיש להעיר עוד בירושלמי דנראה דרק לדינים מסויימים אמר ר"ש דליכא חלות ביכורים במחובר.

והנה עיין בירושלמי כאן שאמרו דלדעת ר"ש כשמפריש במחובר אינו מדמע ואין בו חומש ואין בו מלקות דחוץ לחומה, וקשה, דלמה אמרו דדוקא הנך ג' דינים לא חיילו, הא בפשטות אין שום חלות הפרשה במחובר לדעת ר' שמעון ואין כאן ביכורים כלל, ומ"ט אמרו בירושלמי כן דוקא בהנך דיני.

ונראה דמזה מוכח דע"כ דמודה ר"ש לת"ק בעיקר חלות ביכורים דחיילא גם בהפרשה במחובר, ומה דסובר דלא חיילא דין ביכורים במחובר, היינו דוקא לכל דיני התרומה שבו וזהו כוונת הירושלמי דימוע וחומש, וכן לדיני המעש"ש שבו וזהו כוונת הירושלמי באיסור חוץ לחומה, והיינו דלכל הנך דינים לא חיילא הפרשתו במחובר, אבל מודה ר"ש דאכתי חיילא ביה עיקר "שם ביכורים".

וכנראה שהנפ"מ יהיה לענין הזכות ממון לכהנים שבביכורים, וזה כמבואר לעיל [פ"ב מ"ד] בפ"ה המשנה להרמב"ם, ויש לזה מקור מדרשה בספרי דמהתם ילפינן דאיכא חלות ביכורים גם במחזור לענין זכיית הכהנים, וזה לכו"ע – וא"ש שיטת ר' שמעון מהמשנה שם, וכל זה מבואר בחידושי סוגיות [סימן י"ב] בהרחבה.

משנה ב

[ב] כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו :

רע"ב משנה ב

כל העיירות שבמעמד - כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה, ואנשי המעמד ישראלים היו שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלויים שבאותו משמר כל אחד בשבת הקבוע לו, והן נקראים אנשי מעמד :

מתכנסות לעירו - של ראש המעמד ולא היו מביאין בכוריהם כל אחד בפני עצמו משום דברוב עם הדרת מלך :

ולא היו נכנסים לבתים - מפני אהל הטומאה :

ולמשכים - בבקר כשהם משכימים :

הממונה - ראש המעמד :

קומו ונעלה ציון - ובדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה :

ציונים והערות משנה ב

"כיצד מעלין את הבכורים" - "הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' וכו'".

כשעלו לירושלים מבואר במשנה שהיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' וכו' והרבה דברים מיוחדים היה בעלייתן שלא מצאנו בעלייה לרגל וכן במעש"ש – ותחילת המשנה "כיצד מעלין את הבכורים" בא לומר שע"כ שיש סדר והלכות ודינים בעלייה עצמה, מה שלא מצאנו במעש"ש ועלייה לרגל.

וקשה דמאי שנא ביכורים מעלייה לרגל ועלייה לירושלים למעש"ש, וביאר בזה במשנה ראשונה שיש דין שמחה בביכורים שנאמר ושמחת בכל הטוב – ויש לומר שהדין הזה הוא גם בהבאה עצמה – ודלא כעלייה לרגל שרק ביו"ט עצמו איכא שמחה, ובמעש"ש ליכא שמחה כלל במצוה, וכל התקנות הללו הם להגדיל את השמחה בעלייה עצמה – עכתו"ד.

אכן סו"ס קשה דלכאו' העלייה עצמה אינה אלא הכשר מצוה - הרי מצות הבאה ביכורים לפי הריטב"א והרמב"ן בב"ב [פ"א] ²¹ אינו אלא מהר הבית לעזרה, אבל עד הר הבית אינו בכלל הבאה וע"כ שאינו בכלל המצוה, וא"כ מהיכי תיתי שתיקנו שהשמחה של המצוה תתקיים גם בהכשר מצוה.

ונראה על פי מה שנתבאר לעיל בציונים והערות [פרק א' משנה ז] – ששם הבאנו יסוד גדול שההבאה עצמה היא הקריאה והיא ההגדה – והגדר – בזה ש'הקריאה' בפיו ב'וענית ואמרת' באה בתור ביטוי ל'קריאה' שנמצאת בהבאה – עיי"ש כמה ראיות ודינים ששייכים לחידוש זה, וי"ל דאף שהמצוה בהבאה היא רק מהר הבית, אכן אחרי ההגדה – שוב חיילא בכל הבאה כולה קיום של קריאה שבא לידי ביטוי בקריאה של אח"כ – וקיום זה חיילא בהבאה מהבית, וכמובן שכל זה לא שייך במעש"ש ובעלייה לרגל דבתרווייהו אין כלום בגוף העלייה עצמה – ונמצא שבכולם העלייה עצמה אינה אלא היכי תימצי להגיע לשם ולהביא את המעש"ש, משא"כ הכא גוף העלייה יש בה קיום דין שבהבאה מונח תחילת קיום ההגדה.

ממילא י"ל שזה כל עיקר המשנה – שתיקנו דינים בסדר של העלייה ובסדר של ההבאה – כיון שיש בהבאה ועלייה קיום דין בפני עצמו שעל ידה יש ביטוי להגדה של אח"כ – ואינו כהיכי תימצי בעלמא להיות שם.

ודברי המשנה ראשונה נמי מתבארים על דרך זו – דבאמת – אף שעיקר המצוה היינו ההגדה וסדר הפרשה במקדש – אכן בהבאה מונח ההגדה של אח"כ – עד כדי כך שההגדה בא לפרש בפיו את ההגדה שהיתה בהבאה – ויש לומר א"כ שכשמתקנים שמחה בהבאה – אז ההגדה שלאחר מכן שבאה לפרש בפיו את ההגדה שהיתה בהבאה – גם השמחה שבהבאה מתייחסת להגדה שהיא גוף הקיום מצוה בפועל – ובהמשך הדברים נביא הוכחות נוספות לעיקר יסוד זה – שמה שמתקנים בהבאה מתייחס לסדר הפרשה של אח"כ.

קושי' בדין זריזין כנגד רוב עם.

עיין ברמב"ם וברע"ב שפירשו שעיקר ההתאספות וכינוס היה לקיים דין רוב עם הדרת מלך, והנה - עיין במלבושי יו"ט ²² שהוכיח מהכא דרוב עם עדיפא מזריזין כיון שאי זריזין היה עדיף – אז שפיר היה דין שכל אחד יעלה מתי שפירותיו יבכרו ולמה להמתין למעלת רוב עם הדרת מלך, ומוכרח דרוב עם עדיפא, והקשה מהמבואר בר"ה [ל"ב:] דמקדימין הלל לשחרית דזריזין מקדימים עדיף מרוב עם במוסף – וכן נפסק בחיי אדם [כלל ס"ח] דזריזין עדיף - וצ"ע.

²¹ מובא להלן בציונים והערות [משנה ד ענף א]

²² [ח"ב יו"ד סימן כ"ה בסימן ב' ד"ה וזה – עמוד 122].

כמה ראיות שזריזין הוא מעלה בגוף המצוה.

ונקדים במה שיש לחקור בעיקר הגדר של זריזין – האם הוי ענין ומעלה צדדית במצוה – ולמשל – מצאנו להלן במשנה ג' שעומדים בפני מביאי ביכורים כדי לכבד את עושי מצווה ולכא' אין זה אלא מעלה צדדית שלא מתחברת לגוף המצוה של הבאת ביכורים שפשוט שהמכבדים עצמם אינם בכלל עשיית המצוה עצמה, ויש לומר דמעלת זריזין היא גם מעין כבוד צדדי למצוה אף שעושה המצוה הוא המזדרז – או לא דהוי מעלה בגוף המצווה עצמה – ונראה דמוכרח בכמה דוכתי שזה מעלה בגוף המצוה – ולהלן המקורות:

א] מוכרח כן מלשון רש"י במגילה [כ:'] דכתב שם דכל היום כשר למגילה אף דזריזין מקדימין, ומשמע שהיה צד דחסר בדין לכתחילה בקריאה כשלא מתקיים בו זריזין וכבר עמד בזה הטורי אבן שם, וע"כ שהוא מעלה בגוף המצווה.

ב] יתירא מזו מבואר בתרומת הדשן [סי' ל"ה] דעדיף זריזין מקדימין ממצווה מן המוכרח ולכן קטן שבאחין מייבם כשגדול האחין במדה"י, ועי' מג"א [סי' כ"ה ס"ק ב'] דפוסק כן [ועי' שבות יעקב ח"א ס' ל"ד דחולק], ואף דהתם מדין שיהוי מצווה אכן עיין עבודת הגרשוני [סוף סימן י"ב] שזה דין אחד, וע"ע בהערה ²³ מה שהבאנו בכל זה מהפוסקים לגבי הידור מצוה נגד זריזין.

ג] ונראה עוד, מדברי התוס' בפסחים [ד'] מבואר דע"י זריזין נהיה כבר לשלוחי מצווה אינם ניזוקין ויכולים ללכת בלילה, וזה על כרחך רק אם זריזין הוא מעלה בגוף המצווה, שאם זו מעלה צדדית, לא נהפך בזה לשלוחי מצווה, ודו"ק, ולמשל, הרי הבאנו שעומדים בפני מביאי ביכורים כדי לכבד את עושי מצווה ולכא' אין זה אלא מעלה צדדית – ואטו גם בדידהו שייך לדון דין שלוחי מצווה מחמת מצות ביכורים, וה"ה בנד"ד אם המצווה לא צריכה לילה, א"כ אין בזריזין בלילה דין שלוחי מצווה, ורק אם המצווה עצמה צריכה זריזין וזה בלילה, אז הוי שלוחי מצווה, ודו"ק.

ד] נראה להוכיח עוד מגוף הסוגי' דפסחים [ד']. דקס"ד דחז"ל קבעו זמן למצוות בדיקה באור ל"ד, וזו כבר "זמן המצווה", ונראה דכל זה רק שייך אם ננקוט דזריזין הוא מעלה בגוף המצווה ולא מעלה צדדית, דממעלה צדדית שלא שייכא לגוף המצווה לא קובעים בזה זמן המצווה, ודו"ק.

---

²³ ובענין זה ע"ע בפוסקים שדנו ונחלקו בכל זה, דיעויין ברמ"א [או"ח תכ"ו ב'] ובמג"א [ס"ק ג'] ובמעשה רב להגר"א [סי' קנ"ט] לענין ברכת הלבנה להמתין ער מוצ"ש או לברך תיכף בחול, ועיין עוד בנשמת אדם [כלל ס"ח] מה שהביא מספר חסידים [תתע"ח] ובערוך השלחן [או"ח תכ"ו] ובשו"ת פנים מאירות [ח"ב סי' א'] וע"ע שו"ת חכם צבי [סי' ק"ו] ושו"ת עבודת הגרשוני [סוף סי' י"ב], ושו"ת דברי מלכאל [ח"א סי' י"ב], וע"ע בשו"ע הרב או"ח [צ"ד ה'] לגבי היוצא לדרך והגיע זמן תפלה, אף על פי שמן הדין יכול להתפלל בדרך הילוכו ואינו מחוייב להתעכב מלהתפלל עד שיגיע למחוז חפצו כדי להתפלל שם מעומד, כיון שעכשיו הוא פטור מן העמידה, מכל מקום כדי לקיים מצוה מן המוכרח נכון הוא שימתין עד שיגיע למחוז חפצו להתפלל שם מעומד אם ידוע לו שיהיה לו שם מקום מיוחד שלא יבלבלוהו, ואין בזה משום זריזין מקדימין למצוות, כיון שמתכוון לקיים מצוה מן המוכרח.

ה' [ע"ד זה יש להוכיח מהטורי אבן [מגילה ו':] שלמד דלמ"ד דקורין באדר ראשון דזה מדין זריזין ודלא כפשטי' דסוגי' מצד אין מעבירין על המצוות, ומבואר דמדין זריזין אפשר לקבוע זמן המצווה.

ו' [עוד יש להוכיח כן מברכות ו']. דאמרו שם דלעולם יתפלל אדם בביהכנ"ס, ועי' פנ"י [שם] דהחידוש בזה הוא דלא נימא דעדיף זריזין ביחידות בביתו, והנה, פשוט דמעלת בית כנסת וציבור היא מעלה בגוף התפילה, ומדאיצטריך לחדש דעדיפי מזריזין מוכרח דגם זריזין הוא כן, ודו"ק.

ז' [עין בתוס' מגילה ג']. דאיחור עבודת הכהנים מיקרי "מבטלין עבודה", עיי"ש היטב, והוכיח מכאן בגליוני הש"ס [מבעל האתון דאורייתא] בפסחים ד' ש"כ זריזין הוא מעלה בגוף המצווה, שאין לומר דכוונת התוס' דביטל "זריזין", דכתוב שהיה ביטול בגוף העבודה, וע"כ שחסר בשלמות העבודה בזה שחסר לה ענין זריזין.

ח' [יש מקום להוסיף הוכחה נוספת לזה שזריזין הוא מעלה בגוף המצווה, דהנה, ידוע מזקני ליטא שהגר צדק היה צריך להסתובב בוילנא לפני שהרגו אותו על קידוש השם, ושלה לשאול את הגר"א האם ללכת מהר לקיים זריזין קידוש השם או ללכת לאט מדין חיי שעה, והכריע הגר"א דצריך ללכת מהר מדין זריזין, ונראה דשורש הספק הוא אם זה מעלה בגוף המצווה או מעלה צדדית, דכמו דקידוש השם דוחה נפש, כמו כן דוחה חיי שעה, ואי זריזין הוא מעלה בגוף המצווה של קידוש השם א"כ פשיטא שגם זריזין של קידוש השם דוחה חיי שעה, אבל אם זה מעלה צדדית לא יתכן שזה דוחה חיי שעה, אטו נימא דחיוב מצוה של קידוש השם גם ידחה חיי שעה, ופשוט - הרי לנו דמהכרעת הגר"א מוכרח שזריזין הוא מעלה בגוף המצווה עצמה, וע"ע בהערה ²⁴ בזה.

על פי כל הנ"ל היה נראה לגבי עיקר החידוש בסוגי' דר"ה [ל"ב] דעדיף זריזין מקדימין מרוב עם הדרת מלך, שהחידוש מתפרש כך - דכיון דזריזין הוא מעלה בגוף המצווה, הלכך עדיף ממעלת רוב עם הדרת מלך, דאדרבה - רוב עם הוא מעלה צדדית - ולא מצטרפת לגוף המצווה, הלכך עדיף מיניה זריזין.

מיישב שכאן הדין רוב עם אינו דין הרגיל אלא שמתחייב בזה מצד עיקר דיני השמחה שבהבאה.

ועל פי הגדרים הללו נראה - דאדרבה - בזה גופא מתיישבת הקושי' מהבאת ביכורים - והדברים מבוארים מיניה וביה במשנה - הרי המשנה מתעסקת בדין "כיצד מעלין את הבכורים" - וכבר

---

²⁴ ובעיקר ספק זה שמעתי בשם הגאון ר' אתמר גרבוז שליט"א לתמוה דגם בעקידה עצמה היה נדון של זריזין מול החיי שעה של יצחק שגם על חיי שעה זו היה אברהם חייב, ומוכרח מיניה וביה דזריזין דוחה, ודחה בזה ידידי הגר"א קפלן שליט"א דעקידה היא הקרבת הנפש בתורת קרבן ובה ליכא נדון של דחיית נפש כמו בקידוש השם שהוא מצוה שדוחה נפש, וממילא דבעקידה כבר ליכא נדון כלל של חיי שעה, ופשוט.

נתבאר דמה החילוק בין ביכורים למעש"ש וכדומה – וע"כ שיש דינים בגוף ההבאה – וחלוק ההבאה של ביכורים לשאר ההבאות, שהבאה זו יש בה קיום דין, וממילא שעצם זה שבמשנה הזה של 'כיצד מעלין' כלול הדין של 'רוב עם', מזה למדנו שכאן אין המחייב של 'רוב עם' ככל דין של 'רוב עם' בעלמא – אלא שכאן תיקנו את הדין רוב עם בתור חלק מהפרטים של "כיצד מעלין" – וכמו שתיקנו שמחה ב'כיצד מעלין' כך תיקנו עוד מעלות – ונמצא שהתקנה הכללית של 'כיצד מעלין' מחייבת הרבה מעלות בהבאה – מעלת שמחה ומעלת רוב עם.

ודבר זה מוכרח עוד ממה שנתחדשו גדרים מסויימים האיך לקיים את ההלכות של 'רוב עם הדרת מלך' – הרי הלכה זו של "כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר" היא אופן מסויים ותקנה מיוחדת האיך לקיים את ה'רוב עם הדרת מלך', וזה לא מצאנו בכל הלכות 'רוב עם' – וע"כ כנ"ל שתיקנו מעלת רוב עם בתור חלק מהמצוה – וממילא שיש לומר עוד – שתקנה זו מצרפת את המעלה של רוב עם להיות מעלה בעיקר המצוה – ולא בתור מעלה חיצונית למצוה כרוב עם דעלמא, ושוב עדיפא מזריזין, דכל מעלת זריזין כנגד רוב עם היא רק עד כמה שרוב עם הוא מעלה צדדית, אכן הכא איכא מחייב מצד עצם ההבאה שיהיה ברוב עם ושוב עדיפא מזריזין.

איברא דסו"ס קשה דליכא שום מצוה בהבאה – ואינו אלא הכשר מצוה, ואף אי נימא דחלוק ההבאה של ביכורים משאר הבאות ועליות, הא סו"ס ההבאה אינה אלא הכשר מצוה – וכדהבאנו מהראשינים, וא"כ לא שייך שרוב עם יהיה מעלה בגוף המצוה אי הדין רוב עם התקיים דווקא בהכשר ולא בגוף המצוה, לעומת זריזין שאי יזדרז בהבאה שוב יזדרז עיקר הקיום מצוה של ביכורים – דתלוי זב"ז, וצ"ע.

ונראה דמכאן הכרח לדברינו לעיל – דלעיל הקשינו – דמה שייך הלכות של שמחה בהכשר מצוה – וביארנו על פי הרמב"ן שבהבאה מתקיימת ההגדה של אח"כ – והגדר – בזה ש'הקריאה' בפיו ב'וענית ואמרת' באה בתור ביטוי ל'קריאה' שנמצאת בהבאה – ובגוף העלייה עצמה איכא קיום דין – שהרי בהבאה מונח תחילת קיום ההגדה.

וממילא נתבאר שכל הפרטי דינים של שמחה וכן 'רוב עם' שמתקיימים בהבאה – כולם מתייחסים להגדה ולקיום של גוף המצוה של אח"כ בעזרה – ואף דמצד עצמו ההבאה מיקרי הכשר מצוה אכן סו"ס הקיום מצוה של אח"כ מתייחסת גם להבאה דמעיקרא ולכל הצורה שבה התקיימה ההבאה, וממילא דא"ש איך תיקנו שמעלת רוב עם יצטרף למצוה, שהרי כאן נתחדש שבכל ההכשר מצוה של הבאה מתקיים אח"כ כל סדר הפרשה שנעשה בעזרה – למפרע – דכעת בזמן ההבאה עצמה אין בזה חיוב ואינו אלא הכשר – אבל אח"כ הוא מתבטא בכל סדר הפרשה, וממילא דכל המעלות בהבאה זו מתייחסות לסדר קיום הפרשה של אח"כ.

ועיין בציונים והערות להלן [משנה ג'] שהוכחנו עוד כעיקר סברא זו מכמה דינים אחרים שמצאנו בהבאה.

ב' דרכים בראשונים לגבי 'מעמדות' אי עלו איתם או לא.

בעיקר הדין אסיפה בעיר של המעמדות – עיין בדברי הר"ש סיריליאו שמתאפסים בעירו של ראש המעמד – ומבואר שעולים עם המעמד של אותו השבוע שעולים, וכן למדו הרבה מהמפרשים, עיין במהר"א פולדא שדה יהושע ותפארת ישראל.

אולם דבריהם חידוש – שהרי הרמב"ם והר"ש והרא"ש והרע"ב לא פירשו בהדי' שהמעמד עלו איתם – ויתכן שרק היה מקום אסיפה שממילא מחמת המעמדות היו רגילים לאסוף תמיד שם – הלכך גם הכא השתמשו בו עבור הרוב עם, אבל אין ראיה שהעלייה עצמה תלויה בעלייה של המעמד.

ובאמת שצריכים להבין – הרי עיקר ענין המעמד הוא שיהיה בכל קרבן ג' כתות – ועיין בריטב"א בתענית [כ"ו]. שהיו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראלים במעמדם – והיו מתחלקים לכתות של מעמדות בכלל ישראל כמו מנין המשמרות של כהנים שגם היו מתחלקים בכל השנה, ונמצא כ"ד משמרות וכנגדם כ"ד מעמדות של ישראל.

אלא דיעויין במשנה בתענית [כ"ו]. שלא כתוב בהדי' שהמעמדות היו עולים לקרבן שנראה שהיו מתכנסים בעיר שלהם להתפלל על הקרבן, וקשה – שעיקר הלשון מעמדות הם בגלל שעמדו על הקרבן – ועיין מאירי [שם כ"ו]: דב' מינים היו, דעיקרם היו עומדים על הקרבן, אבל הזקנים שלא יכלו לעלות היו מתנדבים להתענות ולהתנהג כאנשי מעמד שבירושלים, ואלו לא עלו, וע"ע ברמב"ם [פ"ו כלי המקדש הלכה א – ג'] שחידש עוד שלא תלוי בזקנים אלא שרחוקים לא עלו ורק הקרובים עלו, הרחוקים הנכנסו בעריהם – ועיין היטב ברמב"ם במשנה כאן שכתב "ומה שצריך לדעת אותו כאן הוא שכל שבוע יש מעמד מישראל ידועים מתאספין בעריהם לצום ולתפלה וקריאת תורה, וכשנשלם מעמד זה מתחיל מעמד אחר", ולא משמע שעלו בכלל.

ויש לעיין – דא"כ לפי הרמב"ם יתחדש שהמשנה איירי רק בקרובים לירושלים ולא משמע כן, ונראה שלשיטתו באמת לא כתוב שאנשי מעמד היו עולים, ולפי המפרשים שלמדו שעלו אנשי המעמד צ"ל ע"ד המאירי שכולם עלו חוץ מהזקנים.

אולם עיין בדברי הח"ח בזבח תודה במשנה בתענית [שם] שמבואר דבאמת לא עלו, ובכל מעמד היה לכתחילה חלק מהמעמד שהיו גרים בירושלים ורק אלו עלו לעזרה וכל ישראל לא עלו, וע"כ דזה א"ש רק לדרכם של הראשונים ולא כדרכו של הר"ש סיריליאו שמפורש שעלו כל המעמדות – ודו"ק.

אולם סו"ס עיקר דבריהם תמוה – הרי הזמן של עלייה והבאה עם קריאה אינו אלא מעצרת עד סוכות – ואין כאן כ"ד שבועות [תשע עשרה עד סוכות], ונמצא שהזמן עלייה של הרבה

מהמעמדות לא היה בזמן הבאת ביכורים – וצ"ע דהאיך תלינן העלייה להבאת ביכורים כפי המעמדות, וצ"ע, וע"כ כהראשונים שלא עלו, וכל הענין היה היכי תימצא לעיקר התקנה שיוכלו ליצור כאן מצב של 'רוב עם' על ידי התאספות בעיר של המעמדות.

דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה.

ראיתי להעתיק את דברי המהרש"א בחידושו על המשנה כאן:

"כיצד מעלין הבכורים כו' השור הולך כו' החליל מכה כו' הגוזלות כו'. כל הני מילי דקחשיב דרכי שמחה הן ונראה דמפקינן ליה דבעי במצוה זו שמחה מדכתיב בה ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך וגו' והכי אמרי' בפרק אין בערכין מניין לבכורים שטעונין שירה אתיא טוב טוב כתיב הכא בכל הטוב וכתוב בשירה בשמחה ובטוב לבב ועיי"ש פירש"י ותוספות וכמ"ש לעיל דזו המצוה ראשונה ממתנת א"י לאבותינו ויש לנו ליתן בה שבח ושירה להקב"ה על קיום לנו שבועתו לאבותינו ואמר שתחלת הליכתה יהיה בשמחה ובשירה קומו ונעלה ציון אל בית ה' דא"י מקודש בעשר קדושות וציון שהיא ירושלים מקודש בעשר קדושות יותר מא"י ובהמ"ק שהוא בית ה' מקודש בי' קדושות יותר מירושלים כדאמרי' בעלמא".

"ולכן אמרו בתלמוד ירושלמי דבדרך שהיו עדיין בא"י אמרו שירה מענינו שמחתי באומרים לי בית ה' נלך וגו' ובבואם לירושלים למקום קדוש יותר הוסיפו בשירה עומדות היו רגלינו וגו' ובבואם להר הבית למקום קדוש יותר הוסיפו בשירות הללו אל בקדשו וגו' שיש בו עשרה הללו".

"ובהגיעם לעזרה שהוא מקום עבודה ושירה דברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת וגו' האי קרא נמי אמרוהו בשיר על בנין ותוספת העזרה כדאמרי' פרק ידיעות הטומאה. וענינו מפורש שם והכא נראה לפרש ליתן שבח והודאה להקב"ה שהביאנו לשלום עד הלום שהוא המקום הגבוה יותר מכל העולם והיינו ארוממך ה' כי דליתני וגו' כדאמרי' פ' איזהו מקומן מקום דמדלי טפי והוא מקום העזרה ע"ש וק"ל".

משנה ג

[ג] הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו החליל מכה לפנייהם עד שמגיעים קרוב לירושלם הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפנייהם ועטרו את בכוריהם הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום :

רע"ב משנה ג

תאנים וענבים - כשהם לחים :

והרחוקים - מירושלים ואין בכוריהם יכולים להתקיים כל כך :

מביאין גרוגרות וצמוקים - תאנים וענבים יבשים :

השור הולך לפנייהם - ומקריבין אותו שלמים :

ועטרה של זית בראשו - אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שבשבעת המינים, דכתיב (דברים ח) ארץ זית שמן. ואית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית :

ועטרו את בכוריהם - וכיצד מעטרים, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטרן בתאנים לחים מי שהיו בכוריו צמוקים מעטרן בענבים לחים ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכולם מלמעלה :

הפחות - סגני כהונה :

והגזברים - הממונים על ההקדש :

ולפי כבוד הנכנסים - לפי רוב הנכנסים היו יוצאים אם מרובים מרובים ואם מועטים מועטים :

וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפניהם - אף על גב דאין בעלי אומניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מ"מ היו חייבים לעמוד מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה. ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה :

ציונים והערות משנה ג

בדברי הרשב"א בדין - שהשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו. מבואר במשנה ש"השור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו" – ועיין בשו"ת הרשב"א [חלק א סימן רצא] מה שכתב בזה – וזה לשונו: "משנה ששית - שאלת לפרש לך מה ששנינו בפרק שלישי של מסכת בכורים [משנה ג'] והשור הולך לפנייהם.

תשובה: כבר ידעת שהבכורים טעונין קרבן וכמו ששנינו שם פרק שני בכורים [מ"ד], יש בבכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר שהבכורים נקנים במחבור לקרקע ועושה אדם כל שדהו בכורים וחייב באחריותן וטעונין קרבן ושיר ולינה, וקרבן ילפינן מדכתיב בבכורים [דברים ט"ז] ושמחת בכל הטוב, וכתוב התם [דברים כ"ד] ושמחת בחגך, מה להלן שלמים אף כאן שלמים, וכשהיו העולין מרובין היו מביאין שור אחד לכולן ומקריבין אותו שלמים, וזהו ששנו כאן והשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב לכבוד, וכשהיה העולה יחיד לא היה מביא שור אלא גדי אחד, דגרסינן בירושלמי רבי זעירא בעי יחיד שנתעצל ולא בא מביא גדי".

במה שיש להעיר על הרשב"א – ובדברי הגר"א שהעיקר היינו אכילה.

למדנו ב' חידושים מדבריו, א' השור הוא השור של קרבן שלמים שחייבים להקריב בהבאת ביכורים, ב' עוד למדנו מדבריו שכשיש הרבה מביאים, אז הקרבן הוא קרבן של כולם, ויחיד מביא גדי.

על החידוש הראשון מצאנו פלוגתא בירושלמי – מובא בר"ש וברא"ש, שיש שיטה שלומדת שהיו מקריבים אותו לקיץ המזבח – והיינו עולה, ולדרכם אין לזה שייכות לדין קרבן של הבאת ביכורים.

ועל החידוש השני שכולם יוצאים בקרבן אחד – עיין בדרך אמונה [פרק ד' הלכה ט"ז] בביאור ההלכה שתמה בזה טובא דהאיך כולם יוצאים ידי חובתם בשלמים אחד – הא ילפינן משלמי שמחה והתם כל אחד חייב בחיוב שלו, וצ"ע.

ויש לומר על פי מה שדייק הגר"א על הירושלמי לעיל [פרק ב' משנה ד'] שהביאו בירושלמי שמה שמבואר שיש לינה בירושלים בביכורים – דבאמת שזה היה מחמת הקרבן וכשלא הקריבו קרבן אז היה לינה מחמת הביכורים עצמם – והקשה הגר"א דמתי איכא ביכורים בלי קרבן, ותירץ שהקריבו יום לפני כן, ותמה התורת זרעים לעיל [פרק ב' משנה ד'] דהאיך מהני לביכורים מה שהקריבו קודם, ותירץ דהעיקר היינו האכילה בשמחה – ודו"ק – ולא בעינן הקרבה – ונראה סמוכין לדבריו מהרשב"א כאן.

קשה – דמה שייך הקרבן לסדר ההבאה, ומה שייך להדר את הקרבן לפני כן – ולמדנו שכל הסדר ביכורים בעזרה כבר קיים בהבאה.

אלא – דבאמת שעיקר הגדר בזה צ"ב – דמה שייך הקרבן לסדר ההבאה – הא בהבאת ביכורים איכא דין הבאה על גוף הביכורים עצמם, והסדר של ביכורים בעזרה מחייבת את הדין הקרבת קרבן – ומה שייך הקרבן לדין הבאה, ועוד דחזינו דמשתנה הקרבן מקרבן יחיד לקרבן של כולם מחמת ההבאה המשותפת – וצ"ע דמה מצרפם בהבאה.

ועו"ק דאיזה ענין יש להדר את הקרבן – "קרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו" – הא אין כאן אלא הבאה בעלמא ככל קרבן לקיים חיובו של אח"כ, ולהלן הבאנו שצריכים לייחס את השור לביכורים הלכך עיטרו אותו דווקא בעטרה של זית שזה מהמינים של ביכורים – אכן סו"ס תמוה – דמה שייך השור להיות קרבן של הביכורים לפני שהגיעו לירושלים לפני שנתחייב בהקרבה.

ונראה דמכל זה מוכרח מה שנתבאר לעיל בציונים והערות [משנה ב'], שאף שכל סדר הביכורים במקדש הוא עיקר החיוב, אכן הכל מתייחס להבאה הקודמת – וכדמצאנו ברמב"ן לגבי הגדה – שהגדה כבר נמצאת בהבאה הקודמת – ולעיל [שם] נתבאר ששייך הלכה וקיום של 'רוב עם הדרת מלך' בעיקר ההבאה כיון שהמצוה של אח"כ נמצאת כבר בהבאה, וגם דיני שמחה שייכים בהבאה מחמת זה, ונראה דמהאי טעמא אמרינן שהקרבן שיקריבו אח"כ בעזרה לשמחה – גם זה כבר קיים בהבאה, ושייך ביה הידור בקרבן לפני החיוב הקרבה כמו ששייך רוב עם לפני עיקר המצוה שהרי הכל מתייחס להבאה הקודמת.

סיכום הלכות ששייכות כבר בהבאה מחמת הסדר של אח"כ.

הרי לנו כמה הלכות, א[הגדה, ב[שמחה, ג[רוב עם, ד[גוף הקרבן, ה[הידור בקרבן – כולם כבר קיימים בהבאה שכל הסדר של אח"כ מתייחס ללפני כן.

"קרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו".

בדין "קרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו" - עיין בדברי הרע"ב שלכא' היה משמע שהזית היה הידור בעלמא שכתב "לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית".

אכן הדברים בשלמותן מבוארים ברמב"ם בפירוש המשנה שכתב "עטרה של זית בראשו, להודיע שאלו הביכורים משבעת המינים בלבד הן, ואין בכולן שענפיו יפין יותר מן הזית, לפיכך עושין העטרה ממנו בלבד", והיינו שהענין בעטרה היה לשייך אותו לביכורים – ורק נתנו טעם למה דווקא זית יותר מכולם.

בדין עמידה של בעלי מלאכות – ומבואר שהסדר ביכורים של אח"כ בעזרה מתייחסת להבאה מהבית – ומיקרי כבר עושי מצוה.

בדין עמידה של 'בעלי אומניות' – הקשו בירושלמי – מובא בר"ש "ולא כן כתיב והדרת, מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בה חסרון כיס".

והירושלמי הביא תירוצ' "ר' יוסי בר בון בשם רב הונא בר חייא - בוא וראה מה גדל כחן של עושה מצות, שמפני זקן אינו עומד ומפני עושה מצות עומד" והוסיף הר"ש "והאי שנויין איתא נמי בפרק קמא דקדושין".

עכ"פ עיקר הדבר תמוה – הרי מצות הבאה ביכורים לפי הריטב"א והרמב"ן בב"ב [פ"א] אינו אלא מהר הבית לעזרה, אבל עד הר הבית אינו בכלל המצוה, ולמה מיקרי עושי מצוה – ולמה חייבים בעמידה לפניהם כבר בכנסתן לירושלים.

ונראה על פי מה שנתבאר לעיל - הרי הבאנו שיש כמה הלכות שכולם שייכות בסדר ההקרבה בעזרה ואעפ"כ כולם מתייחסים בהבאה שלפני כן, א[הגדה – שלכן אומר לשון הגדתי היום, ב[שמחה, ג[רוב עם, ד[הבאת גוף הקרבן, ה[הידור בקרבן – שכולם כבר קיימים בהבאה – וזה משום שכל הסדר של אח"כ מתייחס ללפני כן.

ונראה שעושי המצוה - היינו עצם הסדר של ביכורים בעזרה שנתייחס ללפני כן בהבאה עצמה – ואף דמצות הבאה עצמה היא בהר הבית, אכן בהבאה מהבית מונח כבר כל סדר הביכורים של אח"כ בעזרה.

בדברי הרע"ב בנושאי המטה שהמת בה וכן בתינוק למילה.

כתב הרע"ב – "ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה" – הדין נושאי המטה שהמת בה מובא כאן בירושלמי, אבל הדין "מפני נושאי התינוק

לברית מילה" לא מובא כאן - ונראה שזו סברת הרע"ב עצמו, ועיין בתוס' אנשי שם שהביא שהקשו - "שנושאי התינוק לברית מילה" אינו אלא הכשר מצוה, והאיך הוכיחו מביכורים, וצ"ע, ואלי הדין של ברית חלוק מהדין של מילה, כל האחריות שיכנס לברית כלולה במצוה עצמה - וכבר פירשו כן לגבי חובת האב, וע"ע בשלטי גיבורים [על המרדכי - שבת פרק ר"א דמילה] שהביא עמידה בשעת המילה עצמה ויליף מביכורים - עיי"ש.

דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה בעטרה של זית בין קרניו.

ראיתי להעתיק את דברי המהרש"א בחידושו על המשנה כאן:

"הקרובים כו' והשור הולך לפניו כו' ועטרה של זית כו'. המכוון בזה לשמוח במצות בכורים שהיא ראשית למתנת א"י בדבר הדומה לו דהיינו השור שהוא ראשית לכל הקרבנות שנאמר שור או כשב או עז ואין בבהמה גסה כשרה לקרבן כ"א השור והרמז בכור שורו הדר לו שהשור הדר לו במצות בכורים שהוא ג"כ בכור וראש לכל קרבן כדאיתא במדרשות".

"ואמר שקרניו מצופות בזהב הוא רמז לפי שישראל עשו את העגל הזהב שהוא מין שור כמ"ש בתבנית שור אוכל עשב דר"ל שלא עשו להם שור שהוא בקרניו אלא שעשו להם עגל היונק מאמו שאינו אלא כתבנית שור הגדול האוכל עשב דהיינו שהוא מינו וע"כ אמר ששור זה בקרניו עדיין בטהרתו להיות ראשית לכל קרבנות וע"כ קרניו מצופות בזהב למצוה זו שהרי הן לא היו של זהב במעשה עגל שלא היו לו עדיין קרנות".

"ואמר שהיה לו עטרה של זית בראשו עיין ברמב"ם - וע"פ דרכנו נראה כי הזית הוא רמז לב' כתרים שהם כהונה ומלכות כמ"ש בזכריה ושני זיתים עליה וגו' אלה שני בני היצחק וגו' ופירש"י שם קרן כהונה ומלכות שהם נמשחי' בשמן המשחה עכ"ל וגם הזית רמז על כתר מאור התורה כדאיתא במדרשות ולפי כשנשתברו הלוחות במעשה העגל נוטל מהם ב' כתרים שהם כהונה ומלכות שהרי לא ניתן להם אלא בשביל קבלת התורה כדכתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' שהם תלויים בכתר תורה ושוב כשנתכפר להם בלוחות השניות חזרו להם גם השני כתרים דהיינו כהונה ומלכות ולזה רמז להם בעטרה של זית שהוא רמז על כתרים הללו שתהא מונחת על ראש השור שנשאר בטהרתו כמ"ש לעיל דהיינו על קרנותיו שהם קרן כהונה ומלכות שזכו שוב שנית ע"י כתר התורה בלוחות האחרונות".

"ונראה נמי מה שהביאו גזלות שעל הסלים כו' באו לעולות על הבכורים על כוונה זו שהם ראשית לכל קרבן עוף וישראל נמשלו ליונה כי הם נקראים ג"כ ראשית וק"ל".

השלמת הדברים בדברי המהרש"א בשבת [פח].

יש להשלים את הדברים בדברי המהרש"א בשבת [פח].

"בשעה שהקדימו כו'. קשרו לו ב' כתרים כו' עיין בתוס' והוא מבואר שע"י כתר תורה זכו עוד לשני כתרים שהם המלכות והכהונה וז"ש במ"ת ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' דהיינו כתר

מלכות וכתר כהונה ומשום שהקדימו נעשה לנשמע דהיינו שקבלו עליהם שני חלקי התורה הא' עשיים שבתורה דהיינו נעשה והב' הלאוין שבתורה דהיינו נשמע והקדימו לקיים העשיים קודם שמיעת הלאוין זכו עוד לב' כתרים הללו דהיינו מלכות וכהונה וכל מלאך מששים רבוא נשא ב' כתרים האחד בימין כנגד הכהונה שהיא מדת חסד וכתר הב' בשמאל היא כתר מלכות על שם מדת הדין ובדוגמא זו נגד נעשה שהם העשיים על שם מדת הרחמים ונשמע שהם הלאוין על שם הדין ואמר כיון שחטאו בעגל ועברו על עשה של אנכי ועל הלאו דלא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום כדאמרי' במס' מכות ירדו ק"כ רבוא מלאכי חבלה שאז שלט בהם מלאך המות כדאמרי' פ"ק דמס' ע"ז מדכתיב אכן כאדם תמותון וגו' ופרקו מהם הב' כתרים שהם המלכות והכהונה שניתן בזכות שאמרו נעשה ונשמע שהוא עשיים ולאוין והיינו שפרקום כשגלו ישראל בחטא עגל כמ"ש וביום פקדי ופקדתי וגו' ואמרינן פרק חלק דהיינו בזמן החורבן שנאמר קרבו פקודות העיר וגו' ואז בטל ונכרת מהם המלכות והכהונה כמ"ש שני זיתים נכרתים וכתוב הסר המצנפת והרם העטרה וגו' שהן מלכות וכהונה כמפורש בפ"ק דגיטין ומייתי ליה מדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב דהיינו בזמן המקדש שנקרא הר יהיה חרב ומפרש לה רבי חמא דבחורב טענו ובחורב פרקו כו' ולא הוזכר חורב במפורש אלא גבי פריקה דכתיב ויתנצלו וגו' מהר חורב על כוונה זו דהפריקה מב' כתרים שהם כהונה ומלכות יהיה בחורב דהיינו בשעת חורבן שאז יתקיים וביום פקדי וגו' כמ"ש לעיל וכפל במלאכי חבלה ק"כ רבוא ע"ש שבשני חורבנות יפרקו מישראל המלכות והכהונה בכל חורבן ס' רבוא ואמר וכולן זכה משה ר"ל דשני כתרים אלו שהם מלכות וכהונה ודאי דתלויים בכתר תורה דאין לך גדול ממשה בתורה שנקראת על שמו ולכך זכה למלכות שהיה מלך וזכה לכהונה בז' ימי מלואים כמפורש במסכת זבחים וזה שנשמך ומשה יקח את האהל דהיינו האהל של תורה ולכך זכה גם לב' כתרים האחרים ולא פירקום ממנו ואמר גם כשנפרק מישראל אלו ב' כתרים בשעת החורבן עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן להם ולא יפרקו מהן לעולם שנאמר ופדויי ה' וגו' דהיינו בגאולה העתידה שתהיה ע"י הקדוש ברוך הוא ולא ע"י מלאך כמו שהיו גאולת עוה"ז שנאמר בהם ומלאך פניו הושיעם אז שמחה שעל ראשם דהיינו ב' הכתרים יהיו לעולם ועד", עכ"ל.

משנה ד

[ד] החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית הגיעו להר הבית אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי (תהלים ל) :

רע"ב משנה ד

החליל - מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק :

היה נוטל הסל על כתפו - לפי שהיה צריך ליתנו מידו ליד כהן דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך :

ציונים והערות משנה ד

ענף א

בדין 'נוטל על כתיפו'.

"הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו" – דברי הרמב"ן בגדר דין הבאת ביכורים.

שנינו במשנה - "הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו ונכנס עד שמגיע לעזרה", ודין זה ילפינן מקרא "דולקח הכהן הטנא מידך" וכמבואר בירושלמי, ולא איתברר מהו הגדר בדין זה, ומצאתי ברמב"ן בב"ב [פ"א] דדן בדיני הבאה האם סגי בסוף הבאה או לא, והוכיח ד"סוף הבאתן" היינו הבאה, וז"ל, "דהבאה היינו הכנסתן לעזרה, וזו ששנינו הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו וכו', וכן הדין נותן שלא יהא אחרון שבישראל צריך להעלות מנהר פרת לירושלים ולא יוריד הסל מעל כתיפו, להוציא מדברי האומר בעינן לקיחה והבאה כולה ע"י א', וכך מצאתי בתוספתא, כל הדרך כולה הרשות בידו ליתנו לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית הגיע להר הבית אפי' אגריפס המלך וכו'", עכ"ל הרמב"ן.

הרי דפשיטא ליה לרמב"ן דהבאה היינו מעשה הבאה על כתיפו, וזהו יסוד דינא דמתני' דנוטל על כתיפו דמדין הבאה היא, ומזה הוכיח דע"כ דמצוות הבאתן הוא רק להכניסם לעזרה דאל"כ איך אחרון שבישראל נוטלו וכדהביא נמי מהתוספתא.

ביאור בדברי הרמב"ן מה שנתחדש הא בגדר דין הבאת ביכורים.

ונראה שהרמב"ן בא לחדש חידוש גדול, שהיה מקום לומר דמצות הבאה הוא רק שחייב "לטפל בהבאתן" וכעין חיוב הבאה דקרבנות, ובזה הקשה דא"כ ל"ל על כתיפו.

ועיין לעיל חידושי סוגיות [סימן ג'] בגדר חיוב הבאת ביכורים, ושם הבאנו שיש ב' דינים נפרדים במצות הבאת ביכורים, דעיקר מצות הבאת ביכורים למדנו בפ' משפטים, וגדר המצוה הוא כהבאת קרבנות, וזה גלי לן קרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וכו'" וכמו שלמדנו בירושלמי מפסוק שכולל כל הבאת הקרבנות ביחד עם ביכורים, אכן בפרשת כי תבא בפרשת הקריאה, התם חייבה תורה דין נוסף של הבאה, והבאה זו שייכא לדין הקריאה, והקריאה היא דמחייבא הבאה זו, והיינו דמסדר הקריאה היא ש"יביא ויקרא" ושהקריאה תהיה מתוך הבאתו.

ובאמת שכן מפורש בלשון הרמב"ם [פ"ג –ה"י] "מ"ע להתודות במקדש על הביכורים בשעה שמביאם", וע' מג"ח [תכ"ו] שהסתפק אי מביא היום וקורא אח"כ, ומסברא נקט דמהני, אלא דדייק מהרמב"ם דלא מהני, וכעין זה מבואר נמי בטו"א מגילה [כ'] שהביא מהר"ן דקריאה היא

רק ביום, וכ' דא"כ ה"ה דהבאה היא רק ביום, "דהא קרייה בשעת הבאה היא", עיי"ש, הרי לנו דהפרשה החדשה של הבאה היא הבאה מסדר הקריאה.

וביארנו שנראה דסברת הרמב"ם בהבאה בשעת קריאה הוא משום דלמד כהרמב"ן דעיקר האי דינא ד"נוטל על כתיפו" דגלי לן קרא ד"ולקח הכהן הטנא מידך", דאינו דין צדדי, אלא מדין ההבאה עצמה, והבאה זו היא הבאה דקריאה, והיינו שיהא קורא מתוך מעשה ההבאה, וזהו דבעינן על כתיפו, ופשוט א"כ דמשום כך סובר הרמב"ם דבעינן קריאה בשעה שמביאם.

לפי החולקים על הרמב"ן ונוטל על כתיפו הוא דין אחר בלי שייכות להבאה.

אולם עיין עוד בחידושי סוגיות [סימן ה'] שהבאנו את דברי הרשב"ם ומהר"י קורקוס שסוברים שמצות הבאה היא כל הדרך, ולא רק מהר הבית, ועוד מבואר דמהני על כתיפו של עבדו – וע"כ שהם סוברים שדין זה שהגיע להר הבית נוטל על כתיפו אינו דין ששייך להלכות הבאה – אלא דהוי גילוי קרא דלא שייך לדין הבאה, ודין אחר הוא.

והמקור לזה הוא מהירושלמי כאן שלמד דין זה מקרא "דולקח הכהן הטנא מידך" דבעינן דוקא בידו, והם למדו שזה דין בלקיחת הכהן, שיהיה הלקיחה מ"ידו של המביא", ולזה בעינן שיתנו על כתיפו, אבל מצד הדין הבאה סגי בזה שמביאו על כתיפו של עבדו.

ומעתה א"ש, דמבואר בתוספתא דכל הדרך עד הר הבית נותנו ביד עבדו, ולדעת הרשב"ם חידש לן התוספתא דבזה הוא מקיים דין מעשה הבאה ידיה, דכל שהוא תחת רשותו הבאה ידיה הוא, וכשהגיע להר הבית נותנו על כתיפו מצד סדר לקיחת הכהן, שיהיה מידו, ולדעת הרמב"ן אדרבה, כל הדרך נותנו בידו ובזה נתחדש דאכתי לא התחיל מעשה ההבאה, וקמ"ל דרק בהר הבית מתחיל כל מעשה ההבאה.

ועיין שם עוד תוספת דברים - שנתחדש לגבי אגריפס המלך שהיה גר²⁵, ויש בזה חידוש בשיטת הרמב"ן – עיי"ש.

ענף ב בדיני שירה.

דברי התוס' בערכין דאיכא ב' דיני שירה.

בביכורים יש דין שירה, וכמבואר במשנה "הגיע לעזרה ודיברו הלויים בשיר" – וכן מפורש לעיל [פ"ב - מ"ד] "וטעונים קרבן ושיר וכו'".

²⁵ עיין בלשון הרמב"ם בפירוש המשנה [סוטה פרק ז] "ואגריפס היה מקהל גרים ולא היתה לו אם מישראל ואסור למנותו כלל, לאמרו יתעלה שום תשים עליך, מקרב אחיך", וכן הוא במאירי [שם], ודלא כמבואר ברש"י [מא.] ובתוס' [שם עמוד ב] דאמו מישראל, ובמאירי שם דן בדברי רש"י.

והנה, עי' בסוגי' בערכין [י"א] "א"ר מתנה מנין לביכורים שטעונים שירה אתי' טוב טוב וכו'", והק' עליו בגמ' "שאיין אומרים שירה אלא על היין", וא"כ איך שייך שירה בביכורים, ותירצו, שהביא ענבים לעזרה ודרך [ע' רש"י ורבינו גרשום], ואז שייך שירה על היין. ותמהו בתוס', על מה שהקשו דוקא על ר' מתנה שרק הביא את המקור והגז"ש לדין של המשנה. ותירצו התוס' וז"ל, "ולרבי נראה ששיר המשנה על הביכורים אינו עיקר השיר כי אם לשמחה בעלמא, הילכך לא פריך מיניה", ומבואר מדבריו דר' מתנה לא הביא מקור למשנה, ואדרבה ר' מתנה חידש דין שירה בפנ"ע, וזה עיקר השירה, ושירה דמתני' אינה עיקר דין שירה והיא רק לשמחה, וע"ז לא ק' הך דין דאין שירה אלא היין.

במה שיש לתמוה על התוס'.

ודברי התוס' צריכים ביאור והסבר:

[א] מה שני הדיני שירה בביכורים.

[ב] מהו המקור של התוס' דר' מתנה איירי בשירה אחרת מהמשנה.

[ג] מה באמת הסברא דדוקא שירה דר' מתנה הוא העיקר ולא של המשנה.

[ד] גם אחרי שנבאר למה שירה דר' מתנה הוא עיקר, אבל סו"ס אכתי ק', דמה הטעם שרק על זה שייך הנידון של "אין שירה אלא על היין".

בדברי הרא"ש בכתב יד.

עוד תמוה בזה מה שהביא במלאכת שלמה – דעיין בדבריו שהביא להך תוס' בערכין, והוסיף בזה מהרא"ש בכת"י, וז"ל "דהאי שיר דמתני' אינו עיקר שיר דביכורים דקאמר התם בגמ' מקרא, דהוא שיר הוי עבודה דביכורים בשעת תנופה, אלא הכא לשמחה בעלמא מיד כשהגיעו לעזרה". הרי דהוסיף דהיו בב' זמנים, דשירה דמתני' היתה בהגיעם לעזרה ואינה עיקר ורק לשמחה ואין לה דין עבודה, ושירה דר' מתנה היא עבודה והיתה אח"כ בשעת תנופה, ודו"ק, וכל זה צ"ב – ועיין מה שיבואר בזה להלן בחידושי סוגיות [סימן י"ד] ליישב כל הנך קושיות.

משנה ה

[ה] הגוזלות שעל גבי הסלים היו עולות ומה שבידם נותנים לכהנים:

רע"ב משנה ה

הגוזלות שעל גבי הסלים – שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים, ולא על גבי הסלים ממש שלא יטנפום. והן קרבין עולות:
ומה שבידם – רמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם שלא תלאום אחורי הסלים. ולי נראה ומה שבידם, הבכורים שהביאו בידם:

ציונים והערות משנה ה

בדברי הרדב"ז בביאור דברי הרמב"ם בגוזלות.

עיין ברמב"ם [ביכורים פרק ג הלכה ט] שהביא הלכה זו – "כשהיו מביאין את הבכורים היו מביאין בידם תורין ובני יונה, וכן היו תולין מצידי הסלים תורין ובני יונה כדי לעטר את הבכורים, אלו שעם הסלים היו קרבים עולות ואלו שבידיהן היו ניתנין לכהנים".
ועיין ברדב"ז [שם] שכתב שהרמב"ם חילק את הבאת הגוזלות לתרתי:
"הגוזלות שע"ג הסלים היו עולות ומה שבידם ניתנים לכהנים, משמע שהיו מביאין מקצת הגוזלות תלויים בצד הסלים שלא לטנף את הבכורים, וקצתם היו מביאים בידם".
והחלוקה כך – "אותם שבידם ניתנים לכהנים דאילו הבכורים שבתוך הסלים פשיטא שהיו לכהנים אנשי משמר, ולא היה צריך להשמיענו דתנן בסמוך והבכורים ניתנין לכהנים ותו היכי קרי לבכורים מה שבידם וכי לא היה יותר קצר והבכורים לכהנים ותו הגוזלות שע"ג הסלים משמע דאיכא גוזלות אחריני" – והיינו דע"ג הסלים היו עולות ואלו שבידם לכהנים.
וביאר בטעמא דמילתא "והטעם שאותם התלויים בסלים היו מעטרים את הבכורים - ולפיכך היו עולות, אבל אותם שבידם היו דורון לכהנים, וזה פ' נכון במשנה יותר מזולתו".
למדנו מדבריו דעצם זה שהיו חלק מהבאת ביכורים מחייב הקרבה – ועיין היטב במנחות [נ"ח] דמשמע כן, דמחמת שבאו לעטר את הביכורים הלכך מתחייבים בהקרבה, ויש מקום לומר דגם השור שעלה עמהם נתחייב בהקרבה מחמת טעם זה – וזה בלי שייכות לחיוב הקרבת קרבן, וזה דלא כהרשב"א שהבאנו לעיל בציונים והערות [משנה ג].

משנה ו

[ו] עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לה' אלהיך (דברים כו) עד שגומר כל הפרשה ר' יהודה אומר עד ארמי אובד אבי הגיע לארמי אובד אבי מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא :

רע"ב משנה ו

רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי - ואין הלכה כרבי יהודה :
ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו - מכאן משמע שהסל היה על ידו של כהן אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה. ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף :
בצד המזבח - בקרן דרומית מערבית :
והשתחוה ויצא - מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד.
ותנא דספרי מצריך שתי תנופות אחת בשעת הקריאה דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגמרינן יד יד מידיו תביאנה את אשי ה', (ויקרא ז) מה להלן תנופה אף כאן

תנופה והשנית לאחר שהשלים הקריאה, דלאחר הקריאה כתיב והנחתו, לשון לך נחה את העם (שמות לב) דהיינו תנופה שמוליד ומביא. מעלה ומוריד :

ציונים והערות משנה ו

בדין תנופה לגבי יד הבעלים – אי הוי חציצה.

כתב הר"ש לדייק מהלשון "ואוחזו בשפתותיו - פירוש אוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניף, משמע שהסל על יד הכהן אלא שהבעלים אוחזין הסל בשפתותיו, והא דאמרינן בפרק כל המנחות באות מצה כהן מניח ידו תחת 'יד הבעלים' ומניף, לאו דווקא קאמר תחת 'יד הבעלים' ממש דאם כן הוי לך 'חציצה' בין הכלי ובין יד הכהן, ובסוף שתי מדות מסקינן גבי בעלי סוברין לינפו כולהו בהדי הדדי קאמר הויא חציצה".

ושוב הביא הר"ש מדברי רש"י שחולק – "ומיהו רבינו שלמה פי' שם דבתנופות הכהן לא איכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא" – ותמה עליו הר"ש – "ודבר תימה מנא ליה הא, דהא תרוייהו כתיבין והתם תניא גבי תנופה דשלמים הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף כיצד עושה מניח אמורים על פסת היד וחזה ושוק עליהם והתם נמי מצינו למימר שאוחז הכהן באמורים הוציאם חוץ לפסת היד ולפי שנתלים למטה קאמר תחת יד הבעלים" ועיין מה שהביא עוד מהירושלמי בסוטה לגבי תנופת מנחת סוטה – "ואין הדבר כעור, מביא מפה ואינו חוצץ, מביא כהן זקן, ואפילו תימא ילד אין יצר הרע מצוי לאותה שעה".

אי היו ב' תנופות או תנופה אחת.

עיין בר"ש שהביא מהירושלמי שמשמע דלא היה מניף כי אם בשעת קריאה, ומאידיך הביא דמהספרי משמע דאיכא שתי תנופות, דקתני "והנחתו לפני ה' אלהיך והשתחוית לפני ה' אלהיך - מלמד שטעונין הנפה שתי פעמים אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחויה" ועיי"ש מה שדן בזה ומה שהקשה מהסוגי' במכות דליכא ב' תנופות, והביא כמה מחלוקות בדין תנופה.

מלבד הנך ב' שיטות אי איכא חד או תרי תנופות, הרי הביא תנא שלישי דלית ליה תנופה כלל, ועיי"ש עוד שצידד דמה שמשמע בספרי 'שתי תנופות', לאו דווקא אלא לפי שיש בכורים שאין טעונין קריאה כמו מן החג ועד חנוכה וקאמר דאותן הטעונין קריאה מניף בשעת קריאה ושאין טעונין קריאה מניף בשעת השתחויה.

בדין ביכורים שהניחם במקדש לפני זמנם.

עיין במשנה שמובא הדין שמניחו בצד המזבח, ועיין בירושלמי [ה"ד] שנסתפקו בדין הנחה למחוסרי זמן, ועיין בביאור הגר"א ומהר"א פולדא שם, שפירשו שהספק הוא אם מועילה ההנחה שהיתה לפני עצרת שלא יהיה צריך להניח אח"כ.

ודברי הירושלמי צריכים ביאור, דהא הזמן שלפני עצרת אינו ראוי להבאת ביכורים, ומהיכי תיתי שתועיל הנחה לפני הזמן הראוי לביכורים.

עוד איתא בירושלמי, הדא דתימר בשחזר ונטלן, אבל אם היו במקומן כהניחן הן, ומבואר בזה חידוש גדול, דא"צ מעשה הנחה, וסגי בזה שיהיו מונחים במקום הראוי בזמן החיוב. והוסיף בזה הגר"ח שמולביץ זצ"ל ששיטת הרמב"ם היא דתרי דינים איכא בזמן הבאת ביכורים, חדא דאין מביאין ביכורים לפני עצרת, ודין זה הוא משום זמן הביכורים עצמם, דקודם לכן אינו זמנם, וי"ל דדין זה מעכב, ואף אם הביא פסול, ועוד איכא דין דאין מביאין ביכורים קודם שתי הלחם, וזה אף ביו"ט דעצרת דכבר זמן הביכורים הוא, ומ"מ אין מביאין לפני שתי הלחם, והוא משום דילפינן מקרא ששתי הלחם הם ראשית, ויש להקדימם לכל המנחות, ודין זה הוא רק לכתחילה.

ועל פי זה ביאר שהספק בירושלמי שייך רק היכא דהניחם קודם עצרת, דבכה"ג יש לדון דההנחה פסולה כיון שלא היתה בזמן הראוי, אבל ביו"ט דעצרת לפני שתי הלחם, שמצד הביכורים עצמם הוי זמנם, אלא דאיכא דין להקדים שתי הלחם לביכורים, כדי שיתקיים בהם דין ראשית, אין סברא שיהיו הביכורים נחשבים מהאי טעמא כמחוסר זמן, ואם הניחם בעצרת לפני הבאת שתי הלחם, יכול לקרוא עליהם לאחר הבאת שתי הלחם.

בענין הנחה ותנופה בביכורים בלילה

עוד נסתפקו בירושלמי [שם] אם כשהניחם בלילה ועדיין לא קרא עליהם, יכול לקרוא עליהם אח"כ ביום, והיינו משום דלילה לאו מחוסר זמן, וגם זה צריך ביאור, דהיאך תועיל הך הנחה שלא היתה בזמן הראוי, לפוטרו מחובת הנחה בזמן הראוי, וצ"ע.

ודייק הגר"ח שמולביץ זצ"ל שמדברי הירושלמי היה נראה דא"א לעשות התנופה בלילה, ולגבי הנחה מספקא ליה אם כשרה או פסולה ²⁶ - ותמה בזה - דמה החסרון בזה, דרק בקרבנות כתיב יום צוותו, ומנ"ל שגם בביכורים יהא כן, והוסיף - דיתכן דתלוי זה בפלוגתא דר' יהודה ורבנן אם דין ביכורים כקדשי המקדש או כקדשי הגבול – ובאמת דיעויין בטורי אבן [מגילה כ:]: דנקט שביכורים הוו כקרבן, יעוי"ש שביאר בזה הא דפשיטא להגמ' [מנחות סח:]: דאיכא בהו פסול ממשקה ישראל, ואסור להביא ביכורים לפני היתר העומר, ולפי"ז כתב שם לחדש דביכורים אינם כשרים בלילה, ומשום שהם כקרבן, ולפלא שלא הזכיר דברי הירושלמי כאן בדין זה. אולם עיין היטב מה שנתבאר בארוכה בחידושי סוגיות [סימן א' וסימן ב'] שהנידון בפלוגתא ר"י ורבנן והנידון בדיני הקרבה לא תלויים זה בזה.

---

²⁶ ועי' בפירוש הר"ש סיריליאן שם, שביאר שהספק הוא אם ההנחה כתחילת עבודה ופסולה, או כהקטר חלבים ואיברים שכשר בלילה.

משנה ז

[ז] בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע:

רע"ב משנה ז

נמנעו מלהביא - מפני הבושה שאינו יודע לקרות:

התקינו שיהו מקרין - ואסמכוה אקרא דכתיב (דברים כו) וענית ואמרת, ואין עניה אלא מפני אחר:

ציונים והערות משנה ז

בדין "בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא".

שנינו במשנה – "בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכו' התקינו שיהיו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע", ועיין בירושלמי כאן [ה"ד] דפריך דהא תני 'אין ענייה אלא מפני אחר', ומשני דזהו ג"כ הטעם שתיקנו כן, ולא רק מפני הבושה.

ועי' במפרשים כאן שכל זה הוא מדרבנן, אלא שמלבד טעם התקנ"ח מפני הבושה, איכא לדין זה גם אסמכתא מקרא דוענית ואמרת.

ובעיקר הדין המבואר במתני' שהיו מקרין אותם, יל"ע אם הכוונה שהיו מקרין אותם והם שומעים ושותקים, ויוצאים יד"ח מדין שומע כעונה, או שהמביא ג"כ היה קורא עם מי שמקריא לו.

ועיין בביאור הגר"א לירושלמי כאן שמפרש שפירוש הב', שגם המביא צריך לקרוא, וכן משמע מדברי המשנה ראשונה כאן שהקשה דמילתא דפשיטא היא דמהני, ומאי קמ"ל, ונראה מזה דמפרש כנ"ל שגם המביא קורא עם המקריא לו, ולכן פשיטא דמהני- ועיין היטב בראב"ן [סימן מ"ב] שהעיר דהאידך המביא אומר בעל פה – ומדבריו משמע שאין זה שומע כעונה אלא אומר ממש, וגם בריב"ש [סימן ר"ד] משמע שזה לא מדין שומע כעונה.

ועיין בצפנת פענח [מהדו"ת - עמוד ס':] דנקט בפשיטות דמהני בשומע כעונה, אולם עיין במשנה למלך [פרק ג' הלכה ד'] שנסתפק באלם אי קריאה מעכבת כיון שאינו ראוי לקריאה, ויש לדייק דס"ל דלא מהני שומע כעונה.

בענין שומע כעונה במקרא ביכורים.

והגר"ח שמולביץ הוסיף עוד, דיש לדון אם מהני שומע כעונה במקרא ביכורים, די"ל דלא מהני, והוא עפ"י דאיתא בגמ' [סוטה לב:]: דצריך לומר בקול רם, ואכן מסתברא דאין זה מעכב בקריאת הפרשה, אמנם מ"מ לכתחילה הדין כן שצריך לקרוא בקול רם.

ולפי"ז י"ל דל"מ שומע כעונה, והיינו לפמש"כ הבית הלוי על התורה [בסוף הקונטרס בעניני חנוכה] דבברכת כהנים ל"מ שומע כעונה, דבעינן שתהיה האמירה בקול רם כמבואר בסוטה [לח.], וע"ז ל"מ דין שומע כעונה.

וא"כ י"ל דגם הכא לכתחילה א"א לעשות כן, ולכן היה המביא צריך לקרוא ג"כ את הפרשה עם המקריא, וכפירוש הגר"א הנ"ל.

ובעיקר האי דמיון - כבר קדמו בשו"ת משיב דבר לנצי"ב [סוף חלק א'] שתמה מהקריאת הפרשה דביכורים דמבואר הכא במשנה דמהני שומע כעונה, אף דאיכא בזה תנאה דקול רם, והרי לפי מה שמבואר בדברי הגר"א ובמשנה ראשונה דלאו מדין שומע כעונה הוא אלא שאמר אחריו מילה מילה – ליכא קושי'.

במה שדנו בדברי הבית הלוי בקול רם בשומע כעונה.

והנה אף שהבית הלוי נקט דלא מהני שומע עונה בברכת כהנים כיון דאיכא בזה תנאה דקול רם הרי אף אי שומע כעונה אבל ענייה של שמיעה אינו בקול רם, אולם כבר תמה בזה החזו"א דמצאנו דכל התנאים של האמירה מתייחסים לשומע וכגון קריאה מתוך ספר, וקידוש על הכוס, והרי בשמיעה ליתא לכל הנ"ל, וע"כ דכל הצורה של האמירה של המשמיע מתייחס לשומע, ומאי שנא קול רם.

ותירצו האחרונים [אבי עזרי, עמק ברכה וקה"י] דכוונת הבית הלוי דבאמת ליכא דין קול רם ממש אלא דדרשינן "אמור להם – כאדם האומר לחבירו", והיינו שחבירו ישמע, וזה ודאי ליכא בשומע כעונה, ואין זה ענין לתנאים בעלמא בצורת האמירה, ומהאי טעמא פשיטא דלא יהני באמירה בקידושין ע"י שומע כעונה.

איברא דזה לא ברור שהרי גם אם בפועל לא שמע ציבור יוצא ידי"ח מדמהני בציבור שכולם כוהנים ומתברכים בזה העם שבשדות, וכן פשוט שכהן שקולו נמוך יותר משאר הכהנים ולא שמע אפילו ישראל אחד דפשיטא דברכתו אינה ברכה לבטלה, וע"כ שגם זה רק צורת אמירה ולא יותר, שצורת האמירה יהיה באופן זה כאדם האומר לחבירו, ולכן צריך בקול וא"כ כיון שזה רק צורת האמירה א"כ למה לא יהני בזה שומע כעונה, וכל זה צ"ע.

משנה ח

[ח] העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והבכורים ניתנין לכהנים :

רע"ב משנה ח

בקלתות של כסף ושל זהב - קופות מצופות כסף וזהב :

הסלים והבכורים ניתנים לכהנים - סלי עניים ניתנים לכהנים וקלתות של עשירים מחזירים להן מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא :

ציונים והערות משנה ח

בטעם החילוק בין עניים לעשירים.

בטעם החילוק בין עניים לעשירים - עיין בתוס' יו"ט שהביא מהספרי - ולקח הכהן הטנא מידך - מכאן אמרו העשירים מביאין בכורים בקלות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים נתנו לכהן בשביל לזכות מתנה לכהן - ודייק מהכא דכאן מבואר הטעם לחלק בין עניים לעשירים שהעניים מביאין מעט - ולכן רק עם הסל יהיה נחשב 'מתנה'.

ובעיקר טעמא דמתנה יש לדון על פי הנו"ב [מהדו"ת סימן ר"א] דבתרומה אע"ג דחיטה א' פוטרת את הכרי אבל בנתינה איכא דין של נתינה חשובה, שזו מצות נתינה - ויש לעיין אי שייך בביכורים דמתחלק לאנשי המשמר - ואגב יש להעיר דלאיזה כהן ניתן הכלי - דאי ניתן לאנשי המשמר יש לדון האם גם הכלי מתחלק ביניהם.

אי תלוי בכלי או בעשיר ועני.

אולם בעיקר מה דפשיטא ליה לתוס' יו"ט דמתחלק בין עני לעשיר - עיין היטב בלשון הרמב"ם [פ"ג ה"ח] שמדויק דתלוי באיזה כלי נתן ולא בגודל המתנה עצמה - וגם עשיר בכלי פשוט נותן את הכלי, וכן משמע בלשון הסמ"ג [מצוה קל"ט].

הבאה בתוך סל מעכב או לא.

ובעיקר הדין סל יש לדון אי מעכב, ועיין רדב"ז [פ"ג הי"ד] שכלי מעכב - אלא דאיירי התם לגבי הבאה בכלי ולא נתינת הכלי לכהן, וע"ע בערוך השולחן [סימן קמ"א - סעיף ד'] בזה.

משנה ט

[ט] ר"ש בן ננס אומר מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים רבי עקיבא אומר אין מעטרין את הבכורים אלא משבעת המינים :

רע"ב משנה ט

מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים - מקיפים את הסלים שבכורים בהם מפירות נאים ומשובחים, ואף על פי שאינם משבעת המינים, כגון פריש ואתרוג וכיוצא בהן, והוא הדין שיכולין לעטר מפירות שגדלו בחו"ל :
רבי עקיבא אומר אין מעטרין הבכורים אלא משבעת המינים - מפירות שגדלו בארץ שחייבים בבכורים. והלכה כר"ע :

ציונים והערות משנה ט

עיטורי ביכורים.

עיטור ביכורים - עיין בר"ש "מעטרים" - פירוש סביב הסלים היו תולין בהן פירות מבחוץ לנוי והוא העטור", ועיין במשנה ראשונה שאינם חובה.

בדברי הירושלמי בביאור פלוגתתם.

עין ברע"ב שהוסיף דלא רק משאר מינים אלא גם מפירות חו"ל, והנה בירושלמי נראה דפלוגתת התנאים במשנה היא האם גזרין שמא יאמרו דאי מעטרין בשאר מינים א"כ שאר מינים יכולים להיות ביכורים ממש או דלא חששו לכך – ואחרי הקדמה זו מובנים דברי הירושלמי.

דמצאנו דנחלקו בירושלמי כאן בפלוגתא אחרת – דדעת רבי יוסי דכו"ע מודי שמעטרים את הבכורים מחוצה לארץ כיון שאין בני אדם טועים לומר שמביאין בכורים מחוצה לארץ – והיינו כנ"ל דרק על מה שחששו שיטעו בזה לא מעטרים בהם, ודעת רבי יוסי דפליגי אי מביאין מעמון ומואב, דמאן דאמר מעטרין את הביכורים חוץ משבעת המינים, מעטרים את הבכורים מעמון ומואב – דלא חוששים שיטעו מעיטורי ביכורים לביכורים עצמם, ומאן דאמר אין מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים דטועין מזה לזה, לדידהו אין מעטרים את הבכורים מעמון ומואב גם בזה יטעו.

אולם דעת רבי מנא - דכו"ע מודי שאין מעטרין את הבכורים מעמון ומואב כיון שבני אדם טועין לומר שמביאין בכורים מעמון ומואב, ופליגי אי מביאים מחוצה לארץ, דמאן דאמר מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים מעטרין את הבכורים מחוצה לארץ – דלא טועין מזה לזה, ומאן דאמר אין מעטרים את הבכורים אלא משבעת המינים אין מעטרין את הבכורים מחו"ל, דטועין מזה לזה.

דברי הר"ן בחולין.

עין מה שהביא רעק"א מהר"ן בחידושו לחולין שדייק מהכא דיכולים להביא ביכורים משאר מינים אף דליכא בזה חובה ונראה מדבריו דחיילא קדושה עליהו אף שהם לא מז' מינים, אכן אי הכי קשה דלמה גזר ר"ע לא לעטר מפירות שאינם מז' המינים אי מצי מביאם בתורת ביכורים – וכנראה שזו קושי' רעק"א עליו.

משנה י

[י] רבי שמעון אומר שלש מדות בבכורים הבכורים ותוספת הבכורים ועיטור הבכורים תוספת הבכורים מין במינו ועיטור הבכורים מין בשאינו מינו תוספת הבכורים נאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי ועיטור הבכורים חייב בדמאי :

רע"ב משנה י

הבכורים - עיקר הבכורים תאנה שבכרה או אשכול שבכר :

תוספת הבכורים - בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים :

עיטור - הפירות הנאים שמקיף סביבות הסל להדור מצוה :

מין בשאינו מינו - מעטר הסל של בכורי ענבים בתאנים ושל בכורי תאנים בענבים ואפילו

בפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר"ש דסבירא ליה כך לעיל :

ופטורים מן הדמאי - אם לקחן הכהן מעם הארץ שהביא בכורים :

ציונים והערות משנה י

שיטות הראשונים במה נקרא תוספת ביכורים.

בגדר 'תוספת הבכורים' עיין בר"ש שכתב וז"ל: "פירוש תוספת הבכורים - עיקר הבכורים היינו תאנה שבכרה ואשכול שבכר, אומר הרי אילו בכורים, וכשבא ללקטן וליתנן בסלים מוסיף על תאנים תאנים אחרים שאינם בכורים, וכן על כולם מוסיף ממינו, והעיסור היינו מה שמקיף להם מבחוץ לנוי ופטורה מן הדמאי בעם הארץ שמביא בכורים".

והנה מצד אחד מדוקדק בדבריו דכל מה שמוסף במחובר עדיין בכלל ביכורים הוא ורק מה שמפריש "כשבא ללקטן וליתנן בסלים" - שאם עכשיו הוא מוסיף על תאנים - אז מיקרי תוספת, אכן מאידך משמע שרק מה שביכרה ראשונה היא הביכורים ואידך בכלל תוספת, וצ"ע, ובדרך אמונה [ביכורים פרק ב סק קכ"ח] נראה קצת דנקט כדרך השניה.

אולם עיין בשנות אליהו [ריש פרק ג'] דתוספת ביכורים היינו ההשלמה של השיעור ממה שכבר הפריש - עד השיעור א' משישים, והיינו משום שמחוייב רק הפרי הראשון שביכר והשאר הוא תוספת עד שישים, וחלוק תרומה מביכורים, שהשיעור שישים בתרומה חייבים בו, משא"כ בביכורים שלא חייבים בהשלמת השיעור עד שישים.

ועיין עוד באדרת אליהו [ריש כי תבא] שהוסיף שבפסוק כתוב בתחילה 'מראשית' ואח"כ כתוב בקריאה 'ראשית' - השינוי הוא שמתחילים מהראשית ממש - שזה ביכר ראשונה, ולאחר מכן יש תוספת עד שישים גם על "ראשית" שאינו ראשית גמור.

פלוגתת הראשונים אי פטורים מהודאי ואי תוספת ביכורים היא מה"ת או מדרבנן.

בהמשך הדברים הביא הר"ש מתוספתא דמחלק בין תוספת ביכורים לעיסור ביכורים וז"ל: "תוספת הבכורים מין במינו, ועיסור הבכורים מין בשאינו מינו, תוספת הבכורים נאכלת בטהרה ופטורה מן הודאי ואין צריך לומר מפני הדמאי, ועיסור הבכורים חייב בדמאי ואין צריך לומר בודאי" ופירש הר"ש דלפי התוספתא באמת "התוספת פטורה מן הודאי, ומתניתין דקתני מן הדמאי משום עיסור נקטיה דאפילו בדמאי חייב".

והנה מבואר בר"ש שפטורים מן הודאי - והיינו דא"צ להפריש תרו"מ מהם אף בטבל מה"ת, ומוכרח שיש בהם קדושה מה"ת, והם ביכורים מה"ת, אולם דעת הסמ"ג [עשין קל"ט²⁷] והיראים [מ"ע קנ"ב] דזה ביכורים רק מדרבנן, ועיין ברמב"ם [מעשר פי"ג הי"ד] שהביא תוספת ביכורים בתוך הנך דפטורים משום דמאי, ורעק"א [דמאי פ"א מ"ג] הקשה דלמה לא הביא המשנה תוספת ביכורים בתוך הנך דפטורים בדמאי, ועיי"ש בבועז שתמה עליו מהר"ש כאן דפטור מהודאי, ותירץ לו דהרמב"ם למד שיש מחלוקת בין התוספתא למשנה - ודלא כהר"ש ולפי

²⁷ ז"ל הסמ"ג "הפריש ביכוריו וחזר והוסיף עליהם או עטרן הרי זו התוספת כביכורים מדבריהם כדאיתא [פ"ג מי"א]".

המשנה פטור דווקא מדמאי – וכך פסק הרמב"ם, ועיין בניר בסוגיין שיש מחלוקת בזה שהרי מהירושלמי בדמאי [פ"ד ה"ד] מבואר שזה רק פטור בדמאי ולא בודאי – ויתכן דנחלקו אי הוי מה"ת או מדרבנן.

והנה – בנאבדו דחייב באחריותו וצריך להביא שניים תחת הראשונים – עיין לעיל בציונים והערות [פרק א' משנה ח' וט'] שהבאנו מהירושלמי דדמי לתוספת ביכורים, וכפשוטו משמע ששם זה דין דאורייתא כיון דיליף כן מהפסוקים, וקשה לשיטות שאמרו כאן שתוספת היא מדרבנן, ויש לחלק שהחייב הבאה מה"ת הוא כחוב בעלמא והקדושה היא דין דרבנן.

בשיטת הרמב"ם י"ל שזה מה"ת – אבל אינו 'ראשית גמור' לכל הדינים.

אולם בדעת הרמב"ם א"א לומר כן שהבאנו שם שמבואר ברמב"ם דהא דליכא קריאה בביכורים הללו – היינו משום שאינם ראשית, ונראה דודאי דאיכא בזה קדושת ביכורים מה"ת לכל הדינים – ורק מהדין קריאה נתמעט מטעם זה – ודו"ק, וצ"ע דא"כ למה אינו פוטר את הודאי.

וצ"ל דאדרבה – דמהאי טעמא דליכא בהם קריאה דחסר בדין ראשית, מה"ט נמי אינם פוטרם את הטבל מחיוב תרומה, דהך דין לפטור את התרומה הוא ממה דתרומה וביכורים מיקרי ראשית, עיין בזה בירושלמי פאה [פרק א הלכה ה], וממילא דכמו דחסר בדין ראשית כלפי קריאה כמו כן חסר בראשית כלפי הפטור מן הודאי, ודו"ק.

אלא דזה קשה דמה הגדר של ביכורים שיש בהם קדושה מה"ת – ואעפ"כ אינם ראשית – והבאנו לעיל בציונים והערות [פרק א' משנה ח' וט'] מהתורת זרעים שחסר בחלות דין תרומה שבביכורים, עיי"ש מה שכתב בזה על פי הגרי"ז, אלא שדחינו את הדברים מיניה וביה שע"כ שיש להם דין תרומה לגבי איסור זר ולגבי חיוב קרן.

וביארנו את הדברים שיש מושג של 'ראשית גמור' – ויש מושג של ראשית 'שאינו גמור' – והנך ב' דרגות הם מה"ת, והבאנו לדמות למה שמצינו ברמב"ם [פ"ג מהלכות מאכא"ס ה"ו] לגבי 'יוצא' מהטמא דאסורין מן התורה ואין לוקין עליהם והרמב"ם מדמה להו "כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות", עכ"ל – והבאנו הרבה אופנים של דין תורה שיש בהם שיעור ואעפ"כ מדמינן להו לחצי שיעור שאין בהם את כל הדינים.

ויש לומר דכמו שיוצא מן הטמא שייך לטמא אבל סו"ס אינו טמא גמור כי אם שהוא יוצא מן הטמא, כמו כן הביכורים השניים שבאים 'במקום' הראשית של הביכורים אינו ראשית גמור – הלכך אף שיש בו דיני תרומה של ראשית לגבי איסור זר ולגבי חיוב קרן, אבל ליכא בהו דין ראשית לגבי חומש, וזהו שכתב נמי הרמב"ם שאין להם דין ראשית לגבי קריאה, והבאנו לדמות עוד למה שפירש הגר"ח ברמב"ם דליכא ברכה אלא במצוה שלימה – כך ליכא קריאה אלא בביכורים גמורים.

ומעתה אחרי דמדמינן תוספת לחיוב אחריות – שוב יש לומר דה"ה שהגדר בתוספת הוא כן, שאינו ראשית גמור כיון שעיקר הראשית הוא ממה שביכר ראשונה – וא"כ ה"ה דהכא יש לומר שזה ראשית 'שאינו גמור'.

ואולי יש להוסיף ע"ד מה שמצאנו באדרת אליהו – מובא לעיל - שבתחילה כתוב 'מראשית' ואח"כ כתוב בקריאה 'ראשית' – והשינוי הוא שבהתחלה רק מהראשית שבראשית שזה ביכר ראשונה, ולאחר מכן יש תוספת עד שישים גם על "מראשית" שאינו ראשית גמור – והחילוקי דינים הם בדרגת ראשית שבראשית לראשית כללית.

ובעיקר האי חידוש דמצאנו דרגות שונות בראשית - עיין היטב במה שנתבאר לעיל בציונים והערות [פרק ג' משנה א] לחלק בזה בין קריאה להבאה.

משנה יא

[יא] אימתי אמרו תוספת הבכורים כבכורים בזמן שהיא באה מן הארץ ואם אינה באה מן הארץ אינה כבכורים :

רע"ב משנה יא

ואם אינה באה מן הארץ - כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן דתנן לעיל שמביאים משם בכורים אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים והוא הדין מפירות שגדלו בחו"ל וכי היכי דאליביה מעטרים בפירות חו"ל, הכי נמי התוספת באה מפירות חו"ל. וקמ"ל הכא שהתוספת שאינה מן הארץ אינה כבכורים :

ציונים והערות משנה יא

פלוגתת הראשונים בדין "באה מן הארץ".

בדין שמבואר במשנה שתוספת הבכורים כבכורים הוא דווקא כשהיא באה מן הארץ – עיין במלכי צדק שכתב דקאי על המבואר לעיל דתוספת ביכורים נאכלת בטהרה, והתנאי בזה שבאה מן הארץ, ואל"כ לא נאכלת דווקא בטהרה, וע"כ דלא נתקדשו כלל מדאוכלה שלא בטהרה, אולם עיין ברמב"ם [פ"ה הי"ח] שכתב שאם הביא מן הארץ הרי הם כביכורים לכל דבר, וכשהביא שלא מן הארץ אז כל דינם לביכורים אינו אלא שנאכלים בטהרה, ועיין במשנה ראשונה.

משנה יב

[יב] למה אמרו הבכורים כנכסי כהן שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה כספר תורה ורבי יהודה אומר אין נותנים אותם אלא לחבר בטובה וחכמים אומרים נותנין אותם לאנשי משמר והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש :

רע"ב משנה יב

כספר תורה - כלומר וס"ת נמי הוי כמו בכורים לדין זה דבעל חוב נוטל בחובו ואשה בכתובתה. פי' אחר וס"ת ומותר לקנות בהם ספר תורה. ואף על גב דתנא בהמה טמאה. אצטריך למתני ס"ת דלא תימא כל הני נהי דלא חזו לאכילה. חזו לשכר שיבא לידי אכילה לפי שאין מוכרין ס"ת, אימא לא קמ"ל:

אין נותנים אלא לחבר בטובה - אין הכהן יכול ליתן הבכורים אלא לכהן חבר שאוכל חוליו בטהרה ונותן אותם לו בטובה בתורת חסד ונדבה ואינו רשאי לקנות בהן דבר ואף לא ליתן לכהן שאינו חבר דכיון שאין עושין בהן עבודה חיישין דלמא לא מיזדהר בהו:

נותנים אותם לאנשי משמר - ובין חבר ובין שאינו חבר מחלקין אותם ביניהם: **קדשי מקדש -** כשאר קדשי מזבח. ואף על פי שאין עושין בהם עבודה הואיל ומכניסים אותם לעזרה מזדהרי בהו ולא אתו למכלינהו בטומאה. והלכה כחכמים:

ציונים והערות משנה יב

עיקר פלוגת רבנן ור"י אי ביכורים הוי קדשי המקדש או קדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א] לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב] לענין אשירה שביטלה, ג] לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד] לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה.

שנינו במשנה - "ר' יהודה אומר אין נותנים אותם אלא לחבר בטובה, וחכמים אומרים נותנים אותם לאנשי המשמר והן מתחלקין ביניהם קדשי מקדש", הרי דפליגי אי מתחלקין קדשי מקדש לאנשי אותו משמר או קדשי הגבול לכל כהן שירצה.

ומצאנו בירושלמי דתלינן בפלוגתא זו כמה הילכתא טובא, דבריש ביכורים [פ"א - ה"ב] הסתפקו בירושלמי באשירה שביטלה אי מביא מפירותיה ביכורים, וכו"ע מודו דאין מביאים ממנה עצים למערכה, דפסולים לגבוה, וריש לקיש הסתפק אי מקיים בה מצות לולב, ותלוי אי מצוות כגבוה או לא, ופשטו דאין מצוות כגבוה וכשר, אבל שאני ביכורים משאר מצוות דתלוי אי הוי קדשי מקדש או קדשי תרומה, וזה תלוי בפלוגת רבנן ור"י הנ"ל, ולרבנן פסול.

ובירושלמי ריש תרומות [פ"א - סוף ה"א] תלו בזה פלוגתא נוספת, דדנו למ"ד דמופלא סמוך לאיש מקדיש ואינו תורם, האם יכול להביא ביכורים או לא, ואמרו שם דתלוי אי ביכורים קדשי מקדש או קדשי הגבול, ולר"י דהוי קדשי הגבול אינו יכול להביא ביכורים כמו שאינו מפריש תרומה, ולרבנן שפיר מביא, עיי"ש.

והרמב"ם אזיל בפלוגתא זו לשיטתו, דהרמב"ם [פ"ג - ה"א] פסק דמתחלקין לאנשי משמר "קדשי מקדש", ולעיל [פ"ב - ה"טז] פסק שאין מביאים ביכורים מעצי אשירה "שהביכורים קדשי מקדש הן", וכבר העיר בזה האו"ש [ריש פ"ג] דאזיל לשיטתו ועפ"י הירושלמי, ונראה דאיכא הלכה נוספת דגם תלוי בפלוגתא זו והרמב"ם אזיל בזה לשיטתו.

דהנה הרמב"ם [פ"ב שם] פסק דביכורים שנטמאו אינו מסיק תחת תבשילו ודלא כתרומה טמאה, והטעם בזה כ' הרמב"ם "מפני שהם כקדשי מקדש", ודין זה מפורש בסוגי' בהערל, וק' טובא דהרמב"ם הקדים בהלכה זו בלשון "יראה לי", והא גמ' מפורשת היא, ועי' בכס"מ שנתעורר בזה, ותירץ דרק לענין הטעם "דהוי כקדשי המקדש" אמר הרמב"ם "יראה לי", ונראה דכוונת הכס"מ בזה הוא דלפי ר"י דאינו קדשי מקדש, אלא הוי כקדשי הגבול וכתרומה, מותר להסיקו תחת תבשילו.

ושו"ר בר"ש סיריליאן [בריש פ"ב] שג"כ הביא הך דין דאין מדליקין ביכורים שנטמאו, ובזה לא שוו לתרומה, וכתב על זה, "והטעם דקדשי מקדש הן", עכ"ל, והיינו כהרמב"ם הנ"ל. הרי לנו ד' נידונים במשנה בירושלמי וברמב"ם דתלויים אי הוי כקדשי מקדש או כקדשי הגבול, ולמאי דקיי"ל כרבנן נתחדש, א' מתחלקין לאנשי המשמר, ב' פסולים באשירה שביטלה, ג' מופלא סמוך לאיש מביא, ד' אינו מסיקו תחת תבשילו.

מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי.

והנה הבאנו בחידושי סוגיות [סימן א'] מהטו"א דהוכיח דתנופה בביכורים כעבודה דבעי "יום" מדמצאנו בו דין "ממשקה בנ"י", והק' הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דאיך לא הביא פלוגתא זו בין רבנן לר"י, דלכאור' גם דין "יום" וגם דין "ממשקה בנ"י" תלויים בפלוגתא זו וכשאר הנפ"מ דתלו בפלוגתא זו.

ובאמת דקושי' זו ק' טפי, דחוץ מהנך תרי דינים שהביא הטו"א, הרי מבואר עוד דדינו כקרבן והקרבה בלי שייכות לפלוגתת רבנן ור"י וכמו שהבאנו לעיל [שם סי' א'], מהתורת זרעים דאיכא דין דיחוי בביכורים כמו בקרבן, וכן הבאנו מהמנ"ח דלאחר תנופה הוו כקרבן לאחר זריקה ול"מ בהו שאלה, ולענין כל הנך דינים לא מצינו בירושלמי דתלו בפלוגתת רבנן ור"י, והבאנו גם מהתוס' דתנופה והגשה כעבודה לענין דין חולין בעזרה, וגם הרמב"ם עה"ת למד דמפורש בקרא בנשא דאיכא הקרבה בביכורים וכדכתיב "אשר יקריבו", ובאמת דכן מבואר בקרא בהדי' בויקרא [ב'-י"א, ב'] "כי כל שאור וכל דבש וכו' קרבן ראשית תקריבו אתם לה" ופירש"י דראשית קאי בשתי הלחם לענין שאור ובביכורים לענין דבש, הרי בהדי' דחשיב כקרבן והקרבה.

וכן הבאנו לענין שירה מהתוס' והרא"ש והרש"ש בסוגי' דערכין, דיש לו דין שירה על הקרבן וגם זה לא תלוי ברבנן ור"י, וביארנו והוכחנו דזהו עיקר הגדר בהבאת ביכורים ובדין מביא ואינו קורא, וזהו נמי יסוד האיסור אכילה לפני הנחה, ומכל זה מבואר דפשיטא דאית ליה דין קרבן, וזה מלבד הדין תרומה דאית ליה, ושני דינים נפרדים ניהו, ובזה ביארנו למה אית להו לכהנים ב' זכויות שונות בביכורים, א' מצד הדיני קרבן שבו וא' מצד הדיני תרומה שבו, ושניהם אמת, דתרי דינים איכא ביה.

ומעתה תמוה, דכל זה סתירה להנך ד' דינים דתלויים בפלוגתת רבנן ור"י אי דינו כקרבן או כתרומה, דמכל הנ"ל פשיטא דתרתיה אית בהו, גם שם קרבן וגם שם תרומה, וצ"ע לפי"ז במאי פליגי רבנן ור"י.

ובישוב כל הקושיות - עיין מה שנתבאר בארוכה בחידושי סוגיות [סימן ב'].

חידושי

סוגיות

מסכת

ביכורים

תוכן הענינים המפורט

סימן א' בגדרי "קרבן" ובדיני "תרומה" בביכורים. <> מביא מהראשונים ומהאחרונים דמצאנו דיני הקרבה וקרבת בביכורים מחמת התנופה והנחה, ונפ"מ א' לענין דין ממשקה בנ"י ב' לענין "יום" ג' לענין דיחוי ד' לענין שאלה ה' לענין חולין בעזרה ו' לענין זכות הכהן בביכורים, ז' בדין שירה על הקרבן. <> מביא עוד כהיסוד הנ"ל מההידוש דמצאנו בזמן חלות האיסור של אכילת ביכורים לפני הנחה דחייאל לפני שאר האיסורים, ומבאר עוד דיסוד הדין בהבאת ביכורים ב"מביא ואינו קורא" הוא מצד הדיני קרבן שבביכורים, ומדין הבאת קרבנות. <> מביא מהגרי"ז דמה דאית לביכורים דיני תרומה הוא משום שיש תורת תרומה בביכורים, ומבאר דכל זה חוץ מהדיני קרבן שבהם, ושני דינים נפרדים הם. ומבאר שיש לכהנים שני דיני זכיה בביכורים, גם מצד התרומה שבהם וגם מצד הקרבן שבהם, וחייילי הנך תרי זכיות בתרי זמנים שונים. <> תמה בכל זה מפלוגת רבנו ור"י אי הוי קרבן או כתרומה. <> דן בעיקר יסוד הגרי"ז ובהוכחה מהירושלמי, ובדברי האחרונים בזה.

סימן ב' ביכורים: **קדשי מקדש או קדשי הגבול.** <> מביא את פלוגת רבנן ור"י אי ביכורים הוי כקדשי המקדש או כקדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א] לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב] לענין אשירה שביטלה, ג] לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד] לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה. <> מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי. <> מבאר דב' נידונים איכא, א] האם ביכורים הם חפצא של קרבן או לא, ב] גם אם אינם חפצא של קרבן, אכתי יש לדון על סדר התנופה וההגשה, אם הוא מעשה "הקרבה", או מצוה בעלמא מסדר דיני הביכורים. <> מבאר את ההבדל בין פסול אשירה שביטלה לבין דין ממשקה בנ"י בנידון זה. <> מעורר בכל הנ"ל, מדברי האור שמה בביאורו לפלוגת רבנן ור"י עפ"י הפלוגתא אי הנחה מעכבת או לא. <> מבאר את פלוגת רש"י ורבינו גרשום בדיון "מעילה" בביכורים, אי הוי בכלל קדשי ה' או לא. <> מביא את פלוגת הבבלי וירושלמי למה קדשו פירות שבעמקים לר"ל. דנראה דפליגי אי מדמינו לקדשים או לתרומה. ודוחה עפ"י הנ"ל. <>

סימן ג' בגדר חיובא דהבאת ביכורים <> מוכיח דיסוד דין הבאת ביכורים הוא כעין חיובא דבעלים בהבאת קרבנות, והמצוה אינה במעשה הבאה אלא בזה שיהא מובא. <> מוכיח מהרמב"ן שיש מצוה במעשה הבאה, והמצוה היא דוקא על כתיפו ודלא כהבאת קרבנות דמזותן רק בזה שיהא מובאין, וזה סתירה למה דהוכחנו לעיל, ואיכא סתירה נוספת אי מצות הבאה היא רק עד הר הבית או דהמצוה מתחילה בהר הבית. <> מיישב ששני דינים נאמרו בהבאת ביכורים, חדא שיהא מובא, וזה מצד הדיני קרבן שבביכורים, ובזה מדמינן לשאר קרבנות, ועוד דין במעשה הבאה שהוא מסדר פרשת ביכורים. <> מיישב בזה את קושי' התוס' אנשי שם בדרשה ד"והבאתם שמה". <>

סימן ד' דין מבריק ודין סומך אילן למיצר

פרק א דינא דמבריק ודינא דסומך אילן למיצר ובמה שיש לתמוה בכל הנ"ל. <> בדין ביכורים ב'הברכה' לשלו או לשל חבירו – וכן בנוסע סמוך למיצר חבירו, וכן בדין גזלן. <> בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח. <> במה שיש לתמוה בפלוגתא הר"ח ורש"י בסוגי' דסומך אילן למיצר, ובדין מצוה הבאה בעבירה ובמיעוט של אמתך במבריק ובאילן הסמוך למיצר. <> מתמה ממה דמצאנו כמה דינים ואופנים דמהני נתינת רשות בדיו אדמתך. <> קושיות נוספות בסוגי' <>

פרק ב' יסוד הגר"ז בגדר יניקה דמברריך ויניקה דט"ז אמה, ובגדר דין אדמתך במברריך ובט"ז אמה בסומך למיצר. >
דברי הגר"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. > בדברי הגר"ז בביאור דין מברך - דרק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. > ראה: נוספת של הגר"ז שכל המצוות התלויות בארץ כלולות בחקירה זו. > ראיות נוספות ליסוד הגר"ז, משיטת ר' יהודה ברשה"ר ובשיטת רש"י בתקנת יהושע. מקושי' הגמרא על עולא מכוונה אילו אחד. >

פרק ג יסוד האחרונים בגדר הדין מצוה הבאה בעבירה בגזל יניקה – וישוב כל הסוגי. <> ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך. <> דליכא זכות לחבירו בפרות זידיה. <> בדברי הרמב"ן בביאור דעת הר"ח דכל דבריו היינו מדרבנן. <> מודה כלפי הדאורייתא דחסר באדמתך. <> דרכם של האחרונים בדברי הר"ח, וחיזוק בגדר הגזילה שיש בסומך למיצר. <> מתמה מהרמב"ן בב"ב פ"א. <> מיישב מה שלא אמרו במשנה טעמא דמצוה הבאה בעבירה – והכל מצד גזה"כ דאדמתך <> מיישב את הקושיות בסוגי' על רש"י והר"ת. <>

סימן ה' בשיטות הראשונים בדין"לקיחה וכל ההבאה באחד". <> מוכיח ששיטת הרשב"ם הוא דבעי כל ההבאה באחד, ומביא על זה ב' קושיות מהראשונים. <> מביא מהמה"י קורקוס דגם בנותנו ביד עבדו מיקרי מעשה הבאה ידידיה, ונמצא דחלת גווני הבאה איכא, וגם הרמב"ן מודה לזה לולי גזה"כ דנותנו על כתיפו, והרשב"ם ס"ל דהא דנותנו על כתיפו הוי דין אחר ולא שייך לדין ההבאה. <> מוכיח דגם לרמב"ן נאמר דין נוסף בסדר לקיחת הכהן שיהיה על כתיפו, ונפ"מ בגר שאין לו מצוה במעשה הבאה. ומבאר בזה את החידוש ד"אגריפס המלך" נותנו ע"ג כתיפו. <>

סימן ו' ביסוד דינא ד"לקיחה והבאה באחד". <> מביא קושלי הרמב"ן על הרשב"ם דמ"ש לקיחה והבאה כא' דלא מהני בו דין "שלוחו כמות" מהבאה גרידא דמהני בו, ומביא מהלך בזה ודוחה. <> מבאר דפליגי בדרשה ובגדר של הך דין "לקיחה והבאה באחד", דלרשב"ם בעינן לצרף את הלקיחה להבאה ולהשוותם לחדא, ולדידיה ליכא ראיא דלא מהני שליחות בהבאת ביכורים, ומביא חידוש מהמאירי במת והביאם בנו ותולה בפלוגתא הנ"ל. <> מבאר דפלוגתתם ביסוד דינא דלקיחה והבאה באחד שחלוי בפלוגתתם האם בעינו כל הבאה או רק סוף הבאה. <>

סימן ז' חילוקי דינים בסוגים שונים של איסורים שתלויים בהכרעת ממון, 'ביכורים' קנין כספו ועוד [פ"א מ"ו]. <>
מבאר למה בספק איסור גזל הכל תלוי בממון כלפי חו"מ וכלפי הטוען ונטען בבי"ד ולכן מהני ביה מוחזק. <> מחלק בין ספק איסור גזל לתלוי בממון כלפי בי"ד, לספק מצות ביכורים ותלוי "באדמתך" כלפי שמיא. <> מביא מהגרשש"ק דכעין זה מצאנו דשו"ט לענין קנין כספו באיזה דין ממון תלוי. <> ביאורו של הגרשש"ק שהחז"מ מקביל לקנין פירות ושימושים – וזוהי בפירות על ידי הפסק דין. <> ביאור אחר ע"ד של הגרשש"ק שיש ב' הסתכלויות – לא ב' בעלויות – ושייך גם קנין פירות גם בהסתכלות כלפי שמיא. <> כמה הערות בדברי הגרשש"ק. <> האיך הכח של הכרעה של חו"מ 'מזכה' אותו בממון – ובאמת תמוה מ'לקוח'. <> נפ"מ בשאר דיני התורה – אי אזלינן בטר שמיא או בטר חו"מ. <> לחדד את הדברים. <> לסיומא דמילתא – בעלות ושלטת תרתי ניהו – ובעלות היינו מה שהחפץ אמור וראוי לעמוד לו. <> תוספת דברים. <>

סימן ח' ביסוד דין קריאה ובדין אינו חוזר וקורא. <> מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמיים. <> ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דבהבאה עצמה איכא מעשה הגדה. <> מוכיח מהרמב"ם שיש ב' דיני הבאה, ודין הבאה בתורת הבאת קרבן לא שייך לקריאה, ובזה אין פטור של אינו מגיד פעמיים. <> עפ"י זה מחדש דבאשה או גר שמכרו, והביאו בלי קריאה, דאז השני מביא וקורא. <>

סימן ט' בהנ"ל, ובדין הבאה מכל הז' מינים <> מביא ההלכה דפעם א' הוא מגיד ולא ב' פעמים, ומבאר איך נתמעט הבאה מקרא דקריאה, ומביא ביאור מחודש של הגר"א בדין זה, ומביא נפ"מ לדינא בין בין הנך ב' ביאורים. <> מביא קושי' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א', ומביא תירוץ של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א. <> מתמה בעיקר חידושו של האור גדול דקריאה דמין א' יהי למין השני כשמביא למחר, ומביא שי' הר"ת מאורליינש דסגי בהבאת מין א', ומביא קושי' המזרחי עליו. <> מחדש דאין דין חילוקי מינים בהבאת ביכורים, אלא דיסוד הדין שיהיה הבאה דז' מינים. <> עפ"י זה מבאר איך מביא עוד מין אחרי שהביא כבר מין א' דאין זה בכלל "חוזר ומביא", אלא המשך ההבאה הראשונה, ומבאר עוד למה מהני קריאה במין א' כלפי מין שרק יביא למחר. <>

סימן י' בזמן חלות הלאוין, זרות חוץ לחומה וקודם הנחה. <> שי' הרמב"ם והחינוך דכל הלאוין חלים רק בכניסת הביכורים לחומות ירושלים. <> שי' התוס' והרא"ש דזרות חוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם. <> מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוץ לחומה תלוי בעזרה. <> ביאור בפלוגתא הראשונים אי איסור חוץ לחומה תלוי בכניסתן לירושלים או בכניסתן לעזרה, ומבאר דנפ"מ במע"ש טמא. <> ביאור למה דין זרות תלוי בירושלים או בעזרה, וביאור בפלוגתא רש"י ותוס' מתי חיילא בביכורים חלות דין תרומה עפ"י פלוגתתם בעיקר הדרשה ד"תרומת ידך אלו הביכורים". <>

סימן י"א בגדר הלאו דקודם הנחה. <> מתמה מהו הלאו והאיסור אכילה לפני כניסתו לירושלים, ומבאר מהחזו"א שדומה ל"זבח לפני זריקה", ומבאר עוד, דאיכא בזה ביטול מצוה כמו במעשר שני, ותמה בזה. <> מביא מהאחרונים דאיכא איסור עשה קודם הגעתו לירושלים, וכן הוא במעשר שני, ומביא נידון בזה בשי' הרמב"ם לענין מעשר שני עצמו, ונפ"מ במעשר שני טמא. <> מבאר דגם הרמב"ם מודה דדוקא בביכורים יש איסור עשה, וזה מחמת הדין קרבן שבו. <> מוכיח דכברינו בשיטת הרמב"ם, ומבאר את דברי התוספתא דמשמע שחל כבר חיובים בזמן ההפרשה במחומר. <> מוסיף ביאור בדברי התוספתא, ודן בדברי האחרונים במביא ביכורים בעצין נקוב לירושלים אי חיילא ביה איסורי ביכורים, ודן בחידוש הגר"ז למה לא חיילא הדין תרומה שבביכורים בזמן ההפרשה במחומר. <> מבאר, דמכל הנ"ל למדנו דדין תרומה ודין קרבן בביכורים הם שני דינים שונים, וחיילו בב' זמנים שונים. <>

סימן י"ב בגדר זכיית הכהן בביכורים, משלחן גבוה במחומר. <> מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחומר, וזה סתירה למה ששינוי דמתחלקין לאנשי משמר. <> מקשה עוד מר' שמעון דליכא הפרשה במחומר. <> מבאר תרי דינים ותרי פרשיות ניהו בזכות הכהן בביכורים, ומצד הדין תרומה שבו חיילא זכות הכהן כבר במחומר. <> מוכיח כהגרי"ז שיש בביכורים תורת תרומה, ולא רק שדיני ביכורים נלמדו מדיני תרומה. <> ביאור בדברי הגר"ח [בכורות] בגדר הדין משלחן גבוה קזכי בביכורים ובגזל הגר דנעשו לממונו לאחר שהגיע לידו, ומוכיח דעיקר זכייתו בו כשאר ממונו לקדש בו את האשה הוא מצד הדין תרומה שבביכורים. <> מוסיף לבאר, דאף דמצד דיני הקרבן אינו כנסכי כהן, אבל ע"י הזכייה מצד התרומה שבו חיילא הפקעה בדין שלחן גבוה, וזה מגזה"כ, ומבאר בזה את דברי הר"ש התמוהין במקור לדין נכסי כהן, אי ילפינן מגזה"כ אי מהקישא לתרומה, ועפ"י זה מבאר את פלוגתא רש"י והרמב"ן בחולין [קל"א] או ביכורים נכללו בהדי דין תרומה לענין הדין נכסי כהן או לא. <> מבאר דגם לר' שמעון איכא הפרשה במחומר, והיינו עכ"פ לענין זכות ממון דכהן.

סימן י"ג בדין כלאים בכוי <> כמה שיש לתמוה על רמב"ם בכלאים ובנזיר. <> ביאור דברי התוס' בכלאי בהמה. <> בדברי הר"ן בחולין בביאור שיטת הרמב"ם בכוי. <> בגדר הספק של כוי. <> מיישב בזה את שיטת הרמב"ם. /

סימן י"ד בדין שירה בביכורים <> מתמה טובא בדברי התוס' בערכין, דמבואר דאיכא תרי דינים בשירה בביכורים. <> מביא יסוד מהתוס' בפסחים [ס"ד]. בדין "אין שירה אלא על היין" דדין זה שייך רק בקרבנות, ומוכיח מזה כהרש"ש שביכורים הוא קרבן מחמת התנופה שבו. <> מביא את דברי הצפנת פענח דביאר דנחלקו ר' מתנה והירושלמי בגדר הדין שירה דביכורים, הם היא מדיני הקרבן או דדין שירה בעלמא היא, ומביא בזה ג' נפ"מ. <> מבאר עפ"י זה למה השמיט הרמב"ם אוקימתא ד"דרכן לענבים" בשירה על ביכורים, ומבאר עפ"י טענת ה"חקרי לב" דהרמב"ם לא פסק כר' מתנה. <> מבאר דפלוגתא הראשונים אי השירה היתה בהגיעם לעזרה או לאחר תנופה, ויסוד הנפ"מ איזה דין שירה היא. <> מבאר דאיכא חמש נפ"מ בין הנך תרי דיני שירה, מדין קרבן או מדין שירה דעלמא. <> מבאר בזה את דברי הרא"ש בכת"י [מובא במלאכת שלמה] שמבאר את דברי התוס' דשני דיני שירה נאמרו בביכורים, ומבאר בזה את דברי הרש"ס דהיו שני שירות נפרדות,

ארוממך והלל. <> מביא את ביאורו של הצפנת פענח בתוס' הנ"ל, והכל עפ"י הנ"ל שיש ב' דיני שירה בביכורים, אלא דהתם מחלק בין ב' סוגי ביכורים, ביכורים דקריאה וביכורים דהבאה.

סימן א'

בגדרי "קרבן" ובדיני "תרומה" בביכורים.

מביא מהראשונים ומהאחרונים דמצאנו דיני הקרבה וקרבן בביכורים מחמת התנופה והנחה, ונפ"מ א' לענין דין ממשקה בנ"י ב' לענין "יום" ג' לענין דיחוי ד' לענין שאלה ה' לענין חולין בעזרה ו' לענין זכות הכהן בביכורים, ז' בדין שירה על הקרבן.

בסדר הבאת הביכורים מצאנו דין הנחה ותנופה, ויש לעיין האם יש לזה גדרי הקרבה וקרבן או מצוה בעלמא היא בסדר הבאת הביכורים, ומצאנו כמה מקורות בנידון זה בדברי הראשונים והאחרונים, שהוכיחו מכמה דינים דאיכא בהו שם הקרבה וקרבן, ונביא את דבריהם ומה שיש לדון בהם, ולהלן [סי' ב'] נביא פלוגתא דת"ק ור"י בענין זה, ונבאר את החילוק בין ב' הנידונים.

בטורי אבן מגילה [כ':] כתב, דהבאת ביכורים הוא דוקא ביום, דכיון דבעי תנופה ותנופה הוא כעין עבודה, להכי בעי יום כמו כל עבודה דקרבנות, והביא ראיה לדבר, מהא דאמרינן בזבחים [פ"ח.] דאין מקריבין ביכורים לפני העומר, ומשמע דהיינו משום דבעינן "ממשקה בני ישראל", וקרא דממשקה בנ"י בקרבנות כתיב. וכו' הטו"א דמוכח מזה דביכורים חומר קדשים עליהו, וכיון שכן ה"ה דאינו מביא בלילה, כקדשים דאינם קרבים אלא ביום, עכ"ד הטו"א.

וכעין זה כ' גם התורת זרעים [עמוד קל"ב] דבהפריש ביכורים לפני חנוכה לא יביאם לאחר החנוכה אלא ירקבו, והא דלא יניחם עד עצרת היינו משום דנדחו, וחזינן דיש פסול דיחוי בביכורים כשאר קדשים, והיינו ע"כ משום דביכורים יש כעין הקרבה, וביאר התורת זרעים דכן מצאנו כבר בדין משקה בנ"י דנאמר בביכורים, והיינו כהטורי אבן, [ובעיקר דין דיחוי בביכורים יישב התורת זרעים שם את סתירת הרמב"ם וירושלמי בהפריש לאחר חנוכה, ועי' או"ש [ביכורים ד'-י"ג] דהוכיח דין דיחוי מהירושלמי והעיר דלא מצאנו כן בבבלי אלא דכבר עמד בזה המרכבת המשנה וביאר דלכו"ע איכא בהו דין קדשים ורק נחלקו מתי חיילא בהו דין, דלבבלי חיילא רק אח"כ בעזרה ועד אז לא שייך דיחוי, ולירושלמי כבר בשעת הפרשה חיילא דין קדשים], וכן ראיתי בכלי חמדה [פר' כי תבא ס"ק ז'] דלמד ממשקה בנ"י "דביכורים בכלל קרבן הוא, והנפה במקום הקרבה קאי", ודו"ק, [אולם בשפ"א במנחות [ס"ח: ד"ה לא אם אמרת] כתב דלא שייך דין משקה בנ"י בביכורים כיון שאין מהם למזבח, ועיי"ש בהגה"ה שהביא את דברי רש"י בזבחים [פ"ח.] דליכא הקרבה בביכורים].

וגם מדברי המנחת חינוך [מצוה י' סקכ"ג] נראה דביכורים תורת קרבן אית להו, עיי"ש שדן לענין ביכורים דמהני בהו שאלה לחכם, וכתב דלפמ"ש התוס' בכריתות [י"ג ע"ב ד"ה ארבע] דלא מהני שאלה בקרבן לאחר זריקה, ה"ה דלא יועיל שאלה בביכורים לאחר תנופה והנחה. ומשמע דנקט דדין קרבן אית להו, ותנופתם והנחתם היא עבודת קרבן.

ונראה דיסוד זה מבואר כבר בראשונים, דעי' בתוס' בב"ב [ריש פ"א:]: דמבואר דאיסור הבאת חולין לעזרה הוא רק לעשות בו עבודה, והא דאסרינן כן בביכורים הוא משום דגם התם התנופה והגשה הם "כעין הקרבה", וכ"ה ברמב"ן רשב"א ושטמ"ק בשם הר"ן, ומבואר כהנ"ל.

וכן מפורש נמי ברמב"ן עה"ת [נשא, ה' ט'] דאיירי שם בזכות הכהן בביכורים ואמרו "אשר יקריבו לכהן לו יהיה", ומבואר דאיכא "הקרבה" דכהן והוא הכהן המקריב, וכל זה מחמת התנופה וההגשה וכמפורש שם ברמב"ן.

ובאמת דכן מבואר נמי בקרא בהדי' בויקרא [ב'-י"א, י"ב] דכתיב "כי כל שאור וכל דבש וכו' קרבן ראשית תקריבו אתם לה", ופירש"י דראשית קאי בשתי הלחם לענין שאור ובביכורים לענין דבש, הרי בהדי' דחשיב כקרבן והקרבה, וכלישנא דקרא, "קרבן ראשית תקריבו", אולם הראוני דברש"י [זבחים סוף פ"ח.] מבואר שאין הקרבה בביכורים, עיי"ש היטב, וצ"ע.

וכן מבואר מהדין שירה בביכורים, דעי' ברש"ש בערכין [י"א] ובמכתבי תורה [במכתב ג', מר' מרדכי קאלינא לצפנת פענח] דמבואר דשירה דביכורים דינו כשיר על הקרבן, והוכיחו כן ליישב סתירת התוס' פסחים [ס"ד] לסוגי' דערכין [י"א] בדין שירה דביכורים על היין, ודלא כביאורו של הגרא"ל מאלין, עיי"ש, והך יסוד מבואר נמי בתוס' וכן ברא"ש כת"י [בערכין שם, מובא במלואו במלאכת שלמה ביכורים פ"ג מ"ד] דלמדו דתרי דיני שירה איכא בביכורים, ושירה דשעת תנופה היא שירה דקרבנות, ושירה זו היא על היין, ומבואר מכל זה דאית ליה דיני קרבן, ועי' להלן [.....] דהארכנו בכל הנ"ל בגדרי שירה על הקרבן בביכורים.

מביא עוד כהיסוד הנ"ל מהחידוש דמצאנו בזמן חלות האיסור של אכילת ביכורים לפני הנחה דחיילא לפני שאר האיסורים, ומבאר עוד דיסוד הדין בהבאת ביכורים ב"מביא ואינו קורא" הוא מצד הדיני קרבן שבביכורים, ומדין הבאת קרבנות.

ועוד מוכרח כהיסוד הזה מהזמן חלות איסור דאכילת ביכורים לפני הנחה, דהנה מצאנו ג' איסורים באכילת ביכורים, איסור זרות ואיסור חוץ לחומה ואיסור לפני הנחה, ונחלקו הראשונים אי חיילא הנך איסורים בשעת כניסתן לעזרה או משעת כניסתן לחומות ירושלים, אבל זה מוכרח דשאני בזה איסור אכילה לפני הנחה דאיסור זה חיילא כבר משעת הפרשה, והארכנו בזה להלן [סי' י"א] בהוכחות ברורות דגם בשי' הרמב"ם מבואר כן, והסברא בזה דגדר הך איסור הוא כאיסור "אכילת זבח לפני זריקה", וכך היא לשון החזו"א בדין זה לבאר למה כבר אסור מקודם, דכ"אכילת זבח לפני זריקה" דמי, הרי לנו דמדין זה איכא הוכחה נוספת דביכורים אית להו דיני קרבן.

וע"ד זה הוכחנו נמי להלן [סי' ג'] דעיקר הגדר במצות הבאת ביכורים יסוד דינו מדין הבאת קרבנות הוא, ולהכי שוין הבאת קרבנות והבאת ביכורים בחיוב אחריות אם עד הר הבית או עד באר הגולה, ועל פי זה ביארנו עוד בציונים והערות [פ"א משנה ה'] דזהו כל הגדר ב"מביא ואינו

קורא", דאינם בחובת הבאה מצד פרשת ביכורים אלא מצד פרשת הבאת קרבנות, וכל זה עפ"י מה שמבואר דאית להו תורת קרבן.

מביא מהגרי"ז דמה דאית לביכורים דיני תרומה הוא משום שיש תורת תרומה בביכורים, ומבאר דכל זה חוץ מהדיני קרבן שבהם, ושני דינים נפרדים הם. ומבאר שיש לכהנים שני דיני זכייה בביכורים, גם מצד התרומה שבהם וגם מצד הקרבן שבהם, וחיילי הנך תרי זכיות בתרי זמנים שונים.

והנה, אף דביארנו דאיכא דיני קרבן והקרבה בביכורים, וזה מצד התנופה והגשה שבהם, אבל זה פשוט דאית בהו גם דינים אחרים כתרומה ומעשר שני וכמבואר כל זה בריש פרק שני דביכורים, דלענין זרות וחומש ורחיצת ידים ורגלים והערב שמש ועולין בא' ומאה, דומה לתרומה, ולענין איסור חוץ לחומה ווידוי ואונן וביעור דומה למעשר שני, אולם הגרי"ז מחדש חידוש בדיני תרומה שבו, דשאני דיני תרומה דאינו ילפותא בעלמא מתרומה לילף דיני תרומה לביכורים, אלא דבביכורים איכא שם ותורת תרומה ממש, דביכורים הוא ראשית כמו תרומה, וזהו דילף להו מתרומה, ודיני החומש ותשלומין והערב שמש הם כתוצאה מזה שיש בביכורים תורת תרומה ממש, ולהכי מצאנו דבתשלומי ביכורים חייל קדושת תרומה ממש בלי שאר הדיני ביכורים שבו, דבתשלומין נתפס רק התרומה שבו, וכבר האריך ביסוד של הגרי"ז בתורת זרעים [עמוד קל"ב], עיי"ש, ולהלן [בסוף הסימן] הארכנו בדברי הגרי"ז ובמה שיש לדון בראייתו, ובדברי האחרונים בזה.

נמצאנו למדים דאף דהוכחנו לעיל דאיכא דיני קרבן בביכורים אבל סו"ס ביסודו תרומה היא, ואין בזה סתירה דתרי דינים נפרדים אית להו, ולהלן [סוף סי' י"א] הוכחנו דשני הדינים אינם תלויין זה בזה, וחלין בשני זמנים שונים.

ועפ"י ביארנו להלן [סי' י"ב] דגם אי ביכורים הוא קדשי מקדש ומתחלק לאנשי המשמר, ומשלחן גבוה קזכי להו הכהנים כשאר הקרבנות, אבל חוץ מזה איכא נמי זכייה אחרת לכהנים מהבעלים עצמו שלא משלחן גבוה, וזה חל כבר בזמן ההפרשה במחובר, וכבר אז נהיה לממון כהן, ואין בזה סתירה, שזוכה בה גם מצד התרומה שבו וזה זכייה מהבעלים ובמחובר [ומגזה"כ חיילא זכות התרומה במחובר דלא כשאר תרומה, וכדילף בהדי' בספרי], וגם מצד הדיני קרבן שבו וזה זכייה משלחן גבוה, ודו"ק.

והבאנו עוד, דבקרבנות הדין "משלחן גבוה קזכי" הוא גם לאחר שהגיע לידו של כהן, ולכן אינו מקדש בו את האשה, ודלא כגזל הגר שהדין "משלחן גבוה קזכי" הוא רק עד שמגיע לידו, וכשמגיע לידו כבר פקע דין זה ויכול לקדש בו את האשה, וביאר הגר"ח דגזל הגר אינו קרבן אלא ממון הדיוט, ולהכי פקע דינו כשמגיע לידו, ובזה שאני משאר קרבנות, וק' דלמה בביכורים פקע דינו כשמגיע לידו והא כקרבן חשיבא, וביארנו שם דלזה אהני לן הדין זכייה השניה מצד התרומה

שבו, דזכייה זו מפקיע את הדין "משלחן גבוה קזכי" מצד הזכייה דקרבות לאחר שהגיע לידו, דאז זוכה בו כשאר תרומה שהיא ממונו לקדש בו את האשה.

והבאנו עוד דאיכא בזה ב' פרשיות בתורה, דהזכייה מצד פרשת תרומה נאמרה בפרשת קרח וכדדייקנו מהספרי שם, והזכייה מצד פרשת קרבות נאמרה בפרשת נשא, ושני דינים נינהו.

תמה בכל זה מפלוגתת רבנן ור"י אי הוי כקרבן או כתרומה.

אולם אף דמוכרח דאיתנהו לשני הדינים, הנה להלן [סי' ב'] הבאנו בזה פלוגתא דתנאי אי הוי קרבן או תרומה, דלרבנן הרי זה כקרבן ולר"י הרי זה כתרומה, והביאו במשנה ובירושלמי נפ"מ טובא בין רבנן לר"י, ולפום ריהטא יש כאן סתירה. ולהלן שם ביארנו במה פליגי ר"י ורבנן, דנידון אחר הוא, וביארנו שם גם איך מתפרשים שני הפרשיות שנאמרו בביכורים לר"י ולרבנן.

דן בעיקר יסוד הגרי"ז ובהוכחה מהירושלמי, ובדברי האחרונים בזה.

והנה, הבאנו מהגרי"ז דביכורים איכא חפצא של תרומה, ויסוד הדברים מצאנו כבר בחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים בסוף הספר [פ' א'] דנקט בפשיטות דגם תשלומי ביכורים נעשים תרומה כמו תשלומי תרומה ואינם נעשים ביכורים עיי"ש, ובתורת זרעים ריש ביכורים הביא ששמע מהגרי"ז ביאור הדברים, והביא ראיה מהא דאמרין בירושלמי תרומות פ"ו ה"ג דאם אכל ביכורים ענבים משלם יין, והיינו דאף שאין מביאין יין לביכורים כדתנן בסוף חלה מ"מ משלם יין כיון שתורמין מן היין [כן פי' האו"ש פ"י מהל' תרומות הי"ח לדברי הירושלמי], ומבואר דתשלומי ביכורים נעשים תרומה ולא ביכורים.

אולם שמעתי מידידי הרב הגאון ר' משה הלר שליט"א, שיש לדון טובא בעיקר דברי הגרי"ז מכמה צדדים, דהנה, יסוד דבריו הם דלא כמו שנקט המנ"ח מצוה רפ"א [בנדמ"ח אות י"ד וט"ז] דתשלומי ביכורים דינם כביכורים וניתנים לאנשי משמר ואסור לאוכלם חוץ לחומה ושאר דיני ביכורים עיי"ש, ובחזון יחזקאל תרומות פ"ז ה"י כתב די"ל דענין זה תלוי במה שנסתפקו בירושלמי בתרומות שם, אכל חלה מהו שישלם מפירות שלא הביא שליש אכל ביכורים מהו שישלם מן המחובר לקרקע, דאם התשלומים נעשים חלה וביכורים אפשר לשלם כדינם, חלה מפירות שלא הביאו שליש וביכורים מן המחובר, ואם נעשים תרומה צריך לשלם כדין תרומה מפירות שהביאו שליש ולאחר שנתלשו.

ועי' בדברי הגרי"ז שם שנתקשה לשיטתו בדברי הירושלמי בזה, דכיון דהתשלומין נעשים תרומה מהיכ"ת שיוכל לשלם מפירות שלא הביאו שליש או מפירות מחוברים, והוכיח מזה כיסוד דבריו שם בשיטת הרמב"ם דהטעם שצריך לשלם תשלומי תרומה מדבר הראוי לעשות קודש אינו משום שהתשלומים נעשים קודש, אלא שהוא דין בפנ"ע בפרשה דתשלומי תרומה שצריך לשלם מפירות שיכולים להיות קודש דומיא דפירות שאכל, ולכך אם אכל תרומה שאין תורמין מפירות שלא

הביאו שליש ומן המחובר גם אין משלמים מהם תשלומי תרומה, אבל אם אכל חלה או ביכורים יכול לשלם מהם דהוי דומיא דמה שאכל.

אולם, העירני בזה, שיש לדון לפ"ז בראיה שהביא התו"ז מהירושלמי דאכל ענבים משלם יין, דלכאורה אין זה דומיא דמה שאכל, שהרי אין ביכורים באים מן היין, וכמו דמספקא להירושלמי שיכול לשלם מן המחובר ה"ה לכאן לאידך גיסא היה לנו לומר שאינו משלם מן היין, ויש לחלק וצ"ע.

ועי' בחזון יחזקאל שם שהביא ראיה מהגמ' במנחות [ע"ז:] דמספקא לן בתרומת לחמי תודה אם הוקשו לתרומת מעשר גם לתשלומי תרומה, והרי לא שייך שהתשלומין יהיה תרומת לחמי תודה, דקדושת לחמי תודה אינה מצד עצמם אלא ע"י שחיטת הזבח, וא"כ התשלומין ע"כ אינם אלא כתרומה בעלמא, וה"ה בחלה וביכורים, והעירני בזה שיש לדחות ראיתו, דדוקא בביכורים הוא דס"ל להמנ"ח דהתשלומין נעשים ביכורים כיון שזהו דין ביכורים שהתורה אמרה שיהיה בהם דיני תרומה, אבל בתרומת לחמי תודה אין זה דין בעצם הלחמים שיהיה בהם דין תרומה, אלא שהוא דין נוסף על קדושת הלחם, שצריך לקדש אחד מהם בקדושת תרומה, ואין לזה שייכות כלל לקדושה הראשונה שבאה להם מחמת הזבח, ובזה ודאי דהתשלומין הם כדין תרומה דעלמא, ואין מזה ראיה לביכורים.

ועוד הוסיף להעיר בזה שיש לדון בעיקר דבריו, דבתשלומי תרומה נתחדש שאפשר לעשות תרומה אף בדבר שלא מצינו שיהיה תרומה בתחילת דינו, וכמו שהתשלומים נעשים תרומה אף שהם חולין מתוקנים, ובפרט לפי מה שפסק הרמב"ם בפ"י מהל' תרומות הי"ח שמשלמים גם מלקט שכחה ופאה [ומ"מ מודה הרמב"ם שאין משלמין ממין שאינו חייב בתרו"מ, אף למ"ד דאפשר לשלם מאינו מינו, וכן אין משלמין מפירות שלא הביאו שליש או מן המחובר כמבואר בירושלמי הנ"ל, והוא משום סברת הגרי"ז הנ"ל דאין זה דומיא דמה שאכל משא"כ בלקט שכחה ופאה חשיב שפיר מין שאכל אלא דאיכא פטורא מגזה"כ, ובזה שפיר אמרינן דאף שאין נתפס בזה דין תרומה בתחילת דינו מ"מ נתפס בזה דין תרומה בתשלומין].

ובעיקר חידוש הגרי"ז, עי' להלן [סי' י"ב ס"ק א' וסי' י"ג ס"ק ד' וסי' י"ד ס"ק ד'] מה שביארנו בזה.

סימן ב'

ביכורים:

קדשי מקדש או קדשי הגבול.

מביא את פלוגת רבנן ור"י אי ביכורים הוי קדשי המקדש או קדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א] לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב] לענין אשירה שביטלה, ג] לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד] לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה.

בסוף מכילתין תנן, "ר' יהודה אומר אין נותנים אותם אלא לחבר בטובה, וחכמים אומרים נותנים אותם לאנשי המשמר והן מתחלקין ביניהם כקדשי מקדש", הרי דפליגי אי מתחלקין כקדשי מקדש לאנשי אותו משמר או קדשי הגבול לכל כהן שירצה.

ומצאנו בירושלמי דתלינן בפלוגתא זו כמה הילכתא טובא, דבריש ביכורים [פ"א-ה"ב] הסתפקו בירושלמי באשירה שביטלה אי מביא מפירותיה ביכורים, וכו"ע מודו דאין מביאים ממנה עצים למערכה, דפסולים לגבוה, וריש לקיש הסתפק אי מקיים בה מצות לולב, ותלוי אי מצוות כגבוה או לא, ופשטו דאין מצוות כגבוה וכשר, אבל שאני ביכורים משאר מצוות דתלוי אי הוי קדשי מקדש או קדשי תרומה, וזה תלוי בפלוגת רבנן ור"י הנ"ל, ולרבנן פסול.

ובירושלמי ריש תרומות [פ"א-סוף ה"א] תלו בזה פלוגתא נוספת, דדנו למ"ד דמופלא סמוך לאיש מקדיש ואינו תורם, האם יכול להביא ביכורים או לא, ואמרו שם דתלוי אי ביכורים קדשי מקדש או קדשי הגבול, ולר"י דהוי קדשי הגבול אינו יכול להביא ביכורים כמו שאינו מפריש תרומה, ולרבנן שפיר מביא, עיי"ש.

והרמב"ם אזיל בפלוגתא זו לשיטתו, דהרמב"ם [פ"ג-ה"א] פסק דמתחלקין לאנשי משמר "כקדשי מקדש", ולעיל [פ"ב-ה"ז] פסק שאין מביאים ביכורים מעצי אשירה "שהביכורים קדשי מקדש הן", וכבר העיר בזה האו"ש [ריש פ"ג] דאזיל לשיטתו ועפ"י הירושלמי, ונראה דאיכא הלכה נוספת דגם תלוי בפלוגתא זו והרמב"ם אזיל בזה לשיטתו.

דהנה הרמב"ם [פ"ב שם] פסק דביכורים שנטמאו אינו מסיק תחת תבשילו ודלא כתרומה טמאה, והטעם בזה כ' הרמב"ם "מפני שהם כקדשי מקדש", ודין זה מפורש בסוגי' בהערל, וק' טובא דהרמב"ם הקדים בהלכה זו בלשון "יראה לי", והא גמ' מפורשת היא, ועי' בכס"מ שנתעורר בזה, ותירץ דרק לענין הטעם "דהוי קדשי המקדש" אמר הרמב"ם "יראה לי", ונראה דכוונת הכס"מ בזה הוא דלפי ר"י דאינו קדשי מקדש, אלא הוי קדשי הגבול וכתרומה, מותר להסיקו תחת תבשילו.

ושו"ר בר"ש סיריליאו [בריש פ"ב] שג"כ הביא הך דין דאין מדליקין ביכורים שנטמאו, ובזה לא שוו לתרומה, וכתב על זה, "והטעם דקדשי מקדש הן", עכ"ל, והיינו כהרמב"ם הנ"ל.

הרי לנו ד' נידונים במשנה בירושלמי וברמב"ם דתלויים אי הוי כקדשי מקדש או כקדשי הגבול, ולמאי דקיי"ל כרבנן נתחדש, א' מתחלקין לאנשי המשמר, ב' פסולים באשירה שביטלה, ג' מופלא סמוך לאיש מביא, ד' אינו מסיקו תחת תבשילו.

מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי.

והנה הבאנו לעיל [ריש סי' א'] מהטו"א דהוכיח דתנופה בביכורים כעבודה דבעי "יום" מדמצאנו בו דין "ממשקה בנ"י", והק' הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דאיך לא הביא פלוגתא זו בין רבנן לר"י, דלכא' גם דין "יום" וגם דין "ממשקה בנ"י" תלויים בפלוגתא זו וכשאר הנפ"מ דתלו בפלוגתא זו.

ובאמת דקושי' זו ק' טפי, דחוץ מהנך תרי דינים שהביא הטו"א, הרי מבואר עוד דדינו כקרבן והקרבה בלי שייכות לפלוגתת רבנן ור"י וכמו שהבאנו לעיל [סי' א'], מהתורת זרעים דאיכא דין דיחוי בביכורים כמו בקרבן, וכן הבאנו מהמנ"ח דלאחר תנופה הוו כקרבן לאחר זריקה ול"מ בהו שאלה, ולענין כל הנך דינים לא מצינו בירושלמי דתלו בפלוגתת רבנן ור"י, והבאנו גם מהתוס' דתנופה והגשה כעבודה לענין דין חולין בעזרה, וגם הרמב"ן עה"ת למד דמפורש בקרא בנשא דאיכא הקרבה בביכורים וכדכתיב "אשר יקריבו", ובאמת דכן מבואר בקרא בהדי' בויקרא [ב'- י"א, י"ב] "כי כל שאור וכל דבש וכו' קרבן ראשית תקריבו אתם לה" ופירש"י דראשית קאי בשתי הלחם לענין שאור ובביכורים לענין דבש, הרי בהדי' דחשיב כקרבן והקרבה.

וכן הבאנו לענין שירה מהתוס' והרא"ש והרש"ש בסוגי' דערכין, דיש לו דין שירה על הקרבן וגם זה לא תלוי ברבנן ור"י, וביארנו והוכחנו דזהו עיקר הגדר בהבאת ביכורים ובדין מביא ואינו קורא, וזהו נמי יסוד האיסור אכילה לפני הנחה, ומכל זה מבואר דפשיטא דאית ליה דין קרבן, וזה מלבד הדין תרומה דאית ליה, ושני דינים נפרדים ניהו, ובזה ביארנו למה אית להו לכהנים ב' זכויות שונות בביכורים, א' מצד הדיני קרבן שבו וא' מצד הדיני תרומה שבו, ושניהם אמת, דתרי דינים איכא ביה.

ומעתה תמוה, דכל זה סתירה להנך ד' דינים דתלויים בפלוגתת רבנן ור"י אי דינו כקרבן או כתרומה, דמכל הנ"ל פשיטא דתרתית אית בהו, גם שם קרבן וגם שם תרומה, וצ"ע לפי"ז במאי פליגי רבנן ור"י.

מבאר דב' נידונים איכא, א' האם ביכורים הם חפצא של קרבן או לא, ב' גם אם אינם חפצא של קרבן, אכתי יש לדון על סדר התנופה וההגשה, אם הוא מעשה "הקרבה", או מצוה בעלמא מסדר דיני הביכורים.

ואשר מוכרח מכל זה דבאמת תרי נידונים שונים איכא בגדר הביכורים. דזה ברור דבעצם החפצא דביכורים איכא שם תרומה, וכדהבאנו מהגר"ז בדין תשלומי ביכורים, ומאיך מבואר בקראי

דתנופה והגשה דביכורים יש להם דיני הקרבה כקרבן, והיינו דשאני תרומה זו דאית ביה דיני הקרבה כקרבן, וכל זה ברור לכו"ע, ולא נחלקו בזה ר"י ורבנן.

ויסוד מחלוקתם הוא, דאחרי שמצאנו דתרומה זו שאני משאר תרומות, ואית בה דיני הקרבה וקרבן, נחלקו אם חייל שם קרבן גם על עצם החפצא דביכורים או לא. דרבנן ס"ל דמזה ילפינן דחייל על הביכורים חלות שם קרבן, ונמצא שהם גם תרומה וגם קרבן, ור"י פליג ע"ז, וס"ל דהחפצא דביכורים הוא רק תרומה, ואין בו חלות שם קרבן כלל, אלא דאיכא בהו דיני הקרבה בהגשה ותנופה, ודו"ק.

ויש להוסיף בביאור שורש מחלוקתם, דהנה הבאנו לעיל [סי' א' סק"ג] דתרי קראי כתיבי לענין זכיית הכהנים בביכורים, אחד בפרשת נשא, ובו מבואר דזכייתם היא כזכיית קרבן, והשני בפרשת קרח, ובו מבואר דזכייתם היא כתרומה, ולהלן [סי' י"ג סק"ג] הבאנו את דברי הרמב"ן בפרשת נשא, דהך קרא דזכו בהו הכהנים כקרבן, אצטריך לאשמועינן דניתנים לאנשי משמר. ולכאורה יש לתמוה, דהא ר"י פליג ע"ז וס"ל דנותנם לכל כהן שירצה, וא"כ זכיית הכהנים היא כתרומה, ולדידיה תיקשי מה בא ללמדנו הפסוק בפרשת נשא.

ולדברינו הביאור הוא, דבעצם הנך תרי זכיות סותרים זה לזה, האם זוכים בהם הכהנים כתרומה או כקרבן. ועי' להלן [סי' י"ג סק"ו] שביארנו את הדברים לדעת רבנן, דאמנם יש גם זכיה לכהנים כתרומה, ומה"ט זוכים כבר במחובר, אבל קרא דפרשת נשא בא ללמדנו דאחר זכיית הכהנים משולחן גבוה, שוב אין כאן תורת זכייה כתרומה, ודינם כקרבן לכל מילי, משום דחייל שם קרבן על עצם החפצא דביכורים.

וי"ל דעל זה פליג ר' יהודה, וס"ל איפכא, דאמנם איכא לביכורים גם דיני קרבן, וזכיית הכהנים בהם דמיא לזכיית קרבן, שאינם זוכים בהם עד שעת הקרבה, וזה מה שלמדנו מקרא דפרשת נשא, אבל קרא דפרשת קרח בא ללמדנו, דאחר שזכו בהם הכהנים הו כתרומה לכל מילי, ומשו"ה ס"ל דנותנם לכל כהן שירצה, דעיקר שם החפצא דביכורים הוא כתרומה בלבד, ורק לענין דינים מסויימים אמרו דהו כקרבן, וגם לענין זכיית הכהנים בהם איכא נפ"מ, דאינם זוכים עד שמתקיימת הקרבתם, אבל אח"כ דינם כתרומה לכל מילי, וכמו שנתבאר.

ומעתה א"ש הכל, דשפיר אמרו בקראי בנשא ובויקרא דמיקרי הקרבה, דאף אי אינם קרבן מ"מ אית בהו מעשה הקרבה, ושפיר אמרינן בהו דין ממשקה בנ"י, ושפיר שייך בהו דין עבודה לענין "יום" ולענין חולין בעזרה אף אי אינם קרבן, דגם לר"י דאינו חפצא דקרבן, מ"מ אית ביה דין "משקה בנ"י" ודין "יום" ודין חולין בעזרה מחמת מעשה ההקרבה, וכמו"כ שפיר שייך בו דין שירה על הקרבן ואיסור אכילה לפני זריקת דמים, דכל הנך דינים תלויים במעשה הקרבה אף אם עצם הביכורים אינם חפצא דקרבן, וכן דין הבאת ביכורים כדין הבאת קרבנות לענין זה דשפיר מוטל עליו להביאם להקרבה אף אי אינו חפצא דקרבן, דמצות ההקרבה מחייבת להביאם, ודו"ק.

ומאידך, אכתי פליגי רבנן ור"י אי דינו כקרבן או כתרומה, דמה שנוגע לעיקר חלות דינו, האם הוא גם חפצא דקרבן או רק חפצא דתרומה, בזה פליגי, ונפ"מ לענין הא דמתחלקין לאנשי המשמר דלזה לא סגי בדיני הקרבה בתנופה והגשה, דרק קרבן מתחלק לאנשי המשמר ולא תרומה דאית ביה מעשה הקרבה, ועוד נפ"מ אי מהני במופלא סמוך לאיש, דזה תלוי בעיקר קדושתם, דשפיר איתרבי מופלא לדין הקדש בקדושת קרבן ולא איתרבי לקדושת תרומה, ואי ליכא בקדושתם דין קרבן אלא רק דין תרומה, לא יהני בו מופלא סמוך לאיש, וגם פסול אשירה שביטלה תלוי בעיקר קדושתם אי אית ביה קדושת קרבן או לא, וגם הדין להסיקו תחת תבשילו נמי תלוי בעיקר קדושתם אי דינו רק כתרומה או דדינו גם כקרבן, דאי דינו גם כקרבן שוב אינו מסיקו תחת תבשילו, ודו"ק.

הרי לנו דתרי נידונים שונים נינהו, חדא לענין המעשה תנופה ומעשה הגשה אי דינו כמעשה הקרבה, וחדא לענין עצם חלות קדושתם, ורק בדין השני נחלקו רבנן ור"י, ודו"ק.

והעירני תלמיד אחד – דלרבנן חיילא דין ביכורים במופלא סמוך לאיש כיון דבדיני קרבן יש למופלא דין נדר – ורק בתרומה ליכא מופלא, וקשה דא"כ האיך חיילא הדין תרומה שבביכורים, הרי יש כאן חפצא ומציאות של תרומה לכו"ע – ואי ליכא דין מופלא בתרומה ולכן לא חיילא ביכורים לר"י, א"כ למה חיילא הדין תרומה שבביכורים לרבנן – ונראה לחדש שבלאו הכי תרומה היא כעין נדר ולכן לכו"ע מהני ביה היתר חכם – והיינו מחמת זה שהוא כעין נדר – עיין ברש"י בפסחים [מ"ו:] וברא"ש [נדרים ע"ח], והרי גם כל הנידון של תרומה במופלא הוא מחמת זה שתרומה היא כעין נדר – עיין ברש"י בנדה [מ"ו:] שבשניהם חל קדושה בפיו – וזה הטעם למ"ד דמהני מופלא, וא"כ י"ל דגם למ"ד שתרומה אין לה דיני נדרי הקדש לגבי מופלא אכן סו"ס אכתי שייך לפרשה זו – וראיה מהיתר חכם, וכנ"ל, ויש לומר דכו"ע מודי דתרומה כזה שהיא גם חפצא של קרבן, הרי הנדר שבו חל החפצא של תרומה הוא ממילא נדר של נדרי הקדש מצד החלות קרבן שחל על ידו, ואהני לן הך דין קרבן להחיל בו דין נדר ממש לענין מופלא אף דבנדר של תרומה גרידא אינו כן, הלכך שפיר מהני הנדר של מופלא גם לגבי התרומה שבביכורים.

ובעיקר מה שנתחדש כאן – שוב הראוני – שכבר הביא בזה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל מספר ראשית ביכורים [להגאון רבי בצלאל הכהן מוילנא], דהעבודות של תנופה והגשה דאיכא בביכורים לכו"ע הוו כעבודת קרבנות, ומה"ט בעינן בהו משקה ישראל, ופולוגתא דר"י ורבנן היא על החפצא של הביכורים, אם הביכורים עצמם הם כקרבן, או רק נאמרה בהם עבודת קרבן, וזה כמו שנתבאר.

מבאר את ההבדל בין פסול אשירה שביטלה לבין דין ממשקה בנ"י בנידון זה.

אולם אכתי לא ברור דכמו דאמרינן דאיכא פסול ממשקה בנ"י גם לר"י דדין בהקרבה הוא אף אי אינו קרבן דסו"ס לגבוה היא, כמו"כ נימא בדין אשירה שביטלה דנמי תלוי בזה, ולמה אמרינן דלר"י פשיטא דליכא פסול אשירה שביטלה.

ונראה דפסול אשירה שביטלה דומה לפסול מצוה הבאה בעבירה, דכבר אמרו בירושלמי בשבת דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה בקורע על מתו בשבת ולא דמי למצה גזולה "דהתם [מצה] גופא עבירה, הכא [קורע] הוא עבר עבירה", וביאר בתשו' חמד"ש [סי' ל'] דבמצהבב"ע בעינן שהעבירה תחול בחפצא, ורק גזילה חיילא בחפצא לא כן קריעה, והוכיח מהסוגי' דסוכה [ל"א] דגם הבבלי סובר כן, והסברא בזה למה בעינן דוקא עבירה דחיילא בחפצא הוא עפ"י מה דהאריך הגר"ש שקופ זצ"ל בשערי יושר [ש"ג-פי"ט] דדין "פסול" הוא דיליף מ"גזול דומי' דפסח", וכמו דבעל מום הוא פסול בחפצא, כמו"כ מצהבב"ע הוא פסול בחפצא, והיינו דהחפצא נפסלה מלהיות מצוה.

והנה באשירה שביטלה קס"ד בירושלמי דבכל המצוות איכא כזה פסול, וקמ"ל דאין מצוות כגבוה לענין זה, ונראה דהקס"ד הוא ע"ד מצהבב"ע דחיילא בחפצא כפסול בעל מום, וגם במסקנה דרק קרבנות נפסלו, אכתי הפסול הוא בחפצא, כעין מצוה הבאה בעבירה, ולכן פוסל רק היכא דאיכא חפצא דקרבן, אבל דין "ממשקה בנ"י" אינו כן אלא פוסל עצם מעשה ההקרבה, ודו"ק. אולם מה דאכתי ק' הוא דין דיחוי, דדין זה תלוי בגוף הקדושה, ולא מצאנו דשייך לפלוגתא רבנן ור"י, ואכתי צ"ע.

מעורר בכל הנ"ל, מדברי האור שמח בביאורו לפלוגתא רבנן ור"י עפ"י הפלוגתא אי הנחה מעכבת או לא.

ויש להעיר דמדברי האו"ש לא נראה כן, דהנה, מצאנו דפליגי תנאי במכות [י"ח:]: אי בעינן הנחה לעיכובא או דסגי בתנופה, ודעת ר"י שם דאין הנחה מעכבת ורק תנופה מעכבת, וביאר האו"ש דגם זה תלוי בפלוגתא רבנן ור"י, דהנחה הוא ע"י המזבח, וזה כ"עבודת מזבח" ולהכי פרכינן [שם י"ט] מ"צד מזבח" למ"ד הנחה מעכבת, ומה"ט ס"ל לרבנן דקזכי משלחן גבוה ומתחלקין לאנשי המשמר, אבל לר"י דאין כאן "צד מזבח" דליכא הנחה לעיכובא, ורק תנופה מעכבת, להכי אין זכייה משלחן גבוה ואין החלוקה לאנשי המשמר.

ומכל זה משמע דלא כדברינן, דלדברינן אין פלוגתא במעשה הבאת הביכורים, דודאי דדין הקרבה בו, ופלוגתתם היא רק בחלות שם קרבן בחפצא, ומהאו"ש נראה דפליגי גם במעשה הביכורים אי הוי מעשה הקרבה או לא, ולדידיה הדרא כל הקושיות לדוכתייהו.

איברא דיש לדחות, דלעולם כו"ע מודי דגם תנופה היא מעשה הקרבה ועבודה, ובעי "יום" וכו', אלא דר"י ס"ל דאין הקרבה זו נחשבת "צד מזבח", והא דלרבנן מוכרח דחיילא בחפצא חלות שם קרבן, הוא משום שלא שייך מעשה הקרבה דאית ביה "צד מזבח" בלי שיהיה בחפצא חלות שם קרבן, אבל לר"י דאין בהקרבה "צד מזבח" לדידיה שייך לומר דאין בו חלות שם קרבן, ודו"ק.

מבאר את פלוגתת רש"י ורבינו גרשום בדין "מעילה" בביכורים, אי הוי בכלל קדשי ה' או לא.

ונראה דאיכא נידון בדיני הביכורים דשייך לשני הנידונים כהדדי, גם לעצם החפצא אי הוי קרבן או לא, וגם למעשה הקרבה, והנפ"מ בדיני מעילה.

דהנה שנינו במעילה [י"ג.] דאיכא דין מעילה ב"אילן מלא פירות", ופירש"י דקאי דוקא בגפן ולענין נסכים דשייכי למזבח, ולא קאי בביכורים דלא שייכי למזבח, וכ"ה ברשב"ם בב"ב [ע"ט.], אולם ברבינו גרשום [שם במעילה] מפורש דקאי בביכורים ואית ביה מעילה, ושפיר שייכי במזבח, ועיי"ש נמי ברש"ש דכ' דביכורים מיקרי ראויים למזבח כיון דטעונים הנחה, והעירוני מדברי רבינו גרשום [בב"ב שם] דסותר משנתו ופי' כרש"י דביכורים לא מיקרי למזבח, וצ"ע. ונראה מהריטב"א בב"ב שם כרבינו גרשום והרש"ש, דעי' בדבריו שכ' דרק פירות האילן שלא מחמשת המינים אינם ראויין למזבח, ונראה דכוונתו לז' מינים של א"י [חוץ מחיטה ושעורה דאינם פירות האילן] דבהם יש דין ביכורים וזה ראוי למזבח, ודלא כרש"י והרשב"ם.

ונראה דנידון זה ודאי שייך לעצם קדושת הביכורים, ולא רק למעשה ההקרבה, ותלוי בפלוגתא דרבנן ור"י, דרק לרבנן שייך לדון בו מצד מעילה כשאר הקרבנות, דלר"י דאין בו קדושת קרבן לא שייך לדון כלל שיהיה בו מעילה, אולם גם בשי' רבנן שייך לדון אם יהיה בו דין מעילה, דרק ב"קדשי ה'" איכא מעילה ולאפוקי קדשים קלים, ואם אין בדיני ההקרבה "צד מזבח" א"כ אינו בכלל "קדשי ה'" גם אי אית ביה קדושת קרבן, ובנקודה זו פליגי הראשונים, דגם אחרי שיש כאן חפצא של קרבן אכתי יש לדון מצד מעשה ההקרבה אי חיילא על ידו דין "קדשי ה'", ודו"ק. והעירני הרב ישראל טופיק מקושי' התוס' יו"ט [שם במעילה] על הראשונים שלמדו דקאי על ביכורים, דהק' דב"מקדיש אילן מלא פירות" ליכא חיוב ביכורים, דלאחר שהקדישם לא מתחייב, אולם פשוט דהנך ראשונים למדו דלשון "הקדיש" קאי על גוף ההפרשת וקדושת ביכורים, והיינו דוקא לרבנן שיש בהם קדושה והם עצמם קרבן.

מביא את פלוגתת הבבלי וירושלמי למה קדשו פירות שבעמקים לר"ל, דנראה דפליגי אי מדמינן לקדשים או לתרומה, ודוחה עפ"י הנ"ל.

שנינו בריש ביכורים דאין מביאין ביכורים מפירות שבעמקים, ונחלקו ר"י ור"ל אי קדשו או לא, ופליגי הבבלי והירושלמי בטעמא דר"ל למה קדשו, דבמנחות [פ"ד:] אמרו בפשיטות דטעמא דר"ל "דנעשה ככחוש שבקדשים", והיינו דמדמה לקרבן ולהכי קדש כמו כחוש בקרבן.

אולם הירושלמי מדמה לתרומה, דיליף טעמא דר"ל מתרומה דתורם מן הרעה ומהני, והביאו שם דדחה ר' יוסי דשאני תרומה דחייב גם מן הרעות ולהכי קדש ואינו ראייה לביכורים, עיי"ש, ובדעת ר"ל דמדמה ע"כ דצ"ל דגם בביכורים חייב מן הרעות ולהכי קדש כמו בתרומה, ולר' יוחנן גרע מתרומה דס"ל כר' יוסי דאין חיוב מן הרעות ולהכי לא קדש וגרע מתרומה.

ובעיקר פלוגתת הבבלי וירושלמי בטעמא דר"ל היה נראה דלבבלי ביכורים כקרבן ולירושלמי ביכורים כתרומה, והיינו דנחלקו בפלוגתת ר"י ורבנן אי הוי קדשי מזבח או קדשי הגבול, וצ"ע. איברא דלדברינו הנ"ל אינו כן, ואפשר לבאר דבריהם גם לרבנן וגם לר"י, והיינו כך, דגם לר"י דקדשי הגבול הם ואין כאן חפצא דקרבן, אבל סו"ס נעשה בו הקרבה, ולהכי יש כאן נידון נוסף, דאף דהירושלמי כבר ביאר למה חיילא עיקר קדושתה, דקדושתה דמי לתרומה, ותרומה חיילא על הרעות, אבל אכתי שייך שלא יחול מטעם אחר, דכיון דעבדינן ביה "מעשה הקרבה", א"כ אם היה דין דלא חיילא דיני הקרבה בכחוש, שוב לא היה חיילא קדושה בהך ביכורים, וזהו שהוסיפו בבבלי "דנעשה ככחוש שבקדשים", הרי דהבבלי בא כהשלמה אחרי הירושלמי, דהירושלמי בא מצד עיקר קדושתה והבבלי בא מצד המעשה הקרבה דאית ביה לכו"ע.

אולם לרבנן דקדושת קרבן עליו, לדידהו ק' כל השו"ט בירושלמי שהוצרך לדמות לתרומה דלמה ישתנה דינו מכל קרבן, ולפי מה שנתבאר לעיל [סי' א'] דתרי קדושות אית בהו גם לרבנן, דגם אי הוי קרבן אכתי איכא ביה תורת תרומה וכדהבאנו מהגרי"ז, הרי דא"ש גם לרבנן למה הוצרכו לדמות לתרומה דגם קדושה זו חיילא ביה.

אלא דגם בלי זה א"ש ושפיר הוצרכו בירושלמי לדמות לתרומה גם מצד הקדושת קרבן שבו, והביאור כך, דכבר הוכיחו האחרונים [תורת הארץ פ"א-כ"ו ותורת זרעים ריש מכילתין] דחיוב ביכורים הוי חיוב על כל הפירות, דאף דלא טבלי להיות נאסרים אבל אכתי החיוב מוטל על כל הפירות, והוכיחו כן מהמשנה [פ"ב-מ"ה] דשוה ביכורים לתרומת מעשר דנטלת שלא מן המוקף ומן הטהור על הטמא, ואי הוי רק חובת גברא וליכא דין להפרישם על כל הפירות, א"כ אין כאן נידון כזה כלל, וע"כ דאיכא הפרשה מיניה וביה מתוך הפירות.

ומעתה פשוט, דגם אי אית ליה קדושת מזבח וקרבן חיילא בכחוש, אבל הכא איכא סיבה נוספת דלא תחול, דהכא בעינן דההפרשה תהיה מן הרעות על הטובות, וזהו שהוצרכו להוסיף בירושלמי דלא גרע מתרומה דמהני ביה מן הרעות.

ועי' בתורת הארץ [שם אות כ"ח] דרצה לדון דלבבלי ליכא חובת הפירות אלא רק חובת הגברא מדמדמינן לקרבן, ולהנ"ל ליכא ראייה, דגם הבבלי מודה דילפינן מתרומה, אלא דהוצרכו להוסיף ראייה מצד עיקר קדושתם דקדושת מזבח איכא ביה וגם לר"י מצד ההקרבה דנעשה בה, וע"ז הביאו ראייה מכחוש שבקדשים.

סימן ג'

בגדר חיובא דהבאת ביכורים

מוכיח דיסוד דין הבאת ביכורים הוא כעין חיובא דבעלים בהבאת קרבנות, והמצוה אינה במעשה הבאה אלא בזה שיהא מובא.

ביסוד דין הבאת ביכורים יש להסתפק האם המצווה היא במעשה הבאה עצמה, או דכל המצווה היא רק בזה שהביכורים מובאים בית ה', והיינו, דבקרבנות מצאנו מצות הבאה דדרשינן בספרי [דברים י"ב-כ"ו] "רק קדשיך וכו' תשא ובאת, מלמד שחייב בטיפול הבאתם עד שיביאם לבית הבחירה", והחינוך מונה מצוה זו כמצוה בפנ"ע במצוה תנ"ג, וגדר המצוה ביאר המנ"ח [אות ג'] דהמצוה היא שיטפל בהבאתו ולא יניחו במקומו למות, וע' ברמב"ם ספר המצוות מצוה פ"ד ופ"ה וברמב"ן שם, ופשוט שאין כאן מעשה מצוה בגוף ההבאה וכל המצוה היא רק בזה שהקרבת מובא, וה"ה דבביכורים יש לדון דאין מעשה מצוה בעצם הבאת הביכורים, אלא קיום מצוה בזה שהביכורים מובאים לביהמ"ק.

והמקור לדמות הבאת הביכורים להבאת הקרבנות הוא מהירושלמי [פ"ב דביכורים ה"ב] דלמדנו "דטעונים הבאת מקום" מקרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת תרומת ידכם", דהיינו ביכורים, ומדאיתרבי הבאת ביכורים בחד קרא בהדי הבאת קרבנות משמע דחד גדר לתרווייהו, ומצותם היא להביאם לבית ה'.

ואחרי דנתבאר לעיל [סי' א'] דבביכורים עצמם איכא דיני קרבן, שוב י"ל דלא רק דמדמינן להו אהדדי, אלא דדין הבאתם מישך שייכא לדיני קרבן והקרבה שבביכורים עצמן, והיינו דחייב להביאם לקיום דין הקרבתם, ולהכי חד דינא איכא לתרווייהו.

ויסוד לזה דחייב הבאתם כהבאת קרבנות אפשר להוכיח מפלוגתת ר"י ורבנן בחיוב אחריות, דבמשנה [בפ"א – מ"ט] שנינו דחייב באחריות עד הר הבית, ובתוספתא [פ"א-ה"ו] מצאנו דר' יהודה חולק וס"ל דחייב עד באר הגולה [מקום בעזרה אצל מקום השחיטה, ושם שייך כבר הנחה], וכבר העיר במשך חכמה [ראה י"ב – כ"ו] וכ"ה בחזון יחזקאל [בתוספתא שם] דמצאנו פלוגתא כזו בספרי בכל הקרבנות, האם חייב באחריות עד הר הבית או עד באר הגולה, וגם שם פליגי רבנן ור"י, ופליגי לשיטתייהו, ונראה דמכל זה מבואר דחד דינא לתרווייהו, וכל מצות הבאתן הוא רק מצד הקרבן שבביכורים, ודו"ק.

מוכיח מהרמב"ן שיש מצוה במעשה הבאה, והמצוה היא דוקא על כתיפו ודלא כהבאת קרבנות דמצותן רק בזה שיהא מובאין, וזה סתירה למה דהוכחנו לעיל, ואיכא סתירה נוספת אי מצות הבאה היא רק עד הר הבית או דהמצוה מתחילה בהר הבית.

איברא, דמאידיך גיסא מצאנו דבהבאת ביכורים איכא הלכה במעשה ההבאה עצמו. דהנה, שנינו במשנה [פ"ג-מ"ד], "הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו ונכנס עד שמגיע

לעזרה", ודין זה ילפינן מקרא "דולקח הכהן הטנא מידך" וכמבואר בירושלמי שם, ולא איתברר מהו הגדר בדין זה, ומצאתי ברמב"ן בב"ב [פ"א] דדן בדיני הבאה האם סגי בסוף הבאה או לא, והוכיח ד"סוף הבאתן" היינו הבאה, וז"ל, "דהבאה היינו הכנסתן לעזרה, וזו ששנינו הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו וכו', וכן הדין נותן שלא יהא אחרון שבישראל צריך להעלות מנהר פרת לירושלים ולא יוריד הסל מעל כתיפו, להוציא מדברי האומר בעינן לקיחה והבאה כולה ע"י א', וכך מצאתי בתוספתא, כל הדרך כולה הרשות בידו ליתנו לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית הגיע להר הבית אפי' אגריפס המלך וכו'", עכ"ל הרמב"ן.

הרי דפשיטא ליה לרמב"ן דהבאה היינו מעשה הבאה על כתיפו, וזהו יסוד דינא דמתני' דנוטל על כתיפו דמדין הבאה היא, ומזה הוכיח דע"כ דמצוות הבאתן הוא רק להכניסם לעזרה דאל"כ איך אחרון שבישראל נוטלו וכדהביא נמי מהתוספתא, ואם נאמר דמצות הבאה הוא רק שחייב "לטפל בהבאתן" כקרבנות, א"כ ל"ל על כתיפו, וצ"ע.

עו"ק דלרבנן מבואר דמצות ההבאה היא עד הר הבית כקרבנות ורק בזה חייב באחריות, וכדהבאנו מהמשנה בביכורים ומהספרי, והכא מבואר ברמב"ן דכל המצוה מתחילה אחרי שהגיעו להר הבית, והמצוה היא להכניסם לעזרה, וצ"ע ג.

מיישב ששני דינים נאמרו בהבאת ביכורים, חדא שיהא מובא, וזה מצד הדיני קרבן שבביכורים, ובה מדמינן לשאר קרבנות, ועוד דין במעשה הבאה שהוא מסדר פרשת ביכורים.

ואשר מוכרח מזה, דב' דינים נפרדים נאמרו במצות הבאת ביכורים, דתרי פרשיות נפרדות נאמרו בדין זה, דבפ' משפטים כתיב "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוך", ובפ' כי תבא הוסיפה תורה מצות קריאה, והתחלת הפרשה היא "ולקחת מראשית פרי האדמה וכו' והלכת אל המקום אשר יבחר", והיינו דהתורה חזרה שוב על מצות הבאת בכורים עצמה כהקדמה למצות הקריאה.

וכפשוטו היה אפ"ל דחזרה התורה בפרשת זו על ההבאה רק מחמת מצות הקריאה שנתחדשה בה, אולם נראה דאינו כן, אלא דנתחדש פרשה נוספת בעיקר מצות ההבאה, והביאור בזה הוא כך, דעיקר מצות הבאת ביכורים למדנו בפ' משפטים, וגדר המצוה הוא כהבאת קרבנות, וזה גלי לן קרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וכו'" וכדלמדנו בירושלמי, וכדהוכחנו מפלוגתת ר"י ורבנן עד הר הבית ועד באר הגולה, והיינו דדיני הקרבן שבביכורים מחייבים הבאתו, וכדביארנו לעיל, וזה דין א' בפרשת משפטים וזה עפ"י קרא ודרשה ד"והבאתם שמה".

ובפ' כי תבא בפרשת הקריאה, התם חייבה תורה דין נוסף של הבאה, והבאה זו שייכא לדין הקריאה, והקריאה היא דמחייבא הבאה זו, והיינו דמסדר הקריאה היא ש"יביא ויקרא" ושהקריאה תהיה מתוך הבאתו, וכן מפורש בלשון הרמב"ם [פ"ג – ה"י] "מ"ע להתודות במקדש על הביכורים בשעה שמביאם", וע' מנ"ח [תכ"ו] שהסתפק אי מביא היום וקורא אח"כ, ומסברא נקט דמהני,

אלא דדייק מהרמב"ם דלא מהני, וכעין זה מבואר נמי בטו"א מגילה [כ'] שהביא מהר"ן דקריאה היא רק ביום, וכ' דא"כ ה"ה בהבאה היא רק ביום, "דהא קרייה בשעת הבאה היא", עיי"ש, הרי לנו דהפרשה החדשה של הבאה היא הבאה מסדר הקריאה.

ויש להוסיף בביאור הדברים – דהנה יעויין להלן בחידושי סוגיות [סימן ח'] בסוגי' דהגדה אחת – ושם הוכחנו מהראשונים ואחרונים שכל ההגדה נמצאת וקיימת בהבאה – ואדרבה – מצות הגדה אינה אלא ביטוי של ההגדה והודאה שנמצאת בהבאה עצמה – והדברים מתבססים על הרמב"ן שם, ופשוט שזו ההבאה דקריאה שיש בה מעשה הבאה – ולא ההבאה מדצ קרבנות, ועוד – נוסף בזה דזה גם הביאור ברשב"ם – מובא בציונים והערות [פרק א' משנה ה' ענף ב'] – דליכא שליחות על הבאה מצד קריאה, והיינו שכמו שלא שייך הודאה על ידי שליח בעצם קריאת הפרשה, כמו כן לא שייך 'הבאה דקריאה' שהיא ההבאה שיש בה הגדה – ודו"ק.

ונראה דסברת הרמב"ם בהבאה בשעת קריאה הוא משום דלמד כהרמב"ן דעיקר האי דינא ד"נוטל על כתיפו" דגלי לן קרא ד"ולקח הכהן הטנא מידך", דאינו דין צדדי, אלא מדין ההבאה עצמה, והבאה זו היא הבאה דקריאה, והיינו שיהא קורא מתוך מעשה ההבאה, וזהו דבעינן על כתיפו, ופשוט א"כ דמשום כך סובר הרמב"ם דבעינן קריאה בשעה שמביאם.

ומעתה מתיישב הכל, דמצות הבאה דפ' משפטים הוא רק "שיהא מובא", וזה מדיני הקרבן שבו, ומצות הבאה דפרשת כי תבא שייכא לקריאה והכא המצוה היא במעשה הבאה, והיינו על כתיפו, והמצוה מצד הדיני קרבן שבו היא רק עד הר הבית וכמבואר במשנה ודומה בזה לשאר קרבנות, והמצוה מצד הקריאה היא "להכניסו לעזרה" וכמש"כ הרמב"ן, ומצוה זו מתחילה כשהביאם להר הבית, ומיושב הכל.

מיישב בזה את קושי' התוס' אנשי שם בדרשה ד"והבאתם שמה".

ובזה יתיישב קושי' התוס' אנשי שם [פ"ב-ב"מ"ב] שהקשה דלמה הביא הירושלמי קרא ד"והבאתם שמה עולותיכם וכו' ותרומת ידכם" כמקור לזה דביכורים טעונים הבאת מקום, דהא מקרא מלא הוא וכמבואר בפ' משפטים וכי תבא, ולמה לי הך ריבוי מקרא דתרומת ידכם.

ולהנ"ל א"ש, דאחרי דלמדנו דנוטל על כתיפו מדין הבאה, היה קס"ד דכל דין הבאתן הוא רק המעשה הבאה שבו וזה ע"כ רק בסוף הבאתן וכדהוכיח הרמב"ן מסברא מאחרון שבישראל, ולעולם הנך תרי קראי חד דינא נינהו [וחזרה ונשנית רק מצד הקריאה שנתחדש בה], וגלי לן קרא ד"והבאתם שמה" דלעולם הנך תרי קראי תרי דינים נפרדים נינהו ודין "ראשית ביכורי אדמתך תביא" מדין הבאת קרבנות אתינן עלה, וחייב באחריותן ובטיפול בהבאתן עד הר הבית, חוץ מהמעשה הבאה לעזרה, ושפיר איצטריך.

ועיין מה שנתבאר בציונים והערות [פרק א' משנה ה' ענף א'] וע"ע בציונים והערות [פרק ג' משנה א'] ושם חילקנו עוד בין הנך תרי דינים דמדוייק בפסוקים דאיכא חילוק אי בעי דווקא

ראשית ממש וקושר גמי או דמתקיים הדין בכל שנתבכרו תחילה - ויש בזה דרגות שונות של ראשית - עיי"ש.

סימן ד'
דין מבריק ודין סומך אילן למיצר
פרק א
דינא דמבריק ודינא דסומך אילן למיצר
ובמה שיש לתמוה בכל הנ"ל.

בדין ביכורים ב'הברכה' לשלו או לשל חברו – וכן בנוטע סמוך למיצר חברו, וכן בדין גזלן.

הנוטע בתוך שלו והבריק לתוך של רבים אינו מביא ומבואר במשנה שזה משום דבעינן כל הגידולין מאדמתך, וכאן אינו כן משום שגודל גם משדה חברו, והיניקה לאו ידידה הוא – ועיין היטב בתוס' בב"ב [פ"א] וברמב"ן [שם] דילפינן ליה מיתורא דאדמתך – ומשמע מדבריהם דמלבד עיקר הדין דבעינן אדמתך ובנוטע בקרקע חברו חסר בכל המחייב, אכן הכא איתרבי עוד מגזה"כ דבעינן נמי כל הגידולין מאדמתך – ולהלן יבואר בזה.

בדומה לדין זה מצאנו בב"ב [כ"ו:] "אמר עולא דאילן הסמוך למיצר בתוך ט"ז אמה – גזלן הוא – ואין מביאין ממנו ביכורים, ופירש רש"י [ד"ה ואין] שאין מביאין ממנו ביכורים "משום דבעינן אשר תביא מארצך" – ולכא' גם הכא חסר ביניקה ידידה, ובתוס' רי"ד בב"ב [שם] מדמה הנך דינים אהדדי, דין מבריק לתוך חברו ודין סמוך למיצר – ועיין בהערה ²⁸ שהבאנו לשונו, [אלא שיש להעיר דלמה רש"י לא הביא דרשה דהכא, וצ"ע].

אולם עיין להלן שם בסוגי' בב"ב [כ"ז:] דמבואר דר' יוחנן חולק על עולא וס"ל דאילן הסמוך למיצר מביא וקורא – ובטעמא דמילתא אמר – "שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ" – ומבואר דהיה כאן תנאי שיוכל לסמוך ולשעבד קרקע חברו לנטיעתו ולכן לא חסר באדמתך – וכנראה דבזה פליגי אי היה תקנה זו, ולהלן יבואר בזה עוד, אכן צ"ל דמבריק לא היה תנאי ולכן דוקא בסומך למיצר חולקים ולא במבריק.

אולם מבואר עוד במשנה שיש דין שלישי – והיינו דין גזלן, והטעם במשנה הוא גם טעם בגזלן למה אינו מביא והיינו דדרשינן אדמתך ולא כולה יניקה וגידולין ידידה הוא, ויש להעיר – דבגזלן יותר פשוט שהרי כל היניקה לאו ידידה הוא, והכא עיקר היניקה ידידה ורק דחסר בזה שחלק

²⁸ וז"ל התוס' רי"ד: "אמר עולא אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו ביכורים פ"י כיון דיונק משדה חברו ואין שדה חברו משועבד לאותה היניקה גזלן הוי והגזלן אינו מביא ביכורים כלל ואף על פי שמקום האילן שלו, כיון שניקתו הוא בגזלה פטור מלהביא דהו"ל כנוטע בתוך שלו והבריק ראש הגפן בתוך של חברו ותנן בריש מסכת ביכורים הנוטע בתוך שלו והבריק בתוך של יחיד או בתוך של רבים מתוך של יחיד או מתוך של רבים בתוך שלו כ' עד ה"ז אינו מביא מאיזה טעם אינו מביא משום שנא' ראשית ביכורי אדמתך עד שיהו כל הגידולין מאדמתך הארוסין והחכירון והסקריקון והגזלן אינו מביא מאותו הטעם שנא' ראשית ביכורי אדמתך".

מהניקה לאו ידידה הוא וחסר בדין "כל הגידולין מאדמתך" – ועוד דהתם לכאן לא בעינן 'יתורא' אלא דזה עיקר דינא דקרא דבעינן אדמתך.

עוד יש לתמוה דבגזלן לא רק שיש לדון מצד היניקה דלכן לא מיקרי כל הגידולים מאדמתך, אלא דיתירא מזה – הרי אין הפירות שלו, ומאי ס"ד שיתחייב להביא ביכורים, ומיניה וביה יש להעיר עוד – דלא דמי לשאר הדינים שהוזכרו במתני' שאינם מביאים מה"ט, דבאריסין ובחכורות הרי הפירות עצמם הם שלהם, ורק שאין להם חלק בקרקע ליניקה, ובגזלן הרי גם הפירות אינם שלו, ומאי ס"ד דמביא, עוד יש לתמוה – הרי בגזלן איכא חסרון נוסף מצד מצוה הבאה בעבירה – וכל זה צ"ע.

וכבר עמד בעיקר דבר זה הרמב"ן בב"ב [פ"א.] בקצרה – וכתב שבגזלן שיש איסור בנטיעה זו באמת לא בעי פסוק ולעולם צריכים פסוק למעטו מביכורים דווקא כשאין איסור בנטיעה זו – וכלשונו, "ואף על גב דליכא איסורא בנטיעתו – כיון שאין כל גידוליו בתוך שלו אינו מביא, וכו', ובדאיכא איסורא כגון אילן הסמוך למיצר או סקריקון וגזלן – לא צריך קרא".

וביאר הרמב"ן דמתרי טעמי לא בעי קרא בגזלן ובסמוך למיצר – א] "דשונא גזל בעולה הוא" והיינו שיש דין מצוה הבאה בעבירה, ב] "ועוד מאשר נתת לי נפקא" והיינו שממילא אין לו שום בעלות כאן, וביאר הרמב"ן "ואף על גב דקתני להו התם במשנת מסכת בכורים – משום שארא נקט להו", הרי דהקשה דלמה הביאו התנא במשנה זו – ותירץ דאגב אחרינא נשנה כאן דין גזלן.

בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח.

והנה – בעיקר דין אילן הסמוך למיצר דקאמר עולא דהוי 'גזלן' ולכן ליכא בזה חיוב הבאת ביכורים, מצאנו ב' דרכים בראשונים בזה, דרכו של הר"ח ודרכו של רש"י ותוס' – וכדיבואר: דהנה, התוס' [שם] הביאו מפ"ה הר"ח שהטעם שאינו מביא הוא משום דאין מביאין גזל על גבי המזבח שנאמר אני ה' שונא גזל בעולה וכתוב והבאתם גזול – והיינו מדין מצוה הבאה בעבירה, ולפי"ז כתב הר"ח שאנו חולקים על עולא שהרי ההלכה היא כרבי יוסי דאמר זה נוטע בתוך שלו ולא חשיב גזלן בנטיעה זו – דמותר לסמוך אילן למיצר, וע"כ דלהלכה שפיר מצי מביא ביכורים. ובעיקר דברי הר"ח תמה באהא"ז [נזקי ממון פ"ה ה"ג ד"ה והנה צריך וד"ה אכן מדברי רש"י] דלכאן הנדון של עולא והנדון של ר"י ורבנן אי מותר לסמוך או לא לא שייכי זל"ז, דר"י ורבנן דנים מצד נזקי שכנים האם מותר לסמוך אילן ששרשיו נכנסים לתוך של חבירו או לא, אכן עולא חידש שהפירות שייכי לבעל היניקה כיון דיניקה ידידה הוא ולכן חשיב כגזלן על הפירות, ומה זה שייך לפלוגתא רבנן ור"י אי מצי סומך מצד נזקי שכנים.

וביאר בזה באבי עזרי [מהדו"ק ביכורים פ"ב הי"ג ד"ה והנה התוס'] דאדרבה – דמזה שדנו ר"י ורבנן מצד נזקי שכנים לא דנו לאסור מצד גזילה בפירות – מזה מוכרח דסתמא דסוגי' פליגי על עולא בזה – וקיי"ל דליכא דין גזילה בפירות, ודו"ק.

אולם יש דרך שניה שהרי התוס' הביאו מרבי יצחק שתמה ע"ד של הר"ח – ולהלן יבואר קושינו – ולמד ע"ד רש"י דאע"ג דמותר לסמוך אין מביאין ממנו בכורים דבעינן "אשר תביא מארצך".

הרי לנו שיש מחלוקת יסודית בין הר"ח ורש"י, דלפי הר"ח מבואר דביסוד הדברים איכא חיוב הבאת ביכורים אלא שיש חסרון צדדי של מצוה הבאה בעבירה שלכן נפסלים, והיינו שיש סיבה להתחייב בחובת הבאת ביכורים ויש סיבה שהפירות צריכים להיות בהם קדושה – אלא שמחמת הדין מצוה הבאה בעבירה לא חל החיוב והקדושה, אולם לפי רש"י ותוס' מעיקרא ליכא סיבה לחיובו ושתהיה קדושה בפירות, דלא חשיב כגידולין שלו וחסר בעיקר סיבת החיוב.

במה שיש לתמוה בפלוגתת הר"ח ורש"י בסוגי' דסומך אילן למיצר, ובדין מצוה הבאה בעבירה ובמיעוט של אמתך במבריק ובאילן הסומך למיצר.

אולם יש לתמוה טובא בכל הסוגי' – לב' הדרכים הנ"ל – וכדלהלן:

א] לדרכו של התוס' ורש"י הא דאמר עולא שהוא 'גזלן' ולכן אינו מביא צ"ב דמפורש בדבריהם שאינו גזלן דס"ל לעולא דמותר לסמוך וו תימא גדולה – וביאר בזה המהר"ם בחידוש גדול ומחודש – שודאי שבעל האילן אינו גזלן אבל האילן עצמו מיקרי גזלן שגזול את היניקה.

ועיין בחידושי ר' ראובן [ב"ב סימן ט' ס"ק ב'] שביאר את דבריו שבאמת יש דין כופין על מידת סדום ולכן הגברא לא מיקרי גזלן, אבל סו"ס יש כאן יניקת חבירו ולכן איכא כאן גזילה ביניקה מצד עצמה – אלא דלא מחייבים ולא דנים כלל בגזילה זו מחמת דין כופין על מידת סדום – אולם סו"ס עיקר גדר זה צ"ב דמה אהני לן ומה מוסיף לן גזילה כזה דלא דנים בזה מצד פרשת גזילה ולא דנים אותו כגזלן – ומה המשמעות של גזילה בלי גזלן.

ב] זאת ועוד – הרי מבואר בדברי עולא שאמר שיש כאן גזילה דע"כ דבעינן להך טעמא דגזילה [אף שהיא גזילה מחודשת שאין בו גזלן] – וקשה דל"ל טעם זה – הרי סו"ס חסר בארצך ומה מוסיף לי מה שיש כאן גזילה, ולמה לי טעם זה.

ומאידך גיסא היה מקום להקשות דאי באמת הוי כגזלן – א"כ כנראה דחשיב בזה מצוה הבאה בעבירה – וא"כ למה לי טעמא דגזה"כ דמארצך, הא תיפוק ליה מצד הפסול של מצוה הבאה בעבירה – ויש לומר דלזה אהני לן דברי המהר"ם שיש גזילה בלי גזלן ולכן ליכא בזה עבירה – ודו"ק.

ג] לכא' צ"ב שיטת הר"ח בדין של המשנה במבריק – הרי הכא ההרכבה היא שלא ברשות, דמפורש בירושלמי דהיכא דאיכא נתינת רשות במבריק שפיר מהני לחייבו להביא ביכורים [ונחלקו אי מהני רשות לשעה או דבעי רשות לעולם], וע"כ דהכא איירי בלי נתינת רשות, והוי

גזלן, וממילא דכפשוטו גם הכא נחלקו הר"ח ורש"י – שהרי הבאנו מהתוס' רי"ד שמדמה את הנך ב' דינים אהדדי.

וא"כ לפי הר"ח גם הכא מצד מצוה הבאה בעבירה אתינן עלה, שהרי לפי הר"ח מבואר דדין מיצר תלוי אי הוי גזלן ואיכא עבירה או לא, ואם לפי הר"ח יש פסול צדדי של מצוה הבאה בעבירה, הרי זה פסול בלי גזה"כ דאדמתך וגידולין שלך, והרי במשנה מבואר איפכא – וכרש"י, דמבואר דאיכא גזה"כ וחסר בסיבת החיוב כיון דליכא גידולין שלו ויליף כן מקרא – וצ"ע.

ד] אולם באמת קשה לאידך גיסא – דעיקר הדין של המשנה במבריק צ"ע – דלפי האמת למה לי קרא וגזה"כ דאדמתך – הא תיפוק ליה מצד מצוה הבאה בעבירה – דהא בהבריק שלא ברשות הוי גזילה – וצ"ע.

מתמה ממה דמצאנו כמה דינים ואופנים דמהני נתינת רשות בדין אדמתך.

ה] עוד קשה – הרי מבואר במשנה כרש"י ותוס' דחסר בבעלות ובדין אדמתך וארצך ולא חסר מצד העבירה של גזילה, וא"כ קשה א"כ דלמה מהני 'רשות' – הא סו"ס חסר בבעלותו ואין כאן ארצך ואדמתך, והרי אפילו קנין פירות לא סגי לן לבעלות של אדמתך ומה יהני נתינת רשות, וצ"ע.

ו] כעין זה קשה במשנה גופא – דהרי נחלקו ר"י ורבנן במבריק דרך רשה"ר אי מביא ביכורים, ומבואר בירושלמי דנחלקו נמי אי מותר לעשות חלל תחת רשה"ר או לא, ותמה בזה באבי עזרי [שם] דמה מהני מה שמותר לעשות חלל תחת רשה"ר הא סו"ס לאו אדמתך הוא דאין לו קנין הגוף ברשה"ר, וצ"ע.

ז] יש כאן קושי' נוספת ע"ד זה מהמשך הסוגי' בב"ב [שם] – דהנה, הבאנו עיל מהסוגי' להלן [שם כ"ז:] דמבואר דר' יוחנן חולק על עולא וס"ל דאילן הסמוך למיצר מביא וקורא – ובטעמא דמילתא אמר – "שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ" – וכפשוטו משמע מהכא כהר"ח דלפי עולא 'אסור' ליטוע סמוך למיצר ור"י ס"ל דיהושע התיר בזה וע"מ כן הנחיל את הארץ, וזה כל פלוגתתם – אי התירו את היניקה מחבירו או לא, ונפ"מ אי איכא בזה גזילה וגם אי איכא בזה מצוה הבאה בעבירה.

וקשה מכאן על רש"י ותוס' דס"ל דממילא איכא היתר גם לפי עולא – כן הקשו בתוס' – ותירצו בזה התוס' – וז"ל: "לא קאמר שעל מנת כן הנחיל שיהא 'מותר' לסמוך – דבלאו הכי שרי, אלא על מנת כן הנחיל שיהא חשוב כמו מארצך ויכול לומר אשר נתת לי".

ומבואר בדבריו דנתנו זכות בא"י לענין היניקה – והיינו דלדרכו של רש"י ותוס' שורש שיטת ר"י הוא כך:

דמצד אחד יש לומר דלא חשיב כאדמתך – וזו דעת עולא, דמחמת היניקה מחבירו לא חשיב כל הגידולין שלך, אף דמותר לקחת יניקה, וליכא בזה גזילה, אכן סו"ס אין לו זכות ושעבוד בהאי יניקה הלכך לא חשיב כל הגידולים שלו, ור"י למד שיהושע נתן להם זכות בהאי יניקה.

אולם לפי"ז איכא סתירה ברש"י שרש"י פירש שיהושע הנחיל להם ע"מ "שלא יקפידו בזה", ומשמע דבלי יהושע איכא איסור מחמת הקפידה ויהושע התיר וביטל את הזכות קפידה, וכבר עמד בסתירה זו הגר"נ פרצוביץ זצ"ל דלשיטתו הול"ל שנתן לכולם זכות.

ח] אולם יתירא מזה קשה - דגם שיטת התוס' בתקנת יהושע צ"ע – דלכאוו' א"א ללמוד את התוס' כפשוטו דנתנו לו זכות – שהרי בביכורים בעינן בעלות של קנין הגוף בקרקע ולא סגי לן בקנין פירות, ואטו שייך לומר שיהושע נתן קנין הגוף לכל אחד בקרקע חבירו והוי כשותף, וממילא דמהני לומר שהפירות גדלו מכח השרשים בקרקע שלו שהוי שותף – הא ודאי דאינו כן, ואף אי נתן זכות הא ע"כ אינו יותר מקנין פירות – והאיך מהני לענין ביכורים, וצ"ע – וכבר עמד בכעין זה באבי עזרי [שם ד"ה אך עדיין] דהאיך מהני תקנת יהושע – הא ליכא בזה קנין הגוף, וע"כ נצטרך לומר כנ"ל דמהני נתינת רשות לדין אדמתך – וזה פלא גדול.

הרי לנו דלמה מהני נתינת רשות בדין אדמתך, דקשה כן בירושלמי לגבי מבריק, וכן קשה בירושלמי בדין של ר"י בחלל תחת רשה"ר, וכמו כן קשה ברש"י בתקנת יהושע, וקשה על התוס' דג"כ יצטרכו ללמוד כן.

קושיות נוספות בסוגי'.

ט] בעיקר פלוגתת עולא ור"י מצאנו כמה דרכים:

יש שפירשו שנחלקו אי היתה תקנת יהושע שיוכלו לסמוך אילן סמוך למיצר – עיין בזה בשטמ"ק וברשב"א [כ"ה: / כ"ז: בשם הר"ח].

ויש שפירשו דלא נחלקו עולא ור"י אי איכא תנאי דיהושע בהנחלת הארץ, אלא דנחלקו אי מהני הך תנאי שיוכל לסמוך למיצר דלכן יוכל כבר להביא ביכורים ולהתחייב מדין אדמתך וארצך – עיין בזה בשטמ"ק וברשב"א [כ"ה:]: – ולדרך זו צ"ב שרש פלוגתתם, וצ"ע, ויתירא מזו קשה דאי מודה שהיתה תקנה א"כ האיך קרינן ליה גזלן, וצ"ל כנ"ל מהמהר"ם דהאילן מיקרי גזלן גם אחרי התקנה של יהושע – וצ"ע.

י] בשיטת הר"ח הקשו התוס' מלהלן בסוגי' [שם] – הרי הקשו בגמרא על הדין של עולא מהקונה אילן וקרקעו ששם הדין שמביא וקורא - וכפשוטו איירי בקונה קרקע כל שהוא ולא בט"ז אמות, והקשה על הר"ח דמאי קושיא, דשאני התם "שקנאו" ולא הוה גזלן – ולרש"י ותוס' א"ש שאף דקנאו לקרקע אבל סו"ס היניקה לאו ידידה הוא.

י"א] הבאנו מהירושלמי דהכא במברך חשיב כגזלן דהיכא דאיכא רשות באמת הדין שמביא, ובאמת דמפורש כן בהדי' בירושלמי דקאמר רבי יוחנן בהדי' דכל הדינים הכא מצד גזלן אתינן עלה, והיינו דהא דאינו מביא הוא משום שהוא גזלן. וקשה דלעיל [פרק א'] הבאנו מהרמב"ן דשאני גזלן במשנה מאידך דינים במשנה דבגזלן לא בעי קרא – דהוי מצוה הבאה בעבירה וכן דחסר ב"אדמה אשר נתת לי" – הא כולו מצד גזילה אתינן עלה וכל זה צ"ע.

פרק ב'

יסוד הגרי"ז בגדר יניקה דמברך ויניקה דט"ז אמה,

ובגדר דין אדמתך במברך ובט"ז אמה בסומך למיצר.

דברי הגרי"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'.

בישוב כל הסוגי' צריכים להקדים ביסוד דברי הגרי"ז בעיקר פלוגתת עולא ור"י בסומך אילן למיצר – דהנה הגרי"ז [תרומות פ"א הכ"ד ד"ה וי"ל עוד] הביא את דברי השטמ"ק הנ"ל שלא נחלקו עולא ור"י אי איכא תנאי דיהושע בהנחלת הארץ, אלא דנחלקו אי מהני הך תנאי של יהושע כדי שיוכל להביא ושיתחייב בחיוב ביכורים מדין אדמתך ומדין ארצך – וביאר ששורש פלוגתתם כך.

שיש לחקור בהא דאיכא יניקה לט"ז אמה ובדינא דאדמתך בעינן שכל הגידולין ויניקה יהא שלך – שכפשוטו יש לומר שזה עצם הגזה"כ שאם בעינן יניקה ואדמה ידידה – א"כ פשוט דבעינן שכולו יהיה שלך – ואין נפ"מ בין מקום האילן עצמו לכל הט"ז אמה של היניקה שכל היניקה הוא דין אחד של אדמתך ויניקה ידידה, אולם יש לומר דאינו כן, אלא דעיקר היניקה היינו במקום שהאילן עומד, וכל היניקה עד ט"ז אמה אינה בכלל עיקר הדין אדמתך, אלא דין נוסף של יניקה לגבי דין אדמתך, והגדר של הדין נוסף הוא שאם על היניקה הזו יחשב כגזלן – דזה כבר מגרע בדין 'אדמתך' – אבל היניקה הזו אינה כלולה בכלל עיקר הדין אדמתך.

הגר"ש רזובסקי זצ"ל [חידושי סימן כ' ס"ק ג'] ביאר בחקירה זו עוד – דשורש הספק הוא האם השרשים הם גוף האילן עצמו וממילא דבמקום שהאילן עומד ומקום השרשים – חדא נינהו – שהרי הם בכלל גוף האילן – ופשוט א"כ שאין לחלק בדין אדמתך בין המקום שעומד האילן לכל הט"ז אמה של יניקה, או דילמא דשרשים אינם בכלל גוף האילן, אלא דשרשים הם כעין הנף של ההברכה בכל מברך – שבכה"ג גוף האילן עומד במק"א ויוצא ענף אחד למקום אחר ומוסיף יניקה משם ופשוט שאינה בכלל עיקר האילן, ולפי הגדרה זו עיקר האילן לא מוגדר על פי השרשים, וממילא שיש מקום לומר דחלוק הדין אדמתך בין עיקר מקום עמידת האילן ששם בעינן

אדמתך ממש משא"כ במקום השרשים סגי לן שלא יחשב כגזלן, דאי חשיב כגזלן מגרע בזה בדין אדמתך.

בדברי הגרי"ז בביאור דין מבריק - דרך מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'.

הגרי"ז הביא שהמקור לעיקר סברא זו מצאנו כאן בירושלמי בדין מבריק, והביא ב' ראיות לזה:
 א] במבריק ברשות אפילו לשעה למדנו בירושלמי דהוי בכלל אדמתך, ותמוה – הא 'רשות' אינו 'קנין' ויתירא מזו – הרי 'רשות' לשעה לא הוי 'קנין הגוף' ולא סגי לן לביכורים.

ב] ר' יוחנן מבאר את הדין במשנה של מבריק דאינו מביא משום שיש כאן גזילה – ותמוה דלמה לי טעמא דגזילה הא תיפוק ליה דלא הוי בכלל אדמתך דלאו יניקה דידה הוא.

ומב' הנך ראיות מוכרח יסוד הנ"ל, דעיקר היניקה היינו במקום האילן, וכל היניקה מכח המבריק אינה עיקר היניקה, אלא דין נוסף של יניקה, ולו יצויר ועל היניקה הזו של המבריק יחשב כגזלן – דזה כבר מגרע בדין 'אדמתך' – והן הן דברי ר' יוחנן דכולהו מצד גזילה אתינן עלה, ורק מחמת זה חסר בדין אדמתך, ונפ"מ לדינא – דלו יצויר ויהיה לו רשות להבריק - דשוב הוי ליה בכלל אדמתך אף דלא קני שום זכות בהך יניקה דמבריק.

ועל פי זה ביאר את עיקר פלוגתת עולא ור' יוחנן – דאין פלוגתתם בתקנת יהושע אלא דפליגי בעיקר הגדר של הט"ז אמה – דעולא ס"ל דכל הט"ז אמה הוי בכלל עיקר היניקה של האילן – ואינו דין נוסף דע"י הגזילה מגרע בדין אדמתך – ור' יוחנן ס"ל שזה דין צדדי, וס"ל שהט"ז אמה הוי כעין מבריק – והיינו שעיקר היניקה היא היניקה של האילן ולא של המבריק.

ומעתה יש לומר שיש נפ"מ לגבי תקנת יהושע – שזה היה פשוט לדעת הגרי"ז שלא מהני תקנת יהושע להשוותו "לאדמתך" – ורק מהני לסלק הגזילה – וכנראה דסברתו בזה כמו שהקשינו לעיל - דפשוט שאין לו קנין הגוף באדמה של חבירו ולא נעשה שותף בזה, והרי הבעלות שנצרכת לביכורים היינו קנין הגוף – וע"כ דרך מהני לסלק הגזילה.

ומעתה פשוט דתלוי בגדר הדין ט"ז אמה דאי יניקה זו הוי כעיקר היניקה של האילן – א"כ בלי שיזכה בקנין ממש באדמה לא יהני להיות אדמתך, ומהאי טעמא ס"ל לעולא דלא מהני תקנת יהושע לזה, אבל בזה גופא פליגי רבי יוחנן ומדמה ליניקה דמבריק, הלכך שפיר מהני בזה תקנת יהושע – וזה כל פלוגתתם.

ראיה נוספת של הגרי"ז שכל המצוות התלויות בארץ כלולות בחקירה זו.

והגרי"ז הביא ראיה נוספת לחידוש זה ולביאור הנ"ל בשורש פלוגתת עולא ור' יוחנן, שהרי מבואר בסוג' שם שלפי עולא גם בתרו"מ שלא תלויים בדין אדמתך אלא בדין א"י וחז"ל שיש נפ"מ בהנך ט"ז אמה של שרשים שכל שיש ט"ז אמה של שרשים בחז"ל דשוב הוי ליה כטבל וחולין מעורבין זב"ז, ודייק הגרי"ז שמבואר בזה שכל המצוות התלויות בארץ כלולות בפלוגתת

עולא ור"י - ואי פלוגתתם היא פלוגתא מסויימת בתקנת יהושע אי תיקן דמצי סומך למיצר או לא - א"כ אין זה ענין לתרו"מ ולשאר מצוות התלויות בארץ.

אכן לדרך זו א"ש שהדין ט"ז אמה אי הוי כעיקר היניקה של האילן או לא שוה בדין אדמתך ובדין א"י לגבי שאר מצוות התלויות בארץ, וביותר למה שהוסיף הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שיש חקירה כללית האם השרשים הם גוף האילן או דבר נוסף - שזו חקירה בכל הדינים גם בדין אדמתך וגם בדין א"י בשאר מצוות.

ראיות נוספות ליסוד הגרי"ז, משיטת ר' יהודה ברשה"ר ובשיטת רש"י בתקנת יהושע, מקושי' הגמרא על עולא מקונה אילן אחד.

ונראה להוסיף כמה הוכחות ליסוד הגרי"ז:

א] כבר הבאנו מה דמצאנו בירושלמי בביאור פלוגתת ר"י ורבנן במברין דרך רשה"ר אי מביא ביכורים, דנחלקו אי מותר לעשות חלל תחת רשה"ר או לא, ותמה בזה באבי עזרי [שם] דמה מהני מה שמותר לעשות חלל תחת רשה"ר הא סו"ס לאו אדמתך הוא דאין לו קנין הגוף ברשה"ר, וצ"ע.

ונראה דלפי הגרי"ז א"ש דכיון שעיקר האילן גודל ברשותו - וכל הנידון הוא מצד זה שהיניקה של המברין מגרע באדמתך מחמת הגזילה שבו - א"כ כיון שיש לו רשות שוב מהני מצד עיקר היניקה דאית ליה.

ב] הבאנו לעיל דלפי רש"י קשה דמה מהני מה שהתנה יהושע שלא יקפידו בהך יניקה, הא סו"ס לאו בכלל ארצך הוא, ולפי הגרי"ז א"ש - דלפי ר' יוחנן עיקר החסרון של הט"ז אמה מצד אדמתך - היינו רק שהדין גזילה מגרע מדין אדמתך ולא שחסר בעיקר דין אדמתך ככל נוטע באדמה לא שלו - וממילא דאי לא מקפיד שוב ליכא חסרון מצד הגזילה, וממילא דשיר מהני תקנת יהושע שלא יקפידו להחזירו בכלל אדמתך.

ג] הגר"ש רוזובסקי זצ"ל [שם] הוכיח עוד דע"כ שורש פלוגתת עולא ור"י הוא בזה - שהרי בסוגי' הקשו על עולא מקונה אילן אחד וקרקע שלו דמביא - וקשה שהרי אי ליכא גזילה מוכרח כבר במברין בירושלמי דשפיר חשיב כאדמתך, וא"כ הכא ליכא דין גזילה שהרי נתנו לו רשות בזה שקנה קרקע - ולא גרע מתקנת יהושע שיש רשות וממברין שיש רשות, ומה דהקשו כן על עולא מוכרח דלא מהני רשות, וע"כ דבשרשים של ט"ז אמה נקטינן דזה עיקר האילן וכמו דלא מהני נתינת רשות בעיקר מקום האילן ה"נ לא מהני בכל הט"ז אמה.

ד] הבאנו להקשות על הרמב"ן שכתב שגזלן ממש לא צריך פסוק ומיעוט של אדמתך - דבמברין מבואר דאיכא פסוק ומבואר דמהני נתינת רשות וע"כ דאיירי בגזילה שלא היה נתינת רשות - וא"כ למה לי פסוק, וע"כ כנ"ל דהרמב"ן קאי כשנטעו את עיקר האילן בגזילה, והכא איירי שלא

נטעו את עיקר האילן בגזילה, ושפיר נתקיים אדמתך, אלא שהגזילה היא הפקעה על הדין אדמתך ומהאי טעמא באמת מהני נתינת רשות וכן"ל.

ה' [זה גם הביאור במה שהבאנו מהתוס' בב"ב פ"א] וברמב"ן [שם] דילפינן ליה לדין מבריד מיתורא דאדמתך – ומשמע מדבריהם דמלבד עיקר הדין דבעינן אדמתך ובנוטע בקרקע חבירו חסר בכל המחייב, אכן הכא איתרבי עוד מגזה"כ דבעינן נמי כל הגידולין מאדמתך – דהכא המקום שהאילן עומד הוא שלו - באדמתו - וזה העיקר – אלא דאיתרבי שכשיש יניקה צדדית מאדמה של חבירו דאיכא בזה גריעותא בבעלות של אדמתך – וזה ילפינן מקראי ומיתורא – וכן"ל.

פרק ג

יסוד האחרונים בגדר הדין מצוה הבאה בעבירה בגזול יניקה – וישוב כל הסוגי'.

ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך – דליכא זכות לחבירו בפירות ידיה.

עוד צריכים לייסד בסוגי' זו את מה שחידש האהא"ז בעיקר הגזילה בהך יניקה של ט"ז אמה ושל מבריד – דיעויין באהא"ז [נזקי ממון פ"ה ה"ג ד"ה והנה צריך וד"ה אכן אם נימא] שחקר דמה גדר הגזילה שיש בסומך למיצר – שיש לדון האם יש זכות בגוף הפירות לבעל המיצר ואיכא גזילה ממש בפירות מחמת יניקה זו, או דילמא דבודאי בכה"ג שהאילן נמצא בקרקע של בעליו, הפירות שייכים לבעל האילן ואין זכות לבעל המיצר בגוף הפירות ואף שהוא יונק משדה חבירו, וכל מה שחידש עולא דהוי גזלן – ע"כ דזה רק גזל ממון, והיינו שהוא חייב דמים לבעל השדה הסמוכה, אך אין לבעל השדה זכות בפירות, ואע"פ שהאילן יונק מקרקעו – ועיי"ש שנקט כדרך השניה.

וכדרך זו נקט נמי הגר"ח שמולביץ זצ"ל – והוסיף דמסתבר שבעל האילן רשאי להשתמש בפירות אלו לכל מילי דבעינן בהו' 'לכם', משום שגוף הפירות שלו לגמרי ואינו אלא גזילת ממון.

וכבר דן בעיקר חקירה זו בשערי יושר [שער ג סוף פכ"ה] – וכתב דלפי מה שמבואר בדברי הר"ח שיש דין מצוה הבאה בעבירה בפירות הללו – דמזה מוכרח דאיכא גזילה בגוף הפירות דאל"כ עצם זה שבא על ידי עבירה לא סגי לן לדין מצוה הבאה בעבירה.

והוסיף הגר"ח שמולביץ זצ"ל - דלא מיבעי' לדעת ר"י בתוס' בב"ק [סז. ד"ה אמר] דהיכא דקנה את החפץ לפני המצוה ליכא פסול מצוה הבאה בעבירה – ולפי"ז יהיה מוכרח כהגרשש"ק דחיילא גזילה בגוף הפירות על ידי היניקה הזו, ויש לשני זכות בעיקר הפרי והפרי עצמו הוא גזול ופסול לעבירה, אלא אפילו לדעת ר"ת [שם] שגם כשקנה ביאוש ואח"כ הקדיש פסול משום מצוה הבאה בעבירה – אכן כל זה היכא דעכ"פ מעיקרא היה החפץ עצמו גזול, אבל הכא דמעיקרא לא חל על

הפירות עצמם תורת גזל, ודאי ליכא פסול מצוה הבאה בעבירה – ולכא' מוכרח כהגרש"ק שהפירות עצמם גזולים מחמת יניקה זו.

אולם ביארו באהא"ז וכן הגר"ח שמולביץ זצ"ל שלעולם יש לחדש איפכא – דאדרבה – דבאמת גם הר"ח מודה דליכא דין מצוה הבאה בעבירה בפירות, דמסתברא דגוף הפירות אינם גזולים, וממילא דלא חשיב שנעשתה בהם עבירה.²⁹

וביאר בשיטת הר"ח דבאמת ס"ל כרש"י דפסול משום שאין כל הגידולין מארצך ומגזה"כ, ואי לא הך דינא היה צ"ל דגם בביכורים ליכא פסולא דמצוה הבאה בעבירה, וכמשנ"ת דכשהחפץ עצמו אינו גזול לא שייך פסול זה.

והא דנתחדש שהפירות פסולים לביכורים משום מצוה הבאה בעבירה הוא משום דבעינן שיהיו הפירות יונקים מארצו, ורק עי"ז הם כשרים לביכורים, ונתחדש בזה דדין ביכורים חל גם ע"י היניקה מהקרקע, ומה"ט שייך לפסול את הביכורים כשהיניקה מקרקע שאינו שלו משום מצוה הבאה בעבירה.

ויש בזה תוספת ביאור – דלענין ביכורים חשבינן להיניקה כחלק מצורת הפרי עצמו, ולכן כשיש גזל ביניקת הפירות הווי הפירות עצמם חפצא דאיסורא לענין ביכורים.

ויש לומר בנוסח אחר קצת – דבאמת זה כל הדרשה של ארצך ואדמתך לגבי שרשים ויניקה – שנתחדש הכא דבעינן שיהיו כל הגידולין שלו בביכורים, ומיניה וביה נתחדש הלכה מסויימת של מצוה הבאה בעבירה אף דליכא גזילה בפירות עצמם אלא גזילה ביניקה של הפירות – וע"ע באילת השחר בסוגי' שם.

אולם לכא' אכתי קשה דא"כ למה לי קרא ודין מצוה הבאה בעבירה – הא אי ממילא בעינן יניקה ידיה מצד גזה"כ דארצך ואדמתך ולא חשיב אדמתך בהנך ט"ז אמה גם בלי מצוה הבאה בעבירה א"כ מה מוסיף לן טעם זה, ולמה הוצרך לזה הר"ח.

בדברי הרמב"ן בביאור דעת הר"ח דכל דבריו היינו מדרבנן – מודה כלפי הדאורייתא דחסר באדמתך.

וע"כ צ"ל כאן על פי דברי הרמב"ן – ונקדים במה שהקשו התוס' על הר"ח מלהלן בסוגי'. הרי הקשו בגמרא על הדין של עולא מהקונה אילן וקרקעו ששם הדין שמביא וקורא – וכפשוטו איירי בקונה קרקע כל שהוא ולא בט"ז אמות, והקשה על הר"ח דמאי קושיא, דשאני התם "שקנאו" ולא הוה גזלן – ולרש"י ותוס' א"ש שאף דקנאו לקרקע אבל סו"ס היניקה לאו ידיה הוא.

²⁹ והגר"ח שמולביץ זצ"ל נקט דאף שהפירות עצמם לא גזולים אבל סו"ס איכא חובת דמים מחמת היניקה, ובאילת השחר הקשה עוד דפשוט דליכא אפילו חיוב לתשלומין ואין כאן יותר מחיוב הרחקה של האילן – וא"כ למה מיקרי מצוה הבאה בעבירה.

ועיין בחי' הרמב"ן בב"ב [כ"ו] שיישב את הר"ח – וחידש דלעולם לא פליגי רש"י והר"ח בסומך למיצר, שאחרי שהביא את דרכו של רש"י דאין צריך להביא ביכורים דכתיב מארצך – שוב הוסיף שדברי רש"י מפורשים במשנה דידן בריש ביכורים, וממשיך הרמב"ן – דע"כ דגם הר"ח למד את המשנה כרש"י, אלא שהיה לר"ח קושי' נוספת.

וז"ל הרמב"ן: "ועדיין תיבעי לך - למה לא יחייבוהו להביא מדבריהם כמו שחייבוהו לקונה שני אילנות שלא קנה קרקע" – ועל זה כתב הרמב"ן – "לפיכך הוצרך ר"ח ז"ל לפרש משום שנאמר שונא גזל בעולה".

לדרכו של הרמב"ן צ"ל דמה שכתב הר"ח דלהלכה מביא ביכורים כיון דמותר לסמוך למיצר, דהיינו דמביא מדרבנן ואינו מביא מה"ת כיון דמה"ת חסר ביניקה ידיה וחייבו להביא מדבריהם הוא כמו שחייבו לקונה שני אילנות שלא קנה קרקע.

ויש להוסיף עוד - דלפי"ד הרמב"ן מיושבת קושי' התוס', דלעולם יסוד דברי עולא הוי משום שאין הקרקע והיניקה שלו – וכשיטת רש"י, וע"ז שפיר פריך הגמ' מהא דקנה אילן וקרקעו מביא וקורא.

אולם עיקר הדמיון לקונה ב' אילנות צ"ע גדול, שהרי התם מדין ספק הוא ולא מדין דרבנן, וכבר האריך בזה באהא"ז [נזקי ממון פ"ה ה"ג ד"ה ודברי הרמב"ן] ובאבי עזרי [שם], וכתב הגר"נ פרצוביץ זצ"ל דמוכרח דפליגי בזה אמוראי אי מצד ספק או דהוי דין דרבנן.

דרכם של האחרונים בדברי הר"ח, וחידוש בגדר הגזילה שיש בסומך למיצר.

אולם סו"ס צ"ב מה מקור דברי הרמב"ן לפרש כן בדעת הר"ח, שהרי הר"ח לא הזכיר כלל טעמא דאין הקרקע וגידולין שלו, וכן תיקשי לפי"ז מאי פריך הגמ' על עולא ממתני' דקנה אילן וקרקעו דמביא, ומנא ליה להגמ' דלעולא רק כשהיניקה מקרקעו חשיב אדמתך, דילמא טעמא דעולא הוי רק משום מצוה הבאה בעבירה, וצ"ע, ועוד קשה דלמה לא אמרו במשנה הכא טעמא דמצוה הבאה בעבירה – וזה מהני גם מה"ת וגם מדרבנן, וצ"ע.

וביאר בזה הגר"ח שמולביץ זצ"ל על פי כל הנ"ל בגדר הך גזילה, דבודאי בכה"ג שהאילן נמצא בקרקע של בעליו, הפירות שייכים לבעל האילן ואין זכות לבעל המיצר בגוף הפירות ואף שהוא יונק משדה חברו, וכל מה שחידש עולא דהוי גזלן – ע"כ דזה רק גזל ממון, והיינו שהוא חייב דמים לבעל השדה הסמוכה, אך אין לבעל השדה זכות בפירות, ואע"פ שהאילן יונק מקרקעו – והיינו כנ"ל דע"כ שכל הדין מצוה הבאה בעבירה הכא אינו אלא אחרי החידוש של אדמתך שהיניקה כלולה בפרי של חיוב ביכורים.

וביאר שזהו ההכרח של הרמב"ן דע"כ דגם הר"ח ס"ל כרש"י דפסול משום שאין כל הגידולין מארצך, דאי לאו הך דינא היה צ"ל דגם בביכורים ליכא פסולא דמצוה הבאה בעבירה, וכמשנ"ת דכשהחפץ עצמו אינו גזול לא שייך פסול זה.

והא דנתחדש שהפירות פסולים לביכורים משום מצוה הבאה בעבירה הוא משום דבעינן שיהיו הפירות יונקים מארצו, ורק ע"ז הם כשרים לביכורים, ונתחדש דלענין ביכורים חשבינן להיניקה כחלק מצורת הפרי עצמו, ולכן כשיש גזל ביניקת הפירות הווי הפירות עצמם חפצא דאיסורא לענין ביכורים.

וי"ל דזהו ההכרח של הרמב"ן דטעמא דהר"ח הוא משום דבעינן גידולי ארצך, דאל"כ ל"ש כלל פסול מצוה הבאה בעבירה וכן"ל – והנך תרי דינים תלויים זב"ז – הדין ארצך והדין מצוה הבאה בעבירה, והדין נוסף ל מצוה הבאה בעבירה נצרך לבאר למה ליכא חיוב מדרבנן של הבאת ביכורים.

מה"ט א"ש האיך פריך הגמ' על עולא ממתני' דקנה אילן וקרקעו מביא וקורא, דמדברי עולא מוכח דבעי' שיהיה יונק מקרקע שלו, ורק בכה"ג חייב בביכורים.

מתמה מהרמב"ן בב"ב [פ"א].

אולם יש להעיר על עיקר דבריהם בשיטת הר"ח – שהרי הרמב"ן בב"ב [פ"א] – מובא לעיל – כתב בהדי' דכל הך דין של גזלן במשנה אגב אחרינא נקטינן לה, ולא בעינן קרא בגזלן, שהרי ממילא איכא בזה פסול של מצוה הבאה בעבירה, ונראה מדבריו דגם באילן הסמוך למיצר חשיב ליה כגזלן לענין זה – עיי"ש היטב בדבריו – וצ"ע.

מיישב מה שלא אמרו במשנה טעמא דמצוה הבאה בעבירה – והכל מצד גזה"כ דאדמתך

על פי כל הנ"ל מיושבת מה שהקשינו לעיל מהמשנה הכא – דלמה לי פסוק של אדמתך במברין – תיפוק ליה מצד מצוה הבאה בעבירה, ועו"ק דלמה רש"י בעולא חולק ולמה רש"י לא למד מצד מצוה הבאה בעבירה בסומך למיצר.

ולפי הנ"ל א"ש דלעולם ליכא דין מצוה הבאה בעבירה מעיקר הדין כיון דלא חל שם עבירה על הפירות, ורק אחרי הפסוק של אדמתך חידש הר"ח דהוי מצוה הבאה בעבירה אבל רש"י חולק ולית ליה גילוי זה וליכא דין מצוה הבאה בעבירה כלל וכלל על ידי יניקה של מברין וסומך למיצר, ובזה חולק הר"ח וחידש שגמז'ה כלול בפסוק דמיקרי מצוה הבאה בעבירה מחמת היניקה הגזולה שמעורבת בפירות.

ובשיטת הר"ח דאיכא גזילה ואיכא עבירה ודין מצוה הבאה בעבירה, לדידיה אכתי קשה דלמה לי פסוקים, ולפי הנ"ל א"ש דלולי הפסוק של אדמתך אין התחלה כלל – ואין להקשות דכמו שהעולא היה צריך לבא לסברא של גזילה א"כ למה המשנה לא אמרה – ויש לומר שכל דברי המשנה הם רק מה"ת, אכן גם במשנה יש מקום להקשות דלמה ליכא חיוב דרבנן במברין דמאי שנא מקונה ב' אילנות, ועל זה התשובה דהוי מצוה הבאה בעבירה, אלא שהמשנה איירי מצד חיוב הבאה מה"ת.

מיישב את הקושיות בסוגי' על רש"י והר"ח.

על פי הנך ב' יסודות, יסוד הגרי"ז בגדר היניקה של ט"ז אמה, ויסוד האהא"ז בגדר הגזילה ביניקה של ט"ז אמה – על פי כל הנ"ל מיושבים כל הקושיות דלעיל – וכדלהלן:

הקשינו – דלדרכו של התוס' ורש"י הא דאמר עולא שהוא 'גזלן' ולכן אינו מביא – והכוונה כהמהר"ם ועל פי מה שהוסיף בחידושי ר' ראובן שבאמת יש דין כופין על מידת סדום ולכן הגברא לא מיקרי גזלן, אבל סו"ס יש כאן יניקת חבירו ולכן איכא כאן גזילה ביניקה מצד עצמה – אלא שהקשינו דסו"ס עיקר גדר זה צ"ב דמה אהני לן ומה מוסיף לן גזילה כזה דלא דנים בזה מצד פרשת גזילה ולא דנים אותו כגזלן – ומה המשמעות של גזילה בלי גזלן, ועוד דל"ל טעם זה – הרי סו"ס חסר בארצך ובאדמתך – ומה מוסיף לי מה שיש כאן גזילה, ולמה לי טעם זה.

ולפי הנ"ל י"ל דעולא בא לומר בזה את היסוד הנ"ל דשרשים כגוף האילן, ולכן לא מהני תקנת יהושע של נתינת רשות, דשרשים כגוף האילן וכל הט"ז אמה חדא היא – וזה מה דקאמר עולא – 'גזלן הוא' – והיינו דלמדנו דאיכא גזילה ממש מצד האילן עצמו – ואף דמודה דאיכא תקנת יהושע ומותר לסמוך ולא חשיב שבעל האילן גוזל מצד תקנת יהושע [ולא בעינן לטעמא דכופין על מידת סדום לומר דאינו גוזל לפי מה שנקטו חלק מהראשונים דגם לעולא איכא טעמא דתקנת יהושע] – אכן סו"ס לא מהני תקנת יהושע כיון דשרשים כגוף האילן – והיינו דדנים דמצד האילן עצמו איכא גזילה ביניקה דיניקה לאו ידידה וחסר באדמתך גם אחרי תקנת יהושע דאיכא גזילה גמורה מצד האילן ולזה לא יהני התנאי של יהושע שלא יקפידו, אכן לפי ר' יוחנן לא שייך לומר דחסר באדמתך אחרי תקנת יהושע – דכיון שיש היתר לבעל האילן ליכא גזילה שלו להפקיע את הדין אדמתך, דלדידיה השרשים לאו גופי' דאילן נינהו – ורק אי היה כאן גזילה מצד הבעלים היתה הפקעה מהדין אדמתך – ודו"ק.

עוד הקשינו – דלפי הר"ח למה ליכא במבריק דין של מצוה הבאה בעבירה ולמה לי קרא דארצך ואדמתך – אכן לפי הנ"ל א"ש שכל זה אינו אלא דין צדדי ויש כאן דין נוסף של מצוה הבאה בעבירה לבאר למה ליכא חיוב דרבנן, אכן עיקר החיוב דאורייתא מתחיל מהגזה"כ של אדמתך דלולי הגזה"כ לא חיילא העבירה בגוף הפרי.

עוד הקשינו – שיש סתירה ברש"י – דלמה מהני תקנה שלא יקפידו בתקנת יהושע – הא סו"ס חסר לו בעיקר הזכות והבעלות כדי שיתחייב להביא – ולפי הנ"ל א"ש דלפי ר' יוחנן אינו אלא דין צדדי שהגזילה מפקעת את האדמתך – והיכא שהתנה יהושע דלא יקפידו שוב הוי ליה אדמתך דליכא הפקעה של גזלן – ודו"ק.

סימן ה'

בשיטות הראשונים

בדין "לקיחה וכל ההבאה באחד".

מוכיח ששיטת הרשב"ם הוא דבעי כל ההבאה באחד, ומביא על זה ב' קושיות מהראשונים. בדין לקיחה והבאה בא', עי' ברמב"ן וברשב"א בב"ב [פ"א] שהביאו שי' דבעינן לקיחה וכל ההבאה ע"י אחד, והיינו מביתו עד ירושלים, והק' ע"ז מהמשנה בביכורים שמבואר שיש דין דנטלו על כתיפו בשעת ההבאה, והאיך אפשר שא' יקחנו על כתיפו לכל הדרך, ועוד הק' דמפורש בתוספתא דכל הדרך יתנהו ביד עבדו או שלוחו ורק בהר הבית יתנהו על כתיפו, ומזה מוכרח דא"צ כל ההבאה, וסגי בהכנסה לעזרה, ד"סוף ההבאה" היא ההבאה.

והנה, בריטב"א מובא דשי' זו היא שי' הרשב"ם, ויעויין היטב בלשון הרשב"ם [בלי הגהות הב"ח] ולשונו הוא ממש כלשון שהביא הרמב"ן, וכנראה שהב"ח הגיה מחמת קושיות הרמב"ן והרשב"א, ועוד מדויק כן ברשב"ם שכ' "עד ירושלים", ולרמב"ן אדרבה, הרי דין הבאה מתחיל בהר הבית, והמנ"ח [מצוה תר"ו אות ה'] דחה דלאו דוקא, אולם העיקר כדברינו וכמוש"כ הריטב"א.

[וכן מוכח שפירשו התוס' בדעת הרשב"ם, דהנה הרשב"ם למד דלקיחה היינו בצירה, והק' התוס' דלשון הברייתא שכתב "בצרן ושגרן ע"י שליח" קשה, דגם בלי שימות איכא כבר לקיחה [בצירה] והבאה [שיגור] בשנים, ולא בעינן שימות השליח, ות' בתוס' בגיטין [מ"ז] דלפי הגירסא "או מת" לק"מ, וכ"ה גי' הרשב"ם וא"ש, ועוד תירצו דקמ"ל דאף שהוא עשה לקיחה [בצירה] בהדי סוף ההבאה [אחרי מיתת השליח] דאכתי לא מהני, כיון דאין כאן כל ההבאה באחד.

הרי דהתוס' נקטו בדעת הרשב"ם דצריך כל ההבאה, וזה כמוש"כ הריטב"א בדעת הרשב"ם. והנה, הרמב"ן ורשב"א חולקים וס"ל דלקיחה היינו הוצאה מן הבית, ולדבריהם ק' דמאי קמ"ל "בצרן" ות' דקמ"ל דבבצירה וסוף ההבאה לא סגי דבצירה אינה לקיחה, ומדויק מזה, דאם ע"י בצירה היה חשיב לקיחה, אז היה סגי בסוף ההבאה גרידא, הרי דפלוגתתם בלקיחה הוא לשיטתייהו בפלוגתתם האם ההבאה הוא בסוף או לא.

וכל זה אינו לפי גירסת "או מת", דלגירסא זו אין הוכחה להנ"ל, ודו"ק].

[וע"ע להלן [סי' ח'] דפלוגתתם ביסוד דינא דלקיחה והבאה באחד נמי תלוי בפלוגתא זו]

עכ"פ בשי' הרשב"ם מבואר דבעינן כל ההבאה, ולדידיה הדרא קושיות הראשונים.

מביא מהמהר"י קורקוס דגם בנותנו ביד עבדו מיקרי מעשה הבאה ידידיה, ונמצא דתלת גווני הבאה איכא, וגם הרמב"ן מודה לזה לולי גזיה"כ דנותנו על כתיפו, והרשב"ם ס"ל דהא דנותנו על כתיפו הוי דין אחר ולא שייך לדין ההבאה.

והנראה בזה, ושוב מצאתי כן במהר"י קורקוס [פ"ד-ה"ח], דאף אם נימא דאיכא דין מעשה הבאה, ולא רק מצות הבאה כקרבנות "שיהא מובא", וכמו שנתבאר לעיל [סי' ג'], אבל אכתי משכחת לה שא' יביאו מנהר פרת עד ירושלים, ואף שאינו "נוטלו" בידי בדרך, ד"טילטול" לחוד

ו"הבאה" לחוד, וז"ל המהר"י קורקוס, "דאין הכוונה שיביאם הוא בעצמו על כתיפו מתחילה ועד סוף שהרי מותר כל הדרך לתת ביד עבדו או שלוחו, אלא לומר שלא יסתלק רשות בעליהם מהם, וכל שרשות בעליהם עליהם והם עמהם, אעפ"י שטוענים אותם עבדו או קרובו, אינם הם המביאים אלא "הוא הנקרא המביא" והם מעשה בהמה בעלמא עבדי לפי שאין הבעלים רוצים לטרוח בטעינה בכל הדרך", עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו דאף דאינו "טוענו" בעצמו, אבל סו"ס הוא "המביא", דרשותו עליהם, ורק משתמש בעבדו בטעינה.

ולהלן שם כתב המהר"י קורקוס דהא דאמרינן דחשיב הבאה בשנים, היינו רק "כששלחו ביד השליח על דעת זה שהוא יהיה המוליך לעזרה וגם סילק רשות בעלים ואין לבעלים עסק בהם, ואח"כ מפני שמת השליח חזרו הבעלים וגמרו את ההבאה" עכ"ל.

ונראה, דגם הרמב"ן מודה ליסוד זה ד"הבאה" לחוד ו"טעינה" לחוד, והוא מיקרי ה"מביא" לכל הדרך גם כשמניחו ביד עבדו, וזה מוכרח מיניה וביה מדברי הרמב"ן, דכל קושי' הרמב"ן היא מכח המשנה שחידשה דין "נוטל על כתיפו", והיינו, דלמד הרמב"ן דהכא גלי לן מתני' וילפינן כן מקראי, דבהבאה בעינן "הבאה אלימתא" וזה רק בטוענו על כתיפו, ולולי גילוי זה לא הק' הרמב"ן איך אחרון שבישראל מביאו, והיינו ע"כ כהנ"ל.

ונמצא דג' גוונא הבאה איכא, א] במצות הבאת קרבנות וכן הוא בהבאת ביכורים כשמביא ואינו קורא, הכא המצוה היא רק "שיהא מובא", וגם כששלחו ע"י שליח ואין לו עסק עמו, אפי"ה מצוה ידידה הוא וא"צ לזה שליחות, שסו"ס על ידו ומכוחו הגיע לירושלים, ב] בהבאה דקריאה בעינן "מעשה הבאה", אולם מסברא אכתי חשיב כמעשה הבאה ידידה כשילך עם עבדו ועבדו טוענו, דרשותו עליו, ומעשה הבאה זו שייך מביתו עד העזרה, ג] אחרי דגלי לן קרא נתחדש דבהבאה ידידה בעינן שגם הוא יהיה הטוענו, ורק מהך קרא הק' הרמב"ן, דמעתה כבר לא שייך שכל הדרך יהיה הוא הטוענו.

ובדעת הרשב"ם ומהר"י קורקוס י"ל דהם סוברים דהך גילוי קרא לא שייך לדין הבאה, ודין אחר הוא, דהנה הירושלמי למד דין זה מקרא "דולקח הכהן הטנא מידיך" דבעינן דוקא בידו, והם למדו שזה דין בלקיחת הכהן, שיהיה הלקיחה מ"ידו של המביא", ולזה בעינן שיתנו על כתיפו, אבל מצד הדין הבאה סגי בזה שמביאו על כתיפו של עבדו.

ומעתה א"ש, דמבואר בתוספתא דכל הדרך עד הר הבית נותנו ביד עבדו, ולדעת הרשב"ם חידש לן התוספתא דבזה הוא מקיים דין מעשה הבאה ידידה, דכל שהוא תחת רשותו הבאה ידידה הוא, וכשהגיע להר הבית נותנו על כתיפו מצד סדר לקיחת הכהן, שיהיה מידו, ולדעת הרמב"ן אדרבה, כל הדרך נותנו בידו ובזה נתחדש דאכתי לא התחיל מעשה ההבאה, וקמ"ל דרק בהר הבית מתחיל כל מעשה ההבאה.

והעירני הרב ישראל טופיק דפלוגתא זו שייך לפלוגתת רש"י ותוס' אמאי קרי ליה לביכורים "תרומת ידך", וכנתבאר להלן [סוף סי' י'], עיי"ש.

מוכיח דגם לרמב"ן נאמר דין נוסף בסדר לקיחת הכהן שיהיה על כתיפו, ונפ"מ בגר שאין לו מצוה במעשה הבאה, ומבאר בזה את החידוש ד"אגריפס המלך" נותנו ע"ג כתיפו.

איברא, דלפי"ז היה נראה, דבגר ואשה דמביאים ואינם קוראים, ובדידהו נתבאר בציונים והערות [פרק א משנה ה ענף א] דנתמעטו מ"מעשה הבאה" וכל מצוותם היא כמביא קרבן והיינו "שיהא מובא", דלפי הרמב"ן לא יהיה הק' דין דנוטל על כתיפו, דהוי מצוה במעשה ההבאה, אבל לדעת הרשב"ם אינו כן, דלדידיה הרי"ז מסדר לקיחת הכהן, וגם בגר ואשה בעינן נטילה על כתיפו, ודו"ק.

אולם, במשנה מפורש דגם בגר הדין כן, דבאגריפס המלך נאמר שיתנו על כתיפו ואגריפס המלך היה גר - עיין בהערה ³⁰ בזה.

ונראה, דמכאן מוכרח שגם הרמב"ן מודה דבגר ואשה בעינן על כתיפו, וע"כ דשני דינים נלמדו מהך קרא, דין א' בסדר הלקיחה דכהן ודין שני הוא גילוי במצות הבאה.

וי"ל עוד דלרמב"ן זהו החידוש במשנה דאגריפס המלך, דשנינו במשנה "דאפי' אגריפס המלך" נותנו על כתיפו, והיינו דהיה גר, ומצד דיני ההבאה א"צ ליתנו על כתיפו, וקמ"ל דסו"ס מצד סדר הלקיחה צריך ליתנו על כתיפו, [ולרשב"ם כל החידוש הוא דאף שהיה בעל נפש רחבה דאפי"ה צריך על כתיפו, וכדפי' הר"מ בפי' המשנה].

³⁰ עיין בלשון הרמב"ם בפירוש המשנה [סוטה פרק ז] "ואגריפס היה מקהל גרים ולא היתה לו אם מישראל ואסור למנותו כלל, לאמרו יתעלה שום תשים עליך, מקרב אחיך", וכן הוא במאירי [שם], ודלא כמבואר ברש"י [מא.] ובתוס' [שם עמוד ב] דאמו מישראל, ובמאירי שם דן בדברי רש"י.

סימן ו'

ביסוד דינא ד"לקיחה והבאה כאחד".

מביא קושי' הרמב"ן על הרשב"ם דמ"ש לקיחה והבאה כא' דלא מהני בו דין "שלוחו כמותו" מהבאה גרידא דמהני בו, ומביא מהלך בזה ודוחה.

נחלקו הראשונים האם מהני שליחות בהבאת ביכורים, דלדעת הרשב"ם מהני שליחות ושפיר יכולים הבעלים לומר "הנה הבאתי" אחרי הבאת השליח, ולדעת הרמב"ן ורשב"א לא מהני שליחות, והארכנו בציונים והערות [פרק א משנה ה ענף ב] בביאור ובישוב שיטתם. והנה, הרמב"ן הוכיח מדין לקיחה והבאה באחד, דמזה מוכרח דלא מהני שליחות בהבאה, דאי מהני ביה שליחות, א"כ בלקחן שליח והביאן הוא למה לא מיקרי לקיחה והבאה באחד, הא מדין שליחות נדון דהלקיחה וההבאה תרוייהו שייכי לבעלים, וע"כ דקים להו לחז"ל דלא מהני בזה שליחות, וכ"כ המנ"ח [תר"ו], וא"כ ה"ה דבהבאת השליח לא אמרינן שלוחו כמותו לענין זה שיוכל לומר "הנה הבאתי".

ויש שרצו לתלות פלוגתתם בספיקת הפוסקים מי נקרא המגרש בגירושין, הבעל או השליח, ונפ"מ אם הגט הוא נייר של השליח אם יהני במקום נייר דבעל, ועי' בזה באו"ש גירושין [ב'-ט"ו] שהסביר פלוגתא זו. ומעתה אם נאמר דהבעל הוא המגרש א"כ ה"ה בנד"ד דהו"ל לקיחה והבאה דבעלים, וכהרמב"ן, ואם נאמר דהשליח הוא המגרש, ומעשה השליח מהני עבור הבעל, א"כ הכא ליכא לקיחה והבאה באחד, ואפי"ה יכול לומר "הנה הבאתי" דסו"ס הבאה דשליח אהני לבעלים, ודו"ק.

אולם זה אינו, דתרי מיני שליחות נינהו, על החלות ועל המעשה, ופשוט דבשליחות בהבאה שהוא שליחות על המעשה גרידא, ולא שייך הכא לדון את השליח כבעל המעשה, ועי' באו"ש אישות [ב'-י"ז] דכבר חילק בין ב' סוגים של שליחות, ופשוט, והדרא קושיא לדוכתא.

מבאר דפליגי בדרשה ובגדר של דין "לקיחה והבאה כאחד", דלרשב"ם בעינן לצרף את הלקיחה להבאה ולהשוותם לחדא, ולדידיה ליכא ראייה דלא מהני שליחות בהבאת ביכורים, ומביא חידוש מהמאירי במת והביאם בנו ותולה בפלוגתא הנ"ל.

והנראה בזה, דע' בריטב"א [בב"ב שם] שביאר את שי' הרשב"ם "דגזה"כ שתהא ההולכה והלקיטה בגוף א' ממש, ולא מקצתה ע"י שליח ואעפ"י שהוא כמותו", ונראה דכתוב כאן מהלך חדש ביסוד דין לקיחה והבאה בא'.

דהנה, בעיקר הדרשה כבר פי' התורת חיים [שם] דדרשינן "ולקחת והבאת", דקפיד קרא שמי שעשה לקיחה הוא זה שעושה הבאה, וכן משמע ברמב"ם, אבל ברשב"ם פי' באופן אחר, דדרשינן "ולקחת" דקרא יתירא הוא, ונראה דנחלקו ביסוד הך דרשה, דלרמב"ן והרשב"א בעינן רק שיתחס מעשה הלקיחה ומעשה ההבאה לחד גברא, והיינו כהתו"ח, ולרשב"ם אין הדרשה כן,

אלא דהקרא בא ללצרף את גוף הלקיחה להבאה, ונמצא דכל מה דבעינן בחד גברא הוא רק כדי שנוכל לדון את הלקיחה כהתחלת ההבאה וכחלק ממנה, ולזה בעינן חד גברא, ולזה לא סגי בפרשת שליחות, דבעינן גוף א' ממש, וכמו שכתב הריטב"א, ורק אי בעינן שיתיחסו שניהם לחד גברא, בזה היה מהני שליחות, וע"כ דקים להו דליכא שליחות, אבל אם הדין בחד גברא הוא רק כהיכי תמצי להשוותם לחפצא א', לזה בעינן גוף א', ופשוט שלא יהני פרשת שליחות, וא"צ לומר דקים להו לחז"ל דלא מהני שליחות.

ולפי הרמב"ן והרשב"א, כמו דמוכרח דקים להו לחז"ל דאין שליחות בדין לקיחה והבאה כאחד, כמו"כ ליכא שליחות לענין קיום דין "הנה הבאתי", ושפיר הוכיח מכאן הרמב"ן נגד הרשב"ם, אבל לרשב"ם ליכא ראיה, דלדידיה זה דין מסוים בהלכות לקיחה והבאה כאחד, ודו"ק.

והנה, במאירי [גיטין מ"ז] מצאתי חידוש, דבצרף ולקחן ומת והביאם בנו, דמיקרי לקיחה והבאה כאחד, דבנו יורשו והו"ל "לקיחה והבאה בבעלים", ונראה דחידוש זה שייך רק לדרכו של הרמב"ן ודעמי' דדין לקיחה שוה לדין הבאה דתרווייהו מתיחסים לחד גברא, וע"ז מוסיף המאירי דמיקרי לקיחה והבאה באחד בכה"ג משום ששניהם מתיחסים ל"בעלים", אבל לפירוש הריטב"א בדעת הרשב"ם דבעינן "גוף א'", הרי סו"ס אין כאן גוף א', ופשוט.

מבאר דפלוגתתם ביסוד דינא דלקיחה והבאה באחד שתלוי בפלוגתתם האם בעינן כל הבאה או רק סוף הבאה.

ונראה דפלוגתא זו תלוי בפלוגתא אחרת, דלעיל [סי' ו'] נתבאר דלרשב"ם בעינן לקיחה "וכלה הבאה" באחד, ולרמב"ן ודעימי' סגי בסוף הבאה, ונראה דאם בעינן "כולה הבאה" שוב י"ל דהלקיחה והבאה באחד הוא היכי תמצא לצרף ולהוסיף הלקיחה להיות תחילת הבאה, וכחידא נינהו, אבל אם כהרמב"ן דהלקיחה היא בביתו וההבאה היא בהר הבית, הרי דממילא דתרתני נינהו, וע"כ דגזה"כ בעלמא דתרווייהו יתיחסו לגברא א'.

סימן ז
חילוקי דינים בסוגים שונים של איסורים
שתלויים בהכרעת ממון,
'ביכורים' קנין כספו ועוד
[פ"א מ"ו].

מבאר למה בספק איסור גזל הכל תלוי בממון כלפי חו"מ וכלפי הטוען ונטען בבי"ד ולכן
מהני ביה מוחזק.

יש לעיין בכל האיסורים שתלויים בדיני ממון, דמה דין בספק איסור בכה"ג, שהרי מצד הממון
תמיד אמרינן הממע"ה והיינו דספק ממון לקולא, אכן מצד האיסור תמיד אמרינן דספיקו לחומרא,
וא"כ איך נדיינא להאי דינא, ומצאנו בזה סתירה, בין כל איסור גזילה למצות ביכורים שביכורים
תלוי על הדין "ארצך" והדין "אדמתך", וגזילה תלוי בדין ממון חבירו, ויש ביניהם סתירה, וע"כ
שכאן כתוב יסוד גדול בגדר הדין הממע"ה.

וכבר עמד בזה בשערי יושר [ש"ה פ"ו ד"ה ועפ"י דרך זה] לגרשש"ק, ונבאר את הדברים עפ"י
עיקר דבריו - אלא שיש שינוי יסודי בעיקרי הדברים [בגדר הבעלות של מי שזכה בפסק דין של
הממע"ה ומה התחדש בהך פסק], ונקח מדברי הגרשש"ק רק את צורתה דשמעתתא – בלי יסוד
דבריו.

דהנה, מצד א' מצאנו דבאיסור גזילה אנו מקילין, וזה קשה טובא, דאיך מקילין בכל ספק ממון
לומר קולא לנתבע דהמע"ה, ובזה הוא ממשיך להחזיק בממון שהוא ספק של חבירו, הא סו"ס
איכא נמי ספק איסור בכל ספק ממון, שאולי הוא גוזל את חבירו, וספק גזל לחומרא, ואיך ממשיך
הנתבע להחזיק בממונו, שהרי סברת הממע"ה לא שייך כלל לספק איסור, וכל כולו אינו סברא
אלא כלפי הדיון והטוען ונטען בין שנים דעל זה אמרינן דעל המוציא להוכיח, אכן סו"ס איזה
היתר איכא לנתבע להחזיק את הממון מספק, ולמה לא נימא דיהא מונח, כדי ששניהם לא יעברו
בספק גזילה, וקושי' זו כבר הקשו גדולי עולם.

וביארנו בזה האחרונים [קונה"ס כלל א' סעיף ו' וביותר ביאור בשערי יושר ש"ה פ"א], ונקדים
בהקדמה אחת, דבאמת חלוק חו"מ מיו"ד, דבחו"מ אנו צריכים לפסק בי"ד ודלא כיו"ד דכל מורה
הוראה יכול לפסוק ולהכריע, והחילוק ביניהם הוא דכל הנדון בחו"מ חיילא בין שני הבעלי דינים
והנדון הוא מי צודק בין שניהם, ואין ספק בדיני ממונות בלי שיש בזה שני טענות ושני בעלי
דברים, ובזה מתחיל הדיון ³¹, ודיון בין שנים צריך דיינים וצריך בית דין לדון את הדיון שביניהם,
אבל ביו"ד הנדון הוא בינו להקב"ה, ועל זה המורה הוראה פוסק לבד, אבל בחו"מ הקב"ה קבע
שהדיון הוא בינו לחבירו.

³¹ומה"ט מהני ברי נגד שמא להוציא [לחד מ"ד] אף דאינו ראייה, דבזה נסתיים הדיון כיון דאין כאן ב' בעלי דברים, דשמא לא
מיקרי טעמה נגד ברי.

זאת ועוד, מה דאמרינן הממע"ה בספק ממון, הכרעה זו היא רק הכרעה כלפי הדיון והטוען ונטען שבין שניהם, דהמוציא צריך להוכיח ועד שלא יוכיח נקטינן שזה של הנתבע, אבל מעולם לא פשטנו את עיקר הספק כלפי שמיא וכלפי המציאות האמיתי, והיינו דלא הכרענו שהבכור אינו פטר רחם, ורק הכרענו שזה ממון של הישראל כלפי הדיון שבין הכהן לישראל, ורק בהכרעה ע"י עדים אנו מתייחסים למציאות ולעובדות, לא כן בהכרעה של הממע"ה שאין בו התייחסות כלל למציאות ולעובדות, וע"כ שכל ההכרעה בזה היא רק כלפי הדיון שביניהם, וזה באמת פשוט מאד דעיקר הסברא של מאן דכאיב ליה כאיבי' רק מתייחס לנדון שביניהם.

ולחדד את הדברים – הרי גם בעדים אין בירור אמיתי בכלפי שמיא – אבל סו"ס יש בירור כלפי מה שאתה חייב בדיני התורה כלפי הקב"ה – דבכל דיני התורה עדות היא בירור והכרעה, גם באיסור וגם בממון, ורק בהמע"ה ההכרעה היא דווקא מיניה וביה בבי"ד ובחו"מ.

ובתוספת ביאור – אם צדדי הספק הם האם אני בעלים או שהוא בעלים – בזה יש הכרעה של הממע"ה – אבל אם צדדי הספק הם האם אני בעלים או לא – ומה שהוא לא בעלים הוא תוצאה מהספק ולא צדדי הספק – בספק כזה אין מקום להכרעה של הממע"ה ופשוט.

ונוסיף גם ברי ושמא וכל כח טענה אינו אלא 'כח' בין הבעלי דינים ולא בירור שמתייחס לעובדות – עיין בזה בארוכה בדברינו באמרות אברהם שנים אוחזין [סימן ז'] – ובכולהו הפסק וההכרעה לא מתייחס לעובדות אלא לצדדים שבינינו, וכן הוא ביחלוקו של ספק של פשרה – הרי רק מתייחסים למה שקורה בין שניהם – וביניהם אנו צריכים להתייחס לכח של כל אחד ולכן מתפרשים ביניהם – ואין כאן התייחסות לשאלה האמיתית – האם אני בעלים או לא.

ומעתה י"ל, דאף דלא נפשט הספק ממון כלפי המציאות האמיתי – [האם אני בעלים או אני לא בעלים], אבל סו"ס כלפי בי"ד וכלפי הדיון בין שני הבעלי דינים שפיר נפשט הספק ממון, ובחו"מ שפיר נקטינן דממון ידידיה הוא, וספק ממון לקולא בנדון בין שני הבעלי דינים, ונתחדש דאיסור גזילה מתחיל היכא דחו"מ נגמר, והיינו דבאיסור גזילה לא אסרה התורה להחזיק ממון כזה שכלפי שמיא הוא של חבריו, דכל מה שאסרה תורה באיסור גזילה הוא להחזיק ממון שכלפי חו"מ וכלפי בי"ד שייך לחבירו, והיינו שאיסור גזילה מתחיל בממון כזה שכלפי הדיון שבין שני הבעלי דינים הוכרע שזה של חבריו, ולכן, היכא דאיכא ממון שכלפי המציאות האמיתית הוא עדיין עומד בספק, אבל בי"ד נקטו שזה שלו כיון שהוא המוחזק, שוב אין התחלה לאיסור גזילה, דגזילה מתחיל היכא דחו"מ נגמר, וכל האיסור מיתלי תלי וקאי בדין ממון.

מה"ט גם האיסורים שבפרשת גזילה מקומם בחו"מ, לא רק חיובי גזילה, והיינו משום שכל הגדרת האיסור בנויה על הממון שהוכרע בחו"מ, ודו"ק.

למדנו כאן אופן אחד דהספק באיסור הוכרע כפי הכרעת הממון ותלוי בו, זהו מצד א'.

ולהוציא מליבן של טועין - פשוט שמי שיודע שיש לו מוחזקות בממון חבירו אבל הוא יודע שזה באמת ממון חבירו – הרי בכה"ג פשוט שאין לו זכות להחזיק על ידי בי"ד אף שהבי"ד יזכו אותו – שהרי אצלו החו"מ אומר שאין לו דיון וטוען ונטען וממילא שאין לו זכות לעמוד בבי"ד לזכות על ידם שלא כדין, והכא פשוט שהחו"מ עצמו אומר לו ישירות לא לגזול, אבל מי שהוא מסופק – שם החו"מ קובע לו דיון וטוען ונטען כנגד חבירו וממילא דשוב אין עליו לחשוש לחומרא שמא הוא מחזיק ממון שאינו שלו – והיינו דשמא החו"מ עצמו אומר לו לא לגזול גם על ידי מוחזקות – דאדרבא הכא החו"מ קובע לו דיון וטוען ונטען שבו אפשר לזכות בספק על ידי מוחזקות שמקומו בבי"ד בטוען ונטען.

מחלק בין ספק איסור גזל דתלוי בממון כלפי בי"ד, לספק מצות ביכורים דתלוי "באדמתך" כלפי שמיא.

כל זה בגזילה - אולם מצד שני מצאנו איסור דלא תלוי בהכרעה של הממון, והתם מחמירין באיסור אף דמקילין בממון, ואין האיסור הוכרע כפי הכרעת הממון, דבסוגי' בב"ב [פ"א] אמרינן בביאור דין המשנה [פ"א משנה ו'] דבמוכר ג' אילנות קנה הלוקח קרקע, ובמוכר אילן א' לא קנה, ובמוכר ב' אילנות איכא ספק אי קנה קרקע או לא, והדין הוא שהוא מביא ביכורים מספק לחומרא, דאיכא עכ"פ ספק אי קרינן ביה "אדמתך" או לא, ולכא"ו קשה דבבי"ד ובחו"מ נפסק בדיון בין שניהם דקרקע דמוכר הוא, דמספק תמיד אמרינן דקרקע בחזקת בעליה עומדת, ואין א"כ מספקינן לומר דאולי זה "אדמתך" דלוקח ויביא מספק.

וביאר בשערי יושר [ש"ה פ"ח בד"ה וכ"כ יתישב, ובד"ה והנה לפי"ז] דהכא הדין ממון דבעינן ב"אדמתך" אינו "אדמתך" כלפי בי"ד וכלפי חו"מ, דמה שזה "אדמתך" כלפי שמיא סגי לחיוב ביכורים, וכיון שכלפי שמיא יש עדיין "צד" שאולי זה "אדמתך", שוב צריך להחמיר מספק במצות ביכורים.

למדנו מכאן יסוד גדול, שכיון שהממע"ה היא 'הנהגה משפטית' בלי התייחסות למציאות ולעובדות [ודלא כעדות], א"כ יש מקום לחלק ולומר שמצות ביכורים לא משתנה ולא נמדדת עפ"י ההנהגה המשפטית הזו, שהרי אין עניינו של ביכורים שייכא למשפטי ממון, לעומת גזילה שכל כולו אינו אלא 'סעיף' בתוך משפטי ממון, ושפיר תלוי במשפטי הממון.

ואף שאינו מוכרח – שהתורה יכלה לומר שהאדמה ממנו חייבים להביא ביכורים הוא אדמה ששייכת לו על פי חו"מ – אבל סו"ס כך קיבלו חז"ל שאינו כן.

ועיין בדבריו שם שנקט שבביכורים אזלינן גם בתר ממון כלפי שמיא וגם כלפי ממון בחו"מ – ועיין בזה להלן [סימן נ' פרק א'] מה שכתבנו בזה.

מביא מהגרשש"ק דכעין זה מצאנו דשו"ט לענין קנין כספו באיזה דין ממון תלוי.

וביאר עוד הגרשש"ק [ש"ה סוף פ"ז וריש פ"ח] דכעין ספק זה מצאנו נמי לענין קנין כספו בגיטין [מ"ב], דהנה, בנתערב ולד כהנת בולד שפחה, הרי דשני הולדות אוכלים תרומה, דממנפ"ש או מדין כהן אוכל, או מדין קנין כספו דכהן אוכל, והקשה הגמ' דעל הצד שהוא קנין כספו סו"ס אין האדון עובד בו דהעבד מוחזק בעצמו מספק הממע"ה, ושוב אינו קנין כספו, ואף דהצד השני של הספק הוא שהוא בעצמו כהן, אבל כיון שאנו פוסקים בבי"ד דאינו עובד בו, הרי דגם על הצד דכלפי שמיא אינו בנו והוא עבדו אכתי אינו עובד בו, דסו"ס ספק הוא, ואינו עובד בו מספק, דאינו יכול להוציא ממנו עבדות מספק ככל מוציא מחבירו].

ולפי"ז הקשו דאין אוכל בתרומה [ומזה רצו להוכיח בסוגי' שם דקנין איסור מיקרי קנין כספו ונפ"מ לדין מעוכב גט שיחרור, עיי"ש].

ותירצו בגמ', "דאם יבא אליהו ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא קנין כספו קרינן ביה", והיינו, דאנו דנים ד"כלפי שמיא" איכא צד שהוא עבד, וזה סגי לדין קנין כספו, "דאם יבא אליהו" היינו "כלפי שמיא".

והשו"ט הכא הוא בהנ"ל, וכן מבואר נמי בקוה"ע [סי' ע"א], דבקושי' נקטו דקנין כספו תלוי בדין ממון כלפי בי"ד, וכיון שאין כאן דין ממון כלפי בי"ד שוב לא מיקרי קנין כספו, [וע"כ דמוכרח דסגי בקנין איסור, וקנין איסור ודאי לא תלוי בבי"ד], ודחו דקנין כספו סגי בדין ממון כלפי שמיא.

ביאורו של הגרשש"ק שהחז"מ מקביל לקנין פירות ושימושים – וזוכים בפירות על ידי הפסק דין.

כבר הקדמנו שיש בדברינו שינוי יסודי מדברי השערי יושר בעיקרי הדברים – והיינו בגדר הבעלות של מי שזכה בפסק דין של הממע"ה ומה התחדש בהך פסק – וכאן המקום לבאר את החילוק.

בדברי הגרשש"ק מבואר דהחילוק בין חז"מ וגזילה לביכורים הוא דבחז"מ נפסק ודאי שממונו הוא לגבי השליטה והשימוש – בעלות ה'בפועל', אבל כלפי הבעלות האמיתית – הלא בפועל – כלפי זה ליכא פסק דין של הממע"ה – הלכך הרי זה שלו כעין קנין פירות, שהרי הוא למד שבפסק דין של הממע"ה חל זכייה ממונית לזוכה – והיינו שהוא באמת זוכה בזכות ממונית חדשה בשימושים של החפץ גם על הצד שאין לו בעלות והזכות הזו נפקעת בודאות מהשני – וזו בעלות חדשה נוספת מלבד עיקר הבעלות בחפץ שזה נשאר בספק.

מחמת הבנה זו הקשה על עצמו [פ"ח] דבביכורים סגי לן בקנין פירות לחיוב ביכורים למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי ולשיטה זו חזינן דאזלינן בתר השליטה ולמה לשיטה זו מביא הלוקח מספק בקונה מספק – הא ודאי שאין לו את השימושים וקנין פירות – ולכא' זה מקביל לבעלות של

חז"מ ולא לבעלות של כלפי שמיא - עיי"ש מה שהאריך בזה, ובתוך דבריו לגבי פדיון פטר חמור מבואר דלמד שיש כאן ב' בעלויות, הבעלות האמיתית שבזה החז"מ לא איירי, והבעלות שמפקיעים מהמוציא ומזכים לזוכה שזה הבעלות שהחז"מ מתעסק בו.

ביאור אחר ע"ד של הגרשש"ק שיש ב' הסתכלויות - לא ב' בעלויות - ושייך גם קנין פירות גם בהסתכלות כלפי שמיא.

אולם לדברינו אין זו החלוקה כלל וכלל - אלא כל הנידון הכא הוא ב'הסתכלות' ולא שהוא באמת זכה כאן במשהו נוסף, [ועיין באבי עזרי (ביכורים - פרק ד' ה"ד, מהדו' ד') שג"כ חילק בין הנך ב' בעלויות אבל אין כאן ב' סוגים של הבעלות וכמבואר בשערי יושר אבל דבריו שם באו בקצרה ממש - בלי הסברת הדברים].

בביאור הדברים נקדים במשל.

מבואר בשיטת הרמב"ם דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואין לו כלום מה"ת בהך ממון מלבד מה שהבעלים דרבנן אינו בעלים מה"ת, ולכן בכהן שקנה בהמה מישראל בקנין דרבנן - אינו מאכילו מדין קנין כספו כיון שמה"ת אינו שלו.

והנה הגדר בזה הוא כך, שפשוט שרבנן לא המציאו ולא חידשו מציאות ומושג וסוג חדש של בעלות שבדרבנן שמה בעלות ומה"ת לאו שמה בעלות, אלא הבעלות דרבנן היא היא הבעלות דאורייתא לכל הלכותיה ולכל גדריה, אלא שכיון שחידשו קנין חדש - א"כ חידשו שאפשר להגיע להך בעלות עצמה בדרך אחרת - וכעת המצב הוא שבהסתכלות דרבנן יש כאן בעלות גמורה ורגילה כל דבר, ובהסתכלות של התורה אין כאן כלום, אלא שהתורה מכירה בסמכות של רבנן - שנוצרה על ידי התורה - ליצור בעלות זו - אבל היא קיימת ברמה ובדרגא דרבנן ולא קיימת כלל ברמה ובדרגא דאורייתא - וע"ע בהערה ³² משל נוסף לזה.

הגרשש"ק סובר שממון 'בפועל' הוא הוא הקנין פירות וממון לא בפועל הוא הקנין הגוף של כלפי שמיא - לשיטתו היה אמור להיות שהקנין דרבנן שזה הקנין בפועל הוא כבר קנין פירות זה כבר מה"ת - שהרי 'בפועל' יש לו שימושים בלמעשה ולא גרע קנין דרבנן מפסק דין בחז"מ - אולם ברמב"ם מבואר שאינו כן - אלא שההסתכלות על כל הבעלות מתחלקת - מדרבנן יש גוף ופירות ומה"ת אין לא גוף ולא פירות.

---

³² והיינו דכה"ג משכחת לה נמי במצוות - והיינו שיש לרבנן 'סמכות' לבא ולפסול קיום מצוה דאורייתא כשלא קיים בה תנאי מסויים שרבנן חידשו בהך מצוה - ונמצא שמדרבנן לא יצא ומה"ת יצא, והתם אין הפשט שיש סוג אחר של מצוה מדרבנן - אלא דהך מצוה עצמה התקיימה לפי ההסתכלות של התורה ואחרי התוספת דין של רבנן יש כבר הסתכלות אחרת על המצוה - ורואים מדרבנן דהך מצוה עצמה לא התקיימה - ודו"ק.

ונראה שה"ה דבפסק דין בחו"מ יש ב' הסתכלויות – א] ההסתכלות של חו"מ שהוא בטוען ונטען שביניהם, ב] הסתכלות אחרת בינו להקב"ה – ובנוסף אחר – דיון בחו"מ אני בעלים או הוא בעלים – ודיון ביו"ד – אני בעלים או אני לא בעלים.

והיינו שאף שהקב"ה יצר את המערכת הזו של טוען ונטען, אכן כל זה אינו אלא ההסתכלות של החו"מ לדון בין המתדיינים אצל דיינים לקבוע מי הבעלים שביניהם – ויש במערכת הזו סברות והכרעות [הממע"ה ברי ושמא חלוקת פשרה] שרק שייכות למערכת שמתייחסת ורואה דיון בין שנים – מי הבעלים ומי זכאי, – שביניהם – ומחמת זה שייך להתגבר על השני בברי ושמא, ושייך גם יחלוקו של פשרה וגם סברא של מאן דכאיבא ליה וכו'.

אבל אם נדון ונסתכל בהסתכלות אחרת – בינו להקב"ה – וכגון – האם הקב"ה נתן לו ראשית מפרי אדמתו להתחייב להביא ביכורים להקב"ה – כאן יש הסתכלות אחרת – כאן דנים בינו להקב"ה האם הוא מחוייב, והיינו האם באמת יש לו קרקע – ובנידון הזה חבירו אינו צד כלל וכלל, וכאן אין סברות של ברי ושמא והממע"ה ויחלוקו במבט הזה, ולכן לגבי הספק הזה נדון כפי הממון כלפי שמיא.

לדברינו – אין כאן 'סוג חדש' של בעלות וממון אלא 'הסתכלות חדשה' על הממון והבעלות עצמה – ממבט אחר – כמו שיש ב' הסתכלויות על בעלות, מה"ת ומדרבנן – אף ששניהם בעלות אחת. וממילא – לדברינו אין כאן קושי' מקנין פירות – שאין הפשט שיש לו שימושים וזה כל הזכות בחו"מ ואין לו גוף – לעומת הכלפי שמיא במצות ביכורים שתלויים בקנין הגוף, אלא דאיכא 'פלגינן' בעיקר ההכרעה של הממע"ה, דכלפי הדיונים שבינו לבין חבירו יש הכרעה שזה לגמרי שלו [כיון דכל יסוד סברא דהממע"ה רק שייכא כלפי טענת חבירו], וכיון שהרבה דיני איסור נגזרים אחרי הסתכלות זו, שוב הרי כל הנך דינים חיילא בודאות, לא כן ביכורים וכדומה דהגדר של ממון בעלים לא שייכא כלל בדיונים שבינו לחבירו אלא בינו להקב"ה, וגם למ"ד דסגי לן בקנין פירות לביכורים – הא הכוונה בזה לקנין פירות בספק בעלות כלפי שמיא – שאף שבפועל אין לו שימוש בזה אכן על פי האמת הנך שימושים שייכים לו כלפי שמיא מספק.

כמה הערות בדברי הגרש"ש"ק.

לדרכו של הגרש"ש"ק יש להקשות – הרי להלן הבאנו מהגרש"ש"ק דיכול לקדש בו אשה על פי הממון שזכה בחו"מ ולא חוששין לממון של כלפי שמיא – ולדבריו יש להקשות – אטו מי שזכה בחו"מ בפרוטה וקידש בו אשה – הרי הקנין פירות בפרוטה הוא פחות מפרוטה, ולא יוכל לקדשה וצ"ע – ולדברינו אין זה ענין לקנין פירות ושימושים וצ"ע.

עוד יש להקשות – בשע"י [ריש פרק ו'] הביא מהקונטרס הספיקות שהקשה דאי הממע"ה הוא דין ודאי א"כ ע"כ שיש הקנאת התורה ולמה ליכא פטור לקוח, והוכיח דאינו כן, והביא שרצו לפרש שהקנאת התורה בפסק של בי"ד הוא מדין הפקר בי"ד ולכן באמת יש חסרון של לקוח –

והגרשש"ק חולק עליהם דהפקר בי"ד רק מצאנו בתקנות וסייגים ולא בעיקר דיני החו"מ לקבוע שממון זה שייך לפלוני, ולא הבנתי איך זה מתאים להגדרה של הגרשש"ק עצמו שג"כ למד שיש זכייה בממון בפועל בזכויות של שימושים – ולמה אין זה כעין הפקר בי"ד.

וזה אין להקשות - דלמה חיפשו פסוקים לדין הפקר בי"ד [אלה הנחלות וכו'] – הא יש מקור משופטים ושוטרים תתן לך – שהרי הפסק דין בעצמו מזכה אותו בקנין חדש בלי לקנות – וצ"ע – ויש לומר פשוט שהחו"מ אינו בי"ד – אלא סברת התורה מה צריך להיות בדיון כזה - ונמצא שזו קביעה של התורה שהוא בעלים ולא כח מסויים של בי"ד – ופשוט.

אכן לדברינו א"ש טפי בפשיטות - שכל ההכרעה של הממע"ה אינה אלא 'הכרעה' ולא הקנאה – 'הכרעה בהסתכלות' של חו"מ ששם דנים רק בינו לחבירו, ושם ההסתכלות היא שאין לחבירו צד בממונו.

האיך הכח של הכרעה של חו"מ 'מזכה' אותו בממון – ובאמת תמוה מ'לקוח'.

ולהוסיף על כל הנ"ל – אם נשאל שאלה - האיך הכח של הכרעה של חו"מ 'מזכה' אותו בממון – ובזה ביאר הגרשש"ק [שער ג' ריש פרק ג'] ייסד לן דאהני מה שהחו"מ מגדירו כבעלים לשימושים כדי שבאמת יהיה בעלים – כיון שכן הוא הדברים בלמעשה שנוהגים למעשה על פי הבי"ד – ומדמה לסיטומתא שג"כ בנויה על דעת והסכמת בנ"א, וכנראה שהוא נקט שבאמת חיילא קנין ובעלות חדשה על ידי החו"מ והפסק בי"ד – שכשהבי"ד פסקו על פי החו"מ שהוא יקבל את הממון – אז הוא 'זכה' באמת בשימושים בקביעה ההיא של בי"ד – ואז באמת קשה מלקוח – ועיין בדברי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל – שיעור יומי [סוס"ק ק"ג] מה שכתב בזה והדברים לא ברורים.

לדברינו אינו כן אלא יש הכרעה ונקיטה – ואף בדבר שיש בו סתירה מיניה וביה – הרי חלוקת פשרה של דררא דממונא – תרוייהו בעלים על חצי ולד אף שלא יתכן שהוא נולד חצי לו וחצי לשני – וע"כ שיש נקיטה וכל אחד מקבל אתה חצי מכח הצד שיש לוב ממון, והיינו דלגבי החצי של כל אחד 'נקטינן' שכך היה כפי הצד שלו ולכן זה שלו – וזה אינו לקוח, ודו"ק.

נפ"מ בשאר דיני התורה – אי אזלינן בתר שמיא או בתר חו"מ.

עד כאן יצאנו לדון באיסור שתלוי בממון בגזילה וביכורים – ונתבאר דחלוקין נינהו – ובאמת שיש כמה אופנים של איסור שתלוי בממון – ובכולם יש לדון האם שייך לסמוך על חו"מ של הממע"ה או דבעינן בירורים אחרים, וכגון ד' מינים דתלויים ב'לכם' או בעלות על חמץ שעובר בב"י – והאם סגי לן ההכרעה של הממע"ה – וכל זה יבואר להלן [סימן נ'].

ושם נתבאר דלפי הגרשש"ק בכל הדינים יש לדון מצד שתי הבעלויות – עיי"ש לגבי קידושין ולגבי ביכורים וכן היה משמע בבעלות על חמץ, ויתכן להוסיף גם לגבי ד' מינים שיש גם בעלות של ודאי וגם של ספק ותרוייהו מהני – מלבד גזילה דתלוי רק בחו"מ – וכן הקדש – כדיבואר.

ונראה דלפי דברינו שהכל תלוי בהסתכלות – בהסתכלות כלפי שמיא או כלפי חו"מ – הכא היה מקום לדון שכל המצוות דנים בכלפי שמיא – שכשדנים האם הקב"ה מחייב את האדם בממון הזה והאם בזה הוא מקיים מצוותו – הכא ליכא דיון של ממון בחו"מ ויש רק דיון בכלפי שמיא – ולכן אי נפסק הממע"ה אכתי יהיה לו ספק, גם בביכורים גם ב'לכם' וגם בחמץ.

[אולם יש עדיין מקום לחלק בין המצוות - שיש מצוות שכל הנושא של הבעלות כלול בגוף המצווה עצמה והיינו דקנין כספו הוא סוג אחר של אוכל תרומה – והיינו בגוף המצווה עצמה – וכן בביכורים מארצך שזה גוף החיוב, אבל 'לכם' בד' מינים הוא תנאי בלקיחה [ולכן יש נפ"מ לגבי חינוך בין בעלות לשאר פרטי המצוה], והכא יש לומר שזו תוצאה מהחו"מ.

ובחמץ יש לדון מה הגדר בתנאי דבעלות, וכבר הארכנו בזה באמרות אברהם פסחים [סימן ד'] שיתכן שבלאו של משקולות הלאו הוא הבעלות עצמה [ודומה לקנין כספו] ודלא כחמץ שזו היכי תימצי 'שיחזיק' את החמץ [ונפ"מ באחריות כלפי אנס], ויתכן א"כ שיש ביניהם נפ"מ לגבי ממון כלפי חו"מ לממון כלפי שמיא].

ועיין להלן [סוף סימן נ'] מה שהבאנו בב' שקיימו מצוה אחת של צדקה בפרוטה אחת בתקיפה בזה אחר זה – ושם נתבאר שיהיה נפ"מ בין הנך ב' דרכים.

לחדד את הדברים.

יש להעיר בעיקר הדברים - דהאיך אמרנו דהמע"ה סברא היא ולא קרא, הא איך שייך דמסברא נחלק את ההכרעה של הזו כלפי דינים הללו ולא כלפי דינים הללו, ונראה דזה לא קשה כלל, דעיקר החלוקה בין חו"מ ליו"ד שחו"מ בנוי על תורת המשפטים בינו לבין חבריו, זו כבר קביעת התורה דכך היא ההסתכלות בכל מה שנוגע לספיקות והכרעות בחלק זה של שו"ע, ואחרי שכבר קבעה כן התורה, שוב פשיטא דשייך סברא שיכריע ספק בממונות שכל כולו רק מתייחסת בינו לבין חבריו בתורת משפטים, וכאן מתחיל סברת הממע"ה, ופשוט.

לסיומא דמילתא – בעלות ושליטה תרתי נינהו – ובעלות היינו מה שהחפץ אמור וראוי לעמוד לו.

בדברי הגרשש"ק היה נראה שיש בעלות אמיתית שלא שייכת לשליטה ויש עוד בעלות ששמה שליטה ויכול לזכות בה על ידי חו"מ ופסק דין – וזה עצמו צ"ב – תרי מיני בעלויות - וצ"ע. אולם יש רגילים לומר שבעלות היינו שליטה ובעלות בלי שליטה אינה כלום – ומכל הסוגיות דלעיל מוכרח דזו טעות גדולה:

א] בעלות של ספק כלפי שמיא שמחייב ביכורים חשיבא כספק בעלות אמיתי אף שאין לו שום שליטה בהך קרקע דנפסק כנגדו בחושן משפט.

ב] בעלות של ספק ש"אילו יבא אליהו" בגיטין [מ"ב] בקנין כספו אין לו שום שליטה דנפסק כנגדו בחושן משפט ואעפ"כ מיקרי ספק בעלות ממונית לגבי קנין כספו - גם לפי הצד דלא סגי בקנין איסור להאכיל תרומה.

ג] כן מוכרח נמי משיטת הרמב"ם דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואין לו כלום מה"ת בהך ממון מלבד מה שהבעלים דרבנן אינו בעלים מה"ת.

ד] למה לי פסוק על זוטו של ים - הא ודאי שאין לו שליטה - ורחוק לומר שהפסוק בא לגלות מה נקרא בעלות, ועוד דלראשונים דמדין יאוש אתין עלה ע"כ שאין כאן גילוי בבעלות, ועוד דגם אי לאו משום יאוש אתינן עלה אכן אינו ברור שיצא מרשותו לענין שיצטרך קנין אחר אי יחזור אליו - וכפשוטו מוכרח ששייך בעלות גם בזוטו של ים.

וכנראה שבעלות - היינו מה שהחפץ אמור וצריך 'לעמוד לו' - להחזקתו ולשימושו ולכל מה שבעלות נותנת, ומה שבפועל לא ניכר שהחפץ עומד לו מחמת עיכובים אחרים - הא סו"ס אי כלפי האמת החפץ עומד לו הרי יש לו בחפץ בעלות.

תוספת דברים.

ובעיקר נידון זה של הספקות בביכורים ושאר איסורים - עיין עוד בדברינו באמרות אברהם [שנים אוחזין סימן מ"ט] מה שהארכנו עוד בזה, וע"ע [שם סימן נ'] דרך אחרת בנידון זה של ביכורים.

סימן ח

ביסוד דין קריאה

ובדין אינו חוזר וקורא.

מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמיים.

תנן בפ"א דביכורים [מ"ז] דהפריש ביכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא, והלוקח אינו מביא, ורק ממין אחר מביא וקורא, ולר' יהודה מביא וקורא גם מאותו המין.

ואמרינן בירושלמי [מובא בר"ש] דטעמא דרבנן דדרשינן "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים" ור"י מודה להך דרשה עכ"פ באדם א'.

והק' הרדב"ז [ביכורים ד' - ד'], דבשלמא אם הראשון היה מביא וקורא היה א"ש הדרשה, אבל הכא איירי שהראשון הביא ולא קרא, שהרי אין לו קרקע ואינו קורא, ואין כאן הגדה פעמיים, ותל' דכיון דהיה ראוי להגדה, והא דאינו קורא הוא רק משום שאין לו קרקע, הוי כאילו הגיד ושוב אינו חוזר ומגיד, עכתו"ד, ודבריו תמוהין, דסו"ס אין כאן הגדה, ומה אהני לן בזה "ראוי להגדה". וע' תוס' יו"ט [שם] שפי' דצ"ל "דכל שהביא הוא בכלל הגדתי היום", וזה תמוה, וצ"ע"ג.

עוד יש להעיר, דאף אם נימא דהבאה כקריאה, אבל סו"ס למה השני אינו מביא מאותו המין, דאף דדרשינן "הגדתי היום" שאינו מגיד פעמיים, אבל איך זה פוטר מהבאה, והמהר"י קורקוס [פ"ד דביכורים ה"ה] עמד בזה ופי' "מגיד היא ההבאה, כי בה מוכיח שנכנס לארץ", וצ"ע, דהבאה לחוד וקריאה לחוד.

ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דהבאה עצמה איכא מעשה הגדה.

וראיתי בספר דברי דויד [סי' נ"ה] שהביא ע"ז את דברי הרמב"ן עה"ת, דהרמב"ן הק' על עיקר הך לשון ד"הגדתי היום" דאיך פותח דבריו ואומר "הגדתי היום" בקריאה עצמה, הא אכתי לא קיים דין קריאה.

ותל' הרמב"ן וז"ל "הגדתי היום בפרי הזה שהבאתי הגדתי והודיתי לה", ומבואר דהבאה עצמה היא הגדה, ואלו דברי המהר"י קורקוס דלכן אין השני קורא ואין השני מביא, ואלו נמי דברי התוס' יו"ט דהבאה דראשון חשיב גם כהגדה לענין דאין אחריה עוד הגדה. ונראה בביאור הדברים, דהקריאה היא רק לפרש בפיו את ההגדה שנעשה כבר בהבאה עצמה, וחד דינא נינהו.

ונראה, דבזה יבואר טפי מה שביארנו לעיל [סי' ג' ס"ק ג'] מהמנ"ח וטו"א דקריאה בשעת הבאה היא, וכמדויק ברמב"ם, דהיינו משום דביסודם דין א' לשניהם.

מוכיח מהרמב"ם שיש ב' דיני הבאה, ודין הבאה בתורת הבאת קרבן לא שייך לקריאה, ובזה אין פטור של אינו מגיד פעמיים.

אולם יש לתמוה, דמפורש במשנה דהלוקח אינו מביא וזה כנתבאר מהמהר"י קורקוס, אכן ברמב"ם מפורש דמביא ואינו קורא, ודבריו צ"ע טובא, א] דזה דלא כמתני' דמפורש דאינו מביא, ב] צ"ב שיטתו בהבאה והגדה, דאי סובר כמהר"י קורקוס ותוס' יו"ט, א"כ איך מביא, הרי הבאתו הוא קריאה שניה, ואי חולק עליהם, א"כ הבאה וקריאה תרתי נינהו, ולמה אינו מביא וקורא, הרי הראשון רק הביא ולא קרא.

ונראה, דמבואר מזה כמו שנתבאר לעיל [סי' ג'] דבאמת תרי דיני הבאה איכא, דאיכא דין הבאה האמור בפ' משפטים שזה אינו מעשה הבאה, אלא דין על הביכורים שיהיו מובאים כעין הבאת קרבנותיו שהבעלים מטפל בהם כדי שיהיו מובא, ואיכא הבאה האמורה בפרשת כי תבא, שזה מעשה הבאה וזה מהלכות קריאה, וזה על כתיפו.

וכל הך דין דקריאה והבאה חדא נינהו, היינו רק בדין מעשה הבאה, אבל דין הבאה כעין הבאת קרבנותיו לא שייך לקריאה, וכל מה שביאר הרמב"ן דההבאה היא כקריאה, היינו רק בדין הבאה האמור בפר' כי תבא, וזהו כוונת המשנה, אבל דין הבאה שיהא מובא, זה ודאי שייך גם אחרי הגדת חבירו, וע"ז לא שייך גזה"כ לפוטרו, וזהו כוונת הרמב"ם דשפיר מביא.

ומעתה א"ש הרמב"ם ולק"מ ממתני', דמתני' אתי' לפטור השני רק מדין מעשה המצוה של הבאה לעזרה אבל עיקר דין הבאת הביכורים ככל קרבן אכתי מוטל עליו, ובדין זה קאי הרמב"ם.

עפ"י זה מחדש דבאשה או גר שמכרו, והביאו בלי קריאה, דאז השני מביא וקורא.

ומעתה יתחדש חידוש, דהנה, בנשים וגרים נתחדש דיני הבאה בלי קריאה, וביארנו בציונים והערות [פרק א משנה ה ענף א] דזה דין הבאה דפ' משפטים, ובדין הבאה זו ליכא קריאה כלל, ולא שייך לקריאה.

ולפי"ז, באופן שהמוכר ראשון היה אישה או גר והביא ולא קרא, בכה"ג יתחדש דהשני יקרא ויביא, דהבאה דידהו לא שייך כלל לקריאה ודו"ק.

ונראה דלזה מרמז הרדב"ז שכ' דכל מה דהבאה היא כקריאה, היינו משום שהגברא ראוי לקריאה, ואינו קורא רק משום שמכר שדהו, ותמהנו, דמה מהני "ראוי לקריאה".

והביאור כהנ"ל, דודאי דכוונתו כהתוס' יו"ט דהבאה כקריאה, וכמהרמב"ן, אבל כל זה הוא רק באלו שלא הופקעו מפרשת קריאה וראוין לקריאה, ודו"ק.

סימן ט'

בהנ"ל, ובדין הבאה מכל הז' מינים

מביא ההלכה דפעם א' הוא מגיד ולא ב' פעמים, ומבאר איך נתמעט הבאה מקרא דקריאה,

ומביא ביאור מחודש של הגר"א בדין זה, ומביא נפ"מ לדינא בין בין הנך ב' ביאורים.

שנינו בשתי משניות דין מביא ואינו חוזר ומביא, דעי' במשנה [פ"א-מ"ז] דהפריש ומכר שדהו דמביא ואינו קורא, והלוקח כבר אינו מביא מאותו המין שהביא כבר המוכר אבל מביא ממין אחר, ולר"י מביא וקורא אף מאותו המין, ולהלן [מ"ט] הוסיפו עוד דמי שהביא וקרא במין א' דאם חזר והביא ממין אחר דשוב אינו קורא, והחילוק בין המשניות דבמשנה ט' מיירי באדם א' ובמשנה ז' מיירי בב' בנ"א, ולכן הכא במשנה ט' כבר מודה ר"י דשוב אינו קורא.

והנה המקור לדין זה דאינו מביא וקורא אחרי שכבר הביא פעם א' מבואר בירושלמי דכתיב "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים", וק', דהכא מיירי שהמוכר הראשון הביא ולא קרא ואין כאן הגדה ב' פעמים, ואיך נתמעט מקרא דאין מגיד ב' פעמים, ובביאור הענין כבר הבאנו לעיל [סי' ח'] מהמהר"י קורקוס ותוס' יו"ט דהבאה היינו קריאה, ודבר זה ביארנו עפ"י הרמב"ן עה"ת ביסוד דין הבאה דבהבאה עצמה איכא הגדה והודאה, אלא שאינה הגדה בפיו, ובאמת דדברי הרמב"ן מוכרחין מתוך הך סוגי', דלהכי מיעוטא דקריאה קאי על ההבאה.

אולם לגר"א איכא דרך אחרת בזה, דהגר"א גרס בירושלמי, "הגדתי היום, פעם א' הוא מגיד ולא ב' פעמים, והבאתי, פעם א' הוא מביא ולא ב' פעמים", ולדידיה א"ש כפשוטו דאיכא ב' מיעוטים, גם על הקריאה וגם על ההבאה.

ונראה דאיכא חילוק בין הנך ב' דרכים, דהנה מי שהפריש ביכורים ושלחן ע"י שליח הדין בשליח דמביא ואינו קורא, ואם למחר הבעה"ב עצמו הביא מין אחר, יש לעיין מה הדין לענין קריאה בהבאה שניה. ונראה דלמהר"י קורקוס ותוס' יו"ט אמרינן דהיה כבר קריאה בהבאה דשליח, דלדידהו נתחדש בסוגי' שיש קריאה בתוך ההבאה, דהבאה היינו קריאה, ופשוט א"כ דבעה"ב אינו קורא שוב, אבל לפי הגר"א דאיכא דרשה נפרדת לקריאה ולהבאה, א"כ אף דכבר קיים הבאה אבל קריאה עדיין לא היתה, ושפיר קורא השני, ודו"ק.

מביא קושי' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א', ומביא תירוצו של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א.

והנה החילוק בין המשניות הוא שמשנה הראשונה קאי בב' בנ"א והמשנה השניה קאי באדם א' ולהכי מודה שם ר"י, ואמרינן בירושלמי דהך משנה אצטריכא רק לר"י, דלרבנן לא נתחדש כלום במשנה זו, דידעינן כן בק"ו מב' בנ"א, דהדין שם דשוב אינו מביא וכש"כ דבאדם א' אינו חוזר ומביא.

והק' רעק"א דאצטריכא ליה גם לרבנן, שהרי גם לרבנן איכא חילוק בין אדם א' לב' בנ"א, דבב' בנ"א שפיר חוזר ומביא עכ"פ ממין אחר, ובמשנה השניה נתחדש דבאדם א' אינו קורא אפ' במין אחר, ודברי הירושלמי תמוהין דשפיר איצטריכא לן להך משנה לכו"ע.

ובאור גדול על המשניות רצה ליישב קושי' זו לדרכו של הגר"א דאיכא ב' דרשות, דחלוק דרשה דב' הבאות מדרשה דב' הגדות, דביסוד הדברים נראה דשאני הבאה מקריאה כלפי חילוקי מינים, דבהבאה י"ל דחלוק הבאה דכל מין ומין והבאת זיתים אינו הבאת ענבים, ולכן אחרי שהביא זיתים פשוט דהבאת ענבים חשיב כבר כהבאה אחרת, אבל בקריאה אינו כן, דלא מצאנו בה שום פירוט, וכל המינים כא' חשיבי כלפי קריאה, ואחרי שכבר קרא על ענבים אין קריאת זיתים חשיבא כקריאה אחרת, וקרינן ביה חוזר וקורא, ודו"ק.

ומעתה י"ל דבאמת אין שום חילוק בין אדם א' לב' בנ"א לדעת רבנן, ומה דמחלקין בין המינים לא שייך לאדם א' או ב' בנ"א, אלא דבמשנה הראשונה מיירי באופן שהראשון הביא ולא קרא, ולכן הדין דהשני מביא ממין אחר שהרי גם הראשון היה יכול להביא מהמין השני דכל מין הוא הבאה חדשה שלא שייכת להבאה קמייטא, והא דהשני קורא הוא משום דאיירי דהראשון לא קרא, הרי דא"ש איך מביא וקורא, דלענין הקריאה אף דקריאה דכל מין קריאה חדא נינהו אבל מיירי שעדיין לא קרא הראשון ולענין הבאה מהני אף דהביא הראשון כיון דכל מין הוא הבאה חדשה.

ובמשנה השניה דאינו קורא אפ' ממין אחר, אין זה משום דאיירי באדם א' אלא משום דהתם המשנה איירי כשקרא על המין הראשון שהביא, ומה"ט אינו קורא אח"כ, דקריאה של כל מין היא אותה הקריאה, ולפי"ז אם הביא מין א' ולא קרא ואח"כ הביא מין אחר, אז שפיר קורא בשני, וכן אם הביא וקרא ומכר, אז השני מביא ממין אחר ואינו קורא, דפעם א' הוא מגיד ואינו מגיד ב' פעמים, ל"ש אדם א' ולא שנא ב' בנ"א.

הרי דכל החילוק בין אדם א' לב' בנ"א הוא רק לר"י, וזהו שאמרו בירושלמי שרק לר"י איצטריך האי משנה דלרבנן לא נתחדש שום חידוש לענין מין אחר, ודו"ק, עכתו"ד האור גדול.

מתמה בעיקר חידושו של האור גדול דקריאה דמין א' יהני למין השני כשמביאו למחר, ומביא שי' הר"ת מאורליינש דסגי בהבאת מין א', ומביא קושי' המזרחי עליו.

איברא דעיקר דברי האור גדול צריכים עיון ובידור, דהנה מצות קריאה אינה דין בפנ"ע, אלא מדיני ההבאה היא, דהבאה מחייבת קריאה, ויסוד זה מוכרח ממה דאמרינן דהפריש ביכוריו ועבר עליהן החג דירקבו, ומבואר במכות [י"ט] דכיון דלא מצי לקרוא אינו מביא, דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, ומבואר דהקריאה מעכבת בהבאה ולכן אינו מביא, וע"כ דמדיני ההבאה היא דאל"כ איך מעכבת בה, ומעתה תמוה, דאם כל מין ומין הוא הבאה בפנ"ע, א"כ בהביא מין א' וקרא, הרי מצד הלכות הבאה אכתי חייב בהבאה נוספת במין השני דכל מין אית ליה דין הבאה בפנ"ע, וא"כ איך יתכן דבמין השני יפטר מקריאה ע"י שקרא כשהביא המין הראשון, שהרי חיוב

קריאה במין השני הוא דין בדיני הבאה דשני, וא"כ איך מתקיים קריאה דמין שני לפני הבאה דמין שני, וחידושו של האור גדול בדין חילוקי מינים בהבאה צ"ע.

עוד יש לעיין בדין חילוקי מינים בהבאת ביכורים, דהנה, מצאנו שי' חדשה בדין ז' מינים בביכורים, דז"ל המזרחי ריש פ' כי תבא, "וראיתי לקצת מפרשים שכתבו בשם ר"ת מאורליינש דאי לאו קרא דמראשית ולא כל ראשית הו"א דצריך להביא ביכורים מכל הז' מינים, קמ"ל מראשית ולא כל ראשית לומר שאינו צריך להביא אלא ממין א' בלבד, איזהו מהן שיבכר תחילה, ואני לא מצאתיו, ואיני מאמין שיצא מפיו, שהרי כל הז' מינים חייבים בביכורים וצריך כל מין כלי בפנ"ע וצריך שלא לערבבם וכו' וכדתני' בתוספתא, עכ"ל המזרחי.

ובאמת דשי' ר"ת מאורליינש צ"ע, דאיזה סברא איכא לפוטרו ע"י הבאת מין א', הא כולו חייבים ואיך יפטר מחיובו ע"י הבאת מין א'.

מחדש דאין דין חילוקי מינים בהבאת ביכורים, אלא דיסוד הדין שיהיה הבאה דז' מינים.

והנראה בזה, ונקדים בביאור שי' הר"ת דאורליינש, ונראה דר"ת מאורליינש חידש דבאמת אין חילוקי מינים בהבאת ביכורים כלל, והיינו דליכא שם הבאת תאנים או הבאת ענבים בפנ"ע אלא חלות שם הבאה היא "הבאה דז' מינים", וכל המינים כאחד חשיבי לענין ההבאה, ולהכי סובר ר"ת דאורליינש דע"י הבאת ענבים פטור לגמרי, דיש כאן הבאה מז' מינים, וכשמביא עוד מינים אין כאן הבאה אחרת, אלא דאז הוא מוסיף ומשלים בהבאת הז' מינים, שכשהביא כל המינים יש כאן יותר קיום בדין ההבאה דז' מינים, והיינו דאיכא הבאת כולו ולא רק הבאת מקצתו, ובכה"ג הוי הבאה אלימתא, אבל אין ההבאה מתיחסת לכל מין ומין בפנ"ע לומר שיש כאן הבאה אחרת, ומה שצריך להפרידם ע"כ אינו דין בגוף ההבאה שתהא הבאה נפרדת לכל מין ומין, דהבאה חדא איכא לכולהו, וזה ע"כ רק דין צדדי בביכורים, כעין דין עיטור הביכורים ושור הולך לפנייהם וכו', כן נראה בשי' ר"ת מאורליינש.

ועפ"ז נראה לומר דגם לדידן דחולקים על ר"ת דאורליינש, וצריך הבאה מכל מין ומין, אבל אין הכוונה כהבנת האור גדול שיש חילוק בעיקר שם ההבאה, דאיכא הבאת ענבים ואיכא הבאת תאנים, אלא דבאמת כולו חשיבי חדא הבאה חדא, דההבאה מתיחסת רק לשם "ז' מינים" שבהם, אלא דחיובו בהבאת כל המינים הוא להשלים הבאתו, וזה רק בהבאה דכל המינים, והיינו שיהיה הבאה "גמורה", ולא סגי בהבאת "מקצת" מהמינים, ודו"ק.

ובתוספת ביאור י"ל, דבאמת יש התיחסות לחילוקי מינים, דמי שיש לו תאנים וענבים והביא רק ענבים, הבאתו מתיחסת רק לענבים, וזה "שם" ההבאה, שהרי הוא קבע הבאתו בענבים, אבל כשמביא גם מהתאנים, אז חיילא בהבאתו שם חדש דחיילא ביה תורת הבאת "ז' מינים" שהרי הביא מכל ה"ז' מינים" שיש לו, ושפיר מתיחסת הבאתו לצד השוה ביניהם, והיינו הז' מינים

שבהם, ואף דקיים מצוה בהבאת ענבים, אבל נפטר מחיובו רק היכא דקיים הבאת "ז' מינים", דזה עיקר המצוה, וזה רק כשהביא מכל הז' מינים דאית ליה.

עפי"ז מבאר איך מביא עוד מין אחרי שהביא כבר מין א' דאין זה בכלל "חוזר ומביא", אלא המשך ההבאה הראשונה, ומבאר עוד למה מהני קריאה במין א' כלפי מין שרק יביא למחר.

ומעתה נמצא, דאיכא ביאור חדש בהא דבהביא מין א' דעדיין חייב להביא עוד ממין מחר, דלכא' צ"ע מ"ט מביא לגר"א דחידש דדרשינן "פעם א' הוא מביא ואינו מביא ב' פעמים", אכן הביאור הוא דאין כאן הבאה נוספת אלא המשך והשלמה להבאה ראשונה, דמשווהו להבאת "ז' מינים" ומשלימו, ורק אם יביא פעמיים מאותו המין הוא דמיקרי "מביא וחוזר ומביא", אבל להוסיף עוד מין הוא המשך הבאה קמייתא, ודו"ק.

וזה איפכא מהבנת האור גדול, דהאור גדול פירש דאין כאן "חוזר ומביא" כיון שכל מין הוא הבאה בפנ"ע, ולא שייכי ב' ההבאות אהדדי לומר שיש כאן "חוזר ומביא", ולדברינו זה איפכא, דעד כדי כך שייכי אהדדי עד דאיכא כאן הבאה חדא ממשי, ואינו "חוזר" ומביא, ודו"ק.

ולדברינו מוסבר איך מהני הבאה וקריאה היום על ענבים להוציאו ידי חובתו בקריאה דתאנים שיביאם מחר וחיוב קריאתם יחול רק מחר, ואיך קורא לפני ההבאה, והשתא ניחא, דכיון דהבאה דתאנים הוא המשך דהבאת הענבים והיא השלמה להך הבאה, א"כ הקריאה שהיתה בענבים מתיחסת לכל ההבאה עד סופה, ויש כאן קריאה לכל המינים דאיכללו ודיכללו בהך הבאה, דכולה הבאה אריכתא היא, ובהבאת התאנים הוא ממשיך ההבאה הראשונה שקיים בה דין קריאה, נמצא דהך קריאה מתיחסת גם להבאה שניה, וא"ש.

הרי דקושי' רעק"א מתיישבת עפ"י חידושו של האור גדול דבאמת אין שום חילוק בין אדם א' לב' בנ"א, וכל החילוק הוא דבמשנה ראשונה הוא עדיין לא קרא ולהכי קורא שוב היכא דמביא עוד מין, ובמשנה השניה מיירי דכבר קרא, ולהכי אינו קורא עוד, אלא דהאור גדול חילק בין מעשי ההבאה במינים שונים, ולדרכינו ליתא לחילוק זה.

**סימן י'
בזמן חלות הלאוין,
זרות חוץ לחומה וקודם הנחה.**

שי' הרמב"ם והחינוך דכל הלאוין חלים רק בכניסת הביכורים לחומות ירושלים.

בביכורים מצאנו ג' לאוין, לאו דזר האוכל ביכורים, דנאסרו לזרים כתרומה, דביכורים איקרו תרומה כדדרשינן "תרומת ידיך אלו הביכורים", וכן הוא במשנה ריש פ"ב דביכורים, ואיכא גם לאו באוכלן חוץ לחומה, וזה למדנו ק"ו ממעשר שני שהאוכלו חוץ לחומה לוקה, וכמבואר בסוגי' במכות י"ז, ואיכא לאו נוסף באוכלן לפני קריאה למ"ד קריאה מעכבת ולמ"ד דאינה מעכבת איכא הך לאו באוכלן לפני הנחה, וזה מבואר במשנה במכות [שם], וילפינן להך לאו מקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך", דאף דאיירי באוכלן חוץ לחומה, אבל לא איצטריך לזה [דילפינן ק"ו ממעשר הקל] ובאם אינו ענין מוקמינן לאוכלן לפני קריאה והנחה.

ויש לדון, מתי חיילא הנך לאוין, ואיכא בזה פלוגתא דרבוותא ואיכא נמי כמה סתירות בזה, דהנה, ברמב"ם ריש פ"ג דביכורים כ' דלאו דזר ולא דחוץ לחומה חלין רק לאחר שנכנסו לירושלים, ובלאו דקודם הנחה לא כ' בהדי', ובהל' סנהדרין [פי"ט-ה"ד] במנין הלאוין כ' דגם בזה בעינן נכנסו לירושלים [וצ"ע בדין חוץ לחומה דכ' שם בהלכ' סנהדרין דחייל רק אחר שהונחו בעזרה, וסותר משנתו], וכן מפורש גם בחינוך [מצוה תמ"ט] דאיסור אכילת כהן לפני הנחה הוא רק כשנכנסו לירושלים.

והמקור לדברי הרמב"ם הוא מהסוגי' במכות [ריש י"ט] "אמר ר' יצחק, ביכורים מאימתי מתחייבין עליהן משיראו פני הבית, כמאן כי האי תנא דתני' ר' אליעזר אומר ביכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים, שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהן, שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהן", ולמד הרמב"ם דפני הבית היינו חומת ירושלים, וכ"כ בספר המצוות וכמו שהביא הכס"מ שם.

שי' התוס' והרא"ש דזרות וחוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם.

אולם מצאנו חולקים, דז"ל התוס' שם "ביכורים מאימתי חייבים עליהם, זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה, שמצוותו בפנים העזרה", הרי מבואר בתוס' דהעיקר תלוי בעזרה, ורק כשהובאו לעזרה חיילו הנך לאוין, וכן דייק המהר"י קורקוס מהתוס', וכ"ה שי' הר"ש מפורש בריש פ"ב דביכורים, דבעי עזרה, ובעיקר הדיוק מתוס', עי' ברש"ש שהגיה בתוס' ולדבריו ליכא ראייה, ועי' בתוס' שאנץ [שם] שנראה כהרש"ש.

ונראה דמדברי הר"ש יש להוכיח עוד חידוש בדין זה, דז"ל "לאחר שבאו לעזרה ואפ"י קודם קריאה ותנופה דלא מעכבי", ומבואר דלא סגי בהבאה לעזרה, אלא בעינן כל מה דמעכבי להיתר הכהנים, ורק אז חייבין עליו, והיינו הנחה, ורק קריאה ותנופה דלא מעכבי לא בעינן, וראיתי

בחזו"א בליקוטים דכ' כן מסברא דבעינן הנחה, ובאמת דמדויק כן בתוס' שכ' "דמצוותן בעזרה", ומשמע דבעי שיתקיים מצוותו כדי שיחול הלאוין.

אולם יש כאן דיוק גדול בדברי התוס', דלמה תוס' השמיטו את הלאו דאכילת כהן קודם הנחה, שהרי פירשו בדבריהם כל הלאוין התלויין בראיית פני הבית, והו"ל להביא גם איסור אכילת כהן לפני הנחה.

ונראה דלשיטתם א"ש הטעם שלא הזכירו הך לאו, דלפמש"כ דחלות האיסור בשעת ההיתר לכהנים, והיינו הנחה, הרי הלאוין חלין רק בשעת הנחה, ולא דאכילה קודם הנחה פשיטא דלא חיילא בשעת הנחה, ומיניה וביה מוכרח דר' יצחק לא קאי על זה כלל.

וטענה זו מצאתי כבר באו"ש, שהאור שמח הוכיח כהרמב"ם נגד התוס' מר"ע דסובר דהנחה לא מעכבא, ולדידיה בעינן רק כניסה לעזרה, וא"כ לר"ע א"א לומר שאיסורם לכהן חייל כשנכנסו לעזרה, דאז כבר הותרו לכהנים שנתקיימא מצותן, וע"כ כהרמב"ם דהאיסורים חלין בשעת כניסתו לירושלים, ומר"ע שמעינן לרבנן, עכ"ד.

ולמה שהוספנו לדייק מהר"ש, הרי הקושי' הוא מיניה וביה למ"ד דהנחה מעכבא, והתשובה לטענת האו"ש היא, דאדרבה, דע"כ דלאו זה חיילא כבר לפני כן.

ונראה דהסוגי' באמת קאי לר"ע דא"צ הנחה, דאל"כ ק' מה שאמרו "שבחוץ חולין ושבפנים הקדש", הא בעינן גם הנחה לדין הקדש, וע"כ דקאי לר"ע דסגי בכניסה לעזרה, שוב הראוני בחזו"א [ליקוטים סי' ט' ס"ק א'] דכ' בהדי' דהסוגי' שם קאי למ"ד דהנחה לא מעכבת.

מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוצ' לחומה תלוי בעזרה.

ובדברי רש"י שם יש לעיין איך ס"ל באיסור חוצ' לחומה, דכתב דר' יצחק קאי על זרות, ולא הוסיף אידך לאוין, ועי' פנ"י דע"כ צ"ל דה"ה לאו דחוצ' לחומה, אולם ראיתי בערוך לנר [י"ט. על דברי רש"י] דדברי רש"י מדויקין, וזו שיטה שלישית, דלענין זרות סובר כהרמב"ם, ולענין חוצ' לחומה ס"ל כהתוס', ורש"י למד דפני הבית דסוגיין היינו כהרמב"ם דקאי על חומת ירושלים, ולהכי פ' דקאי רק לענין זר, ולא קאי על איסור חוצ' לחומה, דאיסור חוצ' לחומה הוא רק בכניסה לעזרה.

וסמוכין לזה נראה להביא משי' המאירי, דעי' מאירי במכות דסותר משנתו בענין זה, דבדף י"ג במשנה במנין הלאוין כתב "זר שאכל ביכורים משנכנסו לחומת ירושלים", ובדף י"ט כתב ג"כ "זר שאכל ביכורים חייב מיתה ביד"ש שהרי בכלל תרומה הם, ודוקא מאחר שנכנסו לתוך חומת ירושלים כמו שכתבנו במשנה", והיינו כהרמב"ם דהכל תלוי בחומת ירושלים, ומאידך בדף י"ז, כ' "שהביכורים, מי שאכלן חוצ' לירושלים אחר שנכנסו לעזרה לוקה", והכא משמע כהתוס' דתלוי בעזרה, ולפי דרכו של הערוך לנר ברש"י הדברים מדויקים, דשאני זרות מאכילה חוצ' לחומה.

ביאור בפלוגתת הראשונים אי איסור חוץ לחומה תלוי בכניסתו לירושלים או בכניסתו לעזרה, ומבאר דנפ"מ במע"ש טמא.

והנה, המהר"י קורקוס הוכיח כהרמב"ם דלאו דחוץ לחומה ע"כ חיילא בכניסתו לירושלים, שהרי המקור לאיסור זה הוא ק"ו ממע"ש, ובמע"ש הלאו חיילא מיד כשנכנס לירושלים, וכמבואר במכות י"ט, ואיך נוכל להקל בבכורים לאוסרו רק מכניסתו לעזרה אם חמיר ממע"ש ויליף ממע"ש מק"ו.

ונראה פשוט, די"ל דנחלקו ביסודי דין דמע"ש נאסר רק בכניסתו לירושלים, דילפינן במכות [י"ט]: דקרינן ביה "לא תוכל לאכול בשעריך" רק היכא דקרינן ביה "לפני ה' אלוך תאכלנו", והיינו בירושלים, ונראה דיש לדון האם בעינן רק שיהיה בהך מקום של "לפני ה' תאכלנו" או דבעינן טפי, והיינו שיחול עליו ההיתר בפועל של "לפני ה' תאכלנו", ובמע"ש תרוייהו חיילו כהדדי, אבל בביכורים, אף דהמקום אכילה הוא בכל ירושלים, אבל ההיתר בפועל חייל רק אחרי שהונחו בעזרה, ורק אז קרינן ביה "לפני ה' אלוך תאכלנו", דבעינן שיהא בו היתר אכילה בפועל, וי"ל דלתוס' בעינן שיחול ההיתר בפועל, ולרמב"ם סגי בזה שהוא במקום הראוי לאכילה. ונראה דנפ"מ נוספת בספק זו יהיה במע"ש עצמו, דהנה עי' באפיקי ים [ח"א סי' ד' ס"ק י'] דיצא לחדש דאחרי שכבר מבואר ברמב"ם דבמעשר שני טמא בחוץ ליכא איסור טומאה, שוב יש לחדש עוד דגם איסור מחיצות ליכא.

והסברא בזה, דכל הך דין דמשנכנסו למחיצות אסור באכילה בחוץ, היינו משום ד"אז קרינן ביה לפני ה' אלוך תאכלנו", ולהכי אסור, א"כ במעשר שני טמא דלא קרינן ביה לפני ה' אלוך תאכלנו דאסור באכילה, א"כ לא חיילא ביה איסור אכילת חוץ, גם כשנכנסו לירושלים, עיי"ש, והביא על זה ירושלמי במע"ש [פ"ב ה"א] "אמר ר' יוסי ב"ר חנינא, אין לוקין חוץ לחומה אלא על מעשר שני טהור שנכנס לירושלים ויצא", ודנו המפרשים מאי טעמא נקט "במעשר שני טהור", וביאר דמע"ש טמא גם כשנכנס ויצא מותר, ומצאתי בישועות מלכו [מע"ש ג' א'] דכבר קדמו בעיקר האי חידוש ובראיה מהירושלמי.

ונראה דכל זה לר"ש דסובר דבעינן היתר אכילה בפועל, ושתהיה הנחה בביכורים, אבל לרמב"ם דבביכורים בעינן רק שיגיע לחומות ירושלים "דקרינן ביה לפני ה' אלוך תאכלנו" בזה שהגיע לירושלים בלי ההיתר, לדידיה נראה פשוט דה"ה דמע"ש טמא חיילא ביה איסור חוץ למחיצות. עכ"פ, לפי דרכינו בפלוגתא זו יהיה מוכרח לדעת התוס' כמו שדייקנו בר"ש דבעינן גם הנחה, ולא סגי בכניסה לעזרה למ"ד דהנחה מעכבא, שהרי בעינן שיחול בו ההיתר אכילה בפועל, ודו"ק. ועי' להלן [סי' י"א] דנתחדש נפ"מ נוספת בין הנך ב' דרכים בביכורים שנכנסו לירושלים בעצין נקוב.

ביאור למה דין זרות תלוי בירושלים או בעזרה, וביאור בפלוגתת רש"י ותוס' מתי חיילא בביכורים חלות דין תרומה עפ"י פלוגתתם בעיקר הדרשה ד"ת תרומת ידיך אלו הביכורים". וכל זה לענין אכילה חוץ לחומה, אכן באיסור אכילה לזרים לא שייך זה, דהך איסורא לא ילפינן ממע"ש.

ובאמת דבאיסור זרות יש לעיין מה הטעם לומר דיחול רק אח"כ, שאם איכא בהו קדושה גם קודם לכן, א"כ איך שייך בכלל שיהיה הזר מותר בהם, ובמע"ש מצאנו שיש לו את כל הקדושה מתחילה ושייך פדיון מהתחלה, ורק דהלאו דחוץ לחומה חיילא בכניסתן לירושלים, וי"ל דגם בביכורים הוא כן, אבל א"כ ק' דאיך שייך שיהיה היתר לזרים בהנך ביכורים קודם שהכניסם לירושלים או לעזרה, וזה פלא.

וראיתי במהר"י קורקוס שפירש שהאיסור זרות שייך לדין תרומה שבו והך קרא ד"ת תרומת ידיך אלו הביכורים" נאמר בהך קרא דמע"ש דלא תוכל לאכול בשערך, וכמו דכל הך קרא דרשינן ליה דאיסורו רק היכא דקרינן ביה "לפני ה' אלוך תאכלנו" וזה בירושלים, כמו"כ י"ל דרק אז חיילא ביה דין תרומה, ורק אז נאסר לזר, וזה ההסבר בשי' הרמב"ם דתרווייהו חיילי בכניסתן לירושלים, אבל לרש"י ולמאירי דרק איסור זרות תלוי בירושלים, ואיסור חוץ לחומה תלוי בעזרה לדידהו ליתא לכל הנ"ל.

ובערוך לנר במכות שם פירש דפלוגתת רש"י ותוס' בדין זרות האם חייל בכניסתו לירושלים או כשנכנס לעזרה, דזה תלוי מתי הוא הזמן לחלות דין תרומה שבביכורים, וזה תלוי בגז"כ "דתרומת ידיך אלו הביכורים", דכבר נחלקו בזה רש"י ותוס' למה מיקרי ביכורים "תרומת ידיך", ואולי הכא לשיטתייהו, דרש"י פירש ביבמות [ע"ג] "דטעונים הבאת מקום מדכתיב ושמת בטנא והלכת אל המקום" והיינו דע"י הבאתו לירושלים בידו הוא דחיילא ביה דין "תרומת ידיך", ולעומת זאת התוס' [שם] פירשו "דתרומת ידיך, היינו ולקח הכהן הטנא מידך" והיינו רק בעזרה. והעירני הרב ישראל טופיק דפלוגתא זו שייך לפלוגתת הראשונים לעיל [סי' ה'] אי איכא מצוה במעשה ההבאה עד לירושלים, או דכל המעשה ההבאה מתחיל רק מכניסתן לירושלים עד העזרה, ודו"ק.

והנה במנחות [ע']. מבואר דלא משכחת לה תרומה במחובר, והק' הגרי"ז [נזיר י"ב]. דהא משכחת לה תרומה במחובר בביכורים דדינם כתרומה והפרשתם במחובר, ותירץ דאין דין הבאה על ביכורים במחובר דבעינן "פרי", וא"כ ע"כ דדין ההפרשה הוא רק לענין החלות שם ביכורים, ודין זרות לא חיילי אלא על פירות שיש בהם דין הבאה, ונראה בכוונתו, דזה פשוט דהחלות שם תרומה שבביכורים חיילא רק אח"כ בזמן כניסתן לחומה, וכהנ"ל, אלא דהוקשה לו דאם יכניסם במחובר למה לא תחול עליהם דין ביכורים, ועל זה תירץ דבכה"ג לא חיילי בהם שום דינים, כיון דאין להם דין ביכורים לענין הבאה ועי' להלן [סוף סי' י"א] מה שהוספנו שם לדון בדברי הגרי"ז,

ועיין עוד לעיל בציונים והערות [פרק א משנה ה] שיתכן שהדין תרומה העתידית הוא המחייב בהפרשה כבר - ודו"ק.

סימן י"א בגדר הלאו דקודם הנחה.

מתמה מהו הלאו והאיסור אכילה לפני כניסתו לירושלים, ומבאר מהחזו"א שדומה ל"זבח לפני זריקה", ומבאר עוד, דאיכא בזה ביטול מצוה כמו במעשר שני, ותמה בזה.

כבר הוכחנו לעיל [סי' י'] דאף דהרמב"ם וחינוך ס"ל דלאו דקודם הנחה חייל רק בכניסתו לירושלים, וככל הלאוין, אבל התוס' ור"ש ע"כ חולקים, ולדידהו כל הלאוין חיילי רק בכניסתו לעזרה, וע"כ דלאו דקודם הנחה כבר חיילא מקודם, אלא דאכתי לא איתברר מתי באמת חיילא הך לאו ולמה חיילא לפני שאר הלאוין.

והנה, עיקר דין הביכורים לפני הגעתן לירושלים אינו ברור, דלרמב"ם וחינוך שכל הלאו דקודם הנחתן מתחיל רק בירושלים, לדידהו י"ל דמותר לאוכלן, וכן מפורש במנ"ח [מצוה תמ"ט ס"ק ד'], אבל החזו"א [בליקוטים לזרעים סי' ט' ס"ק א'] נקט דודאי דהלאו מתחיל כבר מקודם דלא יתכן שיהיה מותר באכילה, והוסיף דגדר הלאו הוא כ"זבח לפני זריקה" ופשוט א"כ דאסור מאז דחיילא ביה שם ביכורים, ושוב הביא דעת החינוך דמפורש דליכא לאו קודם, וכ' דע"כ דאסור באכילה עכ"פ מצד ביטול עשה, דאיכא מצוה דהבאה למקדש, ובאכילתו מבטל מצוה זו.

והגר"ח ק"שליט"א [דרך אמונה ביכורים פ"ג ה"ב בביאור ההלכה] הוכיח כהחזו"א דע"כ דאית ביה קדושה ומצוה וחלות שם ביכורים לפני הגעתו לירושלים, שהרי תנן [פ"א-מ"ח] דאם נרקבו הביכורים דמפריש אחרים תחתיהן ואין בשניים דין חומש ודין קריאה, ומיירי לפני כניסתן לעזרה וכמבואר שם, וע"כ שיש להם כבר קדושה ומצוה, ופשוט א"כ דביטול מצוה זו כשאוכלם וזה האיסור, ודלא כהמנ"ח דס"ל דמותר.

אולם נראה להוכיח דע"כ דאיכא איסור ממש ולא רק ביטול מצוה, דהנה, מבואר במכות [י"ח:] דביכורים דנדחו ממצות הבאה - והיינו בהפריש קודם החג ועבר עליהן החג דאינם ראויין לקריאה ואז קריאה מעכבת בהבאתן - דבכה"ג תנן דירקבו, ולפי המנ"ח למה לא יאכלם, והכא קשה גם לחזו"א דהכא כבר ליכא ביטול מצוה כיון דהמצוה נדחתה ואמאי ירקבו, ולמה לא יאכלם, ומוכרח שיש איסור, ולתוס' י"ל דאיכא לאו אבל לרמב"ם וחינוך קשה, וצ"ע.

מביא מהאחרונים דאיכא איסור עשה קודם הגעתו לירושלים, וכן הוא במעשר שני, ומביא נידון בזה בשי' הרמב"ם לענין מעשר שני עצמו, ונפ"מ במעשר שני טמא.

וראיתי בתורת הארץ [פ"א ס"ק ו' בהגה"ה] דעמד בזה, ותי' דע"כ דאף דבכה"ג ליכא מ"ע, אבל "איסור עשה" אכתי איכא, דהתורה קבעה דדין אכילתו הוא רק לאחר הנחה, וחזו"א מהמצוה שבו איכא גם איסור, ויש משמעות דאפשר דגם החזו"א הבין כן.

והביא מקור ודמיון לחידוש זה ממעשר שני, דאף דהלאו דחוץ לחומה הוא רק לאחר שנכנסו לירושלים, אבל כבר כתבו התוס' [מכות י"ט:] דאין לאוכלו לפני הגעתן לירושלים, דאיכא מצוה

ד"וצרת הכסף בידך", ובמצוה זו נאמר איסור האכילה, וה"ה דבנד"ד נימא כן, ואף דבביכורים אמרינן כן גם כשא"א לקיים את המצוה, הא גם במעשר שני בזה"ז דא"א לקיים את המצוה, אכתי אסור לאוכלו, וע"כ כהנ"ל, דנאמר בזה גם איסור, עכתו"ד.

והעירני תלמיד אחד נ"י דאיכא נפ"מ בין ביטול מצוה לאיסור עשה של אכילה – שיש לעיין – האם אסור להניח ביכורים עד לאחר סוכות בלי להביאם ואז ירקבו – דאי איכא מ"ע וביטול עשה באכילה בלי הבאה, א"כ ה"ה בלי לאוכלם – הרי גרם ביטול עשה בזה שלא הביאם קודם, אכן אי ליכא ביטול עשה אלא איסור עשה, א"כ יש לומר שהאיסור לא נאמר אלא על אכילה ולא על מה שהניחם במצב שלא יגיעו לקיום דין שלהם.

אולם ע"כ דאין זה סברת כל האחרונים, דמצאתי באפיקי ים [ח"א סי' ד ס"ק י'] דנקט דבאמת ליכא איסור עשה במעשר שני וזה רק מצות עשה, ואסור לאוכלו רק כשיכול לקיים בו מצותו, דאם אוכלו בחוץ מבטל את המצות עשה לאוכלו בירושלים.

ומכח זה יצא לחדש, דבמעשר שני טמא דאין מצות "וצרת הכסף", דהתם באמת מותר לאוכלו קודם הגעתו לירושלים, וליכא בזה איסור, דכל האיסור הוא רק מצד ביטול המצוה והכא ליכא מצוה, ואף אנן נימא בדין בביכורים שנדחו ממצותן דליכא איסור לאוכלם משום דליכא מצוה, ותקשי מ"ט ירקבו.

ובאמת דגם משי' הרמב"ם עצמו יש לעיין, דכל דבריהם ליישב את שי' הרמב"ם והחינוך בנויים על התוס' לענין מעשר שני, ויתכן דאיכא מקור דהרמב"ם עצמו חולק בזה, דהנה, עי' ברמב"ם בהל' מעשר שני [ב'ו'] דכתב דבאוכלו לפני כניסתו לירושלים דמכין אותו במכת מרדות מדבריהם, וכ' הכס"מ דהיינו מחמת העשה שהזכירו התוס', [וכן הוא בערוה"ש סי' קי"ט ס"ק י"ג דאינו מדרבנן].

אולם כבר דחו את דבריו, עי' מרכבת המשנה [ח"א חמץ ומצה פ"ו-ה"ח] דפשיטא ליה דכל האיסור הוא רק מדרבנן, וכן צידד במקור ברוך [ח"א סי' ד' בד"ה ולכאו'], וע' אהא"ז [פי"ט מפסוה"מ הל' ט' ד"ה ונראה להוכיח] דהוכיח דאין מכת מרדות על עשה, ומוכרח א"כ דכל האיסור הוא רק מדרבנן.

ומעתה הדרא הקושי', דאיזה איסור איכא לרמב"ם ולחינוך לפני כניסתו לירושלים, דהא במעשר שני עצמו איכא דעות דאיכא רק מ"ע באופן ששייך המצוה, ויש דיעות דלרמב"ם ליכא עשה כלל.

מבאר דגם הרמב"ם מודה דדוקא בביכורים יש איסור עשה, וזה מחמת הדין קרבן שבו.

ונראה, דלעולם צ"ל דבביכורים איכא איסור עשה, וכמו"ש החזו"א והתורת הארץ, אכן נראה דבזה לא דמו למע"ש, והיינו עפ"י סברת החזו"א, והביאור בזה הוא, דבביכורים איכא דין קרבן, ובכל קרבן איכא לאו דאכילה קודם זריקה, ולהכי באמת למדו התוס' דגם בביכורים איכא לאו זה, ולהכי ס"ל לחזו"א דלתוס' ע"כ שיש לאו כבר לפני שמגיע לירושלים.

ונראה, דאף דלרמב"ם ליכא הך לאו בביכורים, היינו משום דהרמב"ם למד דהגדר בלאו דקודם הנחה דומה לאכילה חוץ לחומה [וכ"כ בהדי' בהל' ג' "כמי שאכלן בחוץ"] וגם החינוך השוון אהדדי, ולהכי ס"ל דהלאו הוא רק בכניסתו לירושלים כאכילת חוץ לחומה, אולם נראה דהרמב"ם והחינוך מודים לעיקר סברת התוס' דשייך כאן ענין של "אכילת זבח לפני זריקתו", ולהכי סוברים דאף דבמע"ש לא דרשינן "וצרת הכסף" לומר דכשאכלו בלא פדיון איכא ביטול עשה או איסור עשה, אבל הכא בביכורים ע"כ דדרשינן לכל הפרשה לאיסור עשה, והיינו עשה דוהנחתו ושוב תאכלנו, דזהו עבודתו והקרבנות, ולהכי דרשינן ליה דהוי כעין זבח קודם זריקה.

ובזה א"ש נמי למה במעשר שני שנדחו ממצותן דאין חייבים עליהם, משא"כ בביכורים דירקבו כשנדחו, ולהג"ל ניחא, דבמעשר שני שכל דינו הוא רק לקיים מצות אכילתו כראוי, התם אמרינן דכשאינו ראוי למצוותו דשוב ליכא סיבה שימשיך האיסור עשה, אבל בביכורים הוי איפכא, דדינם כקרבן ויסוד דינם שיהיו לגבוה, ולכן גם כשנדחו ממצותם אכתי עומדים באיסורם, כיון שלא הותרו להדיוט אלא לאחר קיום פרשת ביכורים.

מוכיח כדברינו בשיטת הרמב"ם, ומבאר את דברי התוספתא דמשמע שחל כבר חיובים בזמן ההפרשה במחובר.

והנה, בתוספתא סוף פ"ק דביכורים שנינו "ר"ש בן יהודה אומר משום ר' שמעון, ביכורים אינו חייב עליהם במחובר לקרקע", ומשמע דלרבנן דקורא שם גם במחובר, דלדידהו חייבים כבר במחובר לקרקע, והק' בזה הגר"י אברמסקי זצ"ל בחזון יחזקאל דאינו כן דהרי חייבים עליהם רק משנכנסו לירושלים, ותירץ דמיירי בקרא שם במחובר דלר"ש אינו כלום ואח"ז הפרישן והביאן לירושלים בלי קריאת שם, וקמ"ל דלר"ש אין בו חיוב מחמת הקריאת שם דמחובר אף דכבר נכנס לירושלים.

ואוקימתא זו אינו הפשטות בדברי התוספתא, דיותר משמע דמיירי שזה עדיין מחובר לקרקע, ונראה דמהכא סמוכין לשי' התוס' דחייב כבר לפני חומות ירושלים "כזבח לפני זריקה", וי"ל דאיסור זה חיילא כבר במחובר, אבל לרמב"ם וחינוך עדיין קשה.

אולם נראה דלדברינו ברמב"ם א"ש, דגם הרמב"ם סובר דעיקר חיובא ד"זבח לפני זריקה" שייך הכא, אלא דס"ל דאינו בגדר "לאו" אלא בגדר "איסור עשה", וזה שייך כבר במחובר, ואף ד"חיוב" ממש ליכא הכא, אבל "איסור של חיוב" איכא כאן, שהרי איסור זה שייך ללאו הכללי בכל קרבן לפני זריקה, אלא דהכא אינו לאו גמור, ודמי לאיסור עשה בעלמא, עכ"פ זהו הלשון "חיוב" ששנו כאן בתוספתא גם לשי' הרמב"ם.

מוסיף ביאור בדברי התוספתא, ודן בדברי האחרונים במביא ביכורים בעציץ נקוב לירושלים
אי חיילא ביה איסורי ביכורים, ודן בחידוש הגרי"ז למה לא חיילא הדין תרומה שבביכורים
בזמן ההפרשה במחומר.

איברא, דיש מקום לדחות ולבאר את דברי התוספתא באופן אחר, דהאחרונים רצו לדון דאולי
מיירי בתוספתא באילן הגדל בירושלים, אלא דהאבני נזר [יו"ד תל"ז] דחה דלא משכחת לה
מחומר בירושלים, דאין נוטעין גנות ופרדסין בירושלים, ואכתי יש לדחות, דמשכחת לה בהכניסם
בעציץ נקוב, וכן מצאתי בכלי חמדה [כי תבא סוס"ק י"ב], והיסיף דמשכחת לה גם בגגות, ולפי"ז
כבר ליכא ראייה לדברינו ברמב"ם.

אולם נראה דעפ"י חידושו של הגרי"ז, נוכל להוסיף ביאור בדברי התוספתא, ונאמר, דבדעת רבנן
דר"ש יחולו במחומר רק דיני קרבן שבביכורים, ולא יחולו הדינים אחרים אף באופן שהכניסם
לעזרה בעציץ נקוב וכדומה, ושוב יחזור ההוכחה לדברינו ברמב"ם, ונבאר את הדברים.

דהנה, במנחות [ע'] מבואר דלא משכחת לה תרומה במחומר, והק' הגרי"ז [נזיר י"ב.] דהא
משכחת לה תרומה במחומר בביכורים דדינם כתרומה והפרשתם במחומר, ותירץ דאין דין
"הבאה" על ביכורים במחומר דלדין הבאה בעינן "פרי", וא"כ ע"כ דדין ההפרשה במחומר מהני
רק לענין החלות "שם ביכורים", ותו לא, דדין "זרות" וכל דיני תרומה לא חיילי בביכורים אלא
על פירות שיש בהם דין הבאה, וזה רק בתלוש, וא"ש בסוגי' במנחות למה לא משכחת לה תרומה
במחומר.

ונראה בכוונתו, דזה היה פשוט לו דהחלות שם תרומה שבביכורים חיילא רק אח"כ בזמן כניסתן
לחומה, וזה כדהבאנו לעיל [סוף סי' י'] מהמהר"י קורקוס, אלא דהוקשה לו דבאופן שיכניסם
במחומר וכגון בעציץ נקוב, דאז עכ"פ ק' דלמה לא יחול עליהם דין תרומה, ועל זה תירץ דבכה"ג
לא חיילא בהם כל הדינים כיון דאין להם דין הבאה, וע"כ דרק חיילא ההפרשה כלפי ה"שם
ביכורים", ותו לא.

אולם יש לעיין בדבריו, דמדויק בתוספתא דשפיר חיילא עליהו קדושה לשי' רבנן דר' שמעון,
וחייבים עליהו כבר במחומר, ודלא כדנקט הגרי"ז דרק חיילא בהם "שם ביכורים", וא"כ הדרא
קושי' הגרי"ז לדוכתיה בסוגי' במנחות, דלמה לא תחול בו דיני התרומה ג"כ במחומר, ושפיר
משכחת לה תרומה במחומר בביכורים.

ולדברינו ניחא, דחלוק דיני הקרבן שבביכורים מדיני התרומה שבביכורים, דאף דחיילי דיני
הקרבן כבר במחומר אבל דיני התרומה אכתי לא חיילי, ולפי מה שנתבאר הרי הך חיוב במחומר
דאיירי ביה התוספתא הוא מצד "זבח קודם זריקה", דזהו יסוד האיסור אכילה קודם הנחה, והיינו
הדיני קרבן שבביכורים.

איברא דאכתי צריך ביאור, דלמה פשוט לנו דדין תרומה שבביכורים תלוי בדין ביכורים לענין הבאה, ולא חיילי בעציץ נקוב, אף דהדיני קרבן כבר חיילו בהפרשה במחובר, ואיך מחלקינן ביניהם.

ונראה דעפ"י דברי הגרי"ז הדברים מיושבים, ונקדים במה שהבאנו לעיל [סי' י'] מהערוך לנר, דהנה, הערול"נ דייק דהשם "תרומת ידך" שבביכורים הוא ע"ש ה"הבאת מקום" או ע"ש ה"נתינה לכהן" שבביכורים, וכדנחלקו בזה רש"י ותוס' ביבמות [ע"ג], וביאר דזה יסוד פלוגתת הראשונים אי חיילא האיסור זרות רק בעזרה או לפני כן בכניסתן לחומות ירושלים, דרק אז הוא דמיקרי "תרומת ידך", ורק אז חיילא בהם חלו דין תרומה.

ומעתה נראה פשוט, דאף באופנים שהעמידו האחרונים דנכנסו הביכורים לירושלים או לעזרה במחובר בעציץ נקוב וכדומה, אבל פשוט דלא חל בהם דין "תרומת ידך", דלגבי זה דברי הגרי"ז מוכרחים, דודאי דבעינן ביכורים שיש בהם דין הבאה, ולזה בעי "פרי" והיינו בתלוש, דרק אי מתקיים בהם דין ההבאה הוא דחיילא בהם הדין "הבאת מקום" והנתינה ליד כהן, ורק אז מיקרי "תרומת ידך", אבל במחובר דאכתי אינם "פרי", אף אי כבר נכנסו לירושלים אכתי לא יהני, דאין זה "תרומת ידך", ולהכי לא חל בהם דיני התרומה, ורק כלפי הדיני קרבן נתחדש בתוספתא דחיילא גם במחובר, דלענין זה א"צ שיחול בהם דיני ההבאה, ואכתי א"ש הסוגי' במנחות.

ונראה להוסיף, דאף דברור דלא חל הדיני תרומה בנכנס לירושלים בעציץ נקוב, וכדמוכרח בסוגי' במנחות, ולעומת זאת ביארנו בתוספתא דהדיני קרבן שפיר חיילו גם לפני הגעתן לירושלים בהפרשה במחובר, אכן אכתי יש מקום לדון לגבי האיסור אכילה חוץ לחומה באופן שהכניסם לירושלים בעציץ נקוב, ונראה דזה תלוי בפלוגתת הראשונים, וכדיבואר.

דהנה, האיסור אכילה חוץ לחומה נאמר בקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך", ואמרינן במכות [י"ט] לגבי מעשר שני דרק היכא דקרינן ביה "לפני ה' אלוקיך תאכלנו" הוא דקרינן ביה "לא תוכל לאכול בשעריך", וביארנו לעיל [סי' י' ס"ק ד'] דנחלקו הראשונים אי בעינן שיחול בהם ההיתר בפועל של "לפני ה' תאכלנו", או דסגי בזה שהפירות הגיעו למקום אכילתן שזה "לפני ה'", אף בלי שהותרו בפועל, והבאנו בזה כמה נפ"מ.

ונראה דאיכא נפ"מ נוספת בנכנסו במחובר בעציץ נקוב, דלפי מה שהעיר הגרי"ז, הרי לא נתקיים בהם דיני הבאה דאין בהם דין "פרי" במחובר, ופשוט שאין כאן היתר בפועל של "לפני ה' אלוקיך תאכלנו", אבל אי סגי לן בזה שהגיעו למקום אכילתן אף בלי ההיתר בפועל, א"כ גם באופן זה יחול בהם הך איסור, ודו"ק.

מבאר, דמכל הנ"ל למדנו דדין תרומה ודין קרבן בביכורים הם שני דינים שונים, וחיילו בב' זמנים שונים.

עכ"פ למדנו הכא יסוד גדול בביכורים, דאף דחלות דין תרומה חייל בהו רק בהבאתם לעזרה או לירושלים, וכנתבאר לעיל [סי' י'], אבל אין זה ענין לדין קרבן דחיילא בו, דזה דין אחר בביכורים וחיילא בפנ"ע, דהכא מבואר דהדין קרבן חיילא בו עוד לפני הבאתו לירושלים, וכן לא פקע אף כשאין ראויים לקיום מצותן, וכמו שנתבאר, דזהו יסוד דין ירקבו, הרי לנו דב' דינים נפרדים נינהו.

סימן י"ב
בגדר זכיית הכהן בביכורים,
משלחן גבוה במחובר.

מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחובר, וזה סתירה למה ששנינו דמתחלקין לאנשי משמר.

שנינו במשנה [פ"ב - מ"ד] "שהביכורים נקנים במחובר" ועי' רמב"ם בפ"ה המשנה וז"ל "והוא שהכהן זוכה בהן מן הדין והן מחוברות לקרקע", הרי דהרמב"ם פירש דקאי על זכיית הכהן דחיילא כבר במחובר, ולהלן הבאנו מקור לרמב"ם מדברים מפורשים בספרי, ויש לתמוה ע"ז מהא דשנינו בסוף מכילתין דמתחלקין לאנשי המשמר, והיינו דוקא לכהן המקריב וזוכה בו לאחר הקרבה, והכא ברמב"ם מבואר דכבר זכי בהו לפני ההקרבה, וצריכים לומר דלכתחילה זכי בהו כל שבט הכהונה במחובר, אלא דצורת החלוקה בתוך שבט הכהונה הוא דקזכי בהו אנשי המשמר לאחר הקרבה, ובזה מסתיים הך נתינה לכהן שהתחיל בהפרשה במחובר.

אולם כשנעיין בדברים נראה דבאמת יש כאן סתירה, דהנה יסוד החלוקה לאנשי המשמר הוא מפאת היותו קרבן, וכדמוכח מדברי הירושלמי ריש מכילתין דמוכחין ממה שמתחלקין לאנשי המשמר, דמזה מוכרח שביכורים הוא קרבן, ומזה יליף שם דביכורים מאשירה שביטלה פסולים, דזה דין בקרבנות, ובירושלמי ריש תרומות יליף דמופלא סמוך לאיש מביא ביכורים למ"ד דמתחלקין לאנשי המשמר, והיינו משום שזה קרבן והקדש דמהני ביה מופלא, וכן מבואר ברמב"ם ריש פ"ג דביכורים דכתב "דהרי הם כקדשי מקדש" ולכן מתחלקים לאנשי המשמר, ועי' בזה לעיל [ריש סימן ב'], ומכל זה מבואר דזכות הכהן הוא מצד היותו קרבן.

והיינו, דאין כאן חלוקה בעלמא לאנשי המשמר כגזל הגר וכשדה החרם, דהתם אין זה שייך לדיני הקרבה וקרבן כלל, דהכא למדנו בירושלמי דיני קדשים והקרבה בביכורים מהדין חלוקה לאנשי המשמר, ומזה מוכרח שזה חלוקה כחלוקת הקרבנות.

ובאמת, דמפורש בגר"ח [בכורות ו' - י'] דהחלוקה לאנשי המשמר אינו צורת החלוקה בעלמא, אלא דשייך לדיני קרבן שבו דהרי כתב על הך חלוקה "דמשלחן גבוה קזכי", וכעין זה באו"ש ביכורים [פ"ג - ה"א], והמקור לדבריהם הוא ע"כ מהירושלמי והרמב"ם הנ"ל דיליף מחלוקה דאנשי המשמר כל דיני קרבן, ופשוט.

שוב הראני הרב ישראל טופיק דברים מפורשים מהתשב"ץ בזהר הרקיע [על מגין המצוות] אות נ"ז, וז"ל "ונתינתן לכהן נראה שאינה נמנית שהרי משלחן גבוה קזכי, שהם טעונים הגשה", הרי לנו דכקרבן חשיבא מחמת הדין "הגשה", ולהכי זכייתן הוא משלחן גבוה כשאר קרבנות.

ולפי"ז יש לתמוה טובא, דהך זכייה "דמשלחן גבוה קזכי" היא זכייה מהשולחן גבוה לכהן, ואינה מהבעלים כלל, אלא דע"י הקרבת הבעלים לגבוה קזכי ביה גבוה בביכורים להקנותו שוב לכהן,

ועי' במנחות [מ"ה:] "קנאו ה' ונתנו לכהן", ופירש"י, "דמשלחן גבוה קזכי", הרי דזכייה משלחן גבוה אינה זכייה מהבעלים, אלא מה', וזה סתירה להמבואר ברמב"ם כאן, דלרמב"ם איכא נתינה לכהונה כבר בהפרשת הבעלים במחומר, ולפי מה דמצינו דזכיית הכהן משלחן גבוה נמצא דהך נתינה דבעלים לשבט כהונה אין בו כלום, דאנשי המשמר לא זכו כלל מכח הך נתינה, אלא זכו ביה משולחן גבוה, ונמצא דלא נתקיימה כלום הך נתינה לכהנים דהויא בשעת ההפרשה. והיינו, דבשלמא אם אנשי המשמר היו זוכים בו בלקיחת הכהן מהבעלים, אז היינו אומרים דתחילת זכייתן מהבעלים היה בהפרשה במחומר, ובזה זכי בהו שבט הכהונה בכללותה, ולאח"ז בנתינה לכהן שבמשמר הושלם הך נתינה, אבל השתא דאמרינן דהכהן לא זכי ביה כלל מצד הבעלים, אלא משלחן גבוה קזכי, נמצא דאין בנתינה קמייתא כלום, ואיך אמרינן דנקנים במחומר לכהן.

מקשה עוד מר' שמעון דסובר דליכא הפרשה במחומר.

עוד יש להעיר, דבריש פ"ג מבואר דנחלקו רבנן ור"ש אי מפריש ביכורים במחומר או דוקא בתלוש, ולדעת ר' שמעון מפריש רק בתלוש, וק', דהכא בפ"ב שנינו "דנקנים במחומר", ובזה חמור ביכורים מתרומה ומע"ש, ולא מובא בזה שום חולק, וכבר העיר בזה בתוס' אנשי שם [ריש פ"ג], וצ"ע.

עוד יש להעיר בעיקר דברי ר' שמעון בריש פ"ג, דאחרי דאמר ת"ק דמפריש ביכורים במחומר, מוסיף ר' שמעון "אעפ"כ חוזר וקורא אותם ביכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע", וק' דהול"ל בפשיטות דאינו מפריש במחומר, ומה הוסיף כאן הלשון "חוזר וקורא" דמשמע דההפרשה דמעיקרא חיילא, ורק בעינן הפרשה שניה, וצ"ע.

מבאר דתרי דינים ותרי פרשיות נינהו בזכות הכהן בביכורים, ומצד הדיני תרומה שבו חיילא זכות הכהן כבר במחומר.

והנראה בזה, דבאמת המקור לדברי הרמב"ם בפ"א המשנה שחידש דהכהן זכה במחומר הוא מהספרי, דעי' בירושלמי שם דלמדנו הך "דנקנים במחומר" מקרא דפ' קרח דילפינן "ביכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה", דלשון "אשר בארצם" משמע במחומר, ואף דהיה מקום להקיש לתרומה דלא מהני במחומר, אפי"ה ילפינן דמהני הכא מהך קרא, עיי"ש בירושלמי, והמקור לזה הוא מהספרי, דלשון הספרי בהך דרשה הוא כך, "בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחומר לקרקע, שיהיו נתונים לכהן", ומבואר דלענין זכות הכהן הוא דחלה עליהם קדושה במחומר, [והמלבי"ם והספרי דבי רב הגיהו בספרי, עיי"ש, אבל לרמב"ם הדברים מדוקדקים], והיינו דמסיפא דקרא "דלך יהיה" ילפינן דהך חלות קדושה במחומר מהני לענין זכיית הכהן, ונראה דזה מקור מפורש לשיטת הרמב"ם.

ויש להק', דמצאנו מקור נוסף לזכות ממון דכהן בביכורים בקרא דפ' נשא, דמבואר שם [ה' - ט'] "וכל תרומה לכל קדשי בנ"י אשר יקריבו לכהן לו יהיה", ועי' רש"י וכן הוא בספרי דקאי על ביכורים ולימד דניתנים לכהן, וק' דתרי קראי ל"ל, וע' רמב"ן שם דתרווייהו איצטריך, ופי' בזה דבפרשת נשא נתחדש דשייך לאנשי המשמר, דכן מבואר בקרא שם דשייך "לכהן המקריב" והיינו להך משמר, ופרט זה לא ידענו בפרשת קרח, ומה דחזר על הך דין בפרשת קרח הוא לכלול כל המתנות כהונה בברית א'.

אולם נראה פשוט, דלפי מה שדייקנו כהרמב"ם בספרי דקרח, דלמדנו מהפסוק דאיכא זכות כהן כבר במחומר, א"כ י"ל דבאמת ב' דינים נפרדים נינהו, ונקדים לזה, דביסוד דינא דביכורים כבר נתבאר לעיל [סימן א'] דתיתי אית ביה, דמצד א' איכא בו דיני הקרבה וקרבת ודינו כקדשי מקדש, ומאידיך מבואר דאית ביה נמי דיני תרומה, והדיני תרומה שבו הם כתוצאה מזה שהוא ג"כ תרומה. ומעתה נראה, דאיכא באמת ב' נתינות וב' זכויות שונות לכהן, דחשיב ממון כהן גם מצד הדיני קרבן שבו, דמצד הדיני קרבן שבו קזכו משלחן גבוה ומתחלקין לאנשי משמר, וזהו קרא דפרשת נשא דשייך להקרבה "ולכהן המקריב" וזכייה זו היא לאחר הקרבה, ומאידיך גיסא, תחילת זכותם בביכורים הוא גם כקדשי הגבול וכתרומה וזה כבר במחומר, וזהו קרא דפ' קרח, שזכו בהם מעיקרא מצד תורת התרומה שבו.

ובאמת דכן מדויק בספרי הנ"ל, דאמרו שם בקס"ד דביכורים לא חיילא במחומר כמו דתרומה לא חיילא במחומר, וקמ"ל קרא דחיילא במחומר, ומבואר דכל השו"ט בספרי הוא מצד דיני התרומה שבביכורים, ועל זה הסיקו דשאני ביכורים מתרומה דעלמא דהכא חיילא במחומר, והיינו עכ"פ לענין הזכות כהן, וכל זה מצד הדיני תרומה שבו, ואה"נ, מצד הדיני קרבן שבו אין לכהן זכות עד אחרי הקרבה ככל קרבן.

ונראה עוד, דכבר הבאנו דהדין תרומה שבביכורים באמת חיילא רק אח"כ בכניסתו לירושלים או לעזרה - כן הבאנו לעיל [סימן י'] מהמהר"י קורקוס וערוך לנר בביאורם לפלוגת הרמב"ם ותוס' בזמן איסור הביכורים לזר - והכא נתחדש עוד דמיניה וביה מתחלקת קדושת התרומה דידהו, דלענין האיסור זרות חיילא רק בירושלים או בעזרה, ולענין הדין ממון כהן שבתרומה חיילא גם במחומר.

ובעיקר מה דנתחדש כאן דדרשה דפרשת קרח בספרי קאי בדין זכייה מדיני תרומה, עי' להלן שהוכחנו כן מדברי הר"ש.

מוכיח כהגרי"ז שיש בביכורים תורת תרומה, ולא רק שדיני ביכורים נלמדו מדיני תרומה.
אולם נראה דאינו פשוט לומר דאיכא ביה ב' זכויות לכהן, וצריכים להוסיף בזה תוספת ביאור, דאם ביכורים הוא מציאות בפנ"ע של "ביכורים" ורק דבהך "ביכורים" נתחדש עוד שיש בו דיני תרומה ודיני מע"ש ודיני קרבן, שוב ק' דמה שייך ב' נתינות לכהן, הא עד כמה שזוכה בהך

"ביכורים" משולחן גבוה דדינו לגבוה ודינו לזכות בו מגבוה, א"כ שוב לא שייך בו נתינה אחרת מהבעלים, ועד כמה דאמרינן דכבר זכה בו מהבעלים במחובר, הא שוב לא שייך כל הזכייה בשולחן גבוה.

ועל כרחק דצריך לומר כנתבאר כבר לעיל [סי' א'], דבאמת יש בביכורים ב' חלויות שונות, דיש בו חלות קרבן ויש בו חלות ומציאות של תרומה וכדחידש הגר"ז, ומעתה פשוט דשייך בו ב' נתינות וב' זכויות, ונבאר הדבר בדרך משל, דלו יצוייר והיו שני דינים שונים של נתינה בתרומה וקרבן, והיה הדין דתרומה ניתנת דוקא לבכור [אף ישראל] וקרבן ניתן לכהן, שוב היה ע"כ דין לתת ביכורים [שיש בו תרתי, גם קרבן וגם תרומה] לאחד שהוא גם כהן והוא גם בכור, והיינו לקיים את שני הנתינות, והיה מתקיים בו ב' נתינות, והיה כאן ב' זכויות, דתרתי איכא כאן.

ומעתה נראה דכן הוא לפי האמת, דעד כמה שביכורים הוא קרבן הרי משולחן גבוה קזכי, ועד כמה שהוא תרומה הרי אין בתרומה שבו זכייה לגבוה וממילא דאינו בשולחן גבוה, דלתרומה איכא דינים אחרים, ופשוט דלענין זה שיש בו תורת תרומה דאין בו הקרבה וממילא דאין כאן שולחן גבוה, ואין זכיית הכהן בתרומה שבו מגבוה, וממילא דדיני הנתינה מצד התרומה היא מצד נתינה אחרת לגמרי, והיינו נתינה מהבעלים לכהן כבר במחובר, ואח"כ בהקרבה איכא זכייה בשולחן גבוה ומתקיים בו נתינה אחרת, ודו"ק.

ובעיקר האי חידוש דחידש הגר"ז דאיכא שם וחלות תורת תרומה בביכורים, עי' מה שנתבאר בזה בארוכה [סי' א'] וע"ע בציונים והערות [פרק ב משנה ב ענף ב], וע"ע להלן [סי' ,...].

ביאור בדברי הגר"ח [בכורות] בגדר הדין משולחן גבוה קזכי בביכורים ובגזל הגר דנעשו לממונו לאחר שהגיע לידו, ומוכיח דעיקר זכייתו בו כשאר ממונו לקדש בו את האשה הוא מצד הדיני תרומה שבביכורים.

ונראה דבדברינו הכא יבואר טפי עיקר הגדר ד"משולחן גבוה קזכי" דנאמר בביכורים, דהנה, מצאנו דין זכייה משולחן גבוה בכל הקרבנות ומה"ט אינו ממונו לקדש בו את האשה, וכמבואר בקידושין [נ"ב:], ויעויין ברש"י במנחות [מ"ה:] שכתב שגם בגזל הגר דמתחלק לאנשי המשמר איכא זכייה משולחן גבוה, והקשו עליו בתוס' בזבחים [מ"ד:] דאין לפרש כן, שהרי בגזל הגר דרשינן "שלך יהיה אפי' לקדש בו את האשה", וזה סתירה לדין שלחן גבוה דקרבנות ששם מבואר שאינו מקדש בו, והסיקו דע"כ דאין דין זכייה משולחן גבוה בגזל הגר.

אולם בגר"ח [בכורות] יישב בזה, דשני דינים נאמרו בזכייה משולחן גבוה, דבכל הקרבנות נאמר דין שגם לאחר שזכה בו והגיע לידו של כהן, אכתי שייכי לגבוה ולהכי אינו מקדש בהם, אבל בגזל הגר, אף דהך דין לא נאמר בהם, אבל דין שלחן גבוה נאמר בהם עכ"פ לפני שהגיע לידו, ומה"ט מצאנו ד"אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר", דאין להם בו כלום לפני שהגיע לידו.

ובדבר אברהם [ח"ב סי' י"א ס"ק ב'] הוסיף בזה ביאור, שהרי לאחר שנתן הגזבר את גזל הגר לראש בית אב, הרי עכשיו היה שייך שכהן באותו המשמר יקדש אשה בחלקו עוד לפני שזכה בו, שהרי מבורר שעומד להתחלק לכהנים אלו וא"כ תועיל זכייתם עבורם, וקמ"ל דאינו מקדש בו, דלגבי זמן זה נאמר דין דמשלחן גבוה קזכי, דאכתי של גבוה הוא, ונהיה לממון שלו לקדש בו את האשה רק לאחר שהגיע לידו, ועיי"ש שהוכיח חידוש זה מדברי השטמ"ק שם.

והגר"ח [שם] הוסיף לבאר הטעם להא דחלוקה הדין בין גזל הגר לקרבנות לגבי הזמן דלאחר שבא לידו, וביאר וז"ל, "דהתם כיון דהויין קדשים א"כ גם לאחר חלוקה אין זוכה בהם יותר מזכות המשמר בכלל וכו', ממילא לא חשיב ממונו גם לאחר חלוקה, משא"כ בגזל הגר, דהוי ממון הדיוט, ע"כ שפיר מחלקינן ואמרינן דנהי דמעיקרא אין לו בו זכייה, כיון דיש לו דין משמר, מ"מ אח"כ כשבא לחלקו ממילא נעשה ממונו לכל דבר", עכ"ל.

וכתב הגר"ח שם דמצאנו כה"ג דמצד א' קזכי משלחן גבוה ומאידך כשהגיע לידו הוי ממונו לכל דבר, דכן הוא הדין בביכורים, דמצד א' מבואר ברמב"ם דשוין הן בחלוקתן לכל קדשי מקדש וזהו דין חלוקתן לאנשי המשמר, והיינו דמשלחן גבוה קזכי, ומאידך מפורש בריש פרק ב' דביכורים ד"נכסי כהן הן", והיינו לקדש בו את האשה, וע"כ דלאחר שהגיע לידו נעשית לשלו לכל דבר, עכתו"ד.

איברא, דהגר"ח לא ביאר למה אמרינן כן בביכורים, דבשלמא בגזל הגר דממון הדיוט הוא א"ש למה נשתנה דינו מכל זכייה משלחן גבוה, אבל הכא בביכורים ליכא למימר כן, שהרי הכא אית ביה קדושה ונעשית ביה הקרבה ואינו כממון הדיוט בעלמא, ולעיל [סימן ב'] הבאנו מרבינו גרשום ומהריטב"א דאית ביה מעילה, וגם החולקים מודים דאית ביה קדושה, אלא דס"ל דאינו מקדשי ה', ומה"ט ביאר הרמב"ם דאין שורפין אותו כשנטמאה, דחמיר מתרומה דקדשי מקדש הן, וא"כ מאי שנא משאר הקרבנות לענין זה, ולמה מדמינן ליה לגזל הגר.

ונראה דמכאן מוכרח כל דברינו, דבאמת תרי זכיות איכא לכהן בביכורים, חדא משלחן גבוה וזה מצד הקרבן שבו, וחדא כתרומה דאית ביה תורת תרומה, ומצד הזכייה דתרומה הוא דקזכי ביה להיות כממונו לכל דבר, ועי' בר"ש בביכורים [ריש פ"ב] שביאר, "נכסי כהן, משום דאקרי תרומה" [עפ"י הגה"ה מהר"י לנדא], וכן מפורש ברמב"ם בחולין [קל"א] עייש"ה, ומתבאר דכמו דתרומה היא ממונו לקדש בו אשה וכדתנן בהדי' בקידושין [נ"ח], גם ביכורים הוא כן, וא"ש.

והיינו, דאף דכבר במחובר נהיה לממון שבט מצד התרומה, וכדביארנו ברמב"ם בפ"ה המשנה, אבל זכיית הכהן המסויים לא חיילא עד דמתחלק לאנשי המשמר, דאז מתקיים בו הזכייה מצד "שלחן גבוה", אבל כשזוכה בו לאחר שהגיע לידו, שוב פקע הדין "שלחן גבוה", ונעשה ממון הכהן מצד התרומה שבו, ודו"ק.

אולם אכתי צ"ב, דלמה נקבע דממונו הוא מצד התרומה שבו, הא האיך יפקע הדין "שלחן גבוה" מצד הקרבן שבו, ואדרבה, נימא דהזכייה מצד "שלחן גבוה" מפקיע את הזכייה מצד הדין תרומה, דשני דינים נאמרו הכא, ונראה דהישוב לקושי' זו מתבאר מדברי הר"ש שם, ומדבריו איכא ראייה גדולה לכל דברינו כאן, ונבאר את הדברים.

מוסיף לבאר, דאף דמצד דיני הקרבן אינו כנכסי כהן, אבל ע"י הזכייה מצד התרומה שבו חיילא הפקעה בדין שלחן גבוה, וזה מגזה"כ, ומבאר בזה את דברי הר"ש התמוהין במקור לדין נכסי כהן, אי ילפינן מגזה"כ אי מהקישא לתרומה, ועפי"ז מבאר את פלוגתת רש"י והרמב"ן בחולין [קל"א] או ביכורים נכללו בהדי דין תרומה לענין הדין נכסי כהן או לא.

ונראה דצריכים להקדים בביאור דברי הר"ש [ריש פ"ב] בדין "נכסי כהן" שנתחדש בביכורים, דדבריו מרפסן איגרא, וסותר דבריו מרישא לסיפא, דמתחילה כ' דהוקשו לתרומה ולהכי חשיבי כממונו לקדש בו את האשה, אולם לאח"ז הק' הר"ש שם, מאי טעמא מקישינן לתרומה להקל, נקיש למעשר ונימא שאינו מקדש בו, דלחומרא מקשינן, ותירץ דמפורש בקרא דשלו הוא לקדש בו, דכתיב "ביכורי כל אשר בארצך אשר יביאו לה' לך נתתם", ויש לדרוש לשון "לך" כמו דדרשינן בגזל הגר דשלו הוא לקדש בו את האשה, עכתו"ד.

והנה מדברי הר"ש שם מבואר כמו שהובא לעיל מדברי הגר"ח דמדמינן ביכורים לגזל הגר לזכיית הכהן להיות כשאר ממונו לאחר שבא לידו, דאף דבתרומה איכא זכייה משלחן גבוה, אבל לאחר שהגיע לידו ממון כהן הוא לקדש בו את האשה.

אולם דבריו תמוהין וסתרי אהדדי, שאם הר"ש דריש להך דרשה ד"לך נתתם" כמו דדרשינן בגזל הגר, א"כ למה לי היקישא לתרומה כל עיקר, דסו"ס לולי הך דרשה אין להקיש לתרומה, דלחומרא מקשינן למעשר, והך דרשה סגי בפנ"ע וכדהביא הר"ש בגזל הגר עצמו, ולא נראה מהר"ש דחזר בו מהיקישא, וצ"ע, וביותר ק' דמפורש ברמב"ן בחולין [קל"א] דמדין תרומה הוא דחשיב כנכסי כהן, ולדידיה ק' דלמה לא נימא דלחומרא מקשינן.

ונראה דעפ"י מה שנתבאר דתרי דינים נאמרו בזכיית הכהן מתישבין היטב דברי הר"ש, דבאמת לא דרשינן להך דרשה "לך נתתם" בביכורים כמו דדרשינן ליה בגזל הגר, והטעם לחלק ביניהם הוא, משום דכבר הבאנו מהגר"ח דטעמא דמחלקינן בין גזל הגר לשאר קרבנות בילפותא ד"לך יהיה" הוא משום דגזל הגר ממון הדיוט הוא, ולכן בטל הדין "שלחן גבוה" לאחר שהגיע לידו, וטעם זה לא שייך בביכורים, וכדהקשינו לעיל, ומה"ט נראה דלפי האמת לא דרשינן להך דרשה בביכורים, דשאני מגזל הגר וכהנ"ל, וע"כ דטעמא דביכורים כדביארנו, דמצד הדיני תרומה שבו זוכה בו לקדש את האשה, וכדמפורש בר"ש בתחילת דבריו.

אלא דע"ז הקשה הר"ש, דאיכא היקישא למעשר ולמה לא מקשינן לחומרא, ותירץ דילפינן מקרא "לך נתתם", ונראה בכוונתו עפ"י מה שביארנו לעיל, דבהך דרשה נאמרה הפרשה

דמחובר, וכאן נתחדש עיקר זכיית הכהן במחובר מצד התרומה שבו, וכדהוכחנו לעיל מהספרי, וכוונת הר"ש דבעיקר זכייתו מצד התרומה שבו נאמר גם שדינו כשאר תרומה לענין זה דשלו הוא לקדש בו את האשה, וכאן כתוב שהדין "נכסי כהן" נקבע בו כשאר תרומה.

ומעתה א"ש דברי הר"ש, דהיקישא לתרומה ודרשה ד"לך נתתים" חדא נינהו, דלולי עיקר ההיקש לתרומה לא היינו דורשים "לך נתתים", דשאני מגזל הגר וכתבאר, ואחרי דילפינן מתרומה אכתי היה קשה דלמה לא נקיש לחומרא, ועל זה באה הדרשה ד"לך נתתים" לומר דהדין "נכסי כהן" נקבע בו כפי החלות תרומה שבו.

ומכאן ישוב לקושי' דלעיל, דלמה אמרינן דהדין תרומה שבו יקבע את הדין "נכסי כהן" ויפקיע את הדין "שלחן גבוה", הא אדרבה נימא דהדין קרבן יקבע בו את הדין "משלחן גבוה" ולא יחול בו דין "נכסי כהן" מצד התרומה, והתשובה לקושי' זו מבואר בר"ש, דזה גופא נתחדש בילפותא ד"לך נתתים", דהכא נתחדש דמצד הזכייה דתרומה איכא "הפקעה" ושפיר חיילא בו דין "נכסי כהן".

הרי לנו בהדי' דבאמת תרי זכויות שונות איכא בביכורים, חדא מצד הדיני קרבן שבו, ומצד זה הזכייה היא "משלחן גבוה", וחדא מצד הדיני תרומה שבו, ומצד זה הזכייה היא כ"נכסי כהן" לקדש בו את האשה, והנפ"מ יהיה בנתנוהו לראש בית אב ועדיין לא הגיע ליד הכהן, דכהן שבאותו משמר אינו יכול לקדש בו את האשה, דלפני שהגיע לידו אכתי חשיב "משלחן גבוה", וזה מצד הדיני קרבן שבו, וזה כדברי הדבר אברהם בגזל הגר, ולאחר שבא לידו של כהן כבר יכול לקדש בו את האשה, וזה מצד הדיני תרומה שבו, ומגזה"כ, ודו"ק.

[וע"ע לעיל (סימן ב')] שביארנו את דעת ר' יהודה בדין זכיית הכהנים בביכורים, דמיישב סתירה זו בגדר זכיית הכהנים באופן אחר, וס"ל דעיקר זכייתם היא כתרומה, וכדמבואר בקרא בפרשת קרח, אלא דקרא דפרשת נשא בא ללמדנו שעד שעת הקרבה אין בו זכייה לכהנים, ומזה יליף ר"י דדין הביכורים כתרומה לכל מילי].

ובדרך זו יבואר פלוגתת רש"י והרמב"ן בחולין [קל"א], דמבואר שם דביכורים ותרומה נכסי כהן נינהו לקדש בו את האשה, אולם מרש"י מבואר דאין ביכורים בכלל תרומה בדין זה דנכסי כהן, ורק תרומת מעשר ודמאי וחלה נכללו בכלל תרומה לענין זה, והרמב"ן הביא פירוש דאיכלל גם ביכורים בכלל תרומה בהדי אחרינא, ולפי דברינו נראה דאין כאן פלוגתא בעיקר גדר נכסי כהן בביכורים, דמצד א' כו"ע מודי דגוף הזכייה ודאי שייך לפרשת תרומה, ומאידך כולהו מודי דשאני ביכורים מתרומה, דהכא איכא סברא לומר ד"משלחן גבוה קזכי" ולא יהיה כממונו, אלא דנתחדש בקרא ד"לך נתתים" שהדין תרומה מפקיע מהדין "שלחן גבוה", ומבוארים בזה דברי הראשונים, דרש"י ס"ל מהאי טעמא דגם לאח הקרא הוי דין אחר, ולא נכלל בתרומה, והרמב"ן ס"ל דיש מקום לומר דלאחר הקרא הדרא דינם כתרומה דעלמא, וע"ד מה שנתבאר בר"ש, וא"ש.

מבאר דגם לר' שמעון איכא הפרשה במחובר, והיינו עכ"פ לענין זכות ממון דכהן.

ומעתה מיושב נמי שי' ר' שמעון, דהנה, בירושלמי ריש פ"ג אמרו דלדעת ר"ש כשמפריש במחובר אינו מדמע ואין בו חומש ואין בו מלקות דחוץ לחומה, וקשה, דלמה אמרו דדוקא הנך ג' דינים לא חיילו, הא בפשטות אין שום חלות הפרשה במחובר לדעת ר' שמעון ואין כאן ביכורים כלל, ומ"ט אמרו בירושלמי כן דוקא בהנך דיני, ונראה דמזה מוכח דע"כ דמודה ר"ש לת"ק בעיקר חלות ביכורים דחיילא גם בהפרשה במחובר, ומה דסובר דלא חיילא דין ביכורים במחובר, היינו דוקא לכל דיני התרומה שבו וזהו כוונת הירושלמי דימוע וחומש, וכן לדיני המע"ש שבו וזהו כוונת הירושלמי באיסור חוץ לחומה, והיינו דלכל הנך דינים לא חיילא הפרשתו במחובר, אבל מודה ר"ש דאכתי חיילא ביה עיקר "שם ביכורים".

והנפ"מ יהיה לענין הזכות ממון לכהנים שבביכורים, וזה כמבואר בפ"ב לרמב"ם בפ"ה המשנה, והמקור לזה מהדרשה בספרי, דמכאן ילפינן דאיכא חלות ביכורים גם במחובר לענין זכיית הכהנים, וזה לכו"ע.

ומה"ט לא אמר ר"ש בפשיטות ש"אינו מפריש במחובר" ורק אמר ד"חוזר ומפריש בתלוש", והיינו משום דאחרי שהפריש במחובר, שוב אמרינן דאם ירצה להפריש אחרים תחתיהם בתלוש דאינו יכול, דהנך דהפריש במחובר חיילא בהם דין ביכורים וחייב להפריש דוקא אותם, ואף דלא חיילי איסורים מכוח הך הפרשה, אבל זכות הכהן כבר חיילא בהם, וזה כבר מחייבו לעשות בו עוד הפרשה להשלים בו קדושת בכורים כסדר הפרשה לכל דיני התרומה ומע"ש שבו, וא"ש.

שוב הראני הרב ישראל טופיק דכבר קדמני בכל זה בעמק הנצי"ב על הספרי פרשת קרח, דביאר דהירושלמי נקט הנך ג' נפ"מ לאפוקי מדין ממון כהן, דבזה מודה ר' שמעון, וכן ביאר נמי לשון ר' שמעון במשנה, "חוזר ומפריש", וגם תירץ בזה הקושי מפרק ב' משנה ד', עיי"ש.

ובעיקר פלוגתת ת"ק ור"ש עי' עוד להלן [פרק ג'...], מה שביארנו בזה.

סימן י"ג
בדין כלאים בכוי³³

במה שיש לתמוה על רמב"ם בכלאים ובנזיר.

שנינו במשנה [פ"ב מ"ח], כוי יש בו דרכים שוה לחיה ויש בו דרכים שוה לבהמה ויש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה, והלן [משנה י"א], כיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה וכו'. וכבר הקשו התוס' בקידושין [ג']. דאפילו אי ידעין דודאי חיה הוא היה אסור להרביע עליו חיה ממין אחר, ותירצו דאתא כמ"ד כוי זה הבא מן התייש והצבייה ומספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא דאם אין חוששין היינו מרביעין עליו צבי, והרשב"א הוסיף דאפילו למ"ד כוי בריה בפנ"ע ספקתו הוא משום שהוא דומה בצורתו לצבי בחיות ולעז בבהמות, ואילו היה ידוע שהוא מין בהמה היה מותר להרביעו עם התיש ואילו היה ידוע שהוא מין חיה היה מותר להרביעו עם הצבי עיי"ש.

ואולם הרמב"ם [פ"ט כלאים ה'] כתב וז"ל, והכוי כלאים עם החיה ועם הבהמה ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק עכ"ל, ומבואר בדבריו דלא ס"ל כתירוצא דהתוס' והרשב"א, דבשלמא בהא דתנן שהוא אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה שפיר י"ל דהרבותא היא דאפילו במין שהוא דומה לו אסור, אבל בדברי הרמב"ם שהוסיף דאין לוקין עליו הרי משמע דקאי על כל חיה ובהמה שאסור בהם, ודלא כמש"כ שם הרשב"א דעל מין אחר שאינו דומה לו לוקה, והיינו דס"ל להרמב"ם דגם לגבי מין אחר אינו אסור אלא מטעם ספק, וצ"ע אמאי אינו אסור בתורת ודאי כמו כל ב' מיני חיות או בהמות וכקושית התוס'. וכבר עמד בזה השע"מ שם, וכתב ליישב עפ"י שיטת הרמב"ם שם בהל' ח' לענין איסור חרישה בכלאים מדאורייתא דזהו רק בטמאה וטהורה דומיא דשור וחמור, ומבואר בתוס' יו"ט בכלאים פ"ח מ"ו שנקט דבחיה עם בהמה אפילו טהורה עם טהורה וטמאה עם טמאה אסור מה"ת, וא"כ י"ל דהרמב"ם מפרש דמתני' מיירי בכלאים דחרישה דליכא איסור דאורייתא בשני מינים דעלמא, ורק אם הכוי הוא חיה אסור לחרוש עם בהמה ואם הוא בהמה אסור לחרוש עם חיה, וזהו שכתב דמספק אינו לוקה. ואמנם בעיקר חידושו של התוס' יו"ט כבר תמה השע"מ עצמו שהרי הרמב"ם בתוך דבריו בה"ח שם כלל גם חיה עם בהמה שאינו אסור מה"ת אלא בטהורה עם טמאה, ועוד הקשו האחרונים בדברי הרמב"ם בפהמ"ש שם במשנה ב' מפורש כן דגם בחיה עם בהמה בעינן טהורה עם טמאה, ובר מן דין גם אם נסכים לחידושם של התוס' יו"ט והשע"מ אכתי יש לדקדק בדברי הרמב"ם דמשמע שאינו לוקה כלל אף בכוי עם חיה או בהמה טמאה, ולדברי השע"מ היה לו ללקות בכה"ג, וביותר קשה שהרי

³³ מכתבי ידידי הגאון ר' משה הלר שליט"א

הרמב"ם כאן בהל' ה' עדיין לא הביא דין כלאי חרישה כלל, ובודאי מיירי בדין כלאי הרבעה ומ"מ ס"ל שאינו לוקה על הכוי, וצ"ע.

גם יש לעיין עוד בדברי הרמב"ם [פ"ב נזירות ה"י] וז"ל, היו מהלכין בדרך וראו את הכוי מרחוק, ואמר אחד מהן הריני נזיר שזה חיה, ואמר אחד הריני נזיר שזה בהמה, ואמר אחד הריני נזיר שאין זה חיה, ואמר אחד הריני נזיר שאין זה בהמה, ואמר אחד הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, ואמר אחד הריני נזיר שזה חיה ובהמה, הרי כולם נזירים, מפני שהכוי יש בו דרכים שוה בהן לחיה ויש בו דרכים שוה בהן לבהמה ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, ובהל' י"א, כיצד, דמו טעון כסוי כחיה, וחלבו אסור כבהמה, והרי הוא כלאים עם הבהמה וכן עם החיה כאילו אינו חיה ואינו בהמה, וטעון שחיטה כחיה וכבהמה, עכ"ל. והיינו דס"ל להרמב"ם דכולם נזירים בודאי ולא מחמת ספק וכמש"כ הלח"מ שם, ולכך כתב דזה שאמר שאין הכוי לא חיה ולא בהמה הוי נזיר בתורת ודאי משום שלענין כלאים אנו דנים אותו כאילו אינו חיה ואינו בהמה. ולכאורה הוא תמוה, דבפשוטו מה שהוא אסור עם הבהמה והחיה היינו מחמת ספק אם הוא חיה או בהמה, ומה זה שכתב הרמב"ם דטעם האיסור הוא משום שאנו דנים אותו כאילו אינו חיה ואינו בהמה והוי נזיר בתורת ודאי.

ביאור דברי התו"כ בכלאי בהמה.

והנראה לומר בזה, ובהקדם הא דאיתא בתו"כ פרשת קדושים פ"ד הט"ו, אין לי אלא בהמה על בהמה, בהמה על חיה וחיה על בהמה מנין, טמאה על טהורה טהורה על טמאה מנין, ת"ל את חוקותי תשמורו, והובאו דברי התו"כ ביראים סי' של"ב ובסמ"ג לאוין רפ"א, אלא שגירסתם היא ת"ל את חוקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאים, ופירשו דכונת התו"כ לגזרה שוה משבת לכלאים דכל מיני בע"ח בכלל האיסור, אבל לפי הגירסא דידן נראה כונת התו"כ דבעו למילף דאף היכא שהם דומים בצורתם ובטבעם מ"מ אם הם חלוקים בדינם שזה טהור וזה טמא או אף אם שניהם טהורים אלא שזה חיה וזה בהמה נמי הוי כלאים, וזהו דילפינן מקרא דאת חוקותי תשמורו דחילוק בחוקות התורה ג"כ מחשיב אותם לשני מינים.

ואפשר שבזה יתבארו דברי הירושלמי בכלאים [פ"א ה"ו] גבי הא דמדייקינן ממתני' שם דהכלב עם כלב כופרי אינן כלאים, דתליא בפלוגתא דר"מ וחכמים אם כלב מין בהמה או מין חיה, ולר"מ דכלב מין בהמה וכלב כופרי מין חיה הוי כלאים, ומבואר דאע"ג דלרבנן דכלב מין חיה אינו כלאים עם כלב כופרי כיון שהם דומים זה לזה מ"מ לרבנן הא גופא דזה מין בהמה וזה מין חיה משוי לה כלאים, וי"ל שהמקור לזה הוא מדברי התו"כ דגם חילוק בין בהמה לחיה גורם לאיסור כלאים, והגם שגם כלב וגם כלב כופרי הם טמאים ובהם עצמם אין חילוקי דינים מ"מ כיון ששם בהמה ושם חיה גורם לחילוקי דינים באופן שהם טהורים סגי בזה להחשיבם כשני מינים אף היכא ששניהם טמאים.

ונראה עוד דמפשטות דברי התו"כ משמע דאף באופן שהם חלוקים בצורתם ובטבעם מ"מ בעינן ילפותא לאיסור בהמה עם חיה וטהורה עם טמאה, דעיקר קרא דבהמתך לא תרביע כלאים הוא דוקא באופן שהם שוים בעיקר שמם ודינם ואינם חלוקים אלא בצורתם וטבעם, והיינו בין בבהמה עם בהמה ובין בחיה עם חיה דילפינן משבת, וכלשון הרמב"ם בהל' כלאים שם הל' ד', שני מיני בהמה או חיה וכו' הואיל והם שני מינין הרי הם כלאים עכ"ל, אבל היכא שהם חלוקים בעיקר שמם ודינם לא הוה ידעינן לאסור אי לאו קרא דאת חוקותי תשמורו דאתי לרבוויי דגם מי שחלוק בדיניו נמי אסור, ונמצא דבהמה וחיה שהם גם חלוקים בצורתם וטבעם כל האיסור שבהם הוא רק מחמת שדינם חלוק מקרא דאת חוקותי תשמורו, אבל מצד מה שהם חלוקים במינם ליכא איסור, דאיסור זה הוא רק בשני בהמות או שני חיות וכו"ל.

בדברי הר"ן בחולין בביאור שיטת הרמב"ם בכוי.

והנה בגמ' חולין [קל"ב.], כי אתא רבין אמר ר' יוחנן כוי לרבנן חייב בכולהו מתנות, דתניא, שור מה ת"ל אם שור לרבות את הכלאים, שה מה ת"ל אם שור לרבות את הכוי, וכתב הר"ן [מ"ה. מדפי הרי"ף] וז"ל, פרש"י דאע"ג דמספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא, להכי אהני ליה ריבויא דאפילו לית ביה אלא מקצת שה חייב אף בחצי האחר, דבלאו ריבויא הוה מיחייב בפלגא, דשה אפילו מקצת שה משמע, ואהני ריבויא דאם לאידך פלגא, והאי פירושא לא נהירא לי, דכיון דאיצטריך ריבויא נפשוט מיניה דחוששין לזרע האב, דאי אין חוששין א"נ ספיקא אמאי איצטריך קרא לריבויא וכו', לפיכך נראה לי דרבין אמר ר' יוחנן דאסיק דכוי לרבנן חייב בכולהו מתנות לאו בצבי הבא על התישה מוקי לה, אלא ס"ל דכוי בריה בפני עצמה הוא ורבייה קרא לשויה כבהמה, ומיהו מודה לרב הונא בר חייא דכוי הבא מן הצבי ומן התישה אינו חייב אלא בחצי מתנות, ומדברי הר"ם במז"ל למדתי שכך כתב בפ"ט מהלכות בכורים, הכוי אע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות, צבי הבא על העז וילדה חייב בחצי מתנות וכו', עכ"ל.

והובאו דברי הר"ן בכס"מ שם פ"ט מהל' בכורים הל' ה' והאריך בשיטת הרמב"ם בזה. וכבר תמהו השעה"מ כאן והפמ"ג יו"ד [סי' ס"ד ש"ד סק"א] דאכתי קשה על הרמב"ם קושית הר"ן דכי איצטריך קרא לרבוויי ספיקא, דאין לומר כמש"כ התוס' ביומא [ע"ד:] ובכריתות [כ"א.]. דבריה בפני עצמה הוא ואינו לא חיה ולא בהמה, שהרי הרמב"ם כתב להדיא שהוא ספק, וכ"ה בדבריו בהרבה מקומות, וע"כ שהרמב"ם פסק כדברי ר' יוסי בחולין [פ']. שהוא בריה בפנ"ע שלא הכריעו בו חכמים אם מין חיה הוא או מין בהמה, וכמש"כ הכס"מ שם להדיא [וכ"ה בביאור הגר"א יו"ד סי' ס"א ס"ק י"ז], ושוב קשה אמאי איצטריך קרא לרבות את הכוי לחיוב מתנות.

בגדר הספק של כוי.

אכן נראה דכונת הר"ן והכס"מ בדעת הרמב"ם, דהא דאמרינן דהוי בריה שלא הכריעו בו חכמים אם הוא חיה או בהמה, אין הכונה שבאמת או שהוא חיה או שהוא בהמה ורק חכמים לא ידעו

להכריע בזה, אלא דזהו כל עיקר החפצא דכוי, דהוי בריה מסופקת בעצם, וזהו שם הבריה שהוא ספק חיה ספק בהמה, וגם כלפי שמיא כך הוא שמו ואין זה חסרון ידיעה כלל, ודמי לספק בין השמשות דאין זה ספק בחסרון ידיעה אי הוי יום או לילה, אלא דהוא ספק בעצם שאינו יכול להתברר, וכמש"כ המהר"ל בחי' גור אריה על הש"ס שבת [ל"ד.] עיי"ש - ועי' בדבריו בעירובין [ל': ול"ו.] ובס' גליוני הש"ס בשבת שם, וכ"כ בשו"ת משנת רבי אהרן [סי' ב' אות ד' - ומיהו עיי"ש בדבריו באות ו'], וע"ע בריטב"א יומא [מ"ז: ד"ה אמר ר' יוחנן] ובס' ראשית ביכורים בכורות [מ"ב:] ובצפנת פענח [פ"ה מהל' שבת], וה"נ בכוי הוי ספק בעצם ואינו דומה לשאר הספיקות, ולכך א"ש דלא שייך להקשות אמאי בעינן קרא לרבוויי שחייב במתנות, דזהו חידוש התורה דאף דלכל מילי דינו כספק חיה ספק בהמה בעצם מ"מ מחייבין לי' במתנות בתורת ודאי, ושו"ר באבי עזרי בהל' בכורים שם בהערה שכנראה נתכוין לזה עיי"ש.

מיישב בזה את שיטת הרמב"ם.

ומעתה נראה דס"ל להרמב"ם דהא דתנן דהכוי אסור משום כלאים עם החיה ועם הבהמה, אזיל נמי כר' יוסי דסבר דהוא בריה בפנ"ע והוי חפצא של ספק חיה ספק בהמה, ואין האיסור משום חלוקת מינים בצורתם וטבעם, שהרי הכוי אינו חיה גמורה ואינו בהמה גמורה אלא הוא שם בפנ"ע של ספק חיה ספק בהמה, ובכה"ג שאינם שתי חיות או שתי בהמות כל האיסור הוא רק משום שהם חלוקים בשמם ודינם מקרא דאת חוקותי תשמורו כמשנ"ת, וה"נ בכוי כל איסורו עם חיה גמורה או בהמה גמורה הוא רק מה"ט שהוא חלוק מהם בדיניו בתורת ספק, דאפשר שאין דינו כחיה ואין דינו כבהמה, אבל מצד מה שהוא חלוק בטבעו א"א לאוסרו שהרי יש כאן ודאי מין אחר שהוא בריה של ספק, ולכך כתב הרמב"ם דאינו לוקה בכל גונא, כיון דהוי רק איסור בגדר של ספק ואין כאן לעולם איסור של ודאי, ודו"ק.

וזהו שכתב הרמב"ם בהל' נזירות דזה שאמר על הכוי שאינו לא חיה ולא בהמה הוי נזיר בתורת ודאי, שהרי לענין כלאים מה שהוא אסור בין בחיה ובין בהמה הוא רק משום שאנו דנים אותו מספק שאין בו דיני חיה ואין בו דיני בהמה וכמשנ"ת.

ואפשר דבזה מיושב מה שהקשה עוד השעה"מ בסו"ד על דברי הרמב"ם דמשמע מלשוננו דאף אם ירביע על הכוי גם חיה וגם בהמה מ"מ אינו לוקה, והרי בכה"ג איכא ממנ"פ דודאי עבר על האיסור ואמאי אינו לוקה עיי"ש, אכן להמבואר י"ל דגם בכה"ג כל האיסור הוא רק בגדר של ספק, דאפשר שאם דינו גם כחיה וגם כבהמה אינו אסור לא עם חיה ולא עם בהמה, דמה שנתוספו לו עוד דינים מחמת הספק אינו מגרע לומר שהוא חלוק בדיניו, ולא שייך לומר כאן ממנ"פ דאין הספק יכול להתברר לעולם כיון דהוא חפצא של ספק, ואכתי צ"ע בזה.

סימן י"ד בדין שירה בביכורים

מתמה טובא בדברי התוס' בערכין, דמבואר דאיכא תרי דינים בשירה בביכורים.

בביכורים יש דין שירה, וכמבואר במשנה [בפ"ב - מ"ד] "וטעונים קרבן ושיר וכו'", וכן מבואר עוד במשנה [בפ"ג - מ"ד] "הגיע לעזרה ודיברו הלויים בשיר", והנה, עי' בסוגי' בערכין [י"א] "א"ר מתנה מנין לביכורים שטעונים שירה אתי' טוב טוב וכו'", והק' עליו בגמ' "שאין אומרים שירה אלא על היין", וא"כ איך שייך שירה בביכורים, ותירצו, שהביא ענבים לעזרה ודרכן [ע' רש"י ורבינו גרשום], ואז שייך שירה על היין.

ותמהו בתוס', על מה שהקשו דוקא על ר' מתנה שרק הביא את המקור והגז"ש לדין של המשנה. עיקר המשנה, ולמה הקשו דוקא על ר' מתנה שרק הביא את המקור והגז"ש לדין של המשנה. ותירצו התוס' וז"ל, "ולרבי נראה ששיר המשנה על הביכורים אינו עיקר השיר כי אם לשמחה בעלמא, הילכך לא פריך מיניה", ומבואר מדבריו דר' מתנה לא הביא מקור למשנה, ואדרבה ר' מתנה חידש דין שירה בפנ"ע, וזה עיקר השירה, ושירה דמתני' אינה עיקר דין שירה והיא רק לשמחה, וע"ז לא ק' הך דין דאין שירה אלא היין.

ודברי התוס' צריכים ביאור והסבר, א[מה שני הדיני שירה בביכורים, ב] מהו המקור של התוס' דר' מתנה איירי בשירה אחרת מהמשנה, ג[מה באמת הסברא דדוקא שירה דר' מתנה הוא העיקר ולא של המשנה, ד] גם אחרי שנבאר למה שירה דר' מתנה הוא עיקר, אבל סו"ס אכתי ק', דמה הטעם שרק על זה שייך הנידון של "אין שירה אלא על היין".

מביא יסוד מהתוס' בפסחים [ס"ד]. בדין "אין שירה אלא על היין" דדין זה שייך רק בקרבנות, ומוכיח מזה כהרש"ש שביכורים הוא קרבן מחמת התנופה שבו.

והנראה בזה, דהנה יעויין בתוס' פסחים [ס"ד]. דהק' דאיך אמרינן דאין שירה אלא על היין, הא בשחיטת הפסח ובמוסיפין על העזרה לא היה יין ואפי"ה היה שירה, ותי' דרק בשעת הקרבת קרבן יש דין דאין שירה אלא על היין, אבל בשירה שלא על הקרבן א"צ יין, וזהו דין שירה דמוסיפין על העזרות.

ואכתי לא איתברר, דגם בשחיטת הפסח השירה היא על הקרבן, ומה תירצו בזה התוס', וביאר בזה הגרא"ל מאלין [בחידושו ח"א סי' י"ג] דהלל דשחיטת ק"פ הוא כעין הלל דאכילת ק"פ, ואינו מדיני קרבן דטעון שירה, ואינו קיום דין בקרבן מה שנעשה בו שירה, ובזה שאני מדין "שירה על הקרבן" דהתם הקרבן הוא המחייב והוא זה שטעון שירה, אבל הכא יש דין דבשעת שחיטה בעי שירה כמו בשעת אכילה, ולהכי חלוקין נמי בדין אין שירה אלא על היין, שהרי היין אינו תנאי בשירה וכקושי' התוס', אלא היין הוא דין ב"מחייב", והיינו, דקרבן מחייב שירה רק בהדי יין, וזה לא שייך לק"פ, אלא רק לקרבנות שהם המחייבים את השירה.

והנה המנ"ח [שצ"ד] הק' קושי' עצומה על דעת התוס' בפסחים הנ"ל מדין שירה דביכורים, דמסוגי' דערכין מבואר שגם בביכורים יש דין "דאין שירה אלא על היין", והק' דהתם אינו קרבן, ותי' הגרא"ל ע"ד הנ"ל, דאין כוונת התוס' דוקא לקרבן, אלא דהלכה היא בכל "מחייב" של שירה, וקרבן הוא אופן א' של "מחייב", אולם גם ביכורים מחייבים שירה, ושירה היא קיום דין בביכורים עצמו, ויש תנאי שמתחייב רק בהדי יין, ודו"ק, עכתו"ד.

אולם דבריו תמוהין, דבהדלי' מבואר מדברי התוס' דאירי דוקא ב"מחייב דקרבן", דיסוד דינא דין הוא דבעי "אכילה ושתיה" דגבוה והיינו הקרבת הקרבן בהדלי' הניסוך ובוזה איכא שירה, וכ"ה בתוס' ברכות [ל"ה] שזה "אכילת מזבח", ועוד, דבתוס' רשב"א [שם בפסחים] הוסיפו שזה דין ב"עבודת עבודה", דשירה היא "עבודה שצריכה עבודה" וכמבואר שם בערכין, וזה שייך רק בעבודת הקרבנות שהיא עצמה עבודה, ומה כל זה שייך לביכורים, וצ"ע.

והרש"ש בערכין כבר עמד בקושי' המנ"ח, ותי' דמוכרח מהכא דביכורים הוא קרבן דהתנופה בביכורים הוא כעין הקרבה בקרבן, ומה"ט הדרא הך דין "דאין שירה אלא היין", וכן מצאתי במכתבי תורה [מכתב ג' מר' מרדכי קאלינא לגאון מרוגאטשוב], ומעתה א"ש גם מה שהוסיף התוס' רשב"א, שזה "עבודת עבודה", ודו"ק, ובעיקר הך חידוש דביכורים אית ביה הקרבה ודינו כקרבן, כבר הארכנו בזה [לעיל סי' א' וב'].

ונראה דדברי הרש"ש הם יסוד גדול בכל הסוגי' דשירה בביכורים, ונבאר את הדברים, ויבואר נמי במה פליג המנ"ח.

מביא את דברי הצפנת פענח דביאר דנחלקו ר' מתנה והירושלמי בגדר הדין שירה דביכורים, הם היא מדיני הקרבן או דדין שירה בעלמא היא, ומביא בזה ג' נפ"מ.

והנה במקור לדין שירה בביכורים מצאנו מחלוקת בבלי וירושלמי, דרב מתנה [ערכין י"א] יליף דין שירה בגז"ש "טוב טוב" משירה דקרבנות, ובירושלמי [פ"ב - ה"ג] יליף לה גז"ש "טוב טוב" מקרא דחזקאל בשירה דעלמא, והצפנת פענח [ערכין פ"ו - ה"ה עמוד מ"ג] פתח לנו פתח גדול, וביאר בזה דשורש פלוגתתם היא האם שירת הביכורים הוא שירה בעלמא כמוסיפין על העזרות או שזה קיום דין מדיני הקרבת הביכורים, דלר' מתנה דיליף מגז"ש משירה דקרבנות גם הכא בביכורים השירה היא כמו שירה דקרבנות דהשירה היא קיום דין בהקרבה, אבל לירושלמי אינו כן, ודו"ק, [וע' בסוף דברינו שהבאנו מהצ"פ שחידש בזה חידושים נוספים שיהיו תלויים במחלוק' זו].

ובדרך זו ראיתי נמי בשיעורי הגרמ"ד סולובייצק שליט"א [ערכין י"א], והוסיף דאיכא בזה ג' נפ"מ, א [מה דאמרו] [בערכין שם] דשירה היא דוקא ביום ככפרה שהיא ביום, חידוש זה הוא רק לר' מתנה דסובר שזה שירה דקרבנות דרק אז אית ביה דין שיהא ביום ככפרה, לא כן לירושלמי דאינו אלא דין שירה בעלמא, ב [הא דאמרינן דשירה היא עבודת הלויים היינו רק בשירה על

הקרבן, דרך אז אית ליה דין עבודה דבעי לויים, ושירה במוסיפין על העזרות אף דהיה ע"י הלויים, אבל אין זה "מעבודתם", וגם בביכורים יהיה תלוי בזה, ג] דין "משוער ששירר" שייך רק בשירה דקרבנות, ולא בשירה דעלמא, ויהיה נפ"מ בזה בביכורים.

ובזה יישב את קושי' התוס' בערכין [שם], דלמה הק' בסוגי' רק על ר' מתנה ולא על עיקר המשנה, ולהנ"ל ניחא, דעל עיקר המשנה י"ל דאינו שירה על הקרבן וא"צ יין, וע"ד הירושלמי, ור' מתנה חידש שזה שירה על הקרבן, ולהכי הק' רק לדידיה, עכתו"ד הגרמ"ד שליט"א.

ונראה דאיכא עוד נפ"מ בין הנך תרי דיני שירה בביכורים, דין שירה דקרבן ודין שירה דעלמא, ונבאר את הדברים.

מבאר עפי"ז למה השמיט הרמב"ם אוקימתא ד"דרכן לענבים" בשירה על ביכורים, ומבאר עפ"י טענת ה"חקרי לב" דהרמב"ם לא פסק כר' מתנה.

הנה, הרמב"ם השמיט הק' גוונא דדרך ענבים לעשותן יין, והביא שירה דביכורים סתם, וכבר עמד בזה במהר"י קורקוס, וביאר המנ"ח עפימ"ש"כ התוס' דמדרבנן תיקנו בכל הפירות אף בלי יין, ולהכי לא הביא הרמב"ם חילוק זה דסו"ס יהיה חייב מדרבנן.

וראיתי בזה בחקרי לב [או"ח ח"א סי' ל"ז] שביאר באופן אחר, דהנה כבר הבאנו דנחלקו רב מתנה בבבלי והירושלמי במקור לדין שירה על הקרבן, דלפי הירושלמי דהגז"ש היא רק מדברי קבלה, ליכא דין שירה על היין בביכורים, משום דרך בשירה דאורי' איכא דין זה, ומה דאמרו בסוגי' דשייך דין זה בביכורים, היינו דוקא ר' מתנה לשיטתו דלמד עיקר דין שירה בקרבנות "מתחת אשר לא עבדת בשמחה ובטוב לבב", דרך אז יש גז"ש מביכורים לשירה דקרבנות, דרך לילפותא זו איכא לשון "טוב" בקרבנות, ורק אז שייך גז"ש ד"טוב טוב", אבל לאידך אמוראים בערכין שם ליתא כלל להך ילפותא, ולומדים דין שירה בקרבנות מקראי אחרינא, ולדידהו ע"כ דילפינן לשירה דביכורים מגז"ש ד"טוב טוב" כהירושלמי, ולא מקרבנות, וזה רק מדרבנן.

נמצא, דכל הסוגי' ושו"ט ומסקנה דדרכן לענבים, כל זה הוא רק לשיטת ר' מתנה, והרמב"ם פסק כאידך אמוראי במקור לדין שירה בקרבנות, ושפיר הוצרך ללמוד כהירושלמי במקור לדין שירה בביכורים, עכתו"ד החקרי לב בישוב דעת הרמב"ם.

ונראה, דלדרכו של הצפנת פענח א"צ להוסיף ולומר דבדברי קבלה ליכא דין שירה על היין, דבלא הוספה זו נמי מיושב שיטת הרמב"ם, דלפי מה שביאר דהרמב"ם אזיל כהירושלמי, הרי דממילא דשירה דביכורים אינה כשירה דקרבנות, אלא שירה בעלמא כעין שירה דמוסיפין על העזרות, ושוב לא שייך בה הק' דינא דאין אומרים שירה אלא על היין, וכדברי התוס' בפסחים, ודו"ק.

מבאר דפלוגתת הראשונים אי השירה היתה בהגיעם לעזרה או לאחר תנופה, ויסוד הנפ"מ איזה דין שירה היא.

ועפ"י זה נראה לבאר פלוגתא נוספת, דהנה במשנה [פ"ג - מ"ד] למדנו שני דינים, א] הגיע להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטלו על כתיפו, ב] דין שירת הלויים מיד כשהגיעו לעזרה, ועל כך משנה הביא ר' הונא בירושלמי קרא ד"ולקח הכהן הטנא מידך", ואינו מבואר כוונת הירושלמי בזה, ויש בזה ב' דרכים, דהר"ש והרש"ס והר"י בן מלכי צדק, פירשו דר"ה חידש דאין השירה מיד כשמגיעים לעזרה, אלא לאחר ד"ולקח הכהן הטנא מידך", וכן פירש במלאכת שלמה בשם כמה ראשונים, אולם הרמב"ם [פי' המשנה] והרע"ב והגר"א [בביאורו לירושלמי] פירשו דקאי על הדין דאגריפס המלך בתחילת המשנה, עייש"ה, ולפי"ז נראה, דלרמב"ם ודעימיה, המשנה היא כפשוטו, והשירה היא מיד בבואם לעזרה, דלדידהו לא דיבר ר"ה על זה כלל.

ומעתה א"ש, דלשיטתו פסק הרמב"ם דבהגיעו לעזרה איכא שירה, ולא הוסיף דרך לאחר לקחת הכהן חל דין שירה, אבל לר"ש ודעימיה, השירה היא רק לאחר תנופה, ד"ולקח הכהן" הוא דין תנופה וכמבואר במכות [י"ט], וע' נמי בר"ש [פ"ב - מ"ד על תנופה], ודו"ק.

ונראה, דשורש פלוגתייהו הוא בהנ"ל, דהנה, כבר הבאנו מהרש"ש דשירה דביכורים היא שירה דקרבנות מחמת התנופה שבביכורים, והמנ"ח לא ניחא ליה בזה, ונראה דטענת המנ"ח היא דאף אם תנופה היא כעין הקרבה, אבל השירה היה לפני התנופה כבר בהגיעם לעזרה, ואין זה שירה דהקרבה, ונראה דמוכרח דהרש"ש ע"כ כהר"ש ודעימיה, וזה גופא חידושו של ר"ה, דאף דלית ליה לר"ה בירושלמי גז"ש דר' מתנה בבבלי, אבל ס"ל לר"ה דהשירה היה שירה דקרבנות, ולכן סובר דהיה לאחר תנופה.

נמצא דהרמב"ם אזיל לשיטתו, דכבר הבאנו מה"חקרי לב" דהרמב"ם פוסק דלא כר' מתנה, דלדידהו אינו שירה דקרבנות, והיינו לשיטתו דלמד דר"ה לא קאי כלל בשירה, דלדידהו השירה אינה שירה על הקרבן, ולהכי השירה היתה כבר לפני התנופה בהגיעם לעזרה.

מבאר דאיכא חמש נפ"מ בין הנך תרי דיני שירה, מדין קרבן או מדין שירה דעלמא.

הרי לנו ה' נפ"מ בהך נידון בין ר' מתנה בבבלי לירושלמי אי היה שירה דקרבנות או שירה דעלמא, א] אי אית ליה דין יום, ב] אי הכי שירה היא מעבודת הלויים, ג] אי אית ביה דין "משוער ששירר", ד] אי איכא בזה דין דאין שירה על היין ובעי אוקימתא דדרכן לענבים, ה] נפ"מ מתי היתה השירה, בהגיעם לעזרה או לאחר התנופה.

מבאר בזה את דברי הרא"ש בכת"י [מובא במלאכת שלמה] שמבאר את דברי התוס' דשני דיני שירה נאמרו בביכורים, ומבאר בזה את דברי הרש"ס דהיו שני שירות נפרדות, ארוממך והלל.

ובזה נחזור לדברי התוס' בערכין דחידוש שני דינים בשירה, די"ל דהתוס' באמת למדו דשני הדינים נכונים, ונבאר את הדברים.

ונקדים הקדמה אחת, דהנה עי' במלאכת שלמה [פ"ג - מ"ד] שהביא להך תוס' בערכין, והוסיף בזה מהרא"ש בכת"י, וז"ל "דהאי שיר דמתני' אינו עיקר שיר דביכורים דקאמר התם בגמ' מקרא, דהוא שיר הוי עבודה דביכורים בשעת תנופה, אלא הכא לשמחה בעלמא מיד כשהגיעו לעזרה", הרי דהוסיף דהיו בב' זמנים, דשירה דמתני' היתה בהגיעם לעזרה ואינה עיקר ורק לשמחה ואין לה דין עבודה, ושירה דר' מתנה היא עבודה והיתה אח"כ בשעת תנופה, ודו"ק.

ונראה, דהמקור לכל זה היינו ע"ד הצפנת פענח, דר' מתנה יליף משירה דקרבות, ולדידיה הוי "עבודת עבודה" ולהכי היה ע"כ בתנופה, ושאני שירה דמתני' דהיא כבר בשעת כניסתו לעזרה, והיא רק לשמחה, ולהכי כל השו"ט בשירה על היין הוא רק בדין שירה דר' מתנה, ופשוט.

ועיין היטב בדברי הצפנת פענח [שם], וברור שכוונתו לבאר את דברי התוס' כהנ"ל, ועפ"י שני הדינים בשירה, דתרויהו איתנהו, ודו"ק.

ונראה, דהתוס' והרא"ש למדו את הירושלמי בדברי רב הונא שהביא קרא ד"ולקח הכהן הטנא מידיו" כהרמב"ם וכהגרא, והיינו דהמשנה היא כפשוטו ואינו דין שירה דקרבות, ורק דר' מתנה הוסיף דין נוסף דאית ביה גם דין נוסף כשירה על הקרבן, וא"ש דברי התוס' מכל מה שהקשינו עליו.

והרמב"ם אזיל נמי בשיטתם דאיכא שני דינים, אלא דהרמב"ם לא פסק כר' מתנה, וכדביארנו לעיל מה"חקרי לב", ודו"ק.

ועפ"י דדברים הללו הוסיף לי הרב ישראל טופיק ישוב נפלא בשי' הר"ש סיריליאן, דבפירושו לירושלמי בפאה [פ"ז - ה"ה] ומע"ש [פ"ה - ה"ב] כתב לפרש את דברי הירושלמי שם "קודש הילולים", שביכורים קוראים עליהם הלל בתנופה, וצ"ע ממתני' [פ"ג - מ"ד] דמפורש דאומרים "ארוממך ה' כי דיליתני", ועפ"י הנ"ל א"ש דתרויהו איתנהו, דבפי' הרש"ס במתני' [פ"ג - מ"ד] כ' שאומרים ארוממך משום שנעשה בכנופי' גדולה שמתקבצין רבים ודמי לחנוכת הבית, וי"ל דזה מיירי בשירה שהיו אומרים כשהגיעו לעזרה, דשם מתקבצין בכנופי', ודין אמירת הלל הוי' בשעת תנופה כמ"ש הרש"ס הנ"ל, והיא מדין שירת הקרבנות, ודו"ק.

והדברים מתאימים לדברי הרש"ס בפי' למשנה [פ"ג - מ"ד] באגריפס המלך שנותנו מידו ליד כהן, ופירש הרש"ס דמפרש טעמא בירושלמי דכתי' ולקח הכהן הטנא מידו, הרי שפירש את

הירושלמי כהרמב"ם וכהגר"א, ולפי"ז י"ל דמתני' כפשוטו והוא דין שירה נוסף, [אלא דאכתי צ"ע מפירושו בגמ' שם שהביא פי' הר"י מסימפונט שכ' כהר"ש].

מביא את ביאורו של הצפנת פענח בתוס' הנ"ל, והכל עפ"י הנ"ל שיש ב' דיני שירה בביכורים, אלא דהתם מחלק בין ב' סוגי ביכורים, ביכורים דקריאה וביכורים דהבאה.

והנה, הבאנו את יסודו של הצפנת פענח בסוגי' זו, אולם אף דביסוד הדברים הלך בדרך זו, אבל חידש בזה חידושים נוספים, ותוכן דבריו הם כך, דמביא את קושי' התוס' בערכין דלמה הק' רק על רב מתנה מהא דאין שירה אלא על היין, והביא דהירושלמי יליף לדין שירה מקרא אחר, וביאר דשני הדינים נכונים, דבאמת יש ב' דינים שונים בביכורים, דיש ביכורים דאית להו דין קרבן, ויש ביכורים דלית להו דין קרבן, ותלוי, דהנך דמביא וקורא, הנך אית להו דין קרבן, אבל הנך דמביאין ואינן קורין, בהנך אין דין קרבן, דא"צ להכניסם לעזרה כלל, ורק מביאם להר הבית, ואין בו שום הקרבה, וזה חידוש גדול, [ומה דמבואר במכות י"ט דהנחה מעכבת, היינו בהנך דאין קורין מספק, דמספק אית להו דין קרבן].

והוסיף לחלק בזה עוד דשני סוגים שונים של ביכורים נינהו, דהנה בביכורים מצאנו דיני קרבן ומצאנו נמי דיני תרומה, וחידש דרק הנך דמביא וקורא מביאין לעזרה ורק להם איכא דין קרבן, ובאידיך דאינם קרבן, היינו דאית להו חלות דין תרומה ותו לא, ודו"ק.

ועל זה הוסיף דחלוקין נינהו נמי בדין שירה, דדין שירה דיליף בירושלמי היינו להנך דאין להם דין קרבן, וזה שיר בעלמא לשמחה ובזה א"צ על היין, ודרשה דר' מתנה קאי על ביכורים דקריאה שיש להם דין קרבן, ורק בהנך איכא דין דרכן לעשותן ליין, והוסיף דזהו נמי כוונת התוס', דמה שכתבו דזה "עיקר שירה" היינו דוקא בשירה על ביכורים דקריאה, וזה על הקרבן ובזה קאי ר' מתנה, והמשנה איירי בביכורים דמביא ואינן קורא, ובהנך השירה היא רק לשמחה, ודו"ק.

מסכתא ביכורים פרק א

משנה א < רע"ב משנה א > < משנה ב > < רע"ב משנה ב > < ציונים והערות משנה א וב >
ענף א' בדין מבריק ובדין סומך למיצר. < בדין ביכורים ב'הברכה' לשלו או לשל חברו – וכן בנוטע סומך למיצר חברו. > < בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח. > < בדין מבריק שלא ברשות וברשות, ובפולגתת ר"י ורבנן במבריק דרך רשה"ר, במה שיש לתמוה בזה. > < דברי הגרי"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. > < בדברי הגרי"ז בביאור דין מבריק – דרך מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. > < ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך – דליכא זכות לחבירו בפירות ידיה. >

ענף ב' בגדר דין חוכר אריס ושוכר, ובמה שונים מקנין הגוף לפירות. < בדין אריס וחוכר בביכורים. > < בגדר הדין חוכר ומקבל ואריס – דמצד אחד דומים לשכירות ומאידך חשיבי כשותפים בקרקע. > < הוכחה שאין לאריס קנין בקרקע לפירות. > < כמה תמיהות בדיני שכירות אריסות וקנין הגוף לפירות. > < דרכו של האבי עזרי בישוב כל התמיהות. > < תוספת דברים. >

משנה ג < רע"ב משנה ג > < ציונים והערות משנה ג > < זמן הבאת ביכורים – בשבועות או אחרי שבועות. > < הבאת ביכורים קודם עצרת. > < ביאור בלשון הפסוק – "וביום הבכורים". > < הבאת ביכורים קודם עצרת – ובדברי הגרי"ז בסוגי' במנחות. > < בטעמא דלא קיבלו מהם. > < קריאה כשמביא קודם עצרת. >

משנה ד < רע"ב משנה ד > < ציונים והערות משנה ד > < מחלוקת תנאים אי גר מביא וקורא. > < בהא דגר יכול לומר – "אשר נתת לי" > < סתירה בין גר בוידוי מעש"ש לגר בביכורים. > < חילוק בין ירושת הארץ לחלוקת הארץ. > < חילוק בין ביכורים לוידוי מעשרות. > < דברי הגר"ח בחילוק בין אשה לגר בוידוי מעשרות וקריאת ביכורים. > < בדין מי שאין לו חלק בארץ ישראל בוידוי מעש"ש. >

משנה ה < רע"ב משנה ה > < ציונים והערות משנה ה ומשנה ו >

ענף א חידוש בדין "מביא ואינו קורא" בנשים וגרים. < מתמה על החינוך דממעט נשים ממצות הבאת ביכורים, ותמה על הר"ן דממעט גרים ממצוה זו. > < מוכיח מהמכילתא דאף דקס"ד דקריאה והבאה דחדא נינהו, אבל למסקנה למדנו מקרא דתרתני נינהו, ומק' מהכא על הרמב"ם דבעי קריאה בשעת הבאה עצמה. > < מבאר דברי המכילתא, דאף דנתמעטו מצד פרשת הבאה דקריאה אבל מצד פרשת הבאה דקרבנות לא נתמעטו, ומיישב בזה את דברי החינוך ור"ן בנשים וגרים. > < מבאר בזה על פי הגרי"ז שביכורים היינו מציאות של תרומה. > < במה שיש להעיר בכל הנ"ל. >

ענף ב בדין שליח, ובדין "לקיחה והבאה כאחד". < מביא מחלוק' ראשונים בדין שליחות בהבאת ביכורים, ומתמה איך מתקיימת עיקר מצות הבאה. > < מביא דין לקיחה והבאה כאחד, ומתמה למה לא נתמעט הכא עיקר מצות הבאה. > < מבאר, דבדין הבאה מצד הבאת קרבנותיו לא שייך כל כך נידון של שליחות, וגם לא שייך בו ההלכה של לקיחה והבאה כאחד, דאין בהבאה זו דין מעשה, וכל דינה הוא רק

"שיהא מובא" כשאר הקרבנות. < > מתבאר למה ממעטינן לקיחה והבאה כאחד רק מדין קריאה, ולא מעיקר דין הבאתו. < >

ענף ג דיחוי בביכורים. < > דין דיחוי בביכורים. < > אופנים שונים של דיחוי בביכורים. < > ישוב הירושלמי בסתירת המשניות באין מביאין ביכורים משקין אלא מן הזיתים ומן הענבים. < > ביאורו של האור שמח בחילוק אם כוונתו בבצירה היתה לדרכן או לא. < >

משנה ו < > רע"ב משנה ו < > ציונים והערות משנה ו < > במה שיש להעיר מהסוגי' בב"ב שהדין במשנה דבמוכר ג' אילנות קנה הלוקח קרקע, ובמוכר אילן א' לא קנה, ובמוכר ב' אילנות איכא ספק אי קנה קרקע או לא, ולכן הדין הוא שהוא מביא ביכורים מספק לחומרא, דאיכא עכ"פ ספק אי קרינן ביה "אדמתך" < > חידוש ברמב"ן דחייב מדרבנן. < > בשיטת ר"מ – ובדברי הר"ש בקנין פירות לגבי ביכורים. < > "יבש המעיין ונקצץ האילן". < > פלוגתת הראשונים דלא קורא בייבש במעיין – ונפ"מ בדיני הבאה. < > בדין "מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא" – דלא מיקרי זמן גרמא. < >

משנה ז < > רע"ב משנה ז < > ציונים והערות משנה ז < > מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמיים. < > ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דבהבאה עצמה איכא מעשה הגדה. < > תוספת דברים. < > ביכורים חובת גברא או חובת פירות. < >

משנה ח < > רע"ב משנה ח < > משנה ט < > רע"ב משנה ט < > ציונים והערות משנה ח' ומשנה ט' < > בגדר של הביכורים השניים שמביא מצד האחריות במקום הראשונים – אי איכא בהם קדושה או דהוי חוב ממון בעלמא. < > דרכו של התורה זרעים על פי הגרי"ז שבכל ביכורים איכא מציאות של תרומה ממה שהוא ראשית, והכא אינו כן. < > "חייב באחריותן עד שיביא להר הבית". < > בטעמא שאינו מגיד וחוזר ומגיד. < > דרכו של הגר"א בזה – והנפ"מ בין ב' הדרכים. < > מביא קושי' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א'. < > מביא תירוצו של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א – דחלוק ב' מינים בקריאה והבאה. < > שיטת ר"ת מאורליינש בדין חילוקי מינים בהבאת ביכורים. < >

משנה י < > רע"ב משנה י < > ציונים והערות משנה י < > דברי התשב"ץ בדין עבר הירדן בביכורים. < > פלוגתת הראשונים אי ת"ק מחייב מה"ת. < >

משנה יא < > רע"ב משנה יא < > ציונים והערות משנה יא < > בדין שני אילנות לת"ק. < > דין חוכר ואריס. < >

מסכתא ביכורים פרק ב

משנה א < > רע"ב משנה א < > ציונים והערות משנה א < > בגדר הילפותא מתרומה לביכורים. < > ג' לאוין באכילת ביכורים, א] זרים, ב] חוץ לחומה, ג] אכילה לפני קריאה. < > שיטת הרמב"ם בזמן חלות הג' לאוין. < > שי' התוס' והר"ש דזרות וחוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם. < > מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוץ לחומה תלוי בעזרה. < > תוספת דברים. < > במה שיש לתמוה בדברי הר"ש – בדין 'והן נכסי כהן' – כעין גזל הגר. < >

משנה ב < רע"ב משנה ב < ציונים והערות משנה ב <

ענף א' הערות במשנה. < בגדר הדין הבאת מקום בביכורים – כדין קרבן או דין בפני עצמו. <
תוספת דברים בחקירה זו. <

ענף ב ביאור פלוגתת רבנן ור"ש באונן בביכורים. < מביא את פלוגתת הבבלי וירושלמי בביאור פלוגתת רבנן ור"ש בדין אונן וביעור בביכורים. < מבאר את סברת ר"ש עפ"י חידוש הגרי"ז דאיכא תרומה בתוך ביכורים. < ביאור סברת התוס' ביבמות [ע"ג:]. < מבאר עפ"י את שי' הירושלמי בדעת ר' שמעון, ולמה לא אזלי בזה כהבבלי. < מוכיח דלר"ש איכא מהלך אחר בדעת הירושלמי, ומוכיח מזה נגד חידוש הגרי"ז בדרשה ד"תרומת ידיך אלו הביכורים". < תוספת ביאור בשיטת ר' שמעון. <

ענף ג בדין ביעור בביכורים במעש"ש ובתרומה. < חידוש של התורת זרעים – דסגי לן בהפקר לגבי ביעור בביכורים, אבל הפקר לא מהני במעש"ש כיון דממון גבוה הוא, ולכן בעי שריפה וביעור מן העולם. < במה שיש לדון בדבריו. < ביעור בפירות הנמצאים בירושלים. < מחלוקת ראשונים בדין ביעור דתרומה. < פלוגתא בתנאים בנידון זה. <

משנה ג < רע"ב משנה ג <

ענף א תרומה טובלת וביכורים אינו טובל חובת הגוף חובת פירות. < בדברי התוס' דחלוק ביכורים מתרומה דבכורים הוי חובת הגוף ותרומה היא חובת פירות < ביאור דברי רש"י בנידון זה במוכר שדהו לעכו"ם דחלוק ביכורים מתרומה. < הוכחה דביכורים הוא חיובא דפירות. < דברי החמד"ש – למה התנא השמיט דין דחובת הפרשה גם כשאינו אוכל. < שיטת הראשונים דלא כרש"י. < חידוש בשיטת רש"י בגדר אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי תרו"מ – דלענין הקדושה אכתי קיימא אצל המוכר. < הרמב"ם למד שהנידון הוא האם זה חו"ל או לא, ולמדנו מרש"י שיש תנאי בקדושה שתהיה לה זיקה ל'בר חיובא'. < תוספת ביאור – דלמה בעינן לחדש שביכורים הוא חובת גברא לחייבו לקנות את הפירות. <
ענף ב שיעור תרומה וביכורים. < פלוגתת הראשונים אי איכא שיעור מדרבנן בביכורים – א' משישים. < חידוש המשנה למלך והנו"ב שיש שיעור בנתינה בתרומה. < חידוש המשנה ראשונה לחלק בזה בין תרומה לביכורים. <

משנה ד < רע"ב משנה ד < ציונים והערות משנה ד < מביא מהרמב"ם דאיכא זכייה לכהנים במחומר ומוכיח כן מהספרי. < מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחומר, וזה סתירה למה ששנינו דמתחלקין לאנשי משמר. < מקשה עוד מר' שמעון דסובר דליכא הפרשה במחומר. < תוספת דברים. < "ועושה אדם כל שדהו בכורים" – בדין שיעור ובדין שדה בביכורים.

משנה ה < רע"ב משנה ה < ציונים והערות משנה ה < פלוגתת הרמב"ם והר"ש בטעמא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא. < פליגי עוד בזה לשיטתייהו. <

משנה ו < רע"ב משנה ו < ציונים והערות משנה ו < שיטות הראשונים בפטור מעשרות בשביעית באתרוג. < ב' צדדים בעיקר הפטור של מעשרות בשביעית – אי תלוי בשנה או בקדושה והפקר. < עוד בענין הנ"ל. < בסוגי' ריש קידושין ובדברי התוס' שם. < בדברי התוס' לענין כלאים פאה וביכורים < חידוש בקריאת שם דמעשר שני ומעשר עני. <

משנה ז < רע"ב משנה ז > **ציונים והערות משנה ז** < דם אדם ובהמה אי מכשיר מה"ת או

מדרבנן. < חילוקים בין אדם לבהמה. < היתר אכילה של דם אדם ודם שרץ, ובדין בשר אדם. <

משנה ח < רע"ב משנה ח > **ציונים והערות משנה ח** < כמה הערות בכוי. < חידוש ברמב"ם –

צירוף הכלאים והמין בפני עצמו. < חידושים באחרונים בדין כוי. < בגדר עיקר הספק בכוי. <

משנה ט < רע"ב משנה ט > **ציונים והערות משנה ט** <

ענף א באיסור שחיטת כוי ביו"ט מחמת הספק בכיסוי הדם < בדברי האחרונים בביאור החילוק בין

איסור שחיטת כוי ביו"ט להיתר לבישת בגד בלי ציצית בשבת < בנידון זה לגבי קרבן בלי סמיכה. <

דרכו של הגר"ח שמולביץ זצ"ל לחלק בין מצוות דמוטלות אגברא למצוות מצד החפצא. < במה שיש

לדון לגבי חסרון ברכת הנהנין. < דן במצות כיסוי אי באמת הוי מצוה מצד החפצא או לא, ודן מצד הדין

של 'אפילו מאה פעמים'. < מה שיש לדון בהשבת אבידה וכיסוי הדם של 'אפילו מאה פעמים'. < 'דיחוי'

אצל מצות כיסוי הדם. <

ענף ב בענין פדיון פטר חמור בכוי < קושי' המהרי"ט אלגאזי בספק פטר חמור. < דן במה שיש

לחלק בין האיסור לממון בפדיון פטר חמור. < דברי הגרש"ק ביישוב דעת הרמב"ם. <

משנה י < רע"ב משנה י > **ציונים והערות משנה י** <

ענף א דין מתנות בכוי – ביאור הירושלמי בפלוגתת ר"א ורבנן במתנות כהונה. < שיטת הרמב"ם

במתנות כהונה בכוי. < דרכו של המהרי"ט אלגאזי בירושלמי בשורש פלוגתת ר"א ורבנן. < ישוב

לדעת הרמב"ם. < דרכו של הגר"ח שמולביץ זצ"ל בזה. <

ענף ב דין חלב בכוי. איסור חלב וטומאת חלב בכוי – למ"ד ספק ולמ"ד בריה בפני עצמו. < בדין חלב

למ"ד דהוי כלאים של חיה ובהמה, ובסתירת הרמב"ם בין אותו ואת בנו לחלב. < בדברי הגר"ח הלוי

בגדר האיסור חלב דתלוי בשם בהמה ובשם חיה – דתלוי בגוף הבהמה ולא בחלב עצמו. < על פי זה יש

חילוק בין אותו ואת בנו לאיסור חלב לגבי הדין 'שה ואפילו מקצת שה'. < יסוד גדול מהאור שמח בב'

סוגים של שמות בחיה ובהמה, ונפ"מ בדרשה לרבות 'מקצת שה'. //

ענף ג בדין כיסוי הדם בכוי, חיוב שאינו גמור מה"ת – ואין בו ברכה. < בדברי הגר"ח – במה

שמבואר ברמב"ם דשייך חיוב מה"ת של כיסוי הדם בכלאים דבהמה וחיה – בלי ברכה – כיון שאין כאן

חיוב גמור שיש בו צד חיוב וצד פטור. // מביא כמה דוכתי דמצאנו איסור או חיוב ומצוה מה"ת – אבל

אינו מצוה גמורה או איסור גמור אלא כעין חצי שיעור אסור מה"ת, ומדמה דין כוי להנך דינים.

משנה יא < רע"ב משנה יא > **ציונים והערות משנה יא** < פלוגתת הרשב"א והתוס' בגדר כוי

בריה בפני עצמו – ונפ"מ בכלאים. < שיטת הרמב"ם בכלאים בכוי. <

מסכתא ביכורים פרק ג

משנה א < רע"ב משנה א > **ציונים והערות משנה א** < "יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה

שבכרה" – פרי ראשון או לאו דווקא. < ב' הערות בדברי רבי שמעון דליכא הפרשה במחובר. < בה

שיש להעיר עוד בירושלמי דנראה דרך לדינים מסויימים אמר ר"ש דליכא חלות ביכורים במחובר. <

משנה ב < < **רע"ב משנה ב** < **ציונים והערות משנה ב** > > "כיצד מעלין את הבכורים" - "הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' וכו'". < < קושי' בדין זריזין כנגד רוב עם. > > כמה ראיות שזריזין הוא מעלה בגוף המצוה. < < מיישב שכאן הדין רוב עם אינו דין הרגיל אלא שמתחייב בזה מצד עיקר דיני השמחה שבהבאה. > < ב' דרכים בראשונים לגבי 'מעמדות' אי עלו איתם או לא. > < דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה. >

משנה ג < < **רע"ב משנה ג** < **ציונים והערות משנה ג** > > בדברי הרשב"א בדין - שהשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו. < < במה שיש להעיר על הרשב"א. > < קשה - דמה שייך הקרבן לסדר ההבאה, ומה שייך להדר את הקרבן לפני כן - ולמדנו שכל הסדר ביכורים בעזרה כבר קיים בהבאה. > < סיכום הלכות ששייכות כבר בהבאה מחמת הסדר של אח"כ. > < "קרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו". > < בדין עמידה של בעלי מלאכות - ומבואר שהסדר ביכורים של אח"כ בעזרה מתייחסת להבאה מהבית - ומיקרי כבר עושי מצוה. > < בדברי הרע"ב בנושאי המטה שהמת בה וכן בתינוק למילה. > < דברי המהרש"א בחידושי אגדות על המשנה. >

משנה ד < < **רע"ב משנה ד** < **ציונים והערות משנה ד** > >

ענף א בדין 'נוטל על כתיפו'. < < "הגיעו להר הבית אפי' אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו" - דברי הרמב"ן בגדר דין הבאת ביכורים. < < ביאור בדברי הרמב"ן מה שנתחדש הא בגדר דין הבאת ביכורים. > < לפי החולקים על הרמב"ן ונוטל על כתיפו הוא דין אחר בלי שייכות להבאה. >

ענף ב בדיני שירה. < < דברי התוס' בערכין דאיכא ב' דיני שירה. > < במה שיש לתמוה על התוס'. > < בדברי הרא"ש בכתב יד. >

משנה ה < < **רע"ב משנה ה** < **ציונים והערות משנה ה** > > בדברי הרדב"ז בביאור דברי הרמב"ם בגזלות. >

משנה ו < < **רע"ב משנה ו** < **ציונים והערות משנה ו** > > בדין תנופה לגבי יד הבעלים - אי הוי חציצה. < < אי היו ב' תנופות או תנופה אחת. > < בדין ביכורים שהניחם במקדש לפני זמנם. > < בענין הנחה ותנופה בביכורים בלילה. >

משנה ז < < **רע"ב משנה ז** < **ציונים והערות משנה ז** > > בדין "בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא". < < בענין שומע כעונה במקרא ביכורים. > < במה שדנו בדברי הבית הלוי בקול רם בשומע כעונה. >

משנה ח < < **רע"ב משנה ח** < **ציונים והערות משנה ח** > > בטעם החילוק בין עניים לעשירים. > < אי תלוי בכלי או בעשיר ועני. > < הבאה בתוך סל מעכב או לא. >

משנה ט < < **רע"ב משנה ט** < **ציונים והערות משנה ט** > > בדברי הירושלמי בביאור פלוגתתם. > < עיטורי ביכורים. > < דברי הר"ן בחולין. >

משנה י < < **רע"ב משנה י** < **ציונים והערות משנה י** > > שיטות הראשונים במה נקרא תוספת ביכורים. > < פלוגתת הראשונים אי פטורים מהודאי ואי תוספת ביכורים היא מה"ת או מדרבנן. > < בשיטת הרמב"ם י"ל שזה מה"ת - אבל אינו 'ראשית גמור' לכל הדינים. >

משנה יא < > **רע"ב משנה יא** < > **ציונים והערות משנה יא** < > פלוגתת הראשונים בדין "באה מן הארץ". < >

משנה יב < > **רע"ב משנה יב** < > **ציונים והערות משנה יב** < > עיקר פלוגתת רבנן ור"י אי ביכורים הוי כקדשי המקדש או כקדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א] לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב] לענין אשירה שביטלה, ג] לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד] לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה. < > מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי. < >

חידושי סוגיות ביכורים

סימן א' בגדרי "קרבן" ובדיני "תרומה" בביכורים. < מביא מהראשונים ומהאחרונים דמצאנו דיני הקרבה וקרבן בביכורים מחמת התנופה והנחה, ונפ"מ א' לענין דין ממשקה בנ"י ב' לענין "יום" ג' לענין דיחוי ד' לענין שאלה ה' לענין חולין בעזרה ו' לענין זכות הכהן בביכורים, ז' בדין שירה על הקרבן. > מביא עוד כהיסוד הנ"ל מהחידוש דמצאנו בזמן חלות האיסור של אכילת ביכורים לפני הנחה דחיילא לפני שאר האיסורים, ומבאר עוד דיסוד הדין בהבאת ביכורים ב"מביא ואינו קורא" הוא מצד הדיני קרבן שבביכורים, ומדין הבאת קרבנות. < מביא מהגרי"ז דמה דאית לביכורים דיני תרומה הוא משום שיש תורת תרומה בביכורים, ומבאר דכל זה חוץ מהדיני קרבן שבהם, ושני דינים נפרדים הם. ומבאר שיש לכהנים שני דיני זכייה בביכורים, גם מצד התרומה שבהם וגם מצד הקרבן שבהם, וחילי הנך תרי זכויות בתרי זמנים שונים. > תמה בכל זה מפלוגתת רבנן ור"י אי הוי כקרבן או כתרומה. < דן בעיקר יסוד הגרי"ז ובהוכחה מהירושלמי, ובדברי האחרונים בזה. >

סימן ב' ביכורים: קדשי מקדש או קדשי הגבול. < מביא את פלוגתת רבנן ור"י אי ביכורים הוי כקדשי המקדש או כקדשי הגבול, ונפ"מ טובא בזה, א' לענין הא דמתחלקין לאנשי משמר, ב' לענין אשירה שביטלה, ג' לענין הבאה דמופלא סמוך לאיש, ד' לענין להסיקו תחת תבשילו בטומאה. > מתמה טובא בכל הנ"ל, דכבר הבאנו דמבואר בהדי' דלביכורים איכא גם דיני קרבן וגם דיני תרומה, והכא רואים דתלוי בפלוגתא דתנאי. < מבאר דב' נידונים איכא, א' האם ביכורים הם חפצא של קרבן או לא, ב' גם אם אינם חפצא של קרבן, אכתי יש לדון על סדר התנופה וההגשה, אם הוא מעשה "הקרבה", או מצוה בעלמא מסדר דיני הביכורים. > מבאר את ההבדל בין פסול אשירה שביטלה לבין דין ממשקה בנ"י בנידון זה. < מעורר בכל הנ"ל, מדברי האור שמח בביאורו לפלוגתת רבנן ור"י עפ"י הפלוגתא אי הנחה מעכבת או לא. > מבאר את פלוגתת רש"י ורבינו גרשום בדין "מעילה" בביכורים, אי הוי בכלל קדשי ה' או לא. < מביא את פלוגתת הבבלי וירושלמי למה קדשו פירות שבעמקים לר"ל, דנראה דפליגי אי מדמינן לקדשים או לתרומה, ודוחה עפ"י הנ"ל. >

סימן ג' בגדר חיובא דהבאת ביכורים < מוכיח דיסוד דין הבאת ביכורים הוא כעין חיובא דבעלים בהבאת קרבנות, והמצוה אינה במעשה הבאה אלא בזה שיהא מובא. > מוכיח מהרמב"ן שיש מצוה במעשה הבאה, והמצוה היא דוקא על כתיפו ודלא כהבאת קרבנות דמצותן רק בזה שיהא מובאין, וזה סתירה למה דהוכחנו לעיל, ואיכא סתירה נוספת אי מצות הבאה היא רק עד הר הבית או דהמצוה מתחילה בהר הבית. < מיישב ששני דינים נאמרו בהבאת ביכורים, חדא שיהא מובא, וזה מצד הדיני קרבן שבביכורים, ובה מדמינן לשאר קרבנות, ועוד דין במעשה הבאה שהוא מסדר פרשת ביכורים. > מיישב בזה את קושי' התוס' אנשי שם בדרשה ד"והבאתם שמה". <

סימן ד' דין מבריק ודין סומך אילן למיצר

פרק א דינא דמבריק ודינא דסומך אילן למיצר ובמה שיש לתמוה בכל הנ"ל. <> בדין ביכורים ב'הברכה' לשלו או לשל חבירו – וכן בנוטע סמוך למיצר חבירו, וכן בדין גזלן. <> בטעמא דעולא באילן הסמוך למיצר דליכא חיוב ביכורים – דרכו של רש"י ותוס' ודרכו של הר"ח. <> במה שיש לתמוה בפלוגתת הר"ח ורש"י בסוגי' דסומך אילן למיצר, ובדין מצוה הבאה בעבירה ובמיעוט של אדמתך במבריק ובאילן הסמוך למיצר. <> מתמה ממה דמצאנו כמה דינים ואופנים דמהני נתינת רשות בדין אדמתך. <> קושיות נוספות בסוגי'. <>

פרק ב' יסוד הגרי"ז בגדר יניקה דמבריק ויניקה דט"ז אמה, ובגדר דין אדמתך במבריק ובט"ז אמה בסומך למיצר. <> דברי הגרי"ז בביאור דין יניקה דט"ז אמה שיש לחקור אי הוי בכלל עיקר הדין יניקה דאילן או דהוי דין נוסף, ורק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. <> בדברי הגרי"ז בביאור דין מבריק – דרק מחמת הגזילה חסר ב'אדמתך'. <> ראייה נוספת של הגרי"ז שכל המצוות התלויות בארץ כלולות בחקירה זו. <> ראיות נוספות ליסוד הגרי"ז, משיטת ר' יהודה ברשה"ר ובשיטת רש"י בתקנת יהושע, מקושי' הגמרא על עולא מקונה אילן אחד. <>

פרק ג יסוד האחרונים בגדר הדין מצוה הבאה בעבירה בגזול יניקה – וישוב כל הסוגי'. <> ביאור דברי הר"ח דליכא דין גזילה ומצוה הבאה בעבירה לולי הגזה"כ של ארצך ואדמתך – דליכא זכות לחבירו בפירות ידיה. <> בדברי הרמב"ן בביאור דעת הר"ח דכל דבריו היינו מדרבנן – מודה כלפי הדאורייתא דחסר באדמתך. <> דרכם של האחרונים בדברי הר"ח, וחיידוש בגדר הגזילה שיש בסומך למיצר. <> מתמה מהרמב"ן בב"ב [פ"א]. <> מיישב מה שלא אמרו במשנה טעמא דמצוה הבאה בעבירה – והכל מצד גזה"כ דאדמתך <> מיישב את הקושיות בסוגי' על רש"י והר"ח. <>

סימן ה' בשיטות הראשונים בדין "לקיחה וכל ההבאה באחד". <> מוכיח ששיטת הרשב"ם הוא דבעי כל ההבאה באחד, ומביא על זה ב' קושיות מהראשונים. <> מביא מהמהר"י קורקוס דגם בנותנו ביד עבדו מיקרי מעשה הבאה ידיה, ונמצא דתלת גווני הבאה איכא, וגם הרמב"ן מודה לזה לולי גזה"כ דנותנו על כתיפו, והרשב"ם ס"ל דהא דנותנו על כתיפו הוי דין אחר ולא שייך לדין ההבאה. <> מוכיח דגם לרמב"ן נאמר דין נוסף בסדר לקיחת הכהן שיהיה על כתיפו, ונפ"מ בגר שאין לו מצוה במעשה הבאה, ומבאר בזה את החידוש ד"אגריפס המלך" נותנו ע"ג כתיפו. <>

סימן ו' ביסוד דינא ד"לקיחה והבאה כאחד". <> מביא קושי' הרמב"ן על הרשב"ם דמ"ש לקיחה והבאה כא' דלא מהני בו דין "שלוחו כמותו" מהבאה גרידא דמהני בו, ומביא מהלך בזה ודוחה. <> מבאר דפליגי בדרשה ובגדר של הך דין "לקיחה והבאה כאחד", דלרשב"ם בעינן לצרף את הלקיחה להבאה ולהשוותם לחדא, ולדידיה ליכא ראייה דלא מהני שליחות בהבאת ביכורים, ומביא חידוש מהמאירי במת והביאם בנו ותולה בפלוגתא הנ"ל. <> מבאר דפלוגתתם ביסוד דינא דלקיחה והבאה באחד שתלוי בפלוגתתם האם בעינן כל הבאה או רק סוף הבאה. <>

סימן ז חילוקי דינים בסוגים שונים של איסורים שתלויים בהכרעת ממון, 'ביכורים' קנין כספו ועוד [פ"א מ"ו]. <> מבאר למה בספק איסור גזל הכל תלוי בממון כלפי חו"מ וכלפי הטוען ונטען בבי"ד ולכן מהני ביה מוחזק. <> מחלק בין ספק איסור גזל תלוי בממון כלפי בי"ד, לספק מצות ביכורים תלוי "באדמתך" כלפי שמיא. <> מביא מהגרשש"ק דכעין זה מצאנו דשו"ט לענין קנין כספו באיזה דין ממון תלוי. <> ביאורו של הגרשש"ק שהחו"מ מקביל לקנין פירות ושימושים – וזוכים בפירות על ידי הפסק דין. <> ביאור אחר ע"ד של הגרשש"ק שיש ב' הסתכלויות – לא ב' בעלויות – ושייך גם קנין פירות גם בהסתכלות כלפי שמיא. <> כמה הערות בדברי הגרשש"ק. <> האיך הכח של הכרעה של חו"מ 'מזכה' אותו בממון – ובאמת תמוה מ'לקוח'. <> נפ"מ בשאר דיני התורה – אי אזלינן בתר שמיא או בתר חו"מ. <> לחדד את הדברים. <> לסיומא דמילתא – בעלות ושליטה תרתי נינהו – ובעלות היינו מה שהחפץ אמור וראוי לעמוד לו. <> תוספת דברים. <>

סימן ח ביסוד דין קריאה ובדין אינו חוזר וקורא. <> מביא מהתוס' יו"ט ורדב"ז ומהר"י קורקוס דהבאה חשיב כקריאה כלפי דין דאינו מגיד פעמיים. <> ביאור עפ"י הרמב"ן עה"ת דבהבאה עצמה איכא מעשה הגדה. <> מוכיח מהרמב"ם שיש ב' דיני הבאה, ודין הבאה בתורת הבאת קרבן לא שייך לקריאה, ובוזה אין פטור של אינו מגיד פעמיים. <> עפ"י זה מחדש דבאשה או גר שמכרו, והביאו בלי קריאה, דאז השני מביא וקורא. <>

סימן ט' בהג"ל, ובדין הבאה מכל הז' מינים <> מביא ההלכה דפעם א' הוא מגיד ולא ב' פעמים, ומבאר איך נתמעט הבאה מקרא דקריאה, ומביא ביאור מחודש של הגר"א בדין זה, ומביא נפ"מ לדינא בין בין הנך ב' ביאורים. <> מביא קושי' רעק"א דמחלק בין ב' מינים למין א', ומביא תירוצו של האור גדול עפ"י דרכו של הגר"א. <> מתמה בעיקר חידושו של האור גדול דקריאה דמין א' יהני למין השני כשמביאו למחר, ומביא של' הר"ת מאורליינש דסגי בהבאת מין א', ומביא קושי' המזרחי עליו. <> מחדש דאין דין חילוקי מינים בהבאת ביכורים, אלא דיסוד הדין שיהיה הבאה דז' מינים. <> עפ"י מבאר איך מביא עוד מין אחרי שהביא כבר מין א' דאין זה בכלל "חוזר ומביא", אלא המשך ההבאה הראשונה, ומבאר עוד למה מהני קריאה במין א' כלפי מין שרק יביא למחר. <>

סימן י' בזמן חלות הלאוין, זרות חוץ לחומה וקודם הנחה. <> של' הרמב"ם והחינוך דכל הלאוין חלים רק בכניסת הביכורים לחומות ירושלים. <> של' התוס' והרא"ש דזרות וחוץ לחומה חיילו בכניסתן לעזרה, ואכילה לפני הנחה חיילא מקודם. <> מבאר דלרש"י ולמאירי, זרות תלוי בירושלים, וחוץ לחומה תלוי בעזרה. <> ביאור בפלוגתת הראשונים אי איסור חוץ לחומה תלוי בכניסתן לירושלים או בכניסתן לעזרה, ומבאר דנפ"מ במע"ש טמא. <> ביאור למה דין זרות תלוי בירושלים או בעזרה, וביאור בפלוגתת

רש"י ותוס' מתי חיילא בביכורים חלות דין תרומה עפ"י פלוגתתם בעיקר הדרשה ד"תרומת ידיך אלו הביכורים". <>

סימן י"א בגדר הלאו דקודם הנחה. <> מתמה מהו הלאו והאיסור אכילה לפני כניסתו לירושלים, ומבאר מהחזו"א שדומה ל"זבח לפני זריקה", ומבאר עוד, דאיכא בזה ביטול מצוה כמו במעשר שני, ותמה בזה. <> מביא מהאחרונים דאיכא איסור עשה קודם הגעתו לירושלים, וכן הוא במעשר שני, ומביא נידון בזה בשי' הרמב"ם לענין מעשר שני עצמו, ונפ"מ במעשר שני טמא. <> מבאר דגם הרמב"ם מודה דדוקא בביכורים יש איסור עשה, וזה מחמת הדין קרבן שבו. <> מוכיח כדברינו בשיטת הרמב"ם, ומבאר את דברי התוספתא דמשמע שחל כבר חיובים בזמן ההפרשה במחובר. <> מוסיף ביאור בדברי התוספתא, ודן בדברי האחרונים במביא ביכורים בעציץ נקוב לירושלים אי חיילא ביה איסורי ביכורים, ודן בחידוש הגרי"ז למה לא חיילא הדין תרומה שבביכורים בזמן ההפרשה במחובר. <> מבאר, דמכל הנ"ל למדנו דדין תרומה ודין קרבן בביכורים הם שני דינים שונים, וחיילו בב' זמנים שונים. <>

סימן י"ב בגדר זכיית הכהן בביכורים, משלחן גבוה במחובר. <> מקשה בדברי הרמב"ם דמבואר דאיכא זכייה לכהנים במחובר, וזה סתירה למה ששנינו דמתחלקין לאנשי משמר. <> מקשה עוד מר' שמעון דסובר דליכא הפרשה במחובר. <> מבאר דתרי דינים ותרי פרשיות נינהו בזכות הכהן בביכורים, ומצד הדיני תרומה שבו חיילא זכות הכהן כבר במחובר. <> מוכיח כהגרי"ז שיש בביכורים תורת תרומה, ולא רק שדיני ביכורים נלמדו מדיני תרומה. <> ביאור בדברי הגר"ח [בכורות] בגדר הדין משלחן גבוה קזכי בביכורים ובגזל הגר דנעשו לממונו לאחר שהגיע לידו, ומוכיח דעיקר זכייתו בו כשאר ממונו לקדש בו את האשה הוא מצד הדיני תרומה שבביכורים. <> מוסיף לבאר, דאף דמצד דיני הקרבן אינו כנכסי כהן, אבל ע"י הזכייה מצד התרומה שבו חיילא הפקעה בדין שלחן גבוה, וזה מגזה"כ, ומבאר בזה את דברי הר"ש התמוהין במקור לדין נכסי כהן, אי ילפינן מגזה"כ אי מהקישא לתרומה, ועפ"י מבאר את פלוגתת רש"י והרמב"ן בחולין [קל"א] או ביכורים נכללו בהדי דין תרומה לענין הדין נכסי כהן או לא. <> מבאר דגם לר' שמעון איכא הפרשה במחובר, והיינו עכ"פ לענין זכות ממון דכהן. <>

סימן י"ג בדין כלאים בכוי <> במה שיש לתמוה על רמב"ם בכלאים ובנזיר. <> ביאור דברי התו"כ בכלאי בהמה. <> בדברי הר"ן בחולין בביאור שיטת הרמב"ם בכוי. <> בגדר הספק של כוי. <> מיישב בזה את שיטת הרמב"ם. /

סימן י"ד בדין שירה בביכורים <> מתמה טובא בדברי התוס' בערכין, דמבואר דאיכא תרי דינים בשירה בביכורים. <> מביא יסוד מהתוס' בפסחים [ס"ד.] בדין "אין שירה אלא על היין" דדין זה שייך רק בקרבנות, ומוכיח מזה כהרש"ש שביכורים הוא קרבן מחמת התנופה שבו. <> מביא את דברי הצפנת פענח דביאר דנחלקו ר' מתנה והירושלמי בגדר הדין שירה דביכורים, הם היא מדיני הקרבן או דדין שירה בעלמא היא, ומביא בזה ג' נפ"מ. <> מבאר עפ"י למה השמיט הרמב"ם אוקימתא ד"דרכן לענבים"

בשירה על ביכורים, ומבאר עפ"י טענת ה"חקרי לב" דהרמב"ם לא פסק כר' מתנה. < > מבאר דפלוגת הראשונים אי השירה היתה בהגיעם לעזרה או לאחר תנופה, ויסוד הנפ"מ איזה דין שירה היא. < > מבאר דאיכא חמש נפ"מ בין הנך תרי דיני שירה, מדין קרבן או מדין שירה דעלמא. < > מבאר בזה את דברי הרא"ש בכת"י [מובא במלאכת שלמה] שמבאר את דברי התוס' דשני דיני שירה נאמרו בביכורים, ומבאר בזה את דברי הרש"ס דהיו שני שירות נפרדות, ארוממך והלל. < > מביא את ביאורו של הצפנת פענח בתוס' הנ"ל, והכל עפ"י הנ"ל שיש ב' דיני שירה בביכורים, אלא דהתם מחלק בין ב' סוגי ביכורים, ביכורים דקריאה וביכורים דהבאה.